

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૬.૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રહેવાલે ગોશરવાદી રાહો

વિષય ૩૪૫:૨૪૫ રષ

સાલ મુ'બારક

ખુદાવંદ માલેક પરવરહેગાર,
મુઘી આજ મારી દુવા બેશુમાર;
મુરાદો ફલાવીને રાખે ખુશાલ.
મુબારક નમને કરે આ સાલ.
ગુઝરો કીર્તિવંત લાંબી ઇંદગી.
કુટુંબ સાથે સુખી રહો એવી બંદગી:
આબાદી ફતેહમંદી સાથે ખુશાલ,
નેક દુવા આમીન હો'જે આ સાલ.

યા હક તું યક.

અહેવાલે નૌશેરવાંન આહેલ

મજદક બા મેહેમુદશાહ.

યાને

શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આહેલ તથા મજદકનો અહેવાલ
મેહેમુદશાહની વાત સાથે.

અસલ કપરથી લખી છપાવી પ્રગટ કર્તા

મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર
તે

તમામ પાક ખેતરોએ અવસ્તાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ, તથા
તમામ પાકીત હાતર અવસ્તા, માધાનાં હા પતેલ, તથા ડોરોજની
રોતાએસ, પાક મહજબે જરતોરન વ હાલતે જરતોરતીઆને
હ જમાન, વિગેરે વિગેરેની પ્રગટ કર્તા.

અમદાવાદ.

પ્રગટ કર્તાએ સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

આવૃત્તિ મેદેસી. પ્રત ૧૧૦૦.

૧૨૮૧ વલખેત્રરી, ૧૬૧૩ હસ્તી, સંવત ૧૯૬૩, ચાંદે ૧૮૩૮.

અમદાવાદમાં પી "ડાયમંડ જ્યુવિલી" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પરીખ જેવીદાસ કચનવાણે છાપ્યું.

કીંમત રૂ. ૨.

બુદા થા તું ખારીદ બઢેશનર,
 હુખાઓ હમારી તું મંડુર કર;
 સદા સાથ સાંધી લઈ હુંજ નામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જમત સર્વ બુજે વિદ્યાની કદર,
 કરી શેર તેની જમમાં જળર;
 હરે શેર ને મહેર તું રહેમાન,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 વિદ્યા હુલસ મને નીતિ મળે,
 હમેને એવો ને રાહ જડે;
 બતાવો હમેને એતું કંઈ મુકામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 બગીચો ખીસ્ચો છે પુર બાદાશમાં,
 વિદ્યા વળીને હુલસ સાથમાં;
 સમજાવો ત્યારે તો તેનું સુકાંત,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જમો જરતોસ્તીઓ ઉપો હા કાં ?
 શું કામ ખાવો હો મફલતીનાં એકાં ?
 ખીદાર ધાવો તમને બતાવું મુકામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જરતોસ્તીઓ હો તમે હુસિયાર,
 હમેશાં રહેજો ધમંપર ઓસ્તવાર,
 પવિત્ર મહજબ કાં બુલ્લો નેકનાંમ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 પણ તેમાં કસુર કંઈ તમારો નહી,
 હદમ દર હદમ તમે કરો હો સહી;

ખીછાણે પાતાનેજ તમે નેકનાંમ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 દયાળુ તે દાવર આપણે દાદમર,
 હમેશાં રાખે છે તે આપણી કદર;
 યાદ કરો હરદમ તે કીરતારતું નામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 સ્વધર્મ પર રહેતું સદા ઓસ્તવાર,
 તમનતાઇ ને શાંતિ કરો એખતવાર;
 નેહી નીતિ ને બલો સરંન્નમ, (=થી)
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 આ છંદગી પછીની ખીછ છંદગી,
 જે વિનાં સર્વને છુટકોજ નથી;
 શીખો તમે વિદ્યા એ સર્વ તમામ,
 મર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 એ વિદ્યા વગર નહિ યાતું મુકાંમ,
 એ જ્ઞાન વગર નહિ સુખ તમામ;
 પવિત્રાઇથીજ મેગવશે એ તમામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 બહી આગલી છંદગીનાં સારાં હોય કામ,
 તે આજુ છંદગીનીમાં સુખનું રહેવાંન;
 પણ હોય જે તેમાં કંઈ બુલ અને ખાંમ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 તે બહલો તેનો છે જે દોય કરણી,
 હક ઇનંસાફથી મલે છે તેવીજ સરણી;
 શીખો સર્વ કરણીનો કાયરો તમામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.

દી. સો. એ.

અર્પણ પત્ર.

તું પવિત્ર પ્રકાશ “અમર રોશની” કે જેમાંથી આ તમામ હસ્તીનું પોશન છે, અજવાહનું, આબાદી, ઉત્પત્તી, ઇનશાનોને છુંદગી, તે છુંદગીનાં પોશન માટે ખોરાક, પોશાક, વિગેરે જોઈતી દરેક જરૂરી ચીજો ગેળી પ્રકારે હરહમેશ તું તાહરી બંદાને પહોંચાડયો જાય છે તો અચ્છે રહેમી ખાવીદ, દરેક ઇનશાનોનું સાર્થક તું માલીકથી છે તો આ તાહરું પુસ્તક માહરી તરફની અદનાં પીછાણ તરીકે સર્વ માન ખ્યાર, નમનનાઈ, શીદાગીરી, અને તાહરી લખોલખ મહેરબાની માટે સુકશુબરી, તાહરી પવિત્ર યાદમાં અર્પણ કરી, વાંચનારી આલમ સનમુખ રમુ કડું છું.

(દી. સો. એ.)

શ્રીશંત રાહજર પયધમજર સાહેબ
સત અશેઃ જરતોશ્ત.

શ્રીમતી સરદા નેકે દેશભાગીરે ખીસે રીનખાઈ સારાખાઈ અનહ નીચર.

નેમસેતે અહુરમઝદ.

દીખાચો.

તું અપ અને મઝદ ઓ અહુર, તારી તમામ પેદાયસપર તું સુખી રાજઅમલ ભોગવ અપ રહેમી ખાવીદ તારું પાક અને મુખારક નામ ક્રમાંપર લાઠ તું કીર્તિવાંત કીર્તારની યાદ દૈડે ધરી હું આગળ વધીશ. તારા પાક અને ઝસેહમંદ નામની એજમતી અસરથી બેસ-મજ ચરંદાઓ બેખખર નથી તો ઇનશ્ચાન કે જેઓને તું મીનોઆંન સાહેબ તરફની સમજશક્તિની બેમુલ ભેટ મળી છે. તેઓ કેવી પ્રકારે તારી પવિત્ર યાદ જુલારો ? તું સાહેબે સંખાવતની યાદ ડર ડમસે ને હર પગસે દાનેશમંદ આદમ કરવાને ચુકતું નથી.

તું એકજ પરવરદેગાર કે તમામ હસ્તીની પરવરદેનો તું કરનાર છે. તુરમંદ પુરશેદ, રોશન માહાતાબ, ઝલકતા સેતારાઓ, શાન્ત હિયાહ, તક્ષીઆં વગરની ઉંડાહ, જગત અને જગત એ સર્વ ચીજો તુંજ હસ્તીની મવાહી છે, ઓ રાસ્તીનાં ચાહનાર ખાવીદ, તારી શક્તિ, તારી જેખી કરાંમત, તારાં ડહાપણ, તારાં અનદદ બંડોલ, તારા ખ્યારની પિછાણ કરવામાં આદમ જાતનો પ્રત્યેક પ્રયત્ન પાછલ પડે છે. મહેનત કરવાને ઉત્તેજન આપનાર, બલાં કામોમાં કિશ્કા આપનાર, શાંત ક્લાકો વચ્ચે જીવમાં ખુશાલી પ્રજાવનાર તું માલીક છે, આતુર અંતઃકરણને દીલારો દેનાર પણ તારુંજ નામ છે.

અંજો હસ્તગીર, તાહરી યાદ તે કોણથી જુલારો ? તું રયસો

સ્થલ જાહેર છે. જેને તેં જાંઘી બક્ષી છે તેને જગ્યાસા પણ છેજ.

તું અરોઁ અદુરમજદતું નામ તારીફ અને વખાણવાને લાયક તથા નીઆએસ અને સેતાએસ કરવાને સખવાર છે. તું દર પક્ષે ને હરદમે તાહરા ખંદાએને ખુબી ને નેકીનો પહેંચાકતાર છે તેવા તું સખાવતનાં શહેનશાહની બેહદ બક્ષેશનો ઉપકાર માની, તું મુરખીનાં તમામ અહેશાનો, હઝારો હઝાર બલકે લાખોલાખ મહેરબાની અને ગેબી બક્ષેશ માટે પ્રથમ નેમાજ કરી આગળ વધુ હું. અનેક સંકટો વેઠી, દર ડમ્લે ને હરપગલે અનેક વીરહ મતીમાંથી અને વીશેશ તકરારી જાગદમાંથી પસાર થઇ આ કેતાબે અનબુમન સનમુખ અજવાણું, જેયું એ તું રાસ્ત દાવરની ખુબી છે.

ઇનસાન માવને તું હમેશગીનાં શહેનશાહ અને જમાનાઓનાં સરદાર રહેમી અદુરમજદે આ ફાંતી જેદાંનમાં હસ્તી આપી, પોતાની બહોળી કુદરતની અનેક નેક ખાયસો તેઓમાં ઉત્પન્ન કરી છે, તેમાં આદમજનને પોતાની હયાતીબાદ પોતા પાછલ યાદગારીબરી પીછાણ મુકી જવાની લાયક ખાયસ પણ પહેલો દરજ્જો ભોગવે છે. મુજ હમ-તરીનનાં દીલમાં પણ તેવીજ જગ્યાસા પહેલવહેલાં ઉત્પન્ન થઇ કે મારાં હમદીનો માટે ધાર્મિક ગાનને લગતી ફાયદાકારક ઉપ્યોગી કેતાબો છપાવી પ્રગટ કરવી કે જે એક યાદગારી તરીકે જલ્લવાઇ રહે, તે વિચારને અનુસરતી કેતાબ (તે વેલા ૧૯૦૨ ની સાલમાં મારી તરફથી પ્રગટ થતાં પહેલાં પુસ્તક તરીકે) તમામ પાક ખોર-રહ અવસ્તાએ શહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ માસમ પડી; તે પ્રગટ થયા પછી પાકીટ દફતર અવસતા તથા ગાથાના હા, અને સેતાએસો વિગેરે ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં આ ખીજ તથા કેતાબો

પ્રગટ થઇ. અને ૧૯૧૪ ની સાલમાં “પાક મહાજયે જરતોસ્ત વ હાલતે જરતોસ્તી આંને ઇજમાન” પ્રગટ થઇ હતી.

તે વેળા મને કેટલાંક માહરાં મિત્રો તરફથી એકતેમાસ થઇ કે નીતિ રીતી વાલી નોવેલ પ્રગટ કરો. મને પોતાને એમ લાગ્યું કે કલપીત વાતો કરનાં ઇતીવાસીક ખરી બનેલી બાબતો હોય ને જેનું રાજ નાંમીયું વખણાયું હોય તેવા સળંગોની છંદગીનો અહેવાલ લખવો.

આ બાબતને અનુસરતી કેતાબ તે વેળા મને આ “નૌશૌરવાન આદેશ વ મજદહુ” માલુમ પડી. પાઝગથી તેમાં મેં મેહેમુદ-શાહનો ફીરોસો પણ આપ્યો છે. આ કેતાબમાં નૌશૌરવાન તથા મજદહુનો અહેવાલ અને દોખમે નૌશૌરવાનનું લખાંશ છે એ સંપત્તિ અસલ હાથની લખેલી ચોપડી પરથી મહેં ઉતારેલું હતું જે બીજવાર હરફ સુધારીને છપાવી છે છતાં કેટલીક વાંચનારની નજરમાં બુલચુક આવે તો દરચુગર કરી સુધારી લેવા મહેરબાની કરવી.

આ કેતાબમાં જ્યાં જ્યાં જે જે પુસ્તકનું લખાંશ છે ત્યાં તે જગ્યાએ તે પુસ્તકનાં નામો આપ્યાં છે ને બાકી સર્વ લખાંશ અસલ પરથી લીધું છે ને કુટનોટ ખુલાશા વિગેરે મોકલણી કરી છે. બજેત બાજીમાં લખાંશ મારી પોતાની તરફનું છે. છતાં પણ આ પુસ્તક રચનામાં મેં જે જે પુસ્તકોની મદદ લીધી છે તેમાં આ પુસ્તકો મુખ્ય છે. શાહનામાએ શીસ્તોસી, તવારીખે કદીમ હરાંન, મહજમે જરતોસ્ત, અસલ જમારખી વિગેરે મુખ્ય છે. તેમજ બીજી પરચુટણ કેતાબોનો પણ સાર લીધો છે. આ મારી કોશેલ સર્વને પસંદ થઇ પડે એવા હેતુથી મહેનત અને ખર્ચની ક્યાસ રાખી નથી. મારી દરેક કેતાબોને જેવું ઉત્તેજન મળ્યું છે તેવુંજ આ કેતાબને પણ તેનાં ખરીદનારાંઓથી મલશેજ.

તે કરીમ રહીમનાં હજારો હજાર સુકાનાં કરે હું કે તે માલ્લે-
કની મહેરથી આજે મારી કબુલાત મુજબ આ મારી છઠ્ઠી કેતાબ
પ્રગટ થયલી જોઈ વાંચનાર સંતોષ પામ્યા વિના રહેશે નહીં, એવી
મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

એક અગત્યનો ખુલાસો—વળી આજે “ મહજબે જર-
તોસ્ત ” કેતાબ ૧૯૧૪ ની સાલમાં માર્ચ માસમાં પ્રગટ થઈ તે વેલા
એ પુસ્તકમાં આ “ નોશ્તેરવાન આદેલ ” કેતાબની જાહેરખબર પાછલા
માસમાં જાપી હતી અને આ કેતાબનાં આમમયથી થનાર માહક
પાસેથી ૩. ૧૧ પછીથી ૩. ૨) કીમત રાખી હતી. હવે સડાઈનાં
સમયે પછીથી કાગળોપર દીવસે દીવસે આવો ધણાજ વધતા ગયા
અને માહકોની આતુરતા તેમજ વીશેષ માગણીપરથી ૧૯૧૧ ની
સાલમાં જાપાળ્યા શરૂ કરી. ૧૯૧૪ ની સાલ કરતાં આ વેલા કામગીરી
આવો ત્રગથા (ત્રણ ધણા) છે. જાપાકલાની દરેક ઝીંળે મોંઘીના
સમયે ધારવા કરતાં ત્રણ ધણો ખરચ આ પુસ્તક પાછલ થયો છે છતાં
આમમયથી કલા મુજબનાંજ આવે તેનાં અસલ માહકોને આપી છે. આ
બાબદસર ખુલાસો કહેવાની દરજ માતું હું. કહેવાતું રકત એટલું કે દરેક
વાંચનાર પોતા તરફથી એકેક માહક મેળવી આપશે એટલું બસ છે.

તમો મહેરબાન વાંચનારાઓ હરહમેશ આ મરીબડી કલમ માટે
જે મમતા રાખતાં આવ્યા છે તેથી દીલો હામ ધરી આ પુસ્તક હું
તમારા હાથમાં મેલું હું. પછી તેને માટે વાળખી અબીપ્રાય આપશો
તે હું સર કુકાવીને માન્ય રાખવાને અલગત બંધાયલ હું.

આજ્ઞાપર—ઘોડીક લીટીનો ઉપકારની મારે અને લખવાની
છે. પ્રથમમાં ખરેજ ઉડા અને પ્રમાણીક આભાર તે પરવરનો છે કે
જેની કૃપાથી આ કામ સરનજમ હતું છે.

ખીજો આભાર-ખરેખરો બલી લાગણી અને સંપૂર્ણ માહિતીનો ઉંડો આભાર-મારાં માનવંત રૂપાં અને મને સરસ્તે દોરવનાર મારાં વડીલ મીત્રો ખુદરત ચાવર કુટુંબીઓ (= આ પુસ્તકમાં પ્રાચલ વધારામાં આ બાબદ છે) નો છે. તેઓની આરી તરફની હેતુભરી લાગણી મહેલખાની ખચીતજ કંઈ જોર છે. એક બાળક સમાન પ્રિતીથી તેઓ મને મારી જીંદગીની શરૂઆતથી સ્થાય થતાં આવ્યાં છે. હું એ માહરાં અઝીઝ રશીડાતું હેઠાંન કેમ વાળીશ તે ખરું કહું છું અને સુખરૂં નથી. અત્યારે પણ તે મદદ વગર આ કોરોણ વ્યવસેજ સંપૂર્ણ થાત.

સખી મારે ખુલાસો—આ વેલા મને લખ્યા વગર ચાલતું નથી કે ઇ. સ. ૧૯૦૨ ની સાલમાં મારી ખોરસેક અવસ્થા પ્રગટ થઈ તે વખતથી મારાં પુસ્તકોમાં મારી સખી આપવા મારે ધણુંક જરૂર તોસ્તી બાકીઓ અને બહેનો તરફથી મને હમેશાં લખાણ મળતાં હતાં. ઇ. સ. ૧૯૧૪ ની સાલમાં મારી મહજબે જરૂરતોસ્ત કેતાબ પ્રગટ થઈ તે વેળા પણ સખી નહીં આપવાથી મને ધણે આમહ થયો, અને મને ખુદરતનો પણ જવાબ હોવાથી ચાલુ સાલનાં ઇ. સ. ૧૯૧૭નાં જાનેવારી માસમાં જાનાં પરમાનંદ અને જનારધન ફેરોઆરને ત્યાં મેં ખાસ આ સખી પદવી. મારે અને કહેવું જોઈએ કે આ ચાલુ વખતમાં મહીનાના લગભગ પંદર દીવસો મારા અપવાસ બંદગીમાં જાય છે (= પ્રાચલ ખુલાસો વચ્ચે) તે વેળાની આ સખી છે, જ્યાં એ જોમાઇડ લેવાડ્યા પછી મુખાઇનાં લક્ષ્મી આર્ટ પ્રેસમાં તે મોકલી, એ સખીપરથી એ પુસ્તકની સાઇડનું નાકનું કટ બનાવી ત્યાંજ છપાવી મંગાવી આ પુસ્તકમાં આપી છે. આ સખી લક્ષ્મી આર્ટમાં છાપવા આખ્યા બાદ મને એમજ લાગ્યું કે મહાનગર સત જરૂરતોસ્ત સાહેબની સખી પહેલાં આપવી તે મુજબ આ સખી પણ લક્ષ્મી આર્ટમાં ખાસ

બ્લોક બનાવીને છપાવી મંગાવી છે. આ સખી માટે અચેના ફોટોગ્રાફર નથા મુંબાઈમાં લક્ષ્મી આર્ટ પ્રેસના મેનેજર વિગેરેનો આભાર માનું છું કે ફૂંક મુદતમાં સફાઈદાર કામ બનાવી આપ્યું છે.

આ પુસ્તક છપાયું તે છપખાનાના માલિક લાયકીવાળા બાઈ દેવીદાસ અને તેમના બેટા પોપટલાલનો પણ આભાર માનું છું. તેમજ આ છપખાનાની વ્યવસ્થા કરનારને પણ શાન્નાશી થટે છે કે પુરતી કાળજીથી કામ સફાઈથી કર્યું છે.

તેમજ જે જે આલોક્યે પોતા નરકથી ખામ્ આલોક્યે મેળવી આપ્યાં તેઓ સર્વનો પણ આ તકે આભાર માનું છું.

આલો હવે-આપણે મારાં નવાં પુસ્તક બનારપીતું હકીમ અને મોટું ખવાબનામું એ વાલ્યુમમાં બેમાં મળ્યે તેટલાં હાલ ખુદા હારીજ !

દાદધર તમારું બહુ કરો.

લા. નેક દોઆગીર મામ દીનબાઈ સોરાબજી અન્જન્યર.

અમદાવાદ રોજબોસ માદ બેહેમન ૧૨૮૬ યમદેઝરદા.

તા. ૨૧ મી જુલાઈ ૧૯૧૭.

સાંકળ્યું.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
ખુદાની તારીફમાં.	૧
જરતોસ્તીઓનું બ્રહ્મનું યુક્તિઓ વતન ધરાંન.	૩
ધરાંનની સંક્ષેપ તવારીખ.	૮
ધરાંની શેહેનશાહતનાં વરસનો કોડો.	૧૮
યઝ્દેઝરદ શેહેરીઆરની હકીકત.	૨૩
યઝ્દેઝરદના બેટા અને ખસીફ કુમર વચ્ચે યોદ્ધાઓ.	૨૪
નામાંકાત પારસી પહેલવાનોનાં નામો.	૩૪
બેહેરાંમ ઝોર.	૩૬
અહુરમઝદ અને ફીરોઝ.	૪૧
પાલાસની બાબદ અને નૌશીરવાનનો જન્મ.	૪૨
કોબાદશાહની દરબારમાં ધરાંનનો માનસો.	૪૪
કોબાદશાહ અને મઝદકની વાતચીત.	૪૮
નૌશીરવાન અને મઝદક.	૫૩
મોબેદ નૌશીરવાન અને મઝદક.	૫૭
નૌશીરવાનનો ઇનસાફ.	૬૭
શેહેનશાહ નૌશીરવાન આદેલ.	૭૪
શેહેનશાહ નૌશીરવાનનું બાપણું.	૭૬
નૌશીરવાનના રાજ્યની હકીકત.	૮૦
નુકસાંનનો અવેજ નેકીમાં વાળનારા મદસ્થો.	૮૭
દોખ્ખે નૌશીરવાન.	૧૦૪
મરણ વેળા હક નૌશીરવાન આદેલની વસીયત. ..	૧૮૦
જીવ માટે ખુદાસો.	૧૮૨
હુકામતે મેહેમુદશાહ.	૧૮૧
આ કેતાબનો ખાસ વખાશે.	૨૦૬

તુંજ દાદારની દરઘાહે નમાવી સર,
તુરી તુંજ પેદાયસપર સખી નજર.
લઈ પવિત્ર અવસ્તાના હોઠપર કલાંમ,
હુવા યુન્નઈં હીસોજનનથી તમામ.
તે પહેલાં હું ધરું તું સાહેબતું નામ,
બની આવે તુંથીજ કુલ જગતનું કામ.
છે તારી કુમકનો આધાર મોરો,
તું બગર કુલ ચીજનો ઇતિબાર ખોરો.
અહુરા ! તું બક્ષ અમને કૌવત ને સુખ,
કાયમ રાખ હમેશાં સાનું હસતું સુખ.
બક્ષ ! તેજ રોજ હીમત ને બરકત,
હે સાથે હરદમ ઉદ્યોગ ને હોરમત.
તું કરીમ તું રહીમ તું આલમનો પેદર,
ચોંપ હેયે ધરી રાખ્યે તારો દર.
તું સાહેબ અબ્દયબ તું મહાન મુરંબી,
તારો હયાં બીજો કોઈ જોડયો નથી.

મરજી મુજબ ચલાવે સૌપર તું રાજ,
 વધો તારો પ્રકાશ ને રહો સરકરાજ.
 છે શક્તી તુંજ માલેકની સૌમાં ભારી,
 તે સબજે આલમ છે તુંજ ઉપકારી.
 તારીફ તું રહીમની હમને ખ્યારી,
 ખુબી તું મહાજ્ઞાનની સૌમાં ન્યારી.
 તેંજ બનાવ્યાં આસમાન ધરતી,
 તારીખીજ બેહદ આલમ ફરતી.
 આફતાબ ને માહાતાબ ને કુલે તારા,
 ફરમાનો હમેશાં બબ્બે તાહરાં.
 આતશ ને પાણી ને વીજલી વાદલ,
 દેખાડે તુંજતું એઓ માહાબલ.
 દરીઆને ડુંગર ને ગાઝે જંગલ,
 એ સર્વે તાહરીજ ડહાપણનાં છે ફલ.
 કુલ હવજનતાં પશુ ને પક્ષી,
 સર્વને હાંદગી તું દાદારે બક્ષી.
 અક્કલવાળું બોલતું આદમ,
 ને આ જગમાં કીધું તે સર્વમાં હાકમ.
 એવા બલનો તું મહાજ્ઞાન માલેક,
 બાંદગી કરવી છે તાહરી વાજેબ.
 ખ્યારો તું હમારો પેદા કરનાર,
 રહેમ રખી વળી તું રોજ દેનાર.

તું ખ્યારો પાલનહાર તું તારણ કરનાર,
 તાહરાપર હમારો સઘળો આધાર.
 મહેરનો તું ખાવોદ ને બક્ષેશનો બાહાર,
 સૌ પહેલાં ઉમેદનો હાથનો ધરનાર.
 એવા તું કરીમ રહીમની દરબેહ,
 બંદગી કરી સરને નીચાં ધરીએ.
 હમો સૌ નર નારો તું સાહેબથી,
 હમેશાં ચાહીએ છીએ ઉમેદ દીલની.
 નાપાયદાર ને ફાંની આ દુનીઆમાં,
 હરદમ તું રાખજો તાહરી પનાહમાં.
 સાચવજો હમેશાં દીનો ને રાત,
 ખુશી બક્ષી કરજો હમેશાં શાદ.
 પાપી માર્ગથી હમારા દીલને તું,
 કરજો હમેશાં બદકામમાં બીહીતું.
 નેહી હમારી તું કરજો જુઆદે,
 હરદમ ખુશ રહેશું તુંજની યાદે.
 દીન ઇમાંનમાં હમારા દીલની મોહોબત,
 કાયમ તું રાખજો મીશાલે અમરત.
 સંભાળજો હમેશાં તું દુઃખ પીડાથી,
 થઈ રહેજો હમારો દીલસાથી.
 આ સંસારમાં તું રહાબર રહેજો,
 નેક નેમમાં હમેશાં ફતેહ દેજો.

ખુદાની તારીફમાં.

સુખ સંતોષથી હમારા હીલને ભરજો,
 કુટુંબને ઘેરને તું આબાદ કરજો.
 તેજ ને રોજ હીમત ને ખરકત,
 આપ સાથે ઉધ્યોગ ને બેહદ હોરમત.
 કોમ ને તોલાની તું કરજો ચહકતી,
 બોલાહની હમેશાં કરજો વધતી.
 કાયમ તું રાખજો નીતીને રસ્તે,
 ને બોલાવજો હમને તું મોહોડે હરતે.
 તુંજ હોકમાનાં ખુરશેહ રીતે,
 આકુ તું રાખજો હમેશાં નીતે.
 તું આપ મુજને દુશીઆરી અકલ,
 અશોધથી રહી કરું છદંગી સફલ.
 મુખી છદંગીને પુરતું પોષણ,
 મોટાઈ ને તેજ જખાંન સાથે અહપણ.
 રોજ ને રજખનાં ખુદલાં કર ખાર,
 સાથે સુખ અને શાંતિ હીમતને કરાર.
 થી રાખજો તું હમેશાં હમોને શાદ,
 રહે તાહરી પેદાયસ મુખી ને આબાદ.

આમીન ! ! ! સઘજે અબાદી બ્યાપેલ.

“ જરથોશ્તીઓનું બહાણું ગુલઝાર વતન ઈરાંન. ”

ઇરાંન ઓ ઇરાંન મુજ બહાણું વતન,
 શરૂઆતમાં કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 હંચુ પણ દરરોજની ઉગતી બામઢાદ,
 કરેચ તાણ મુજ દીલમાં અસલની યાદ.
 હેમ વતન ઇરાંન પર દોડેચ મુજ મન,
 તે ઇરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 જગ મશહુર તું મુલક માજદીઅસનાંન મુકાંમ,
 જન્મ પામ્યું જ્યાં બુલંદ જરથોશ્તી નામ.
 ગુલઝાર તું હમેશનું ખ્યારું વતન,
 તે ઇરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 પવિત્ર તે બુમી જ્યાં દીને—અહુર,
 રોશનીમાં લાબ્યો જરથોશ્ત પુર—પુર,

હરદમ યાદ આવેચ તું સુલ વતન,
 તું ધરિન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 બચાબચા પોતાની દીન અને જાન,
 આવી ને વસ્યા મુઠકે સંજાન.
 અદેખાઈ ખાતર છોડ્યું તું બહાલું વતન,
 તું ધરિન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 આહ, યાદ આવેચ આજે નેઆગાનેા મહાન,
 જગ આશકાર કીધી જેઓએ જસ્તોસ્તી શાન.
 તે પહેલવાંને પાદશાહો નામવર દેલેર,
 તે ફરતુરો દાવરો તુરમંદ ચેલેર.
 તે દીનપર ઝોસ્તવારી તે મહજબતું માન,
 જસ્તોસ્ત નામ પર ફીદાગીરીએ જાન,
 વહી સદીઓ આજે બીજે મુકાંમ,
 સંભળાય છે ભુલંદ માથવાંની કલાંમ.
 વતન આપણું પડ્યુંચ તદન દુર—દરાજ,
 પણ દબાયો નથી કદી અવસ્તા અવાજ.
 નથી રહ્યાં રાજ તાજ ને બહોજલાલ,
 પણ બળતી રહીચ પવિત્ર દીનની મશાલ.
 ને જ્યાં સુધી તનમાં બાકી રહેશે દમ,
 જ્યાંસુધી ચકકર પર ફરશે ગગન.
 ત્યાં સુધી મહજબપર રહીશું ફીદા,
 જસ્તોસ્તી નામ કાયમ રાખીશું સદા.

કેતરાઈ રહેશે દીલમાં નેઆગાંનનાં નામ,
 છપાઈ રહેશે મનમાં મહાન તેમનાં કાંમ;
 અહુરા ! હમ કોમને મારી તું હરદમ સંભાલ,
 ફતેહમંદી આપ દીનનાં કાંમમાં હરકાલ.
 આપ સુખ ને શાંતી દરૂસ્તીએ મન,
 જાંદગી કર હમારી જેમ ખીલતો ચમન.
 દરેક તારી બક્ષેશથી અમને નવાજ,
 બળતી સખ કોમમાં દીન માટે દાજ.
 આલમમાં જ્યાં હોય હમકોમ મુકામ,
 ઝલકતું રાખે હમેશાં જરતોસ્તી નામ.

આમીન

(અસલ ઉપરથી ફારહેર સાથે) પ્રગટ કર્તા.

ઈરાંન દેશની સંક્ષેપ્ત તવારીખ.

એક વખત આખી દુનિયામાં સરદારી ભોગવી
ગયલા ઈરાંની પાદશાહોનાં રાજ્ય અમલનાં
વરસોનો કોઠો અને ઈરાંનું દેશનો
ડુંક અહેવાલ.

હરેક કોઈ ચીજનું
આપણે જ્યાં કરીએ તે
પહેલાં તે દેશ અને શહે-
રનું ડુંક વર્ણન થયું હોય
અને ત્યાંની જમીનનો
વીસ્તાર, દેશનો પાક તે-

મજ ઉત્પત્તીનાં મૂળ બાબે થોડીક કેફીયતની માહિતી આપવી
તથા બોલવું એ અગત્યનું છે. કેટલાક લોકો ઈરાંનને શહેર
કહે છે. પણ નહીં, ઈરાંન એક દેશ છે. અને તે એશીઆ
ખંડમાં આવેલો છે. આપણી પૃથ્વીપરનાં પાંચ ખંડોમાંનો
એશીઆ એક ખંડ છે. આપણી પૃથ્વીપર યુરોપ, એશીઆ,
આફ્રીકા, અમેરીકા અને આસ્ટ્રેલ્યા. આ મુજબ પાંચ ખંડો છે.
ભુગોળ વીધા પ્રમાણે એશીઆ ખંડમાં ૧૩ દેશો છે. જેવાં કે-

ઇરાન, બલુચીસ્તાન, અફઘાનીસ્તાન, આરબસ્તાન, તુરક-સ્તાન, તાતારદેશ, રૂશીઆ, જાપાન, ચીન, તીબેટ, શ્યામ, બ્રહ્મદેશ, હિંદુસ્તાન.

ઉપલા દરેક દેશમાં કેટલાંક શેહેરો છે. ઇરાન દેશમાં પણ મોટાં શેહેરો છે. ઇર્મિયુમાં ઇરાનને Persia=પરસીઆ કહે છે. યાને પારસીઓનો દેશ. અસલ ઇરાન શબ્દ પરથી ત્યાંનાં રહેવાસીઓને ઇરાની કહેતા હતા.

તેઓની માદર જાણાં (સ્વભાષા)=Mother Tongue ફારસી ભાષા હતી. અસલ ઇરાનમાં જંદ, પેહેલવી, પાજંદ, ડરી, ફારસી વિગેરે ભાષાઓ વપરાતી હતી. હિંદુસ્થાનમાં પારસીઓ આવ્યા ત્યારથી મુજરાતી ભાષા તેઓ બોલે છે. આ દેશમાં અસલ જે હતું તે કરતાં હમણાં તેમાં ઘણો ફેરફાર માલમ પડે છે. સળખ દર દીવસે નવો ફારફેર હરેક જગોએ થાય છે. પણ જે દેશની જે જગ્યા અને તેની આસપાસની જમીન શેહેરો, નદીઓ, પાહાડો, ખીણો વિગેરેમાં બેઠતી સગવડનો ફેરફાર થઈ શકે, પરંતુ એકદમ તે ત્યાંથી હટી જતું નથી. તે મુજબ અસલ ઇરાનદેશની રીતી નિતી અને રાજ્યમાં ફેરફાર થયો છે, તેમજ ત્યાંનાં પાહાડો, ખીણો, નદીઓ વગેરે જે ખુદરતી ઉત્પત્તી છે તેનું થોડુંક ખ્યાન નીચે મુજબ મળે છે.

ઇરાનદેશની ઉત્તરે કાસ્પીઅન સમુદ્ર કોકેશશ પર્વત અને રૂશીઆની સત્તા આવેલી છે. આઠમણ દીશ (પશ્ચીમે) એશી-

આટીક ટર્ફ છે. અને યુક્રેટીશ (ફોસલ) નદી છે. દક્ષીણે અહુરમજદની સામુદ્રધુની, હીંદીમહાસાગર અને ધરાંની અખાત છે.

પુર્વે અને ધરાંન ખુણે સીંધુ અને ઓકસસ (જહુન) નદીઓ ફરીઆની સતા, અફઘાનીસ્તાન તેમજ બલુચીસ્તાન છે. પુર્વથી પશ્ચીમનો વિસ્તાર ૬૦૦ માઇલ છે. અને ઉત્તરથી દક્ષીણ સુધી ૭૦૦ માઇલ છે. અને એનો સ્કેવર માઇલનો એરીઆ ૬,૩૮,૦૦૦ નો છે. એનો પુર્વનો ભાગ હમેશાં (ઘણો ખરો મોટો ભાગ) ઉંચી સપાટ જમીનનો અથવા ઉત્કૃષ્ટ પર્વત સપાટી કે જેની પુર્વ સાઇડ હમેશાં ખાર ખડીઆની છે. જ્યારે ઉત્તર, પશ્ચીમ અને દક્ષીણ બાજુઓ પાહાડેથી ઢંકાયેલી છે. આજરબાઇજાન માજંદરાંન, ઘીલાંન, કુરદીસ્તાન, હુરીસ્તાન અને ફારસનાં મુલકો પાહાડી છે. આજરબાઇજાનની દક્ષીણ બાજુની હદમાંથી અલબુર્જની ઉંચી હાર પુર્વ દીશા સુધી લંબાય છે. તેમજ વળી કારપીઅન સરોવરનાં કીનારાની લાઇન સુધી ૧૨ થી ૬૦ માઇલ વેર લંબાય છે. કારપીઅનની નદીમાં હમેશ મછીઓ ઘણી રહે છે. આજરબાઇજાનમાં પુર્વથી દક્ષીણ વેર પતા માફક પોહોલો પાહાડ ધરાંનને આગે છે. ત્યાં ખીણની હાર પણ તેજ દબમાં છે. આ પ્રમાણે હામાદનથી શીરાજ સુધી પાહાડેની હારો છે. કેટલાક પાહાડેની ટેકરીઓ નીરંતર બરફથી ઢંકાયેલી હોય છે. તે ઝગડનાં પહાડે અને પુટીકહ પશ્ચીમ બાજુએ છે. ધરાંની પાહાડે બહુ જુના વખતનાં છે. તેમાં અરદીઓ પથર=Granite, ઉંચો આરસપાહાડુનો પથર=

Torphyry, કાચો પથર-Felspar, ચુનારો પથર-lime-stone, વિગેરે છે. તેની મેળવણી ખણીજ પદાર્થોની છે. તેઓ હમેશાં જ્વાળામુખી પદાર્થોની નીચાની દેખાડે છે. દેમાવંદની ટોચ ૧૮,૬૦૦ ફીટની છે. એ અલબુર્જ પાહાડની એક હાર છે અને જ્વાળામુખીથી તેનો નાસ થયેલો છે. ત્યાં ધર્તીકંપ વારંવાર થાય છે. કેમકે જમીન ઘણીજ પાહાડી છે. ત્યાં પાહાડો દરી-આ બાબુએ પણ ૨૦૦૦ ફીટથી ૫૦૦૦ ફીટ સુધી ઉંચા છે. ત્યાં ખુરાશાંનનાં દક્ષીણ પશ્ચીમમા મીઠાંનું મોટું અગર છે.

તે દરીઆ બાબુએ ૨૦૦૦ ફીટ ઉંચાઈમાં છે તેની દરીઆ તરફની અખંડ ઉંચાણ સપાટ જમીન ૩૭૦૦ ફીટ સુધી છે. ધરાંનનો મોટો ભાગ પાહાડી જંગલો છે પણ દેખાવ ખુશનુમા અને રમણ્ય છે. ત્યાં ખીણો છે. તેમાંની કેટલીક ખીણ ૧૦૦ માઈલ સુધીનાં વીસ્તારની છે. અને કેરમાંન તરફની જુદી જુદી હારો લીલોતરીના પાકથી ભરપુર છે. અને માજંદરાંન તથા ધીલાંન કે જે કારપીયન સમુદ્ર અને અલબુર્જની વચ્ચે આવેલા છે, અને અલબુર્જનો દક્ષીણનો દેખાવ ઘણો ખુબસુરત આંખને ઠંડક આપે એવો રમણીય લાગે છે કેમકે લાકડાં પાણી, ગરમ રૂતુ પાહાડની તે બાબુ ઝાડો છોડવાઓ અને શેપઓથી છવાયલી છે. તે જમીન ૫ થી ૩૦ માઈલ સુધી પોહોળાઈમાં અને ૩૦૦ માઈલ લંબાઈમાં છે. તે વાડી કાલાં જાંબુ, તથા સેંતુરનાં ઝાડ; ચોખાનાં ખેતરો, દસખની વાડી, મોસખીનાં ઝાડ, સેલડી, રૂનાં શેપાઓ, અને ફલબાગથી ભર-

પુર છે. અલખુર્જનાં જંગલમાં ઘણાં જંગલી પ્રાણીઓ વસે છે. વરૂઓ, વાઘો, જૈકોલસ, સફેદ રીંછ, બેસો, લોંકડીઓ, અને કાસ્પીયન બીલાડીઓ (જંગલી બીલાડી) વિગેરે. માજંદ-સનમાં ચીત્રા વાઘો, અને ફારસ તથા અરબસ્તાનમાં સીંહ જોવામાં આવે છે. અને ઘર વપરાસનાં પ્રાણીઓ ઘોડા, ઘરૂડા. ઉંટ, આગેવાન ગણાય છે.

પુર્વ તરફનાં ઘોડાઓ હંમેશાં વખણાય છે. તે ઘોડાઓ ઘણાં દેખાવલા, ઘણાં મોટાં પણ આરબી ઘોડાઓ કરતાં ઓછી ચાલનાં છે. તેઓ ઘણાં મજબુત બાંધનાં હોય છે. હયાનાં બનવરો (ઘોડા, કુતરા,) ઘણાં મજબુત અને મોટા કદનાં જોશવર અને દેખાવળાં હોય છે. યાંનાં પાહાડેમાંથી કેટલીક કીમતી ઉપધાતુઓ મળે છે, કોઇબી જહુસ જથ્થાબંધ મળતી નથી. તેથી સીસાં, લોહોડાં, રૂપાં અને સુના સારૂ ઇરાન હંમેશ પારકા દેશોપર આધાર રાખે છે.

હયાં રેતીનાં મેદાનો ઘણાં છે અને ખજુરીનાં ઝાડોની મોતી વાડે અને કુવાઓ તથા તાબાં પાણીનાં ઝરા જે ઘુટા છપાયા હોય છે અને ખેડણીની જમીન પણ મગજને તાજગી આપનારી દેખાય છે. ત્યાં નીમકનાં મેદાનો થજદ તરફ જોવામાં આવે છે. ઘણુંજ વખણાયલું નીમકનું મેદાન છેક સીસતાંનથી મકરાંન સુધી આસરે ૪૦૦ માઇલ લંબાઇમાં છે, અને પોહોળાઇ ૨૦૦ માઇલ છે. ત્યાં રેતીની એકેક ટેકરીઓ આવે છે તેનો આકાર ઘણું કરી મોળાઓ જેવો આડે અ-

તારો હોય છે. તેમાં રાત્રી રેતીની કરચો હોય છે. અને ઘણી હલકી હોવાથી હાથમાં પકડતાં વજન લાગતો નથી. ઉનાળામાં જ્યારે વાવ્ય ખુનાનો પવન જોશમાં ફુંકે છે ત્યારે તેનો વં-ટોડ્યો થઈ જાનવરો અને જાડપાનોનો ઘણો નાસ કરી નાં-ખે છે. ધરિંનનાં માંડવાઓમાં સઘળી જાતનાં મેવાઓ ઉગે છે.

હયાંનાં પડત જંગલોમાં એવાં સરસ પુલો ખુદરતી ઉગી નીકળે છે કે વીલાયત તરફનાં બગીચાઓમાં ઘણી સંભાલ અને ખેડણીથી કવચીતજ ઉગી શકે. ધરિંનનાં બીજા ઘણાએક ભા-ગોમાં Table-Lands-ઉંચી સપાટ જમીન છે અને તે કારણે ત્યાં થંડી ઘણી પડે છે. ત્યાં દશ માસ શીયાળાનાં અને બે માસ ઉનાળાનાં છે. હયાંનાં રાજની હવા તરેહ તરેહ વાર છે. ઉના-ળાની મોશમમાં હયાં અકલામન છે. શીયાળામાં અને વસંત રૂતુમાં હયાં ઘણું ખુશનુમા લાગે છે. ફારસનું હવા પાણી હયાંની ઉંચાઈનાં પ્રમાણમાં સાધારણ છે. ત્યાંનાં એક સરખાં મેદાનોમાં હવા પાણીની સરહી ગરમી અને તેની અસર જુદી જુદી હોવાય છે. તેમાં માજનદરાંન અને જ્યોરજીઆની તેકરીઓ બહુજ ઉજડ હોય છે. કુરદીસ્તાનનાં વાવ્ય ખુના તરફનાં ફારસ અને ખોરાસાનનાં ભાગોમાં એવાં જંગલો છે કે જ્યાં મોટાં મોટાં જાડે આવેલાં છે ખરાં, પણ ધરિંનનાં મોટા પા-હાડે છુટી છવાઈ નાની ઝાડીઓથી ઢંકાઈ ગયલા છે.

ધરિંનનાં મધીઅ પ્રાંતો માંહેની ખીણોમાં અછત અને સૌથી ઘણીજ કીમતી વનસપતીઓ ઉગે છે. અને હરેક હદ સુધી તેઓ .

ખેડી શકાય છે. ત્યાં દેશને ચરવાની જગ્યા ઘણી સરસ છે; એથી ખીલુ સરસ જગ્યા ખીજે કોઈ પણ દેશમાં જોવામાં આવતી નથી. ધરિંન દેશની જમીન એટલી રસાલ છે કે જે જગાપર ઝાડ રોપ્યાં હોય તો તુરત ઊગી નીકળે છે એટલે ઘણી ફળદ્રુપ અને રસાલ જમીન કહેવાય છે. આ દેશની ખુલ્લતાંન માહેની કાઝબ આજરખીજાંનમાંની આરાસ અને એરાકસીસ, અને સીસ્તાનમાં વહેતી હુરમંદ નદી સીવાય આ દેશમાં મોટી નદીઓ નથી. માજંદરાંન સીવાય ખીજે કેંઠે આ દેશમાં વરસાદ ઘડીએ આવતો નથી અને જોશમાં પડતો નથી.

જેથી પાણીની તાણુ ઘણી પડે છે. તેથી બેશક આ દેશની આબાદાંનીને ઘણી મોટી હાંણી પુગે છે. આ ખુદરતી ખાંમી મટાડવા સારૂ આ દેશનાં લોકોએ આબાદાંની બરેલા વખતમાં ઘણી કાવેશો કરી હતી. પણ ધરિંન દેશ ઘણો કઠંગી રીતે આવેલો છે જેથી પારકાદેશનાં જંગલી હુમલા કરનારાઓ ઘણીવાર એક સદીની (સો વરસની) મહેનતને એક દીવસમાં જમીનદોસ્ત કરી નાંખતા, તેથી સુધસધમાં આગળ વધવા બદલે એ લોકોને પાંછળ રહી જવું પડતું. આ દેશમાં એકજ સમયમાં જો નીચેની ખીણપરથી ઉપરની ખીણપર જાય તો તે જગારને ઉનાળાની મોસમમાંથી એકદમ શીયાળામાં ગયો હોય એમ લાગે છે. હવા જો કે થોડે થોડે જગ્યા આગળ જતાં તરેહ તરેહવાર છે પણ તનદરેસતી બરેલી છે. અને તે કારણે ત્યાંનાં માણસો સુખવાસી બાંધાનાં અને ઘણાં મેહેનતુ દીસે છે.

સખખ કે પેહેલું તો હવા સુખવાસી અને ખીનું જમીન ફળદ્રુપ તેથી મેવાદાર વાડીઓ જુમાઈ જાય. તે સૌ મુક્ત ખાવા મળે એટલે ફલ મેવાથી તનને તરોતાજી મળી આનંદ થાય, અને સ્વચ્છ લોહીનાં સખખે શરીર પ્રકૃતિ સારી રહેવાથી સુખવાસી ખાંધો રહે તે કારણે વધારે મહેનત કરી શકાય. ધરાંનમાં ચઝદ શેહેરમાં હજુ ૬૦૦૦ પારસીઓ વસે છે. ધરાંનીઓ મહજબપર ચક્રીન અને પુર એતેકાદ રાખી પવિત્રતાઈથી ધર્મ પાલે છે. ઇ. સ. ૧૮૬૮ની સાલમાં સર રૌનાલ્ડ થોમશને ત્યાંની ગણતરી કરી રીપોર્ટ આપેલો જે નીચે મુજબ છે.

તખીજમાં વસ્તી ૧,૧૦,૦૦૦; તેહેરાંનમાં ૮૫,૦૦૦; સુશે-દમાં ૭૦,૦૦૦; ઇસ્કાંનમાં ૬૦,૦૦૦; ચઝદમાં ૪૦,૦૦૦; અને કેરમાંન, કેરમાંનશાહ અને હામાદાંન દરેક શેહેરમાં ૩૦,૦૦૦;

ઇ. સ. ૧૮૮૧માં સરકારનાં રીપોર્ટમાં વસ્તીને ટોટલ આંક ૭૬,૬૦,૦૦૦ હતો. અને ૧૯૦૨ની ગણતરીમાં વસ્તીને વીસ્તાર ૯૫,૦૦,૦૦૦ નો હતો અને તેનાં મુખ્ય શેહેરો આ મુજબ આપેલાં છે. તેહેરાંનમાં ૨,૫૦,૦૦૦; તખીજમાં ૧,૮૦,૦૦૦ ઇસ્કાંનમાં ૮૦,૦૦૦; સુશદમાં અને કેરમાંનમાં દરેકમાં ૭૦,૦૦૦; ચઝદમાં ૫૫,૦૦૦; ખરકચુરૂઝ અને શીરાજમાં દરેકમાં ૫૦,૦૦૦; હામાદાન, કાઝવીન, કોમ, કાશન, રેશત આ દરેકમાં ૩૦,૦૦૦ થી ૪૦,૦૦૦; તેમાં નોમદેની આસ્ખ ૨,૬૦,૦૦૦, તુરક ૭,૨૦,૦૦૦ કરદસ અને લોકસ ૬,૭૫૦૦૦; લરસ ૨,૩૪,૦૦૦; ખલુચીલોક અને છપસીબત ૨૦,૭૦૦૦;

ત્યાંનાં રસ્તાઓ ધ્યાનમાં રહી શકે તેવા નથી. ત્યાંનાં ઘરોની બાંધની સુધરેલા દેશોની રીતભાતને અનુકુલ નથી. શેહેર બાહારનાં ઘણાંખરાં ઘરો જમીનની માટી અને કાઢવથી થાપેલાં હોય છે. શેહેરમાં પણ એવાં ઘણાંખરાં ઘરો હોય છે અને બાહારથી દીવાલ ભરી લીધેલી હોય છે. ખીજી બહેર ખીલ્ડીંગસ જેવી કે કોલેજ, ધર્મશાળા, મસીદ, પણ એ સરખાં દેખાવનાં અને રહેવાનાં સાધારણ ઘર એવાં છે. અને બાંધકામનો સામાન પણ તેજ સુજળ વાપરેલો છે.

તોપણ મોટા લોકોનાં ઘરોની બાંધની સારી હોય છે. કોઈ કોઈ બાંધકામ સુખનાં સાધનોથી ભરપુર ચીજોથી સનગારાયલાં જોવામાં આવે છે. શેહેરનો દેખાવ કેટલેક ઠેકાણે કંગાલ છે પણ તે ઉપરાંત શેહેરને ફરતી ત્યાંની ફળદ્રુપ જમીનનાં વાડી બગીચાની રમણીય દેખાવથી તેનું રક્ષણ થયલું છે.

ઈરાન દેશનાં હુન્નરમાં જો ત્યાંના લોક પાકમાં નીશફલ ધાય તોપણ રૂ, ઉલન, કાપડ, શાલ, ગલીચા, ચામડું બનુસ=સિત વિગેરે જુદા જુદા શેહેરોમાં જુદો જુદો હુન્નર ચાલે છે. હયાંનાં રાજમાં પેહેલાં જે જે ઉમદા બાંધકામો અસલી વખતમાં હતાં, તેમાં તખ્તે જમશેદ, નકસે રૂસ્તમ વિગેરે હજુ થોડોક ખંડીઅર ભાગ સચવાયલાં છે. મોટા મોટા મેહેલોનાં પાલીસ કરેલાં કકડાઓનાં મોભાદાર કોતરકાંમોની તારાજ નીસાનોપરથી એટલું તો સાખીત ધાય છે કે તેઓ દોલતમંદ અને જબરદસ્ત પાદશાહો હતા પણ તેઓની રૈયત સુધરેલી નહતી. ઈરાન દેશની તવારીખને લગતું અખંડ લખાંણ ઘણું લખાણ હોવાથી બહુવા-

જોગ બાબદો આપી ઈરાંની રાજ્યોએ ઈરાંનદેશમાં કેટલાં વ-
રસ રાજ્ય કર્યું તે બાબદ કહીશું.

તે પેહેલાં અત્રે દરશાવવું અગત્યનું થઈ પડશે કે જેઓ
પોતાને જરતોશ્તી કેવાડે છે અને જેઓ અસલ બહોજલાલી
ભરેલાં આ વતનનાં બેટાઓ અને નખીરાઓ છે તેઓએ પોતાનાં
બહાલાં વતન દેશ ઈરાંનને ભુલવું જોઈતું નથી. આજે આપણું
લોકો વીલાયત જવાનો મોટો શોખ અને હરખ રાખે છે. અલબત્તે
વીલાયત જવા માટે રસ્તો સકળ અને અડચણ વિનાનો છે.
તેમજ વાટમાં હુતાવાનું નથી તેમજ ઈંગ્લેન્ડ પ્રજા સુધરેલી
હોવાથી ખુદરતી રીતે ત્યાંની મુસાફરીનું મન થાય એ સ્વ-
ભાવીક છે. પણ પોતાનું બહાલું અસલ વતન દેશ ઈરાંન જવા
માટે ખીકટ રસ્તાઓ આડા છે અને કેટલેક ઠેકાણે વાટમાં
હુતાવાનું હોવાથી તેમજ ખીલ કેટલીક અડચણોનાં લીધે ઈરાંન
દેશની મુસાફરી મનમાનતી થઈ શક્તિ નથી. તેથી આપણું
કોમનાં અકાબરો અને લાગતા વળગતાઓએ તથા કાંઉનસી-
લમાં ખીરાજત્તા પારસી અકાબરો સરકાર તરફથી તેમજ ત્યાંનાં
રાજ તરફની પરવાંનગી મેળવીને અને પારસી કોમમાં આપસ
આપસમાં મોટા પાયા પર નાણાનું ફંડ ભેગું કરી આ ખી-
કટ રસ્તા સુધારવા કોપેશ કર્યાથી આપણું દેશને ઘણું લાભ
છે અને ધંધાનાં લાભ સાથે પારસીઓનાં પોતાના 'જગ-
રમાં પોતાનાં અસલો નેઆગાનોની યાદ તાજ રહેવાથી ધર્મનો
એતેકાદ વધે અને કોમની ધર્મસંજાથી કીર્તી વધુ ઝલકે
એમાં શક નથી, પણ તે કાંમ બેલવામાં જેટલું સહેલ છે તેટ-
લું જ કરવામાં મુશ્કેલ હોવાથી બનવું અઘરું છે. તોપણ ઉપર

કહ્યા મુજબ કોમનાં આગેવાનો ધ્યાનપર લેશે તો કોમ આગલ પડવાને ચુકે એમ નથી અને સુધારાનાં સકારે જડ થાવી જે ધર્મની ડુબાડુબ કરી છે તેમાં પણ કેટલેક દરજ્જે ફાયદો થતાં વહી ધંધાનું બોલોશું જેતર પારસીઓને હાથ થાય.

હીંદુસ્થાનથી ઈરાંનની રેલવે નખાય અને ત્યાંના રસ્તાઓ સુધરે તો કોમને તેમજ હાંની પ્રજાને ઘણો લાભ થાય એમાં શક નથી. આ બાબદ થકી બહાર છાપાનાં આગેવાનોનાં ધ્યાન ખેંચાય અને તેઓની કલમથી કોમનાં આગેવાનોને અને કોમને અપીલ થાય તો મુજ પરીણામ નીપજે.

ઈરાંની શહેનશાહતનાં વરસોનો કોઠો.

મયોમદ જેને ગીલશાહ (દુનિઆનો સરકાર) કહે છે, તેની અગાઉ એક મેહેઆબાદી ટોલો થઈ ગયો છે. પણ કોઈ થેકાંને તેની હસ્તીનું લખાણ મળે છે અને કોઈ ઠેકાણે નથી મળતું. પણ દુનીઆની શરૂઆતમાં પહેલું આદમ મેહેઆબાદ ગણાય છે જેને સર્વથી પહેલો પયમખબર પણ કહેલો છે. આ ટોલો શરૂઆતમાં થઈ ગયો છે. આપણાં બાકી રહેલા અવસ્તામાં આ ટોળા વિષે કંઈજ પણ ઇસારો કે લખાણ કેથે કાંઈ પણ જોવામાં આવતું નથી.

કોઈ અંધકાર કેમ લખે છે અને કોઈ અંધકારનું લખાણ કેમ મળે છે તેમાં સને બરોબર મળતો નથી. ફકશાહ શીર-દોશી તુશી શાએરે સાહનમામાં પેદલાલી અને કુવાંની પાદ-શહેલું વર્ણન આપેલું છે. અને તેને લગતું લખાણ આપણાં

અવસ્થામાં પણ મળી આવે છે. ઘણાં ખસ યુરોપિયન અંધકારના લખાણોની ગનત્રીમા પણ ભુલો રહેલી છે. શાએર ફીરહોશી તુસીએ ખાસતાં નામાનો ઉતારો કીધેલો તે પોતે જલ્પવે છે. ખાસતાં નામાંનાં ખતાવનારને યાતો તે જમાનાનું દાસ્તાં નહી મલ્યું હોય. ગુસ્તારપશાહ પછીથી એક લાખા જમાનાનું દાસ્તાં રહી જાય છે. શાહાનામા મુજબ પેશવાદી વંશના ૧૧ પાદશાહો નીચે મુજબ છે.

એકત્રીયાનું રાજ.	રાજ કીધું વરસ.	એકત્રીયાનું રાજ.	રાજ કીધું વરસ.
પેશવાદી વંશ.	૩૦	ક્યાંની વંશ.	
૧ ગયોમદ	૪૦	૧ કેકોબાદ	૧૨૦
૨ હોશંગ	૩૦૦	૨ કએકાકિશ	૧૫૦
૩ તેદેમુરસ	૬૦૦	૩ કએમુશર	૬૦
૪ જમસેદ	૧૦૦૦	૪ કએ લોહોરાસ્પ	૧૨૦
૫ બેહાક	૫૦૦	૫ કએ ગુસ્તાસ્પ.	૧૨૦
૬ શેદન		દશતુરેશનું રાજ.	
૭ મીનોએહર	૧૨૦	૧ જરતોશ્ત્રો	૨૨૪
૮ નવખર	૧૨	૨ તમો	
૯ અક્ષસીઆબ.	૫	૮ ઇ. પુ. ૨૪૨૮ થી ૨૦૬૮	
૧૦ જુ	૯	એસીરીયાનું રાજ.	
૧૧ કેરસાસ્પ		નાખનસ વિશે	૧૩૬૦
		મીડીઆનું રાજ.	
		૧ દીખેદીસ ઇ. પુ. ૭૦૮	૨૨
		થી ૬૮૬ સુધી.	

૨	ફરેઅસ્તીસ ઇ. પુ. ૬૮૬ થી તે ૬૩૩ સુધી.	૫૩	૧૧	આસ્તીસ ઇ. પુ. ૩૩૮ થી ૩૩૫ સુધી	૩
૩	ક્યાકસરીસ ઇ. પુ. ૬૩૩ થી ૫૯૩ સુધી	૪૦	૧૨	દારાપસ કોટો માનસ ઇ. પુ. ૩૩૫ થી ૩૩૦	૫
૪	એસતાએલસ ઇ. પુ. ૫૯૩ થી તે ૫૫૪ સુધી	૩૪		યુનાની રાજ.	
	હુમામનીઅન વંશ. ધિરાંની રાજ.			સીકંદર પાદશાહ ઇ. પુ. ૩૩૦ થી ૨૪૬ સુધી	૭
૧	સાહરિસ ઇ. પુ. ૫૫૪ થી તે ૫૨૯ સુધી	૩૦		સીકંદરના સરદારો ઇ. પુ. ૩૨૩ થી તે ૨૫૬ સુધી	૬૭
૨	કમખાહ/સીસ ઇ. પુ. ૫૨૯ થી ૫૨૨ સુધી	૭		પારથીઆતું રાજ.	
	સ્મરદીસ			અસ્કાનીઅન શહેનશાહત.	
૩	દારાપસ હીસ્તારપીસ ઇ. પુ. ૫૨૨ થી ૪૮૫ સુધી	૩૭	૧	અસક ઇ. પુ. ૨૫૬ થી તે ૨૪૧ સુધી	૧૫
૪	જરકલસ ઇ. પુ. ૪૮૫ થી ૪૬૪ સુધી	૨૧	૨	તીરદાદ ઇ. પુ. ૨૪૧ થી ૨૧૪ સુધી	૨૭
૫	આસ્તેજરકલસ ઇ. પુ. ૪૬૪ થી તે ૪૨૪ સુધી	૪૦	૩	અરદવાંન ૧ લો ઇ. પુ. ૨૧૪ થી ૧૯૬ સુધી	૧૮
૬	જરકલસ (ખીજો) ક્રા ૧૧ માસ રાજ કીધું.		૪	ક્રીઆસ્તીસ ઇ. પુ. ૧૯૬ થી ૧૮૧ સુધી	૧૫
૭	સોગદીઅનસ ક્રા ૭ માસ રાજ કીધું		૫	રીરક ૧ લો ૧૮૧ થી ૧૭૭ સુધી	૪
૮	દારાપસ-નોયસ ઇ. પુ. ૪૨૪ થી ૪૦૪ સુધી	૨૦	૬	મીથ્રેનીસ ઇ. પુ. ૧૭૭ થી તે ૧૩૬ સુધી	૪૧
૯	આસ્તીસ ઇ. પુ. ૪૦૪ થી ૩૫૮ સુધી	૪૬	૭	રીરક ૨ જો ૧૩૬ થી ૧૨૬ સુધી	૧૦
૧૦	દારાપસ આકસ ઇ. પુ. ૩૫૮ થી ૩૩૮ સુધી	૨૦	૮	અરદવાંન ૨ જો ઇ. પુ. ૧૨૬ થી ૧૧૫	૧૧

૯	મીથેલીસ ઇ. પુ. ૧૧૫ થી ૧૮૫ સુધી	૩૦	૨૭	વોલોગોશીસ ૩૦ને ૧૪૯ થી ૧૯૧	૪૨
૧૦	મનાસસીરાસ ઇ. પુ. ૮૫ થી ૭૭ સુધી	૮	૨૮	વોલોગોશીસ ૪ થો ઇ. સ. ૧૯૧ થી તે	૧૬
૧૧	સાનાચોલીસ ઇ. પુ. ૭૭ થી ૭૦ સુધી	૭	૨૯	૨૦૭ સુધી વોલોગોશીસ ઇ.સ. ૨૦૭	૬
૧૨	શીરૂ ૩ ને ઇ. પુ. ૭૦ થી ૫૫ સુધી	૧૫	૩૦	થી ૨૧૬ સુધી અરહવાંન ૪ થો ઇ. સ.	૧૦
૧૩	મીથેલીસ ૩ ને ઇ. પુ. ૫૫ થી ૫૩	૨		૨૧૬ થી ૨૨૬	
૧૪	એરોદાસ ૫૩ થી ૩૬	૧૭		ધરાંનનું રાજ.	
૧૫	શીરૂ ૪ થો ૩૬ થી ૪	૪૦		સાસાનીયાંન વંશ.	
૧૬	સાતેલીસ ઇ.સી સન ૪ થી ૬ સુધી	૫	૧	અરેલીર આબેકાંન ઇ.સ. ૨૨૬ થી ૨૪૦ સુધી	૧૪
૧૭	સાતેલીસ ૬ થી ૧૧	૨	૨	શાહપુર ઇ. સ. ૨૪૦ થી ૨૭૧ સુધી	૩૧
૧૮	વોનોલીસ ઇ. પુ. ૬ થી ૧૪ સુધી	૫	૩	અહુરમજદ ઇ. સ. ૨૭૧ થી ૨૭૨ સુધી	૧
૧૯	અરહવાંન ૨ ને ૧૪ થી ૪૪ સુધી	૩૦	૪	બેહરાંમ ઇ. સ. ૨૭૨ થી ૨૭૫ સુધી	૩
૨૦	વારહાનીસ ૪૪ થી ૪૭	૩	૫	બેહરાંમ ૨ ને ઇ. સ. ૨૭૬ થી ૨૯૨	૧૭
૨૧	મોતારણસ ૪૭ થી ૫૦	૩			
૨૨	વોનોલીસ ૨ ને ૬૪ એ- કજ વરસ રાજ કીધું	૬	૬	બેહરાંમ ૩ ને આર માસ રાજ કીધું	
૨૩	વોલોગોશીસ ૫૦ થી ૯૯ સુધી	૪૯	૭	નારસી ઇ. સ. ૨૯૨ થી ૩૦૦ સુધી	૮
૨૪	પેકારસ ૯૯ થી ૧૦૭	૮	૮	અહુરમજદ ૨ ને ૩૦૦ થી ૩૦૮	૮
૨૫	પુશરૂ ૧૦૭ થી ૧૨૧	૧૪			
૨૬	વોલોગોશીસ ૨ ને ૧૨૧ થી ૧૫૯ સુધી	૨૮	૯	શાહપુર ૨ ને ૩૦૮ થી ૩૭૫	૧૭

૧૦	અરેશીર ૨ જો ૩૭૫ થી ૩૮૦	૫	ખુશરની બેડી" નામે પારસીઓ ગાયન ગાય	
૧૧	શાહપુર ૨ જો ૩૮૦ થી ૩૮૫	૫	છે તે પાદશાહની હા- કીકતનું છે.	
૧૨	બેહેરાંમ ૪ થો ૩૮૫ થી ૩૯૬	૧૧૨૩	સેરાય. ફક્ત એકજ વરસ રાજ કીધું. એને મનાઈ	૧
૧૩	યજ્ઞેશ્વર ઉલ અધીમ હ.સ. ૩૯૬ થી ૪૧૮ ખુશર ફક્ત નામનું રા- રાજ્ય કર્યું	૨૨	માપર બદનગર કરીપો- તાનાં બાપનેમારી નખા બ્યો. એ બુલમી હતો	
૧૪	બેહેરાંમ ચાર ૪૧૮ થી ૪૪૧ સુધી	૨૩	અરેશીર ૩ જો ૬૨૮ થી ૬૨૯ સુધી. આ શાહબંદો ફક્ત ૭ વર-	૧
૧૫	યજ્ઞેશ્વર ૨ જો ૪૪૧ થી ૪૪૯	૮	સની ઉમરે ગાદીનસીન થયો પણ દુસ્મનોએ	
૧૬	અહુરમજદ ૩ જો ૪૫૯ થી ૪૬૦	૧૧	ચલાઈ કરી મારી ના- ખ્યો, એકજ વરસ રા- જ કીધું.	
૧૭	ફીરોઝ ૪૬૦ થી ૪૮૬	૨૬	પુરાંનદોખત. ખુશર પર-	૧
૧૮	પાલાય ૪૮૬ થી ૪૯૦	૪૨૫	વીઝની દીકરી થાય. ૬૨૯ થી ૬૩૦	
૧૯	કોબાદ હ. સ. ૪૯૦ થી ૫૩૨ સુધી આ રાજાનાં વખતમાં મળદેકે પેઝ- મ્મરીનેા દાવો કર્યો હતો.	૪૨	આઝરમીશીમ એ પુરાંન દોખની બહેન થાય. આ બન્ને બહેનો નેક- બદ હતી પણ દુસ્મનને હાથ મારી મઠાઓ.	૧
૨૦	નૌશીરવાંન અદલ પા- દશાહ ૫૩૨ થી ૫૮૦ સુધી મળદેકની દીનનો નાસ એને કર્યો હતો.	૪૮	ફીરોઝબદ ૬૩૧ થી ૬૩૨ યજ્ઞેશ્વર શેઠેરીવાર ૬૩૨ થી તે ૬૫૨ સુધી પા- રસીઓની પાદશાહી આ પાદશાહથી મઠ.	૧
૨૧	અહુરમજદ ૪ થો હ. સ. ૫૮૦ થી ૫૮૮	૮૨૮		૨૦
૨૨	ખુશર પરીજ ૫૮૮ થી તે ૬૨૭. "શીરીનને	૩૯		

^૧યજ્ઞેન્દ્ર શેહેરીવાર પાદશાહનાં પેતાનાં અમલમાં ૨૦ વરસ દરમીઆનમાં આ પાદશાહે ફક્ત ૪ વરસ રાજ્ય આનંદથી ભોગ્યું અને ૧૬ વરસ નાસભાગમાં અને લડાઈમાં પુરાં કર્યો. નેહાવંદની લડાઈમાં યજ્ઞેન્દ્ર નાહાસી ગયો અને ^૨મરવામાં ભરાયો. યજ્ઞેન્દ્રને માટે એમ કહે છે કે આ પાદશાહ ઘણો નબળો હતો તેથી આરબોએ એનાં પર ચોતરફથી હુલક કર્યું અને ઘેરો ઘાલ્યો, અને ફીસાદ ઉઠાવ્યો.

૧. ઇરાંનનાં રાજ્યપર યજ્ઞેન્દ્ર શેહેરીઆર પાદશાહ પછી ખલીફ ઉમર ખેતાબે રાજ્ય કર્યું અને ત્યારબાદ આરબ લોકોએ રાજ્ય લીધું. અને ઇસલામી અમલમાં ઇરાંન ગયું તે ઇ. સ. ૬૪૦ થી ૧૩૫૪ સુધી આબુમુઝુનાં ગ્રામોમાં પારસી હાકમોનાં વંશજે રાજ્ય કર્યો હતાં. અને ઇરાંનનાં રાજ્યપર ઇસલામી રાજ્યપદ ભોગવતા હતા હજુ પણ તેઓનોજ અમલ ત્યાં છે. અત્યાર સુધીમાં યાને ઇ. સ. ૬૪૦ થી ઇ. સ. ૧૯૧૬ સુધીમાં લગભગ ૧૨૭૬ વરસ થયાં પારસી શેહેનશાહત ઇસલામીને હાથ ગઈ છે. હાલ પારસીઓનો યજ્ઞેન્દ્રદી સને ૧૨૮૬ ચાલે છે જે આ છેલ્લો પાદશાહ તખ્તપર બેઠો તે દિવસથી છે એમ ગણાય છે. મળકુર ૧૨૭૬ વરસ દરમીઆનમાં ઇસ્લામીનાં ધણું વંશોએ રાજ્ય ભોગ્યું તેમાંનાં નામ ખલીફાનાં વંશ, સામાની વંશ, દીલમી વંશ, મળની વંશ, સલજુકી વંશ (ઇ. સ. ૧૧૦૦ માં) અતાબેગ, મંગલ વંશ, મુજર વંશ, તુરાની વંશ, સફલી વંશ.

આ સફલી વંશ, સિયા પંથ કહેવાય છે. મળકુર વંશોમાં એકથી અનેક પાદશાહોએ રાજ્ય કર્યો છે. ઇરાંની તવારીખો વાંચો.

૨. પાદશાહોનું વરણન આખું લેતાં આ જેમાં આખાં અનેક પુસ્તકો થાય લેખી અને ફકમાં લીધું છે. વધુ ખુલાસા માટે વાંચો શાહનામું, તવારીખે ઇરાંન.

પાદશાહ યઝ્ઞદેવ શેહેરીઆર ઇ. સ. ૬૩૨ ની સાલમાં ૧૫ વરસની વયે ગાદીનશીન થયો, આવેલાં આરબોનું બલ ઘણું વધી ગયું હતું. અને જ્યાં ત્યાં તેઓનીજ ક્તેહ હતી યઝ્ઞદેવ શેહેરીઆર પોતે રાંક અને નરમ હતો, તેવી વેલાએ ઇરાંનનો બગડેલો મામલો જોઈ ખલીફ ઓસ્માને પ્રથમ લડાઈ કરી પણ ઇ. સ. ૬૩૪ માં પુલની લડાઈમાં આરબો હારી નાસી ગયા, તે પછી હીરાની લડાઈમાં પણ તેઓની હાર થઈ, આથી તેઓએ લુટફાટ ચલાવી, અને પહેલ વેહેલું બગદાદ શહેર લુટ્યું. ઇ. સ. ૬૪૦ માં કેદેસી-આની લડાઈમાં ઇરાંનીઓનો વયે સરહર રૂસ્તમ ઈબ્ન ફરૌખખાદ માર્યો ગયો. જેથી ઇરાંનીઓની તદ્દન હાર થઈ, અને દરફસે' કાવાંની નામનો રાજનો જુદો દુશ્મનોએ કંટકા બુકલા કર્યો. ત્યાર બાદ ખીલુ લડાઈ નેહાવંદ તરફ થઈ ત્યાં આરબો જીત્યા ને યઝ્ઞદેવ શેહેરીઆર પાદશાહ હારીને નાઠો, ને મર્વમાં ભરાયો.

મર્વ શહેરમાં લોટ દલનારને ત્યાં યઝ્ઞદેવ છુપાયો હતો તે લોટ દલનારે પૈસાનાં લોભે દગો કરી ઇ. સ. ૬૫૨ ની સાલમાં યઝ્ઞદેવ શેહેરીઆરને મારી નાંખ્યો. આ મુજબ યઝ્ઞદેવનાં મોત સાથેજ ઇરાંનની જસ્તોસ્તી શેહેનશાહતની આ ખેરી થઈ કે જે પછી ઇરાંનમાં કદી પણ આજદીન સુધી જસ્તોસ્તી શેહેનશાહત પાછી થઈ નહીં, તે વખતે આખું ઇરાંન શહેર જંગલી જતુની આરબોને હાથ ઉજડ થયું. ને જસ્તોસ્તી સભ્ય તેઓએ નાબુદ કર્યું સભ્યની પડતી સાથે જુલમાત ઘણો ગુજરવા માં-

હયો તેથી દીનની લાગણીને લીધે હાંદેશાના મારેલા હાંદુસ્થાન આવી સંજ્ઞામાં વસ્યા.

હવે યજ્ઞદેવરદનાં ઇરાનસર જમીનથી નાહાસી જવા પછી પારસીઓની શહેનશાહત ખતમ થઈ. ખલીફ ઓમર નામનાં આરબોનાં સરદારે જરતોશ્ટી ધર્મની કેટલીક ઘણીખરી કેતાબોનો નાસ કર્યો. (તે આગમચ ઇરાનદેશમાં ઇસ્વીસન પૂર્વે ૩૩૦ થી ૩૨૩ વેર ચાને આજથી બે હજાર વરસ ઉપર જ્યારે સીકંદર રૂમીએ ઇરાનમાં રાજ્ય વાપર્યું હતું તે અમલમાં તે પાદશાહે ઇરાનનાં બાગલા પારીને પોતાનાં સરદારોને વેંહેંચી આખ્યા હતા કે તેનાં મુલ વતન યુનાનપર હુમલાની ધારતી ન રહે. તે વખતે સીકંદર પાદશાહે પણ પારસીઓનાં ધર્મનાં પોથા બાલી નાંખ્યા છે. એવું લખાણ આગલી કેતાબોમાંથી મળે છે.

યજ્ઞદેવરદને પદશ્વટ કરી આરબોનાં સરદાર ખલીફ ઓમરે પોતે યજ્ઞદેવરદશાહનાં એક બેટાને કેદ પકડયો પણ તે શાહજાદા પર ખલીફ ઉમર ખેતાબે મેહેરબાની કરી કે વાલી તથા વારસ તથા જરખાનાં વગરનાં આ સાલેસ શાહજાદાને નહીં મારવો અને પુછ્યું જે “તુંને જોઈએ તે પુગાડું તે માટે તું માંગણી કર. હું તુંને કોઈખી ચીજથી તુકશાંન નહીં પુગવા દેવું. આ સાંભળી દલેર શાહજાદાએ ખલીફ ઓમરને કહ્યું કે અએ નામદાર મરદ હવે હમારી આગળ એવો વખત આવ્યો છે કે ઇરાનીઓતું નામ દેહેકાણી કહેવાશે. વાસ્તે તું જો મેહેરબાની કરેચ તો એક ગાંમડું ઉજ્જડ જગા મને આપ, કે જે વેરાંનને હું આબા-

દાંન કરું અને તેનો હલાલ તોસો આવે તેથી હું ખુશાલ થાવું. અને મારો દન ગુજારો કરું.

પછી ઉમર ખતાબે ફરમાવ્યું કે જે એ માંગે તે આપો કે રંજ તથા ફેકરમાંથી છુટે. ત્યારપછી ઈસનસર જમીનમાં જગેજગ ખલીફ ઓમરે માણસો મોકલ્યાં અને મંજલે મંજલ જગા જોઈ પણ કેઠેળી ઉજડ જગા જોઈ નહીં; જ્યાં ત્યાં ખાગ ખગીચા વાડી વણફા અને આદમીઓથી ભરપુર જોયું.

પછાડે, ખીનો જોઈ જ્યાં માણસોનો વસવાત નહી પણ લીલોતરી હતી અને ગુલબહાર જેવી આબાદ હતી. અને સોના રૂપાનો પણ ખોહોલો વેપાર જથ્થો જોયો તેથી પાદશાહને (ખલીફ ઓમર ખેતાખને) એ ખબર કીધી. તે સાંભળી તે પાદશાહે પેલા શાહબહાને કહ્યું કે તું ઉજડ જગા માંગે છે પણ તમામ જગા જોઈ પણ કરસું પણ ઉજડ નથી. તું આબાદાંન જગા અને વીલાયત માંગ. તું જે માંગે તે આપું અને પુસ્તી કરું. શાહબહાએ જવાબ દીધો કે નામદાર પાદશાહ મને ઉજડ કે આબાદાંન કોઈ પણ જમીન જોઈતી નથી. પણ મેં જે માગણી કરી તે એટલા ખાતર કે મારાં નેઆગાંનોનો મુલુક મેં તુને દેખાડ્યો કે એવો આબાદાંન મુલુક મેં તુને સોંપ્યો છે. હવે પાદશાહ કેઆમતનાં દન તાર્છની વાત તું જાણે કે મુલુક સખવાતું કામ બાજી નથી. ^૧મુલુકનો સખનાર આફ-

૧. દેશનાં હાકમ માટે છે તેમ લેરનાં વાલીઓ અને ગામનાં મોટાઓ, કોમનાં અકાબરો, ધરાનાં હીમાયતીઓ, સમાનાં આગેવાનો, અને ધર્મનાં વડાઓ યાને દરેકે દરેક કામ છે કે જે કામપર જે વડો

તાબની મીશાલે પાદશાહ જોઈએ. જેમ આકૃતાંબ ગરીબ તથા તંબગરનાં ઘરપર એક સરખો તપેચ, ને ઝલકેચ અને પાહાડપર તથા ઘાસનાં તણુખાંપર રોશનાઈ કરેચ તેમ પાદશાહે ખલ-કની હાદ દેવી એવો દલેર જોઈએ. ફરેસ્તા માફક સહુબર અને વરસાદનાં વાદલ માફક રહેમદીલ હોય તો મુલુક આબાદ રહે. જો આબાદાંન મુલુક ખરાબ થાય તો તેનો બોજ તે પાદશાહની ગરદનપર રહે. જો પાદશાહનાં અદલથી જેહાંનમાં તંગી, ખરાબી, દેહેશત, માલમતાની નુકશાંની, થાય અથવા પાદશાહથી કરીને તેની રૈયતને જોલમ, રંજ શખ્તી, નામોરાહી, અને ખરાબી પુગે, બેહાદી થાય, એ સર્વ બોજ પાદશાહની ગરદનપર રહે; કારણ કે ખુદાએ દુનિઆ સરજી તેમાં જે પાદશાહ થયા છે, તેઓને લાજમ છે, કે પોતાની રૈયતનું રક્ષણ કરે, અને આ-કરા કર નહી લીએ, રૈયતની મુખશાંતી બદલે. એવો પાદ-શાહ હોય તે ખરા નર છે અને તે તાજ તખતને લાયક છે. ખુદાએ દુનિઆમાં આદમીઓ પેદા કીધાં તે હીનથી હુમારા કયાંની પાદશાહેને ચુનંદા કીધાચ તેનાં તોખમથી ઈબરાહીમ દરતુર છે.

ઈબરાંમહીમ દરતુર જેને તમો લોકો ગણો છે તે હુમારા પેગમબર જરતોશ્ત છે. તે કયાંની ઓલાદનો છે. આ દુનિ-

નેમાયો છે ને દરેકે પહેલાં પોતાની ફરજ પુરેપુરી સમજવી જોઈએ, અને તે ધોરણે ચાલવું જોઈએ ત્યારેજ તેની આગેવાની કાંમતી છે નહી તો તે જોખમદારી કરતાં ખુદાની બંદગી કરે તો બહુ. કેમકે જે જોખમદારી પોતાને સીર છે તે ફરજ જો તે ઇન્સાન જાણે નહી તો બર્ષ છે.

આમાં પહેલો 'પાદશાહ' ગયોમર્દ થયો છે. અને શાહાન-શાહ યજ્ઞદેવર શેહેરીઆર લગી પાદશાહી ચાલી. અને હજુ પણ હમારા પારસીઓ છુટા છવાયા છે તે ઇરાનમાં આજુ-બાજુનાં શેહેરામાં ૭૫૦ વરસ વેર રાજ્ય કરશે પણ આ તખ્ત જે સઘળી માલેકીતું છે અને મારા નેઆગાન ગયોમર્દના વખતથી તે મારા બાપ યજ્ઞદેવર શેહેરેયારનાં વખત સુધી આ વખત તાજ બાપરું.

હવે તમો આરબોએ બસ્તી જીલમ ગુજારી મારા બાપ યજ્ઞદેવર શેહેરેયારને નસાડ્યો, મને કેહ પકડ્યો અને હવે મેહેરબાની બતાવો એ બેઈ જીવમાં દુઃખ ઉપજે છે તે જુદાને રોશન છે. અગ્ને પાદશાહ તું સાંભલ કે તમારા આરબોપર પણ હજુ ગણું ગુજરશે અને એવો જુરો વખત આવશે કે જીવાન હશે તે જુદો નજર આવશે અને જમીન કંપે ધરતીકંપ થાશે અને શેહેરાનાં શેહેરા પાવમાલ થાશે. જે કોઈ જુદાતું નામ પડશે તેને લોકો દેવાનો કહેશે, અને જે ખરો દેવાનો હશે તે કહ્યો થઈ ધરમ નહીં પાલતાં દેવની રાહે ચાલશે. તે વખતમાં આજનાં દીવસ પછી કાલનો દીવસ ધણો જુરો આવશે. તે વખતમાં કેણુખીનાં તોખમથી એક મરદ પેદા થશે તેનું નામ અબુ મસલાંમ મરોજી. તે માણસ હમેશે કશાબનાં કામનો કરનાર તેની નીશાની એ જે તેની પેશાની

૧ યજ્ઞદેવર શેહેરીઆરનાં બેટાએ ગયોમર્દથી તે આખર હમારા સુધીનું બ્યાંન કહ્યું તે લીધું નથી. આ લખાણુ ઇસ્તુર જરતોસ્ત બેહેરાંમનું લખેલું છે અને બહમન પુસ્તકાની રેવાયતમાં પણ મળે છે.

ફરાખ હશે. તમામ બદનપર અને બતપર બાલ ધણાં હશે, અને પીઠપર એક નીશાન હશે. તે ખોરાશાંન તથા રગ (રચ્ચે) શેહેરની તરફથી આવશે, મુલુક લેશે, લકઘમાં ફતેહ પામશે. તે વારે એક બીજો મરદ પાદશાહી લેશે. તે મરદ અકલીમ ચેહારમથી આવશે. તે એમ કહેશે જે હું મહમદની નસલનો ફરજાંદ છેઉં. તેનું નામ અબુ અબ્બાસ. તેનો લકબ ખોનદીનનો કહેશે. તેનું મોહ લાખું, દાહાડી સાંકડી હશે. તે પાદશાહી લેશે તે પેગમબરની જગો લેશે તેની નીશાંન એ જે બાપને મારશે કુદુ'બને ખરાબ કરશે. મહમદનાં કબીલાનાં ખેશો સહઅહ ૬૦૦૦ ને તે સખસ ખેશુનાહ મારશે. તે ખોદાથી ખીલીશે નહીં અને તે આખર મરશે. તે પછીથી જેહાંન હેર નસા ભરી થશે. નહીં યજ્જાને કે નહીં જાંદ અવસ્તા પઢવા કે નહીં નાપાકી પલીલીની પરહેજગારી થશે. આ ખુરાઈથી અસપનદારમદ અમે-આરપંદ (ધરતીમાતા) દાદાર અહુરમજદ આગલ ફરીઆદ કરશે કે આ મારી પર જુલમ છે માટે હું 'કોરદઈશ. ત્યાર પછી મેહેર યજ્જ તેની ફરીઆદને પુગશે તેથી ખુખીનાં કરનાર પેદા થાશે અને ખુરાઈ કરનારાંનો અંત આવશે. તે વખતે એટલી સખતી પડશે કે આદમીઓ મુસદમાં મોહોત માંગશે. ઈરાંનમાં રડાકુટ અને દોડધાંમ પડશે. અને તમામ આદમી નાહાસીને ફરીઆને કિનારે જઈ ભરાશે. બાપ પોતાનાં

૧ માને ધરતી ઉંચી નીચી થશે કે જેથી ધરતીકંપ વિગેરે થઈ જમીન વેરાંન થઈ દુનિઆ તલે ઉપર થવાથી હસ્તીનો નાસ થશે અને ક્યામત થશે.

ફરજંદની દરકાર નહીં કરશે ત્યારબાદ રૂમ, તથા શાંમ, તથા ફીરંગ તથા ઉગમનની વેલાયતથી તુરક તા, અરબ, તારૂમી લશકર બેશુમાર આવશે અને કયામત જેવી લડાઈ બાગશે. તમામ જમીન લશકરના હોડવાથી હાલશે અને તેનો રંગ અંગુરી જેવો થાશે અને આરબોનાં ઘોઢોડાનાં છૂન લગે લોહી ચાલશે. ખુદાની પેદાયસ તંગીમાં આવશે. આતશ, પાણી, જમીનપર ગજબ થવાથી ખુદા આગળ પોકાર કરશે અને દાદાર અહુરમજદ તેઓને બખશશે અને ગુનેહગારોને ભાંજશે. અને હરાંનમાં બેહેરાંમ વરબાવંદ પાદશાહ થશે, અને જેહાંન આશમ પાંમશે. શરૈશ યજદ કંગદેઝમાં પેશોતનને તે વધાઈ પોહાંચાડશે તેથી પેશોતન દસ્તુર ૧૫૦ સાગેદો સાથે આવી ખુશીથી જશન યજશને કરશે. તે યજશનેથી દેવો નાપેદા થશે. યજશનેનો ભેર પાણીમાં રેડશે, તેથી તમામ ફીસાદ નાપાકી બરતરફ થશે. કયાંનીઓને તોખમનાં બેહેરાંમ વરબાવંદ પાદશાહથી જેહાંન બેહેસ્ત મીશાલે થાશે. અને પેગમબર જર-તોસ્તની દીન ઘણી ચાલશે. એ દીનની રાહ હોશેદર ખુબ ચલાવશે અને હોશેદરને પેગમબરી કરતાં ઘણું સોસવું પડશે, પણ તે ખુદાની રાહથી સર નહીં ફેરવશે અને દુશ્મનોને માર્હાત કરશે અને પોતાની દીન સીકકે ચાલુ કરશે.

અય પાદશાહ! હવે સાંભલ કે આસમાનની ચાલની ગીરદેશ ભલાં અને ખુરાઓપર હમેશાં એક સરખી નથી રહેતી. ગરીબ તથા તવંગર સર્વેને મરવું છે. એક વાર સજપર બિચાડે, બીજી વાર બાકમાં નાખે, દોલત, ભેર પર મગફર નહીં થવું, સખબ

આકેળત કરણીજ પાર ઉતારશે. આસમાનની હોનર બેવકાઈની છે. તે મુજબ પરથમ કયાંનીઓની પાદશાહી હતી, ત્યાર પછી આરબોની પાદશાહી થઈ. હવે આરબો પછી તુરકોને હાથ ધરાં- નની પાદશાહી જશે. અને તુરક પછી ફરીવાર કયાંનીનાં તો- ખમનો શાહ બહેરાંમ વરજવંદ પાદશાહી કરશે. જરતોશ્તની દીન તાણ થશે. ગયોમર્દનાં વખતથી તે આજદીન લગે હ- માસ નેઆગાંનોએ રાજ કીધું. તેઓએ જારતી જુલમાતનું દુઃખ કોઈને નથી કીધું. હવે હમારૂં બખત કર્યું અને પાદ- શાહી ગઈ, તુંને મુબારક થઈ અને તારીબી તેજ ફેજ થશે.

યઝ્ઞદેવરદેથી તે શાહ જમશેદ મુધી અને ગયોમર્દ મુધી માસ નેઆગાંન છે અને માસ નેઆગાંનોનાં કાંમથી મારૂં દેલ ફીકરમાં પડ્યું છે. મને શેહેર, બાગ, વાડી નહીં જોઈતી. હવે પછી મને મુલુક, મેહેતરી, તથા ફરમાની નહિ હોય તો લલું છે. હવે તારી તાણ અરબીનો વખત છે તેનો અમોને કંઈ ફાયદો નહીં થાય. જેહાંનમાં હમારી દોલત ખસખ થઈ જો આરબથી પાદશાહી માયું તો ખતા છે. જો તું મને બક્ષે અથવા મારે તો તે વાતની મરદાંતળી નહીં. એ છાંદગાંનીનો મને હીસાબ નહીં. હવે મને છાંદગાંની નહીં હોય તો લલું છે. મારો મુલુક હોકમ પાદશાહી ગયું તો હવે પછી મને છાંદગાંની નહીં હોય તો લલું છે. માસ બાપને તેં નસાડયો અને માસ દોસ્તોને કુવામાં નાખ્યા અને ખાકમાં નાંખ્યા તે શેહેર તથા મુલુક તથા બાગને શું કરું? જે વારે લડાઈથી ના- હાશીએ તે વારે તમારાંનો અવાજ નહીં જોઈએ. ખુબ છાંદ-

ગાંની હાથવાહાએમાં નહીં હોય. પાદશાહી પછી જે કોઈ ગો-
લાંમ થાએઓ તેને ભલું છે. જે જીવે નહીં, જીવતો નહીં રહે
તે મરે તે ખુબ છે. શાહાબદે એ ભાંતે ઘણીએક વાત કહી
પોતાનો ફેલ મરવા પર એખતથાર કીધું. જ્યારે આઠમી પો-
તાની જીંદગીથી હાથ ધોએ ત્યારે તેનાં હીલમાં જેમ આવે
એમ બોલે, તેમ તે શાહાબદાએ મરવાનોજ ઇશિદો દેખાડ્યો.

હવે જ્યારે ખલીફ ઉમર ખતાએ એ સરવે વાત સાંભળી
ત્યારે દરદ આંતરભયો થાયો અને આસમાનની ગેરદશથી ઘણો
ફલગીર થયો. પછી પાદશાહબદાને સમજાવીને એક ગાંમ આપ્યું;
તમામ સાજ અસખાબ સુદ્ધાં આપી તેને વદા કીધો. પછે પાદ-
શાહબદે તે ગાંમ વસાવી આબાદાંની ઘણી સારી કીધી.”

ખુલાશો:—સુર વાંચવાર, આ યજ્ઞદેઝરદ શેહેરીઆરનાં
બેટાનું લખાણ વાંચી શું થા ? અને આરબ પાદશાહ ખલીફ
ઉમર ખતાબ વિષે પણ શું વીચાર્યું ? સાર મતલબ એ છે કે
આ વાકયો દરેક ઇનશાંને ગોખી રાખવા જોઈએ. આજનાં
જવાંનો જસ તસ વધારે શીખ્યા તો સાહેસાઈ દાંનાઈની જગ્યા-
એ મગફરી તોર ખતાવે. અને જો તેમાં કંઈ માન બોલો મળ્યો
તો મગફરીનો સુમારજ નહીં. તેઓનાં ઘેરને આંગણે જો કોઈ
ખુદાપરસ્તી સાદાઈથી ગયું તો વેહેમી ગણે, અને તેઓ પોતે
સુંધારાનાં સડનો દુખાદુખ ધરમ પાલે તે તરફ તો કોઈએ
આડી નજરે જોવું પણ નહીજ જોઈએ એવો તેઓ ફાંકો રાખે
છે. તેવાઓને આ મજકુર પાદશાહબદાની દાંનાઈની વાત ખલીફ
એમરે ખતાવેલી મેહેરબાનીની બાબદો ગોખી રાખવા લાયક

છે કે માન ઓઢા મેળવ્યા પછી કેવું અને કેટલું શાંત રહેવું અને ઓરખી વધારે સાદાઈ વાપરી આસપાસનાંઓને અને હાથ હેઠલનાંઓને વધારે માયાથી ચાહીને ચાલવું કે જેનાં ખરા આ-શીશથી તેની કીરતી વધારે કહેવાય. અને ખુદરતી ગેખી મહ-દનો સદે ઉમેરાય. પોતાને જે કંઈ ઓઢો મળ્યો છે તે દુનિ-આનાં લોકોમાં ખોટાં ગણવા થકીજ છે એવું કલ નહીં રાખવું પણ ખરા હમદર્દી જે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાચવી શકે અને તેવાઓ બે ખરા હાજતમંદ હોય તો તેઓની દુઃખની દાજે પુગીને બનતી કોષેશથી તે માટે કાલજી ધરીને તેની હાજત પુરી પાડવી કે ગેખી માલેક અને તેની અરો શક્તિ ખુદરતી ગેખી રીતે તે મહદનાં પુગાડનારને સ્હાય થાય છે. અને તેથી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાચવી આ અવતાર સફલ થાય છે. ઉપરટપકેની કેલવણીએ અકડકું બનેલી બાનુઓને પણ આ ઉપલો દાખલો નશીઅત લેવાબેગ છે.

પણ આવાં કાચી મટોરીનાં અને અવલી બુદ્ધીનાં ઈનિશાં-નોએ બલુવું અવસ્યનું છે કે શીખવું ભણવું સાદાઈ વાપરવી અને એક ક્રમે સમજી ઉરકેસઈ ચાલવા પહેલાં પોતાનાં બન્ને કાંને વાદવીવાદવાલો બન્ને પક્ષનું સાંભલી લઈ પછીજ પોતાની અકલે તેનું તોલ કરીને સમાધાનમનથી સાવધાન ચાલવું. આ મુજબ ચાલવું એ સમજી શક્તિનાં અને ચતુર ધ્યાનવાલાં આસામીઓનું કામ છે.

ગમે તેવી ઉંચ કેલવણી લીએ અને મનથી વિચારી ચાલવાનું

નહી હોય ત્યારે સામા સમજી ધનશાનો પેલાંઓથી ઘણાં વિચારમાં પડે છે અને જ્યારે એજુએટમાં જપતાં અને તેથી પણ ઉંચકેલવાળી પાંચેલાં ધનશાનો એક કાંને સાંભળેલી વાતપર પોતાની અકલને તાલુ' હીએ ત્યારે સાંમાંઓને બહુ ખેદ થાય છે.

સામું ધનશાન કોણ પંક્તીનું છે તે પુરેપુરું સમજવા વગર એકદમ તુરંકાર પર આવી જનાર ધનશાનોનેજ આ લખાંણુ લાગુ થાય છે. સમજી અને સાલેસ માણસો વિચારીનેજ આલે છે. આપણે ઇચ્છીશું કે ખુદા સૌને નેક અકલ બક્ષી સત રાહ બતાવે અને સુખી રાખે.

નામાંકીત પારસી પહેલવાંનોનાં નામો.

પારસીઓનાં રાજ્ય અમલમાં અસલ શાહ જમશેદની એલાદથી તેનાં બેટા તુરનાં હીકરા, શેદરખ, નો હીકરો તુરક, તેનો બેટો સમ, સમનો હીકરો અસરત, તેનો હીકરો કેરેશારખ.

આ કેરેશારખે પહેલવાંનગીરી ઘણી મરદાંનગીબરી કરી હતી અને તેનાંથીજ નામીયા પેહેલવાંનોની પેહેડી ઉતરી આવી છે જેઓનાં નામ ધુપનીરંગનાં ભણતરમાં અને આફરગાંનેમાં દેવામાં આવે છે. શાહાનામા સુજળ તે નામો નીચે પ્રમાણે છે.

કેરેશારખ નરીમાન સાંમ (એને સામેસવાર પણ કહેતા), બલ એની એરતનું નામ રોદાબે. બલનાં ફરજંદો તેહેમતન ફસ્તમ, પેહેલવાંન જવારિ, ખુરશેદબાનું. ફસ્તમ પેહેલવાંનનાં ફરજંદો, સોરાબ, ફરાંમરોજ, બાંહાંગીર, ગોશબાનું, જરબાનું.

હવે સોરાળ પેહેલવાનનો દીકરો બરજો. અને બરજોનાં ચાર દીકરા કરીમાંન, જેહાંનમુજ, તૈમુર, ખુરશેદમાહ પેકર. ફરાંમરોજનાં ચાર દીકરા જેહાંબખશ, આદરખુરજીન, સાંમ, તુખારે. ગોશખાનુનો દીકરો બેજન, બેજનનો બાપ ગેવ. ગોદરેજ, ગુરગીન, મીંદશાદ બેઈરાંમ, રેહાંમ, ગેશવાદ, કારન, કોબાદ, ગાવે, વિગેરે.

એકંદર ૨૬ નામો જણાય છે. તે સિવાયનાં ખીજાં હશે પણ આ નામો વારંવાર વંચાય છે. એઓમાં તેહેમતન ફસ્તમ અને કેરેશાસ્પનું બહુ વધારે વંચાય છે. કએ ગુસ્તારપશાહનાં બેટા અસક્દીઆરે પેહેલવાંનખીરી કરી છે અને બહવાંન છે અને અસક્દીઆરના બેટા ચાર હતા. બેહેમન, મેહરનોશ, નોશઆજર, અને આદરફરૂજ. આ ચારે જણાંઓએ જરતોશત સાહેબને હીન ફેલાવવામાં ઘણી મદદ કરી છે. અને નોશાજર અને આદરફરૂજ આ બન્ને જણાંઓએ ઇરાંનમાં બે આતશકહેલો બાંધ્યાં હતાં અને તેઓનાં નામ પોતાના નામ પરથી રાખ્યાં હતાં.

અહેવાલે નૌરોવાંન આદેલ

૧

મજદક બા મેહેમુદશાહ

બેહેરાંમગોર.

જરતોરતીઓતું 'ખ્યાફ' ગુલઝર વતન ધરાંન સરજમીનમાં પારસી શાહનશાહત દરમીઆનમાં ઇ. સ. ૪૪૦ ની સાલમાં સાસાનીઅન વંશનો ૧૫ મો પાદશાહ બેહેરાંમગોર ગાદીએ આવ્યો હતો. આ આસામી બાહાદુર, દયાલુ, સખી અને બલવંત પાદશાહ તરીકે પ્રસીધતા પામી ગયો છે, એને તખ્ત આપવાની જેઓ વીરુદ્ધ હતા તેમને એને ઉઘારતા અને માફી બક્ષી પોતાની પક્ષમાં લીધા.

બેહેરાંમગોરે તાતારનાં બાકાંન સાથે લડાઈ કરી તેમાં જીત મેલવી, તેમજ હીંદુસ્થાંનમાં અનેકવાર જીત ફતેહ મેલવી ત્યાંથી દશ હજાર ગાનારીઓને ધરાંનમાં લાવી ધરાં-

નીઓ સાથે પરણાવી હતી. એને આરબ અને રૂમીઓનાં દેશો-
પર હુમલા કીધા પણ તેમાં કાબો નહીં. બેહેરાંમગોર એક
અરબ નીશાંખાજ શેકારી હતો.

બેહેરાંમગોર પોતે શેકારનો ધણીજ શોખીન હતો. ઘુર
અથવા જંગલી ધણેડું જે ધણીજ શેતાબ ચાલતું હોય છે તે
એને ધણુંજ પસંદ હતું. એજ જાનવરનાં શેકારમાં એને પો-
તાની છાંદગીબી ખેંધ દીધી, કેમકે એવાં એક જાનવરની
પછવાડે લાગીઆથી એકાએક એ પોતે એક ઉંડા ખાંડ કુવા
આગલ આવી પુગો કે જેમાં એનાં ઘોડાએ ડુબકી મારી ને
તેમાંથી તે જાનવર તથા તેપરનો પાદશાહી સવાર પણ કદી
પાછો કેાઈના જોવામાં આવ્યો નહીં. આ અકસમાત બનાવ
શીરાજ અને અશફાહાંન વચેની એક સુંદર ખીનમાં બન્યો
હતો જેને આજ લગી પહેલવાનોની ખીન કહે છે. એ પાદ-
શાહની શીકરગાહની તાસજ ઘઈ ગયલી એક બેઠક હતી છે.^૧

તીરંદાજીમાં બહેસમે પોતાની કાબેલીઅતનો ગર્વ પકડી
પોતાની એક બહાલી બાતુ આગળ તેની પોતીકી ચાલાકી દેખ-
ડાવવા ચાલ્યું. પેલીને પોતે એક મેદાનમાં લઈ ગયો. તાંહાં એક

૧ તવારીખે કદીમ ધરાનનાં બનાવનાર ૧૪૧૦ ની સાલમાં તે
નજરોનજર બેઠા આવ્યા તેવણ પોતાનાં એજ પુસ્તકમાં લખે છે કે
ત્યાં એ પાદશાહની તીરંદાજીની માહીતમારી તથા જે કારણથી એ
મહેલ બાંધવામાં આવ્યો છે તે વિશેની મજકુર કહાણી પોતે સમજી
આવ્યા છે.

હરણ સુતેલું હતું પાદશાહે એક તીર એવી તો નીશાંનથી ફેંક્યું તે તેના કાનને લાગીનેજ માત્ર પસાર થઈ ગયું. પેલું જાનવર સળંગ રૂ થયું તે એવું સમજ્યું જે, મને માએ ઉપદ્રવ કીધો હશે માટે તેને ઉઠાડી મેલવા પોતે પોતાનાં પાછલા પગની ખરી પોતાના કાન સાથે અડાડવી. પાદશાહે એક ખીજું તીર એવી તો આખાદ નીશાન કરી ફેંક્યું કે જેથી તેની ખરી તેનાં શીંગડાંની સાથે જોડાઈ ગઈ.

બેહેરાંમે મનમાં મગન થઈને પોતાનું મોહોડું તારીફનાં શબ્દો સાંભળવા રાણી સામે ફેરવ્યું, પણ રાણીએ ઘણા ધીમા સ્વભાવથી જવાબ વાળ્યો કે “નીકો કરદન કે પુરકદન અસ્ત.”

યાને માહવરાથી કમાલીયતપણું હાંસલ થાય છે. આવા ગેરસલુકાઈ ભરેલા શબ્દો સાંભળી પાદશાહે તેણીને એક પહાડમાં કતલ કરવા તરતજ હુકમ કર્યો, પણ એક વજીરની દયાથી તેણીની છાંડગી બચી. તે વજીરે તેણીને એક ટેકરી સોરેનાં નાહનાં ગામડાંમાં ભરાઈ બેસવા પરવાનગી આપી, ત્યાં તે એક માલપર રહેવા લાગી.

એક માલપર ચઢવાનાં વીસ પગથીઆં હતાં. ને ત્યાં આવી રહ્યા બાદ તરતજ પેલી રાણીએ એક નાહનું વાહરડું વેચાતું લીધું, જેને દરરોજ તે લહાડામાં એકવાર ઉચકી નીચે ઉપર લઈ જવાનો પોતે માહવરો રાખ્યો, એ મુજબ ચાર વરસ વેર એ માહવરો બરી રાખ્યો, ને જેમ જેમ પેલા જાનવરનું કદ વધતું ગયું તેમ તેમ પેલીના શરીરનું કૈવલ વધુ ને વધુ ચાલુજ રહ્યું.

બેહેરામે જાણ્યું જે મારી બાનુને મારીજ નાંખી હશે. એક દીવસે એવો એતેક્ક બન્યો જે શીકારગાહમાંથી થાકી ગયા બાહ સાંજનાં એજ ગામડાંમાં બેહેરામે છાવણી કીધી. તેણે એક જીવાન ચોરતને વીસ પગથીઆં સુધી એક મોટી ગાય ઉચકીને ચઢકી જતાં જોઈ, પોતે તેથી બેઠક તાજીબ થયો ને માણસને પુછવા મોકલ્યું કે દેખઈતાં આવાં નાજુક શરીરની નારીએ શી તરેહથી આવું અજાયબ જેવું જોર મેલવ્યું ?

પેઢી બાનુએ જવાબ દીધો જે એ મારી છુપી વાત બેહેરામ સિવાય ખીજા કોઈ આગલ હું કહેનાર નથી અને જો તે મારે ઘેર એકલો આવશે તોજ હું તેને તે કહીશ. તે પાદશાહ તુરતજ ત્યાં ગયો ને પોતે જે એયું તેથી તેની પોતે જેવી તારીફ કરવા માંડી કે પેઢીએ તુરતજ કહ્યું કે “હું એટલી બધી તારીફને લાયક નથી માહવરાથી કમાલીઅતપણું હાંસલ થાય છે ” એવું પોતાના ખુદરતી અવાજથી બોલી પોતાનો ખુરખો પોતાનાં મોહકાંપરથી તરત ઉચકી નાંખ્યો.

પાદશાહે તેણીને આલખી ને તુરત ગલે વલગી પડયો. જે શીખામણુ તેણીએ આપી તેથી તે ખુશી થયો, ને તેનો ખ્યાર પાછો મેળવવા ચાર વરસ સુધી જે જેહેમતતેણીએ ખેંચી તેથી મગન થઈને એ જગ્યાપર પોતે એ બાબદની ચાહગારી કાયમ રાખવા નખચીરગાહની એક બેઠક સારૂ એક મહેલ બનાવવા હુકમ આપ્યો. જે ત્યાં બાંધવામાં આવ્યો.

મજકુર પહેલવાનોની ખીન માટે હવે બોલીશું કે ત્યાં

ચારો ઘણું સારો અને શેકાર પુરકલ છે તેથી અસલી જમાનાથી ઇરાનના પાદશાહો અને અમીરો મોટી ખુશીથી તાંહાં હમેશાં આવજા કરતા હતા. એ આખી ખીનમાં ઝસહો આવેલા છે જેઓમાંના કેટલાએકો તો ઘણાજ મોટા અને ઘણાજ ઉંડા હોય છે, ને જમીન અંદર તેઓનાં મુલો એક એક સાથે સંબંધ ધરાવે છે એવું વિચારાયલું છે. આ ઉપરથી બેહેરામ શીકારગાહમાં જ્યાં ગરક ગયો તો ત્યાં તેનાં શરીરની ઘણીખી તપાસ કીધી પણ તે કોઈને હાથ આવ્યું નહીં, આ બનાવ બની શકે તેમ છે તેથી કોઈએ પણ અજાયબ થવા જેવું નથી.

ઇરાનસર જમીનપર જે સૌથી સરસ પાદશાહો રાજ ચલાવી ગયા છે તેઓમાંનો બેશક બેહેરામગોર પાદશાહ પણ હતો. એનાં રાજનો સઘળો વખત પોતાની રૈયતને મુખી રાખવામાં મુખ્ય કરી રોકવામાં આવ્યો હતો.

એ પાદશાહ બહુજ નેક, સાદો, ડહો, બાહદુર, બાહોશ, દુરઅંદેશ, મીલનસાર, શંક, મજબુત, અને તીખા સ્વભાવનો હતો. બેહેરામે ઇરાનમાં ૧૮ વરસ રાજ્ય ભોગવ્યું હતું. જે અરબ સરદારે નાહનપણમાં ઘાબલા દલીલોથી એને કેલવણી આપી હતી અને જે કે એનાં કુમલાં મનપર થયો ગઈ હતી, તેવીજ ટેવ તથા નેક્રીની ખાસીઅતો એની આખી છાંદગી મુધી ચાલુ રહી હતી.

એનું રાજ ખીજા ઇરાની પાદશાહો કરતાં વધારે સાદુ ને માખપનાં પીઆર જેવું હતું એક ખસ અરબ માફક તે શેક-

રનો અત્યંત શોષીન હતો ને તેમાંજ એની છાંદ્મીનો અંત આંચો ને શરીર વટીક હાથ આંચું નહીં.

એતું મરણુ શેકાર કરતાં અચ્ચાનક રીતે મોરદાખાદ ના-મનાં બાગનાં કુવામાં ઘોડા સાથે પડી જવાથી નીપજ્યું હતું.

એની પછી એનો બેટો ચઝદેઝરદ ર. એ ઈ. સ. ૪૫૦ માં ગાદીએ આંચો. એ બહો ને બાપ જેવો સખ્ત તબેહનો હતો. કોન્સ્ટેન્ટીનોપલનાં પાદશાહે ખંડણી આપવા નાં પારવાથી પોતાનાં દાનેશમંદ વજીર મેહેરનારસીની સરદારી તબે સરદારી આપી ત્યાં મોકલ્યો. તેણે રામનોને હાર આપી ફરી ખંડણી લેવા માંડી હતી. એતું મરણુ ઈ. સ. ૪૫૬ માં નિપજ્યું.

હોરમજદ ૩ એ—એ ચઝદેઝરદ ર. જા નો નાનો ને માનીતો શાહબહો હતો; આથી એનાં વડા બાઈ ફીરોજ ને સીસ્તાનની હાકમી આપી રાજ્યમાંથી દુર ફીધો. હોરમજદ ગાદીએ બેસતાં ફીરોજે સાંભી ચઢાઈ કરી, તેમાં પ્રથમ હાર મલતાં તેણે છુદુન નહીને ખીજે પાર નાહસી જઈ ત્યાંથી તાર-તરી પ્રજાનું નવું લથકર એકઠું કરી પોતાનો હક્ક મેળવ્યો હતો. હોરમજદ એક વરસ નામનુંજ રાજ્ય લોગવી પદબ્રહ્થ થઈ મરણુ પામ્યો.

ફીરોજ—પોતાનાં બાઈને પદબ્રહ્થ કરી મારી નાંખી પોતે તખ્તનશીન થયો. એનાં શરૂઆતના અમલમાં લાગત ૭ વરસ-વેર દુકાલ પડ્યો ને પુરો વરસાદ નહી તેથી પાણી વીનાં પ્રાણી-ઓને ભારે આપદા પડી હતી. તે વેલા ફીરોજ પાદશાહે ખુ-

દાની ખંદગીમાં મશગુલ રહેવા ઉપરાંત પ્રજાને મદદ કરવામાં વખત ગુજર્યો હતો. એને તાતારનાં ખુશનવાજ પર ચઢાઈ કરી પ્રથમ તે નાહસી ગયો પણ તેનાં બાહોશ સરદારે યુક્તિથી ફીરોજનાં લશ્કરને બિયાબાંનમાં ઘેરી પાણીની તંગી પારી તાબે કર્યું. આવી રીતે ખુશનવાજનાં ફંદામાં ફસી પડતાં સેવટે કોલકસાર કરી લઘાઈ ફરી નહીં ઉઠાવવાનાં સોગંદ લઈ ઇરાન તરફ પાછો ફર્યો. ઇરાંન ક્યાં પછી વચન તોડી બીજે મરતબે ચઢાઈ કરી, તેમાં ફીરોજ માર્યો ગયો અને તેની બેટી દુરમનોને હાથ કેદ પકડાઈ. આ બનાવ ઇ. સ. ૪૮૬ માં બન્યો. એનાં પછી એનો બેટો પાલાષ ગાદીએ આવ્યો.

પાલાષ—પોતાનાં બાપ પછી ગાદીનો વારસ થયો, ત્યારે તેનો ભાઈ કેાબાદ જેખી તખ્ત પર આવવાનો દાવો લઈ બેઠો હતો તે બાકાંનનાં મુઢકોમાં નાહાસી ગયો, પાલાષે ફીરોજનાં વખતમાં થયેલો અંધકાર દુર કીધો. એનાં અમલમાં “એફ્ટ-લાઈટ” પ્રજાએ શત્રુ પર ચઢાઈ કરવાની દેહેશત આપવાથી તેને ખંડણી આપી નરમ પાડ્યા; આથી તેઓએ ફીરોજની બેટી તથા રાણીને કેદ કરી હતી, તેમને પાછી આપી. પાલાષે આર્મેનિયા પ્રાંતની પ્રજા સાથે સારી વર્તણુક ચલાવવાથી તેઓ તાબે રહ્યા. પાલાષ ૪ વર્ષ શત્રુ અમલ સોગવી ઇ. સ. ૪૯૦ માં મરણ પામ્યો.

નૌશીરવાંનનો જન્મ.

ત્યારે પાલાષ પોતાનાં બાપ પછી ગાદીનો માલેક થયો

ત્યારે તેનો ભાઈ કોબાદ જેવી પોતે તખ્તપર આવ્યાનો દાવો લઈ બેઠો હતો તે ખાકાંનનાં મુઢકોમાં નાહાસી ગયો; અને જ્યારે તે (=તે કોબાદ પાદશાહ) નીશાપુરમાંથી પસાર થયો ત્યારે તે શેહેરની જવાંન ખુશનુમા ઓરત સાથે તેને અચાનક એલખ થઈ અને ફક્ત બાર કલાકમાં સાહીનાં કોલકસર તેનાં સાથે કરી ત્યાં તેને થોડીક વાર તેનાં સાથે ગુજરી હતી, અને ત્યાંથી ખાકાંનનાં મુઢકોમાં ગયો તો. જ્યારે તે ખાકાંન સોરેથી એક મોટું લશ્કર લઈ ચાર વરસ બાદ પાછો ફર્યો ત્યારે તે નીશાપુરમાં પાછો આવ્યો ત્યારે પેલી બાઈએ તેઓ વચ્ચેની થોડીવારની પ્રિતથી જે બાળક (બેટો) ઉત્પન્ન થયું તું તે કોબાદને સ્વાધીન કર્યું.

પેલા ખમ્ચાંનાં દીદાર જોઈ તે નેહાએત ખુશી થયો ને તેનાં વીશે જ્યારે તે વિચારમાં હતો ત્યારે તેને એવી ખબર સાંભળી કે તેનો ભાઈ ખાલાખ ગુજરી જવાથી ઇરાંનનું તાજ તેને સાફ મુકરર થઈ ચુક્યું છે. આવી વખતે આ ખબર પોતે સાંભળી તે પરથી એ પાદશાહની ખાત્રી થઈ જે તેનો બેટો ઘણો ભાવ્યશાળી છે તેથી તે દિવસથી તે તેનાંપર ઘણો આહ તથા મમતા બતાવવા લાગ્યો. આ જવાન શાહબાદનું નામ તેને “નાશોસ્વાંન” રાખ્યું અને એવીજ બીજી પક્ષ બાબદોમાં આ ધારેલા સારા સગનથી સારાંજ પરિણામો ઉપજ્યાં હતા ત્યાર બાદ તે બન્ને મા બેટાને તે ઇરાન સાથે લાગ્યો હતો.

કોબાદશાહની દરબારઈરાંનનો મામલો.

કોબાદ—ઈસાન આવી પુશ્યાલીશું તખ્તે બેઠો જ્યારે એ પાદશાહ ઇ. સ. ૪૬૦ ની સાલમાં ખાકાનની મદદથી ઇરાનપર ચઢાઈ લઈ આવતો હતો તેજ વેલા ઉપર મુજબ પોતાનાં ભાઈનાં મરણની ખબર સાંભળી અને બેઠાને પણ ચાર વરસનો જોયો વિગેરે, વસી પોતાને તાજે તખ્ત મલવાની ખબર સાંભળી બેહદ ખુશ થયો કોબાદે તાતાર પ્રજા સાથે રનેહ બાંધી ખાઝાર પ્રજા સાથે લડાઈ કરવાની ફરજ પડતાં તેમને સખત હાર આપી.

નાશીરવાંન, કોબાદશાહ, અને મજદકની હકીકત.

ઈસાન સર જમીનમાં કોબાદશાહની દરબારે મજદકનું પેગ-

મબરી દાવાથી આવવું, અને રાજાને તેમજ અનબુમ-

નને ફતવાઓ આપી પોતાની હીન રવેશ કબુલ

કરાવવી તે સખબે કોબાદશાહનું પદબદ

થઈ કેદ પકડાવું, ફરી બીજવાર ઈસા-

નનું રાજ્ય મેલવવું અને નો-

શીરવાનને હાથે મજદ-

કને શિકસ્ત મલવી

વિગેરે.

કોબાદશાહનાં રાજ્ય અમલનાં દશમાં વરસમાં મજદક નામનો એક આશામી કોબાદશાહની દરબારમાં આવ્યો. જે વેલા કોબાદ પાદશાહ દરબાર ભરી પુશ્યાલીશું તખ્તે બેઠો હતો.

અને તમામ અનબુમન મદનાં કે આલા અમીર ઉમરાવો તેમજ ગરીબો સર્વે મજલીસ કરી બેઠા હતા અને આગલા નેઆગા-નોની વાતો કરતા હતા જે કોબાદશાહ ધ્યાન દઇ સાંભળતો હતો ત્યાં 'મજ્જક પશુ બેઠો હતો. તે તેજ વેલા ઉઠી ઉભો થઇ કોબાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે—

“જેહાંનપનાહ હું ચાહુંચ કે એક દીન નવી જાહેર કરું. (યાને નવો ધર્મ ઉભો કરવા માંગ્યો.) કે જેથી તમામ ખલ-કતમાં હું વડો થાવું ને તમામ ખલકત મારી દાદ જોય ને કદ્યાસર ચાલે. મને બસારત મલી છે તે મુજબ મારે તે દીન જાહેર કરવી.”

તે સાંભલી પાદશાહે કહ્યું કે—

“એ શહનાં બતલાવનાર તું મને શું કહેવા માંગેચ ? જો કોઈ પચમખર દીન લાવે તો તે મોઝેજો બતાવે કે જેથી તેની દીનપર સૌને ચક્રીન આવતાં તે દીન સૌ ખુશીથી કબુલ રાખે છે, ને ઈમાંન લાવે છે. માટે કહે કે તું શું મોઝેજો બતાવે છે ?”

તેનો જવાબ મજ્જક નહીં આપી શક્યો ને હેરાન રહ્યો, ને મુંગે બેઠો.

જ્યારે કે મજલીસ બધી બરખાસ્ત થઇ અને સૌ ઘર ગયા ત્યારે પાદશાહ કોબાદ અને મજ્જક પશુ પોતાને મુકામે ગયા. ઘર ગયા પછી મજ્જકે પોતે મુક્તી કીધી અને “આત

૧ એક તવારીખ નવેસના કહેવા મુજબ મજ્જક મોબેદાંન મો-બેદનો બેઠો વતો હતો.

રાગાહ"ની પાછળથી એક તલેસમાત ઉભો કીધો. તે એ કે દરેમેહેરની ત્રણસો દગલાં દુરથી જમીન ખોદી. અને ભોયરાં માફક જમીન તળે આઠ્ઠા જવાનો રસ્તો કીધો. અને બે માલમ સમારીને તૈયાર કર્યું. જમીન જે ત્રણસે (૩૦૦) દગલાં દુરથી ખોદેલી તે છેક આતશનાં કુણુ સુધી રાખી હતી અને વાંસની ભુંગળી એક અન્નયજ્ઞ જેવી રીતે ગોઠવી મુકી હતી. તે એવી કે બે કોઈ આદમી ભોંયરાંમાં પેસીને પેલી ભુંગળીમાંથી બે માલમ રહી બોલે તો આતશખાંનાંમાં ઉભેલો માણસ એમજ સમજે કે આ કંઈ મોઝેલો છે.

આ મુજબ કીધા પછી મઝહકે પોતાનાં એક ગોલાંમને પોતે કહ્યું કે જ્યારે હું પાદશાહ તથા ખુઝ્ગોને લઈને આવું ત્યારે આતશને હું વાત પુછીશ તેનો જવાબ તું દેજે અને આ ભરમ કોઈનેથી કહેતો નાં વિગેરે. પાદશાહ અને બધા ખુઝ્ગોં જ્યારે આ આતશખાંનાંમાં આવશે ત્યારે હું ઘણી બંદગી કરશ અને આતશને સવાલ પુછશ તેનાં જવાબ બરોબર તું દેજે તે વખત તુને સાફ ધ્યાન થશે. તે બધું મેં ગોઠવી રાખેલી ભુંગળીમાંથી બોલજે. એમ ભરમ સાચ્ચો રાખજે કોઈને કહેતો નાં. એવું કહીને પોતે 'કોબાદ પાદશાહ

૧ કોબાદ પાદશાહનાં રાજ્યનાં દશમાં વરસમાં એટલે ઇ. સ. ૪૯૯ ની સાલમાં મનદક્ષ નામના એક આસામીએ પેગમબરીનો દાવો કર્યો, ને કોબાદશાહની દરબારમાં ગયો. પહેલાં તેની દીન યોડાકોએ પસંદ કીધી. તવારીખમાં લખે છે કે તે એવા ફટવા આપવા લાગ્યો કે—

"એક ખીજાનો માલ સરખે હીરમે વેઢેથી લેવો, પસંદ બીજો

જ્યાં તખતે બેઠો છે ત્યાં દરબારમાં જઈને કોબાદને ઘણીએક હુવા કીધી અને કહ્યું કે એ દાદનાં ચાહનાંર દીનદાવરશાહ હું એક મોઝેએ રાખું છું તે તું પાદશાહ ઇચ્છે તો માહારી દીનનો તરઝબો તું પાદશાહ નજદીક ખુલ્લો કરે. તું પાદશાહ પોતે અને દાનાવો તેમજ બુજર્ગો બધા, અને હું સાથે એકઠાં થઈ આતશખાનાંમાં જઈએ અને જઈ અવસતા પડીએ. પછી હું કેટલાએક સવાલ જવાબ આતશખેહેરાંમને પુછું તેનો જવાબ

સાથે સંબંધ રાખવો, પોતાની બહેન દીકરીઓ સાથે પરણવું વિગેરે કિલતા હતવાઓ આપવા લાગ્યો. આ ઠગારાએ ઢોંગથી મોઝેગઓ બતાવી ધણકિને પોતાનાં પંથમાં દાખલ કીધા, તેમાં કોબાદશાહ અને તેનાં હમશરીકો પણ તેનાં હંદમાં રૂચ્યા. મજદકે ખુદ નૌશીરવાનની માને પોતાના પાસે મોકલવા સેખી કરી કોબાદને કહ્યું, જે માગણી એ પાદશાહે ઇચ્છુલ રાખી હોત, પણ નૌશીરવાને આંખમાં આંસુ લાવી પોતાનાં બાપ તથા મજદક તરફથી એ કાંમ નહીં કરાવવા આમે આપને મીનતગરી કરી. આ નવો ધરમ જાહેર થવાથી દેશમાં પુરેપુરી અખાધુધી દાખલ થઈ.

હર જગોએ મજદકનાં ચેલાઓ ખીજંઓની ઐરી, ઊકરીઓ તથા તેઓની મીલકત જબરદસ્તીથી લઈ જવા લાગા. પાદશાહ પોતે બી તેજ સહરશમે ચાલતોતો તેથી તેનાથી કોઇને સળ થઈ સક્તી નહી. પણ તેના અમીરો તેથી કિલતુંજ મત ધરાવતા હતા તેથી પોતાનાં બચાવ સાર એક સંપની ધણી જરૂર છે એવું તેઓ ધારવા લાગા.

કોબાદશાહની બહેન ખુદ મજદકની દોસ્તીમાં પડી કોબાદને કુછંદી ધર્મમાં પડેલા જોષ આર્મૈનયનોએ કોન્સટન્ટીનોપલનાં પાદશાહને ઉચ્કેરી ઇરાંનપર ચલાઈ કરવા કહ્યું. આ ખબર કોબાદનાં અમીર

એ આતશપાદશાહ આપે તો પછી તું મારી દીન કબુલ કર.

એવી કેફીઅત સમજી પાદશાહે તમામ દાનાવો ખુઝગો ઉમરાવો મોખેદોને બોલાવીયા અને ફરમાવ્યું જે કાલે સવારને પોહોર સૌ જલદી આવો અને અત્યારે સાથે મળી આતશખાનામાં જઈએ. અને ‘મજ્જિક’ મોઝેએ બતલાવે છે તે બેઈએ તે શી તરફ તરઝો બતલાવે છે તે બેઈએ.

ઉમરાવોમાં પડતાં તેઓએ કોખાદને પદબદ્ધ કરી કેદ કર્યો, ને તેનાં બાઈ જામારપને માદીએ બેસાડ્યો.

જામારપે દયા આશી પોતાનાં બાઈનો જન લીધા નહીં, તેટલાં કોખાદની બહેને પોતાનાં બાઈનાં દરોગા સાથે પ્રપંચ રમી તેનો છુટકો કર્યો. ત્યાર બાદ કોખાદ એકસસ (જહૂન) નદી એલાંગી પોતે નાકસી મયો, ને તાતારનાં પાદશાહની પનાહ માંગી કે જેને તેનો હક પાછો મેલવવા એક મોટાં લશ્કર સહીત પાછો મોકલ્યો, તેથી તેની બલવા ખોર રૈયતે ઘરણુ ઘઘ, માર માંગી. આ નખલા પણ સખી પાદશાહે પોતાની રૈયતને તેમજ પોતાનાં બાઈ જામારપને માફ કીધાં, ને ઈરાંનનું રાજ પાછું મેલવ્યું, જે પછીથી નૌશીરવાને કોખાદને સમજાવીને મજ્જિક તથા તેનાં અનુયાયીઓને શીક્ષત આપી અને ફરીવાર ઈરાંનમાં શાંતિ ફેલાઈ. તવારીખમાં આ લખાણ મલે છે કે મજ્જિકે ધર્મ ફેલાવ્યાથી રાજાને પદબદ્ધ થવું પડ્યું ને ફરીવાર રાજપર આવ્યા પછીથી નૌશીરવાને મજ્જિકને શીક્ષત આપી વિગેરે. હવે આ મજ્જિક અને નૌશીરવાનનો ફીરસો દસ્તુર નૌશીરવાન મરઝમને લખેલો જે અસલ લખાણપરથી નૌશીરવાન આદેલની હકીકત છે આ માટે દસ્તુર જરતોસ્ત બેહેરામનું પણ લખાણ એજ મુજબ છે.

ત્યાર બાદ બીજે દિવસે સહવારમાં તમામ મોબેદો અને બુઝર્ગો તથા પાદશાહ અને સર્વે અનનુમન એકઠાં થઈ આતશ દરગાહે ગયાં, પાદશાહનું લશકરબી ગયું, ત્યાં જઈ સર્વ પાદશાહ નઝદીક સફ સમારી બેઠાં. જ્યારે મઝદકે આતશ પાદશાહના દીદાર દીઠા ત્યારે બંદગી કરવા બેઠો, અને ઘણીએક દોઆ પઢીને બોલ્યો કે “ એ દાદગર પાદશાહ હું જે રાહ રશમ ખતલાવું તે ખુબ જો, અને જો આતશ પાદશાહ મારી ગવાહી દીએ તો તેહકીક કરી જાણુ.” એટલું કહી જંદ અવસતા પડ્યો, અને આતશને પુછવા લાગો અને કહ્યું કે—

“ એ દાદદીન હું દેખરાવું છું તે ખુદાયનો હોકમ છે ? ” ત્યારે દરેમહેરમાંથી જવાબ આવ્યો જે—

“ એની દીન રશમ કબુલ કરો. જે કંઈ એ વાત કહે છે તે ખુદાઈ સંદેશે છે.”

એ સમજી પાદશાહ સર્વ અનનુમનને કહેવા લાગ્યો કે “ અએ તમામ અનનુમનો, તમો આ મઝદકની રાહરશમનું શું વિચારો છો ? ” એવું સાંભળી અનનુમન હેરાન રહી; પણ તે નાપાકનો તલેશમ કોઈને માલમ નહી. સર્વ કોઈ આ સાંભળી અજબ થઈ હેરાન રહ્યા અને સૌ કોઈ ઘેર ગયાં.

બીજે દિવસે તે નાપાક પાછો પાદશાહની દરગાહે ગયો અને કહ્યું જે મારી દીન કબુલ કર, અને ખલકને ખબર કર. ત્યારે પાદશાહે પોતાની પાસે સુન્દની ખુરસી મેલાવી અને મઝદક તેપર બેઠો. ને કહ્યું જે “ એ રસ્ત દાદગર હું એવું

આહુંચ કે મારી હીન બહોર કરે. ”

કોળાદ પાદશાહે હીન કબુલ કરી અને ખુશી થયાં.

મઝૂદકે કહ્યું કે:—

“ અગ્ને જહાંપનાહ તારી ખલકમાં ગરીબ, તવંગર ચા બુંડાં બલાં જેઓ પાસે જેટલો બી માલ મીલકત હોય તે તમામ સરખે હીરસે વેહેંચી લીએ. સખબ કે તમામ ખલક તે પેદનાં કરનારનીજ છે, અને વહી દરેક આદમબાત બી તેનીથીજ છે, ગરીબ ને થોડો પૈસો છે ને તવંગર પાસે વધારે છે ત્યારે તે સરખે હીરસે બહેંચી દેવોજ બેઠએ, ખુદા આગલ દરેક આદમી સરખાંજ છે. ”

પાદશાહે એવી વાત કબુલ રાખી અને મઝૂદકનાં કહેવાથી પોતે ખુશાલ થયો અને પોતાની રૈયતને ફરમાવ્યું કે “ તમામ ખલકત ખોદાની છે અને સર્વ માલ તે માલેકનો છે માટે ગરીબ તવંગર સર્વ કોઈ પોતપોતામાં સરખે હીરસે બહેંચી લેવો. ”

ત્યારે આ વાત સર્વ કોઈએ સાંભળી ત્યારે સર્વ કોઈ હેરાંન થયા અને પ્રીતરમંદ થયા. હવે પાદશાહે સુન્નાની ખુરશી પોતા પાસે મેલાવીને મઝૂદકને વહુરાત આપી વહુર બનાવ્યો. પાદશાહે પોતાની આગલી સહરશમ મુકી અને મઝૂદકની સહ રશમ પકડી બેઠો.

ખુદા અથવા પેગાંમબર કોઈનું બી ફરમાન નહી તેથી દરેક આદમીઓનાં હીલ ગમ ભરેલાં થયાં. હવે થોડા દીવસ

ગયા અને વહી પાછો મઝદક નવો એક ફતવો કાઢ્યો ને પાદશાને કહ્યું કે—

અએ પાદશાહ જેહાંનમાં જે ચીજ ખુશ લાગે તેની લેહેઝત આદમીએ લેવીજ જોઈએ, જે કોઈને (ઓરતને) ખુબ સુરત દેખે ને તું ખુશી થાય તો બોસો લીએ સેહેવત કરે નઝદીક રહે તો કંઈજ પણ ગુનાહ નથી. આવી પણ ખુબી છે અને તે એટલા વાસ્તે કે ખુદાવંદતાલાએ જે પેલા કીધું તેની લેહેઝત સર્વ કોઈ સરખે હીરસે લોગવે અને નાઉમેદ નહી થાય. સરખી મોરાહ પાંમે.”

પાદશાહે તે વાત કબુલ સખી સૈને ફરમાવી, જે કોઈ બેબુનીઆહ અને ફિસાદખોર હતા તે લોકને એ વાત પચાંદ પડી અને પાકબાદ પરહેઝગાર ધનશાનો સાંભલીને હેરાંન થયાં અને નહી કબુલ કર્યું. ત્યારબાદ કોબાદ પાદશાહે મઝદકને મરતબો ઘણો વધાર્યો. અને મઝદકે ખુશી થયો અને દૈયત બહુ દુઃખી અને હેરાંન થઈ, અને સર્વે અબ્લયબ થયાં.

દૈયત માંહોમાહે વાતો કરે જે નાપાક મઝદકે આપણા બધા પાદશાહને ફરેબ આપી ફેરવ્યો છે. જાંદ અવસ-તાથી કે ખુદાનાં ફરમાનની એ સહ નથી, માટે કંઈ આરે કરીએ એમ દૈયત વિચાર કરાવે તેટલાં પેલા ખુરાએ વહી પાછું જાંદ ઉભું કર્યું ને પાદશાહને ફેરવ્યો.

પાદશાહ અને મઝદકે દૈયતપ્રર એવો જુલમ કર્યો જે “કોઈ ઘેર કોઈ મહેમાન બાય તેમાં એક હોય કે પછી વીસ

મેહેમાન હોય તે સર્વેને ખાનું આપે, શરાબ ખુબ પાય, ખુબ મસત થાય કે પોતાનાં ઘેરમાં જે કોઈ મા, બેહેન, બેરી, દીકરી હોય તેની પાસે મેહેમાન બંધ અને ગમે તેમ વર્તે, તેની મો-શદ હાંસલ થાય. કોઈ નારાજ રહે નહીં. સખખ કે ખુદાએ મરદ ઓરતને એકબીજાને મારેજ પેદા કર્યા છે. તેથી એક બીજા સાથે ગમે તેમ વર્તે. તેનો ગુનાહ નથી.”

હવે તમામ આદમી પાદશાહની દેહેસ્તથી મઝદકની રાહ રશમપર આવ્યાં. જે કોઈ પુરાં હતાં તેઓને તે પસંદ પડ્યું અને બહાં તથા પાકબદને એ નહીં ગમ્યું તેથી શ્રીકરમંદ થયા, અને બહુજ હેરાંન રહ્યા; અને સર્વે મોબેદ અને હશતુરો અને ખુઝર્ગો કોબાદનાં બેટા નૌશીરવાંન આગલ ગયા અને કહેવા લાગા જે ” આ રાહરશમ શી રવેશની છે જે તમામ આદમી અને દુન્યાનો માલ ખરાબ થાય છે. ? ”

નૌશીરવાંનને સર્વ કોઈ કહેવા લાગ્યા જે “ આગળ એવું કદી હતું નહીં, એ ઉલટા રિવાજોથી ફાયદો નહીં, બદકે ઓર ઘણું નુકશાંન છે. જરતોશ્ટી દીનતું ફરમાંન નહીં તોડવું અને મઝદક જે રાહરશમ બતાવે છે તે તદ્દન ઉલટી છે, ખવાર યર્ધશું, એ બધું બુઠું છે, પણ આપણો શાહ કોબાદ કરમું માનતો નથી ને તેનો (મઝદકનો) યર્ધને બેકો છે, ને દીન દુન્યા ખરાબ થાય છે, તેથી એ શાહબદા નૌશીરવાંન તું પોતે હમો સાથે ચાલ ને પાદશાહને એ વાતથી સમજાવ કે એ મઝદકને આપણાં રાજ્યથી દૂર કરે. ”

તે વખતે નૌશેરવાંનની ઉંમર ૧૭ વર્ષની હતી. નૌશેરવાંન પોતે સર્વ મોઝેલો સાથે પાદશાહ આગલ ગયો. કોબાદ પાદશાહ નૌશેરવાંનનો ખુદ પોતાનો બાપ હતો અને પોતાનાં બાપને પોતે સર નમાવી અરજ કરી કહ્યું કે “ અચ્ચે જહાંનપનાહ, હિરાંનસર જમીનમાં ગુસ્તારપ પાદશાહનાં વખતમાં જગબહેર પયધમબર સાહેબ સરજસ્તોસ્ત સપેંતમાંન જે દીન ખુદાઈ દરબારથી લાબ્યા હતા, અને મોઝેલ, તરજબા બતલાવીને બહેર કરી હતી તે તું બરબાદ કરી આ બુઝ્કા મજદકનાં કહ્યા પ્રમાણે આવે છે તેથી તું સર ફેરવ અને તેતું કહ્યું કબુલ નાંકર, એ જસ્તોસ્તી દીનખાતર પાછળથી અરદેશર બાબેકાંનનાં વખતમાં (સબ્યમાં) આદરબાદ મારેસપંદ નામનાં દસ્તુરે એક મોઝેલે બતલાવ્યો જે તમામ ખલકે નજરે ભેયો છે. કે હ, મણ પંચકુટ ઉકાલી પોતાની છાતીપર નામયું તે ભેવાથી સર્વ ઈનશાંન એ દીનપર બેશક રહ્યાં, ને હવે આ નાપાક મજદકને કેહેલે લાગી તું દીનની પાયામાલી કરે છે અને બુઝ્ગો હેરાંન થાય છે. ”

બ્યારે નૌશેરવાંનથી તેનાં બાપે એમ સાંભળ્યું ત્યારે તેજ વખતે મજદક દરબારમાં હોવાથી તેને પાદશાહે તુરત કહ્યું કે “મજદક આ નૌશેરવાંને કહ્યું તે બધું તે સાંભળ્યું છે માટે તું શું મોઝેલે બતલાવે છે. ? આ સર્વ ખલક કહે છે તેનો જવાબ દે. તારો મોઝેલે ભેવાથી એઓનાં દીલમાં ખાત્રી થાય તો તારી દીનની રાહ રશમ કબુલ કરશે. ”

જ્યારે મજદકે આ વાતો પાદશાહને મોકલી સાંભળી કે તુરત એક્કી નજરે નૌશેરવાંનને જોવા લાગો. તેમ મોખેદ દસ્તુરો અને નૌશેરવાંન પણ મજદકને જોવા લાગ્યા. જેથી પાદશાહે ખીલવાર મજદકને કહ્યું કે “ તું જે મને કહે છે તે સઘળું એઓ આગલ જાહેર કર. ” તેથી મજદક ખુરશી ઉતરી ઉભો, ને કહેવા લાગો જે “ માહરી ગવાહી (જામીન-ગીરી) આતશ છે. કે તે આતશ જવાબ આપે છે કે આ દીન ખરી છે. ”

જ્યારે મજદકે એવો જવાબ આપ્યો કે અનજુમન હેરાંન રહી, અને દલગીર થઈ સેાં ઘેર ગયાં.

ખીજે દહાડે પાદશાહે દરબાર ભરી ત્યાં મજદક આબ્યો અને નૌશેરવાંનને પણ બોલાબ્યો. અને પાદશાહે પૂછ્યું કે “ મજદકની દીનપર તું ઈતખાર ધરાવે છે ? ” શાહાબાદ નૌશેરવાંનને જવાબ દીધો કે—

“ જરતોસ્તી દીનપર હું બેશક છું, મજદકની રાહ, રશમ, દીન, ને ધીક્કાર છું. ”

“ નૌશેરવાંનને મોકિડેથી આ સાંભળી પાદશાહે પોતે મજદકને કહ્યું કે “ આ સાંભળ, નૌશેરવાંન શું કહે છે ? ” મજદકે પોતે પાદશાહને કહ્યું કે “ એ પાદશાહ આ નૌશેરવાંન તમારો બેટો છે તેથી તમારે એને નથીઅત કરવી જોઈએ, જે અનજુમનમાં બેસી આવું નહીં બેઠે અને અનજુમનને નહીં ઉફકેરે. ” તેથી પાદશાહે પોતાનાં ખેદમતબ્બરને

બોલાવ્યો અને ફરમાવ્યું કે “એનાં નૌશેરવાનનાં હાથ બાંધા.” જ્યારે નૌશેરવાને એવું સાંભળ્યું કે તુરત પાદશાહને અરજ કરી કે “મને ચાલીસ દીવસની મહેતલ આપ હું બરોબર અવસતા વાંચું. તેથી પાદશાહે આપી અને નૌશેરવાન પોતાંને મુકામે ગયો. જતાં વાર એક કાસદ શીરાજ શેહેર મોકલ્યો અને મોબેદાંન મોબેદ એક શીરાજ શેહેરથી બોલાવ્યો કે—

“આ ફકો દેખત તુરત આવો તમારી બહુજ મને જરૂર છે. તમે અફઝમંદ છો જેથી પાદશાહને તમે કહી શકશો. નાપાક મજદક હયાં ગુફી દીન ફેલાવે છે અને લોકોને હેરાંન કરે છે લોકની માલમત્તા લુટાવે છે ને સેવટ કહે છે કે એક બીજની બહેન, દીકરી, બાચડી^૧ પ્રત્યે અનીતિથી વર્તવા હરકત નથી વિગેરે. તેથી હું તમુને બોલાવું છું કે તમે આવેલ છો અને તમે આવીને અવસતાની સહ રશમ પાદશાહને દેખાડો.”

કાસદ કાગળ લઈ ગયો અને આ કાગળ વાંચી તે મોબેદાંન મોબેદ તુરત શીરાજ શેહેરથી નીકળ્યો અને હિરાંન આવ્યો.

૧ વાંચનારને પાદ હશે કે હાલનાં ચાલુ વખતમાં ધારાસભામાં આ પ્રમાણેનું “બામુતું બોલ” રજુ થયું હતું કે કોઇની ઇનસાંન કોઇની તાતિતી શિ પરસે અને બેડું બને વિગેરે. એ બીલ સાંમે પારસી અગ્નિમને તેમજ સર્વે કોમ વાળાઓએ સખ્ત અનગમો દેખાડ્યો છે, અને તે વાજબી છે. સગવ આ રેવાજથી અનિતીનું પગલું મજબુત થાય છે. તે માટે સખ્ત ધ્યાન પુગાડવું જોઇએ તેમજ એ બાબદ વાજબી નહીં પ્રગટે તે થતી સલાહસંપત્તી નીવેડો ચલો જોઇએ. કર્તા.

હવે એક દીન મજદકે પોતે પાદશાહને કહ્યું કે “ નૌશેરવાંન દીન કબુલ કરતો નથી અને વળી અનબુમનને ફતવા આપે છે તેથી એને સજા કર અને બંદીખાને નાંખ, અને અનબુમનને નશીઅત કર કે હવે પછી જે કોઈબી મજદકની શહ રશમે નહીં આવે તેને ગરદન મારવામાં આવશે. ” તેથી કોબાદ પાદશાહે ખીદમતગારને બોલાવી કહ્યું જે “ નૌશેરવાંનને બાંધીને લાવો. ” તેથી તુરત તે ગયો અને નૌશેરવાંનને પકડી લાવ્યો. તે વખતે નૌશીરવાંને કહ્યું જે “ મેં ચાલીશ દીનની મેહેતલ માંગી છે અને યોગબુચાલીશ દીન થયા છે માટે ચાલીશ દીવસ પૂરા થયા પછી હું જવાબ દઈશ. આજનો દીન માફ કર, કાલનો પુરો થવા દે, અને તે પછી હું જવાબ દઈશ. ” એટલું બોલી પાદશાહથી રૂખશત લઈને નૌશેરવાંન પેલા મોબેદાંન મોબેદ આગલ ગયો. અને પોતે તેને જોઈ ખુશી થઈને કહ્યું કે “ અએ મોબેદાંન મોબેદ તમોને આવતાં આટલા બધા દીવસ કાંએ લાગ્યા ? ”

તે મોબેદે જવાબ દીધો જે “ તું ફીકર નાં કર, ફક્ત એટલું કરજે કે મારા આબ્યાની ખખર મજદકને નહીં પડે, અને ખાંનગીમાં પાદશાહ આગલ મને લઈ જા, હું પાદશાહને પુછું કે મજદકની દીન કેવી છે ? ” નૌશેરવાંન ખુશી થયો અને તે મોબેદને પોતાનાં બાપ પાસે લઈ ગયો અને પાદશાહ આગલ અરજ ગુજારી કે “ એક મોબેદાંન મોબેદ શીરિંજ શેહેરથી આવ્યો છે. અને તુને મળવા ઇચ્છે છે. ” તે સાંભળી

પાદશાહ કોખાદ બાહાર આવ્યો અને તે મોખેદે પાદશાહને જોયો કે નમન કર્યું અને દોઆ કીધી અને કહ્યું કે “ જહાં-નપનાહ તેં દુન્યામાં શું દાદ દીન ધરી છે કે જેથી સચ્ચેતાંન ખસલતનાં ખુશી થાય છે અને ધર્મોઆ આવુદે છે? આ નાપાકે મજદક જે તુને દીન બતાવે છે તે એ પોતે થોડીક રમલ નજુમ જાણે છે અને ફતવા આપે છે. માટે એ પાદશાહ કાલશેજે હું દરગાહમાં આવીશ, એ નાપાકને મારે થોડાએક સવાલો પુછવા છે, જોવું એ શું જવાબ આપે છે અને મો-જેજો બતાવે છે. ? ” એટલું કહી રૂખશહ લીધીને ઘેર ગયો.

ખીજે દીવસે પાદશાહે દરબાર ભરી અને સર્વ અનજુમન તથા મજદક તથા મોખેદાંન મોખેદ અને નૌશેરવાંન વિગેરે આવ્યા. પાદશાહનાં સોનાના તખત પાસે ખુરશી પર મજદક બેઠો. અને મોખેદાંન મોખેદે પોતે મજદકને કહ્યું કે—

“ તેં નીઆગાંનોની રાહ રશમ છોડી આવી દાદ કાંચ આહી છે? તે દાદ શું છે તે મને બહેર કર. ”

પાદશાહે મજદકને કહ્યું કે “ મોખેદ પુછે છે તેનો જવાબ આપ. ” તે વખતે મજદકે પોતે મોખેદને એમ જવાબ દીધો જે ‘ મારી દીન ખુદ તરફની છે. ’

મોખેદે પોતે મજદકને કહ્યું કે—

“ ખુરસીથી હેઠલ ઉતર અને હયાં આવી ઉભો રહે. ”

મોખેદને મુખથી આ શબ્દો સાંભળી મજદક શરમીદો થયો. અને હેઠલ આવ્યો.

મોખેદે પુછ્યું કે “ અગ્ને નાંદાન કમઅક્કલ તું બલથી આ દીન બાહેર કરેય ? નકામું અનબુમનને હેરાંન કરેય ? તું શું મોજેલો બતલાવે છે ? ”

મજ્જકે જવાબ હીધો કે “ આતશ માહારી ગવાહી આપશે કે મારી દીન નેક છે અને ખુદાઈ રાહ રશમથી ભરપુર છે. ”

મોખેદે પુછ્યું કે “ પેહેલાં તું માહારા પુછ્યાનો જવાબ આપ, તું પોતે દીનને લગતી ખુદાઈ વાતો બાહેર કરે છે તો માહારા સવાલ પણ દીનને લગતાજ છે. ”

પેહેલું—એ કે તું કહે છે કે કોઈની ખુબસુરત નાર સાથે કોઈ પણ પુરૂષ મુલાકાત કરે, અથવા દશ આસામી આહે તો તેની તેમ કરે, અને તેથી જે ફરજંદ થાય તે ધણું નેક ને ખુબસુરત ગણાય, ત્યારે હું પુછું છું કે તેનો ખરો બાપ કોણ ? ”

બીજું.—“ તેં સૌની દોલતનાં ભાગલા પાયાં છે કે દોલત એક સરખી ચીજ છે, દોલતની ખુદરતથી પેદા થાય છે અને ઇનશાંન પણ સર્વ ખુદાનાં બંદા છે ત્યારે આપશ આપશમાં સૌએ પોતાની દોલત વેહેંચી લેવી, ગરીબ તંવગર બધા સરખાજ થવું. ત્યારે તું મને જવાબ આપ કે દુન્યાનાં ભાગમાં કોઈ ખરી મેહેનતનો કમાનારની હશે, કોઈ ધાપ મારનારની હશે, કોઈ બાપદાદાની મીલકતનો ધણીની હશે, વળી કોઈ રાતોદીન મેહેનત કરી સકમાઈ કરતો હશે, તો કોઈ ગુનેહગાર એવો બી હશે કે જે આલસાઈમાં આખો વખત ગુજારે અને વળી બુરાં કામમાંજ પૈસો ખર્ચે, કોઈ રંજ સ-

ખતીથી પૈસો એકઠો કરે તો વંજી કોઈ મરગરબાની ગુનાહ કરે આંથી બી નહીં કરે ? ત્યારે તું તો રૈયતમાં જે ગરીબ હોય કે તવંગર હોય સૌ એક સરખો પૈસો વેહેંચી લીએ એમ તે પાદશાહને ફરમાવ્યું જેથી પાદશાહે પોતાની રૈયતમાં તવંગરોને હોકમ કર્યો કે જે ગરીબ પાસે નાણું થોડું હોય અને તવંગર પાસે વધારે હોય તો સૌ આપશ આપશમાં સરખે ભાગે વેહેંચી લીએ. તથા જેહાંનમાં ગુનેહગાર હોય અથવા આલમુ હોય અથવા અજ્ઞાન હોય તો તેબી ફીલ ચાહે તો તવંગર અથવા પાદશાહની બેટીસે મુલાકાત લીએ. તો અએ નાપાક, બેબુનીઆદ બદખખત, ખુરા, બદગુમાની, લુચ્ચા, એ તારી વાત સાચી છે ? તદ્દન ગલત છે. ફતવો છે.”

જ્યારે મોખેદને મોહોડેથી ^૧મજદકે ઉપર સુજબ શબ્દો સાંભળ્યા ત્યારે એકઠી નજરે જોયા કર્યું પછી ગોરસાથી બોલ્યો કે “તમામ ખુશી અહુરમજદથી છે. જ્યારે ઝોરત છે એ ખુશીની જગો છે. ત્યારે ખુશખુશાલ થાય એમ ધારી આ કહ્યું છે તું પાદશાહનાં તખ્ત પાસે ઉભો રહી મને તારા મન ભાવ્યું બોલ્યો છે.” એટલું કહીને પાદશાહ તરફ ફર્યો અને કહ્યું કે “એ મોખેદને તું મારવા હોકમ આપ, કે ફરીથી આપણી પાસે કોઈ એવી વાત નહીં કરે.”

પાદશાહે કહ્યું કે “મજદક તું દીન ફેલાવા માગે છે અને આ મોખેદ દીનની રવેશની વાત તુને કહી છે તેનો તું જ-

ચાબ નહીં આપતાં ગુસ્સો કરીને 'મને કહે છે કે મારી નાંખ, તે નહીં બને એને તું ખરો જવાબ આપ કે તારી દીન સૌ કબુલ કરે. "

પાદશાહનાં મુખથી આ સખુન સાંભળી મજદકને બહુ ગુસ્સો ઉત્પન્ન થયો અને ઘણો દર્દમંદ થયો, અને પાદશાહ, તથા નૌશેરવાન, તથા મોખેદ અને સર્વ અનભુમનપર ગોશો દેખાડયો. પણ પાદશાહ સિવાય સર્વ ખુશખુશાલ હતા કે મોખેદે સારું કર્યું કે જેથી નૌશેરવાન આજે છુટો થયો. કારણ કે આજે આલીસ દીવસની મુદત પુરી થઈ હતી^૧ વિગેરે.

તે દીવસે સર્વ ઘેર ગયા અને બીજે દહાડે મજદકે એક ચારો કયો કે ખુદ પોતાનાં ખાસ બે માણસો હતા તેને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે " હું જે કહું તે ખાંતગી રાખજો કોઈ બીજા આગલ કહેતા નહીં. આવતી કાલે સર્વે આતશ-દરવાહે જશું ત્યાં બે માણુમ તમો હથીયારખંધ રહેજો, અને હું જ્યારે આતશની ખંદગી કરું ત્યારે તમો પાદશાહને તેમજ નૌશેરવાનને મારી નાંખજો. " આ પ્રમાણે મનસુબો ઘડયો.

આ પ્રમાણે મજદકે વિચાર કયો છે જ્યારે બીજી તરફ મોખેદે પોતે નૌશેરવાનને કહ્યું કે " આવતી કાલે આપણે આતશ-દરવાહે જવાનું છે તેથી સંભાલ રાખજો કે મજદકનાં માણસો હથીયારખંધ નહીં હોય અને આપણને હેરાન નહીં કરે.

૧. એવી ખાતમી મલે છે કે નૌશેરવાન પહેલાંથી મોખેદને સમજ પાડેલી હોવાથી તેના કહેવા મુજબનાંજ સલાહો મોખેદે પુખ્યા હતા.

નહી તો આપણું સર્વ કામ બરબાદ જશે વાસ્તે તું બબર દાર રહેજે. ”

ખીજે હીવસે સર્વ અનબુમન, પાદશાહ, લશ્કર, અને મોખેદ તથા નાશોરવાંન, તથા મજદક વિગેરે સર્વ આતશ-દરવાહે ગયાં, ત્યાં પાદશાહે પાંડિખાદા ઘઠ પાક મોખેદ સાથે આતશની બંદગી કરી અને મુરાદ માંગી.

હવે મજદકે પોતે પાદશાહને કહ્યું કે:—

“ જહાંનપનાહ તું આ આતશને પુછ કે મેં જે આ દુન્યામાં દાદદીન ધરી છે તે બહી છે, વા ખુરી છે. ? મેં ખુદાનાં ફરમાન પ્રમાણે તમોને એ દીન દેખાવવી છે. ”

જ્યારે મોખેદોએ વાત સાંભળી ત્યારે બહુ હેરાંન રહ્યા. પાદશાહે અને મોખેદોએ કુસ્તી કરી અને આતશ નેઆએશ કીધી. અને આતશને નમ્યા. ત્યારે મજદકે મોટે અવાજે આતશને પુછ્યું જે “ અએ આતશ તું તુરી કેબલો છે તારેપર શું કરવું ? મને આ દીન ખુદાએ આપી છે માટે તું જવાબ હીએ તો સર્વની ખાતર નીશા થાય. ” પછી આતશ તરફ ફરી નજર કરી ઉભો રહ્યા.

ત્યારે આતશની દરવાહેથી અવાજ આવ્યો કે “ મજદક તારી દીન કબુલ કરવી જોઈએ. સર્વ કોઈએ તારાં ફરમાન મુજબ ચાલવું જોઈએ, તારી દીન ખુદાઈ છે, અને ખુદાનો એ હોકમ છે જે આજે ત્રણ દીન થયા મેં કંઈ ખાધું નથી તેથી કોબાદ પાદશાહને મારો અને તેની ચરબી આતશપર મેલો જે જે ચરબીનાં ખાણાંથી હું ખુશાલ થાવું. ”

ઉપર મુજબનાં શબ્દો આતશ-દરવાહમાંથી સાબળી સર્વ કોઈ હેરાન રહ્યા. અને પાદશાહે પોતે કહ્યું કે “ જ્યારે આતશ પોતે મારી ચરખીથી ખુશી થાય છે તો મને મરવા દેવો તેજ બહુ છે. કે જેથી મને બેહેસ્ત મલશે. ”

પાદશાહ પોતે તે નાપાક મજદકનાં ફરેબમાં સમજ્યો નહી. જે આતશ નીચે તલેસમ કરી આદમી બેસાયું છે અને તે આ મુજબ જવાબ આપે છે. કોઈની તે તલેશમનો ભરમ સમજ્યું નહી. મજદકે આગલથી શીખવ્યા મુજબનાં પોતાનાં બે હથીયારખંધ માણસો જે હુપાં હથીઆર બીડી ફરતા હતા તેઓને ઇસારત કરી જેથી તેઓ પાદશાહને અને નૌશેરવાંનને મારવા ધસી આવ્યા. પણ પેલા શીરાજ શેહેરનાં મોબેદે નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ હવે હ્યાંથી સેતાબ ચાલ હ્યાં ઉભું રહેવું સબ્બાર નથી. ”

હવે જેવા પેલા હથીયારખંધ માણસો ધસી આવી શાહાબાદ નૌશેરવાંનને મારવા બાય છે તેવામાં અનજુમને તેને બચાવી લીધો અને મોબેદ સાથે નૌશેરવાંન ઘેર આવ્યો. અનજુમન દલગીર ઘઈ અને સર્વ ચાલી ગયાં. પાદશાહ મેહેલમાં ગયો. મજદક ઘેર ગયો અને વિચાર નાહી કર્યો જે પાદશાહને, મોબેદાંન મોબેદને, અને નૌશેરવાંનને, ઠાર મારવા અને પાદશાહનાં કુટુંબને ખવાર કરવું.

આ તરફ પાદશાહ તથા મોબેદાંન મોબેદ, નૌશેરવાંન પોતાનાં મનથી હેરાન રહ્યા. અને કહેવા લાગ્યા જે “ એ શું હશે ?

પાક દ્વાર આ વાત હમોને બહોર કર. ” ત્યારે મોખેદે નૌ-શોરવાનને કહ્યું કે “ મને લાગે છે કે મજદકને મારી નાંખવો, પણ એને બધાંને દીન દેખાતી છે અને ઘણાં એક તે રશમ પર ચાલે છે તેથી ક્યાંમત વેર એ એમજ ચાલશે તે કારણે પેહેલાં આપણે એમ કરીએ જે મજદકની રહનાં બે માણસો મેલવે, તેને ખુબ સરપાષ આપી નવાજીને પુછવે કે આ આતશ-દરઘાહમાં શું તલેશમ છે ? તે બણ્યાબાદ એ નાપા-કતું કાવતું ખુદ્દું કરીએ અને એને શિક્ષા કરીએ. ”

તે પછી નૌશોરવાને બુસ્તેજો કરી અને મજદકનાં ટોળા-માંથી બે માણસો પકડ્યા અને કહ્યું કે “ ખરેખરું બહોર કરો આ આતશ-દરઘાહમાંથી જવાબ આવે છે એ શું ચમત્કાર છે ? ” વધુ એમ કહ્યું કે “ જો તમે ખરું નહીં કહેો તો જંદ અવ-સ્તાનાં સોગંદ તમોને છે અને વહી ખરું કહેો તો જીવતદાન આપી જર અસરક્રીથી નેહાલ કરીશ ને નહીં તો દાર મારીશ. ”

નૌશોરવાનની તરવાર જોઈ તે બેઉ જણાં બીધા તેથી ખરી વાત કરી કે “ નાપાક મજદકે આ તલેશમ એવો કયો છે કે આતશ-દરઘાહની પાછળ એક હબ્બર કદમ દુરથી જમીન ખેદીને રસ્તો કયો છે અને એક માણસને શીખવીને તે જ-મીન તલાશથી (તળીએથી) મોકલેછે, જે કાંઈ વાત પુછે તે પેહો આદમી જવાબ આપે છે, અને એવી યુક્તી કરી છે કે બહો આતશ-દરઘાહમાંથી આતશ પોતેજ જવાબ દેતા હોય એવી યુક્તી રચેલી છે. એ ખાલી તલેશમ છે. ”

જ્યારે નૌશેરવાને આ વાત સાંભળી કે મોબેદાંન મોબેદ પાસે હોડયો અને મોબેદ તથા નૌશેરવાન બંન્ને પાદશાહની આગલ ગયા અને ઉપર મુજબ આતશનાં તલેસમથી પાદશાહને વાકેફ કર્યો. અને પેલા બેઉ મરદો જે મજદકનાં ખાસ માણસો હતાં તેઓને મોહોડે પાદશાહ આગલ વાત કરાવી. પાદશાહે તે માણસોને કહ્યું કે “ રાસ્ત કહજો કે એ શું ભરમ છે ? ” તે બંન્ને જણાએ સઘળો ભરમ પાછો કહ્યો.

આ સાંભળી પાદશાહ પણ હેરાંન રહ્યો કે હવે શું કરવું. કેટલાએક લોકો એની દીન પર આલે છે. મોબેદે કહ્યું “ પાદશાહ તેં પોતે તેને કેહેજો લાગીને બેરાહા કીધી છે.

જે થયું તે થયું. અને તેં પોતે હાથેજ કર્યું, માટે હવે એમ કર કે એ બિબુનીયાદને બોલાવી ઘણું માન આપીને કહે કે તારી દીનપર હું બહુ ખુશ છેવું. હું પોતે પણ સરનમાવી કેહેવશ કે હું શીરાજ બપું છું, નૌશેરવાન પણ કહેશે કે એ દીન બેહેતર છે. અએ પાદશાહ, નૌશેરવાન તારો બેટો ધણો નેક અને ખુલ્લંદ તાલેનો છે. અને આકેલ છે, વાસ્તે એની દીન થકો ખુબ ફીકર રાખવી ઘટે છે. ” એટલું કહી છુટા પડયા.

મોબેદાંન મોબેદ અને નૌશેરવાન બંન્ને જુદીજ ફીકરમાં રહ્યા. બીજે દીને પાદશાહ ખુશાલીશું તખ્તે બેઠો. તેની આગલ નેકખાહો, અને મોબેદાંન મોબેદ, નૌશીરવાન સર્વ ગયા. ત્યાં પાદશાહે પોતે મજદકને બોલાવ્યો ને આખડ આપી. તેવામાં મોબેદ અને નૌશેરવાન બંન્ને જણાં પાદશાહ આગલ આવી

સરનમાવી બોલ્યા જે “ જહાંનપનાહ આ નામદાર મજદક ઘણો દીનદાર અને સનાપ છે ” એટલું કહી તુરત ચાલી ગયા. અને બહાર આવી મજદક માટે કેસાવ કર્યો અને પછી મોબેદે પોતે શીસજ જવા અંદેશો કર્યો.

મોબેદાંન મોબેદ શીસજ ગયા, અને મજદક બહુ ખુશ થઈને પાદશાહને કેહેવા લાગે કે “ હું સાત દીવસ માહરાં આતશ-ખાનાંમાં જઈશ અને સાત રોજ પછીજ હું મલીશ.” તે સુજળ પોતાની સાથેનાંઓને લઈને મજદક આતશ-ખાનાંમાં ગયો અને કોબાદ પાદશાહે નૌશરવાંનને પુછ્યું કે “ મજદકની દીન શી રીતે ભાંજવી ? મોદાંદાંન મોબેદખી ચાલી ગયા છે હવે શું ચારો કર્યે ? ”

નૌશરવાંને બાપને કહ્યું કે “ જહાંનપનાહ, એ વાત તું એમ જાણે કે એ મજદક તથા એના શરીક જેઓ છે તે સર્વેને હું સાને દરજ્જે પોંડોંચાડીશ. અને તું એ વાત છાની રાખજે. બહાર લાવતો નહીં. સખુરીથી એ કાંમનો ચારો કરીશ. તું એ બદખુનીઆદને હમણું સારાં માન સાથે રાખજે.”

નૌશરવાંન તે પછી પોતાને સુકામે ગયો અને અંદેશો કર્યો. આ તરફ પાદશાહ ખીજે દીને દરખારમાં ગયો ને મજદક પણ તેની પાસે સોનાની ખુરસીપર બેઠો, અને દીલથી ખુશાલ થયો. પણ પીઠ પાછળની તે નાપાકને ખબર નહિ કે કીધેલાં કામની કેરદાર તેની આગળ ચાલે છે, અને શાહબદા નૌશરવાંને તેનો તલેશમ ખેલ્યો છે ને પાદશાહને સર્વ ખબર છે. વિગેરે.

આ તરફ નૌશેરવાંને એક સુક્તી રંચી કે બાગ બનાવ્યો અને તે ઘણું સસ્ત બાગ કર્યો જેનો વિસ્તાર ૪ આઉ પોલેએ અને ૪ આઉ લાંગે, અને બે છેડે આમન સામન બે દરવાજા મુક્યા. ફરતી હાંચી લીંત બંધાવી. અને ખુદા પાસે મુરાદ ચાહી જે આ નાપાક મજદકને તું સબએ પોહિંચાડે.

પછી પોતાનાં બાપ પાસે ગયો ને કહ્યું કે, “ પાદશાહ તું મજદકને કહે કે તાહરી દીનપર સર્વ ફીદા છે અને માહરો બેટો નૌશેરવાંન પણ ફીદા છે. ” વિગેરે.

એ સુજબ પાદશાહે કર્યું અને મજદકને કહ્યું કે “ તારી દીનપર સર્વ ફીદા થયાં છે અને નૌશેરવાંન પણ ફીદા છે પણ મને લખી આપ કે કેટલા આસામીઓએ તારી દાદદીન કબુલ કીધી છે. ”

આ વાત મજદકે સાંભળી તેથી તે ઘણું કુદયો. અને બે-અકલીએ એક લઘીઓ બોલાવ્યો કે “ મારી દીન કબુલ કરનાર સર્વ કોઈનાં નામ લખી લીએ. ” તે નાપાકને આ ગેઠવણુની ખબર નહી તેથી તે નામનું લીસ્ટ બનાવી તે ચાહી પાદશાહનાં આગળ ધરી તે પાદશાહ પોતાનાં દીલમાં ઘણું દીને ભરાયો અને મજદકને ધીરજથી કહ્યું કે “ આ કાગળ નૌશેરવાંનને દેખાવીશ. ”

દીવસ આઠમવા બાદ પાદશાહ આગળ નૌશેરવાંન ગયો, અને પાદશાહપર હોઆ કીધી. પાદશાહે નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ તું ઉતાવળો નાં થા સબુરીથી સે! પાર પડશે. ” પછી પેલી મજદકે આપેલી ચાહીનું કાગળ નૌશેરવાંનને આપ્યું તે લઈ નાશે-

સ્વર્ણને કહ્યું કે “ પાદશાહ અલ્લશેને દરબારમાં મજબૂત આવે ત્યારે ફરમાવશે કે એ નાંમવાલા સબલા આસામીઓ એકઠા થઈ ટોલું બનીને ખુશાલીથી સાથે એકઠા થઈ મારી દરબારમાં આવે તેને બેવાથી હું ખુશાલ થાવું. સરપાવ આપી નવાલું એ મજબૂત સમજશે કે તુરત કબુલ કરશે માટે પાદશાહ તું એ આશા કરશે. ”

નૈશૈરવાંન પાંછે ક્યો, અને બીજે દિને પાદશાહે પોતે મજબૂતને ઉપલી બીનાંથી વાકેફ ક્યો. ને કહ્યું કે “ તારી દીનપર ચાલનાર સર્વ કોઈ તોલાં થઈને આવો હું સરપાવ આપું ” વિગેરે.

મજબૂતે ઘેર થઈ બહોરનામું કર્યું કે “ મારી દીનપર ચાલનાર સર્વ એકઠાં થઈ મારે ત્યાં આવે ત્યાંથી ખુશાલીથી પાદશાહની દરબારે જઈએ, જ્યાં સરપાવ મલશે. ” વિગેરે. તે રાત્રે કોબાહ પાદશાહ મહેલમાં ગયો ત્યાં નૈશૈરવાંન ગયો, અને દુવા ગુજારી કહ્યું કે “ પાદશાહ આવતી કાલે તું તખ્તે બેસે ત્યારે મજબૂતને ફરમાવશે કે તારી દીન પાલનાર મોહું નાહતું સર્વ ટોલેટોલાં થઈ આવે અને શહેરમાં ફરે અને શહેરમાં જગે જગે ઘાંટ વગાડે. ”

નૈશૈરવાંન પાંછો બાગમાં આવ્યો, અને કેટલાંએક આદમી બાગમાં છુપાં રાખ્યાં અને ૧૨૦૦૦ ખાડા ખોદાવ્યા તે એવા કે એકેક ખાડે એક ગજ સંચોરસ પોહાલો અને બે ગજ ઉંચે ખોદાવ્યો, એવા ૧૨૦૦૦ ખાડાં ખોદાવ્યા એ કાંમ ૩ મહીના સુધી ચાલુ રહ્યું અને તૈયાર થયું.

એક દિવસ દરબાર ભરત્યલી છે અને પાદશાહ તથા સર્વ ખીદમતગારો બેઠેલા છે, મજદક પણ છે, ત્યાં નૌશેરવાંન આવ્યો અને પાદશાહને નમન કરી કહ્યું “ પાદશાહ મેં એક બાગ બનાવ્યો છે અને ધારૂંચ કે એ બાગમાં એકદંત હું મજદકને અને તેનાં દીનદારોને લઈ જઈ મેહેમાનદારી કરું, ખાણું આપું સરપાવ બધું. તે પછી હું મજદકની દીન પુરેપુરી કબુલ કરું ”

બ્યારે કોબાદે એમ સાંભળ્યું ત્યારે ખુશાલ થયો. અને મજદકે કબુલ્યું જે “આ મારા સર્વ દીનદારોપર નૌશેરવાંનને સરદાર કરું.”

પાદશાહે તુરત નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ એ સર્વનો સરદાર થા. અને શેહેરમાં મનાદી કરો અને નગારાં કરનાએ કરો અને એક હપતો (આઠ દીન) લગી ખુશાલી કરો. ”

ત્યારબાદ ખીજે દિવસે મજદક દરબારમાં આવ્યો અને પાદશાહ સાથે ખુશાલીથી રાત્રબ પીવા લાગો. નૌશેરવાંન પોતે પાંઉ ખ્યાદો થયો અને દરબારનાં લોકોને નીકાલવા લાગો. પાદશાહે ખાણું માટે હોકમ કર્યો જેથી નૌશેરવાંને તુરત કહ્યું કે “હમણાં હું નહીં ખાવું. મેં બાગ બનાવ્યો છે તેમાં આ બધાની મેહેમાનદારી કરું પછી સરપાવ આપું તે બાદ બધું કરીશ. પાદશાહ આ નવા બાગમાં તું પોતે અને મજદક અને તારી સાથેનાં સર્વ આવે ખુશાલીથી બેસે ખાણું લીએ અને હું સરપાવ આપું. પણ ૨૦ થી ૩૦ આદમી એછી વખતે મોકલવાં તેથી વધારે નહીં મોકલે. બાગને એક દરવાજો તેઓ દાખલ થઈ ખીજે પાછલે દરવાજો બાહાર જશે. આદમીઓને સરપાવ

આખ્યા ખાદ હું પોતે તુને બોલાવ્યા આવું, તું મજદક સાથે આવું અને જો કે એ દીનખરદાશની કેવી મહેમાનદારી થઈ છે ?”

પાદશાહે જવાબ દીધો કે “ એ નેક મરદ તારી મરજી મુજબ ખુદરત તુને જેમ નેક રસ્તો બતાવે તેમ કર. ” નૌશેરવાંન ત્યાંથી રૂખશદ થયો.

પાદશાહ સર્વ મીઝલસ સાથે શરાબ પીવા બેઠો અને નૌશેરવાંન ખાગમાં ગયો. ત્યાં જઈને ૨૦૦ મર્દ પોતાની ખરોખર કાંમ કરનાર લઈને ગયો. અને દરવાજો ખંધ કર્યો અને બીજા ૮૦૦ આદમી પેહેલવાનો હુધીઆરખંધ તૈયાર કર્યો. અને છુપા હુધીઆરખંધ ખાગમાં રહ્યા. તે એટલા વાસ્તે જે વખતે કંઈ લડાઈ આવી પડે અથવા મકર થાય તો તુરત તેઓ કાંમ લાગે. ઉપર મુજબ ૨૦૦ માણસો ખાગનાં દરવાજા આગલ રહ્યા. નૌશેરવાંને તે આદમીઓ ને કહ્યું કે “ હું પાદશાહ આગલ જાવું છું અને ત્યાંથી મજદકી રાહનાં ૨૦ થી ૩૦ માણસો થોડા થોડા વખતને અંતરે મોકલીશ. તેઓ આવે ત્યારે કપડાં ઉતારી લઈ આ એકેક ખાડામાં ઉંધા જમીનમાં દાખલ કરજો અને કમ્મરથી પગ સુધીનું બદન હાથમાં ઢેખીતું રાખજો.”

નૌશેરવાંન ઉપર મુજબ ફરમાવીને દરખાસમાં ગયો અને પાદશાહને નમન કરી કહ્યું કે મજદકનાં માણસો ને આજે મોકલો કે મહેનદારી કરૂં અને પછી મજદકને પોતાને મકાંને લઈને તું જહાંનપનાહ ત્યાં આવ, અને ૨૦ થી ૩૦ નાં આસપાસમાં એકેક વખતે માણસો જાય તો અચ્છી રીતે મહેમાન-

હારી થાય. ” પાદશાહે હોકમ આપ્યાથી નૌશેરવાંન પોતે મજદકનાં ૩૦) માણસો લઈ ગયો અને કહેતો ગયો કે એ પ્રમાણે થોડા થોડાઓને થોડીકવાર ઘવા પછી મોકલજો.

પેલા ૩૦ મરદ બાગમાં આવ્યા તે વખતે છુપા રાખેલા પેલા ૨૦૦ મરદોએ જેમ તેઓને નૌશેરવાંને ફરમાવ્યું હતું તે મુજબ ઉંગાડા ખાડામાં જમીનમાં ઉલટા દાખલ કર્યા અને ઉપરથી મટોરી પુરી એ મુજબ ૧૨૦૦૦ મજદકી આસામીઓની વહે કરી.

આ મુજબ કરીને પાદશાહ તરફ પાછો નૌશેરવાંન ગયો કે “ તું અને મજદક બેઉ જણાં આવો, અને જે બાગમાં સફરવેશ કરી છે અને મેહેમાનદારી થઈ છે તે જોઈને મને દોઆ કરો. ” તે સાંભળી પાદશાહ તથા મજદક અને બીજા જરતોસ્તી લોકો હતા તે બાગ બેવા ગયા. સઘળા બેખબર હતા. કોઈને આ એકવણ ખબર નહી હતી.

જેવા બાગ આવલ સર્વ ગયા કે પેહેલાં મજદકે બાગમાં આહુ કર્યું. અને જોતાંજ રંગ જરદ થયો. બેહોશ બન્યો, અને પેતાની કરછી માટે શરમીદો થયો કે માહરી સહનાં આલનાર સર્વેની બલ ઉગાડી થઈ છે અને ઉલટા જમીનમાં દટાયા છે, એ દેખાવ દરમનો થયો છે. તે પછી નૌશેરવાંને મજદકને કહ્યું કે—

“ એ નાપાક બદ બુનીયાદ કમચકલ, સુર્ખનાં સરદાર તારી લીન ઠપુલ કરનરને પુખ રવેશે બે, કે કેવી મેહેમાનદારી

ધર્મ છે ? તું રસ્તાએજ સુધી તારી રાહ ચલાવનાર હતો તેથી આ મેહેમાનદારી કરવી પડી કે તું તથા તારા કોઈ શરીક રહે નહીં અને દુન્યાને ફતવા આપે નહીં. તેંજ માસ આપને ઉલતો કર્યો છે તે ઉલતી રાહ દેખાડી છે અને ગેનેહગાર કર્યો છે, જરતોસ્તી રાહ સૌ પાસે મેલાવી ખુરા ફતવા આપ્યા છે કે કોઈખી ઝેરી, સાથે સલાહ સોખત કરવી અને સર્વ કંઈ સરખે હીસે વાપરવું. તે એ તારા કદાખ ખુદાએ દેખાડ્યું છે અને તે ખુદા હવે ક્યાં જઈ બસાયો છે ? કે તુને આ જોવું પડ્યું ? અને હજુ ખમવું પડશે ? અએ બદખખત ખુરા તેંજ મને રાજમાંથી દુર કરવા કાવતું કર્યું હતું અને બજાવો જગાવ્યો છે તો હવે તું એનો દેજ જોજો. આ તાહરી કેરદાર તાહરી નજદીક છે. અને તેં જે કરછીનાં ઝાઝ રોખ્યાં તેનાં ફલ આ બાગમાં જો કે કેવાં આવેલાં છે, અને હવે તુને કે—”

એટલું બોલતાં પાદશાહબદો ખુબ ઉસકેરાયલે સ્વભાવે એકદમ તે નાપાક આગલ ધસ્યો અને તે ખુરા રાહ દેખાડનાર અજદકને ઘોડાપરથી નીચે જમીનપર નાંખ્યો અને તેનો હાથ પકડી આગને દરમીઆન લઈ ગયો ને કહ્યું કે—

“જે કોઈતાહરી વાત સાંભલે તે બેઅકલી મગજ વીનાનો હોવો જોઈએ કે આ હાલ થાય છે. તું ખુદાથીખી નહીં ડર્યો કે આ મુજબ કીધું. તેં પાદશાહી ઓલાદને ખુનલેખથી ઉખેડવાતું કર્યું અને ખુદરતને નારાજ કર્યો, ને વળી કહેતો કે ખુદાઈ પેંગામ લાવ્યો છું. વળી આતમે વાત કીધી એવું

સમજાવ્યા હાજો. આ દુન્યામાં લોકને હેરાંત કરી આ રંજ ખેંચી અને ખુદરત આગલ તારૂં કાલું મોંઢે રાખ્યું એ તે ગંજ મેળાવ્યો છે.”

નૌશેરવાને ઉપર મુજબ તાંત્રાજની કથા બાદ હોકમ ફરમાવ્યો કે “એને જમીનમાં પગથી કગમર લગી ચુની લેવો અને માથું ઉપર રાખો એનાં હાથમાં એક ગોદન આપો કે એનાં બાગની એ ચોકી કરે, એનાં પોતાનાં જે દીન કમુલ કરનારાં આ બાગમાં ઉઘાં તંગ્યાયાં છે તેની એ સીદ્દો રહી ચોકી કરશે. અને ચાલતાં હાલતાં એકેક જણ એ નાપાક પર પથ્થર ફેંકે.” અને શેહેરમાં ધંધેરો ફેરવ્યો કે “બાગમાં આવી અજબ તમાસો જોઈ જાવો, અને પરહેઝગાર આસામીઓ જેઓ અજદકથી હેરાંત થયા છે તે હવે જોઈ ખુશી થાવો.”

તમામ અનબુમન જે જરતોશ્તી રાહ રશમ પાલનારી બાકી હતી તે બધી આ એક હપતા (આઠ દાહાડા) મુધી ફરી ફરીને બાગ જોયો. નૌશેરવાને તે બાગનું નામ બાગેદાદ^૧ રાખ્યું.

ત્યારબાદ નૌશેરવાન પોતાનાં બાપ તરફ ફર્યો ને બાપને તેમજ દાનાવોને અને અનબુમનને કહ્યું કે—

૧ આ ફારસી શબ્દ છે. એનો મુજસાતીમાં અર્થ “ઇનસાફની વાડી” એમ થાય છે. ફારસીમાં “બાગ=વાડી, દાદ=ઇનસાફ.” ફારસીમાં હફી વિભક્તિવાળો શબ્દ પેહેલો આવી દાદ શબ્દ પછી આવ્યો છે. નૌશીરવાન આદેશનું આ અસલ ‘બાગેદાદ’ શેહેર તે ‘બાગદાદ’ ને નામે હાલ જાણીતું છે.

“મારાં મહેરબાંનો એનાં (મજદકનાં) હાલ જોઈ લેવો, એ ખુદાઈ રાહ બુદ્યો, મજદખતું ફરમાન તોડ્યું, તેમજ સદશુર શોશન રાહબર સત અશો જરતોશત સાહેબનાં સખુનોની બરબાદી કરવા ધાર્યું, પોતે મોટાઈ ધારણ કરી આપખુદી વાપરી ને દીનની રાહ રવેશથી કર્યો છે અને જુદો જુલમાત મારીપર તેમજ રૈયતપર બી કર્યો છે ને મારા બાપને પણ ભરમાયો ને ફતવા આપ્યા છે, ખુદરતની રૈયતપર આવો સીતમ એને શુબર્યો છે ને તેબી વળી એવું જણાવીને કે એ પયગમબર છે ને ખુદાઈ પયગાંમ લાવ્યો છે, વિગેરે, તો ખુદરતે એને આ નસીઅત આપી છે. જે કોઈ ખુદાઈ રાહ બુદી ચાલે તેને નસીઅત આપવા હર ડગલે ને હર પગલે તે માલીકનો હકધનસાફ છેજ.” વિગેરે. બોલ્યો.

કોબાદશાહ આ સાંભળી ઘણો લરજ્યો ને બેકરાય થયો ને ખુબ પરતાયો, કે મજદકને કેહોણે લાગી હું ખવાર થયો. પોતાની અનજુમન સાંમે પોતાનાંજ આસદશો, ખીદમતગારો, દાંનાવો, અમીરો, ઉમરાવો, દેખત આવું સાંભળી પાદશાહને ઘણુંજ દર્દ થયું અને શરમીદો થયો ને વિચાર્યું કે અરે! હું કેવો મુર્ખ? કે માફ સત્યારનાસ મેં મારે હાથેજ વાર્યું છે? એમાં પાદશાહબદ નૌશિરવાંનનો રહેજબી કસુર નથી, સામાં, તેને તો સર્વેને બચાવ્યા છે. મેંજ એને કહ્યુંતું કે તું મજદકની દીન કબુલ કર, જો દીન કબુલ નહી કરશે તો તુંને કેદખાંને નાંખીશ, ગરદન મારીશ, તે આજે ખુદાએ મને આ દેજ દેખા-

કયો છે ને છતી જાંઘીએ મુઘા દાખલ મારી કરેલી કરણીનો પસ્તાવો કરવા મારી રૈયત સાંમે ઉભો છેકે. વડવાએ કહી ગયા છે કે ‘કર હાથે તેજ સાથે’ તે કહેવત અનેક બાબદમાં લાગુ થાય છે જે આજે મારા પોતાનાં બાબમાં પણ ખરી પડી છે અને આ જોવું છું, વિગેરે.

પોતે પાદશાહ કહેવાય એટલે રૈયત પાસે તથા પાદશાહ-બદા નૌશેરવાંન પાસે હાથભેરી માફ માંગવી એ તેને દુરસ્ત લાગુ નહી તેથી પોતેજ બદીખાને જવા ખુશી થયો.

આ મામલો જોઈ નૌશેરવાંને તુરત બાપને કહ્યું કે—

“જહાંનપનાહ, તું ફરેબથી ફર્યો છે, તારી પાદશાહી તુંને મુખારક. તુંને ખુદા માફ કરે એ મારી અરજ જાંઘી તે માલીક પાસે છે કે હવે પછી પણ તે સરજનદાર તુંને નેક રાહ બતાવે.”

અનબુમન આ સાંભળી બહુજ ખુશી થઈ અને ખુદા ખુદા જે દાનેશમંદ દીનદાર આસામીઓ અને આબરૂવાલા ધનિયાનો હતા તેઓ તે દીનથી શાહબદા નૌશેરવાંનને.

“શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેશ”—

કહેવા લાગ્યા. આ બનાવ પછી સર્વ અનબુમન તથા પાદશાહ^૧

૧ કેટલાક લખનારાઓ લખે છે નૌશેરવાંન બાપને કેદખાંને નખાવ્યો તો ને પોતે સમજપર બેઠો ને કોબાદ પર જુલમ કરતો હતો વિગેરે. પણ ખુદરતનો જવાબ ઉપર મળકર લખ્યાંથી મુજબ છે કે પોતે કોબાદશાહ પાસે સમજપર આવ્યો ને પકર માં મરણ પામ્યો તે બાદ નૌશેરવાંન વખતે બેઠો.

તથા નૌશેરવાંન સઘળાંએ પોત પોતાને મુકામે ગયાં, અને ઈરાંનમાં ફરી શાંતિ પથરાઈ હતી.

ખુલાસો—કોબાદ પાદશાહ ઇ. સ. ૫૩૨માં મરણ પામ્યો. કોબાદ પાદશાહે ઇ. સ. ૪૯૦ થી ઇ. સ. ૫૩૦ સુધી ઈરાંનમાં રાજ્ય સોગંધ્યું. અને બાકીનાં છેલ્લાં થોડાંક વર્ષોમાં તેને નાપાક મજદક જેવો આદમી ફરેખ આપનાર મલ્યો અને તેને કેહેણે લાગાથી રૈયત તેમજ રાજકુટુંબ ત્રાસ પામી ગયું અને સેવટ આ મુજબ ફેજ મલ્યો. ઇનશાન જે કંઈ કરે છે તે વેળા તે બે બેલાંન રહી ખુદરતનેથી હેયે નહીં ચાદ સખી જેમ ગમે એમ વર્તે તો પછી ‘કરણી તેવી પાર ઉતરણી’ મુજબ તેનું સેવટ છે. સખબ કે અસલથી બહાર છે અને આજની વીધાએ સાબીત કર્યું છે તેમજ વળી અવસતામાં પણ આ મુજબનાં લખાંણ મળી આવે છે કે ઇનશાંનનું ફહ (આત્મા) જે જે ધારણું કરે છે તે યોજવાને ઇનશાંનનું મન તેને ઉલ્લત આપે છે અને કરેલાં ભલાં યા ખુરાં કોઈની કાર્ય મુજબ તેનાં ફરોહરથી તે કરણી કરનારની આસપાસ તેનો બચાવ રહે છે.

(ફરોહર=બચાવ કરનાર) તેજ હવારૂપ ફરોહરથી તે ઇનશાંનને ખસારત, રાન, સતમાર્જ વિગેરે છે. તેજ મુજબ પાદશાહ કોબાદે એકવાર જગબહાર બહોજલાલી સોગવી અને બ્યારે મજદકને કેહેણે લાગી રૈયતપર બુલમાત કયો ત્યારેજ આ કરણીનો કાયદો તેની આસપાસ ફરી વળી તેનો ફેજ મલ્યો છે.

ખાજે વખતે જ્યારે કંઈથી દુઃખ ઇનશાંનપર ચુબરે કે તુરત તેઓ કહેશે કે ‘ખુદાએ આ કર્યું, દુઃખ થયું.’ વિગેરે કંઈ નહીં ઘટતાં વિવેશનો ખુદાનાં નામ આગળ મુકી તે પવિત્ર પેદા કરનારને નાહક બદનાંમ કરે છે પણ ઇનશાન માત્રએ જાણવું અવશ્યનું છે કે પોતાની કરણીજ પોતાને પાર ઉતારે છે. ખુદરતનો કમુર તેમાં લગાર પણ નથી, તો શા કારણે ઇનશાનને ફાવે એમ ચાલી ખુદરતને બદનાંમ કરવું? અજ્ઞાન તેમજ જ્ઞાની કોઈ પણ ઇનશાંનની દરેકની ફરજ છે કે સુદ્ધ કરણીએ ચાલવું જેથી પોતાનેજ લાભ છે, ને પોતાની રહેણી કરણીની ભુલચુક પોતાનેજ લોગબ્બાની છે. અને પરમાત્માને ખાલી કહેવું બ્યર્થ છે.

કોબાદે રૂમનાં પાદશાહ “એનીસ તેશીઅશ” સાથે જે લઘઈ કરી હતી તેમાં તે ફતેહ પામ્યો હતો. એને “ખરદાહ” અને “ગનજાહ” તથા તે સિવાય બીજાં ઘણાંએક શેહેરો વસાવ્યાં હતાં. “ગનજાહ” હમુ સુધી એક વખણાયલાં શેહેર જેવું ગણાય છે, તે જુઆરજુઆનાં પ્રાંતની સરહદ આગલ આવેલું છે તથા તે હાલનાં વખતમાં રૂસીઅનોનાં તાબા હેઠલ છે.

રે જમાનાં ! વખતનાં વેહેવામાં તેં કેટલા કેટલા ફેરફાર કરી નાંખ્યા છે. ! કોબાદે રોમન રાજ્યપર ચઢઈ કરી તેમાં પ્રથમ જરતીનીઅનની ફતેહ થઈ, પણ બીજુવાર કોબાદે જય મેળવ્યો. કોબાદનું મરણ ઇ. સ. ૫૩૨ માં નીપજ્યું.

એ ઘણાંએક છેકરાઓ મેલી મરણ પામ્યો. પણ એવું જણાય છે કે અસલથીજ તે પાદશાહને પોતાનાં નાહનાં બેટા શાહજહાદ નાશેરવાંનપર ઘણાજ પીઆર હતો; તે શરૂઆતથીજ આ પાદશાહને તેનાં વિષે જે સારો વિચાર બેઠો હતો તેને એ શાહજહાદનાં અબ્તયખ જેવાં ડહાપણુ તથા નેકી ભરેલી ખસલતો જોવાથી દરરોજ ટેકો મલતો ગયો. એ પોતે મરણ પામ્યો ત્યારે પોતાનું રાજ પોતાનાં આ માનીતા અને બહાલા દીકરાને સ્વાધીન કીધું. કોબાદે પોતાની હયાતી દરમીઆનમાં પોતાનાં આ માનીતા બેટાને માયાભરેલી શીખામણુ ફક્ત તેની એકજ ખાંમી જોઇને કરી હતી.

કોબાદે નાશેરવાંનને નશીઅત કરી હતી કે—

“ હું તારામાં સઘળી તારીફલાયક ચાલ જોવું છું છતાં પણ તારામાં એક ખાંમી છે, તે એ જે બીજાઓ વીશે ઘણી કરદી રીતે તું ઇતસાફ કરે છે. તારા ખુદ પોતાનાં મત પ્રમાણે ચાલવા મારા બેટા હું તને ભલામણુ કરું છું, પણ બીજાઓનાં વિચાર અને આખરૂપર હાલ તું કરે છે તે કરતાં જરા વધારે રહેમ નજરથી વિચાર કરવા હું તુંને ભલામણુ કરું છું. આ તું ચોકસ જાણુજે કે ઘણાં મહાભારત કાંમો ઇતખાર મેલવા કરતાં નહીં ઇતખાર રાખ્યાથી પાએમાલ થયલાં છે. ”

નાશેરવાંને તે વેલા પિતાનો આભાર માન્યો ને પોતામાં ફેરફાર કરવા કબુલાત આપીને ત્યારબાદ એ કબુલાત સુજળ તે ચાલ્યો હતો. નાશેરવાંનને રાજ આપવાની માંગની કરી અને તે શાહજહાદએ લેવા ના પારી.

કોબાદે જે વચીજતનામું કર્યું હતું તે મોખેદાન મોખેદને સ્વાધીન કર્યું હતું તેને કોબાદશાહનાં મરણબાદ શેહેનશાહતનાં સઘળા અમીર ઉમરાવો આગળ વાંચી સંભલાવ્યું ને તેઓ બાખુશી પોતાનાં સુખરેલા પાદશાહની મરણ કબુલ રાખી પશુ રાજમાં ચલેલી તમામ ખસબીઓ સુધારવા પોતે અશક્ત છે એવું જણાવી નેશોરવાંને તાજ લેવા નાં પાડી. એ શાહા-જાદાએ કહ્યું જે—

“ સઘળા સુખ્ય ઓઢાઓ ઘણા હીનાં અને ધીક્કારવા લા-યક માણસોથી ભરી નાંખેલા છે માટે હાલ જમાનામાં ડહા-પણુ અને ઈનસાફની રાહે રાજ ચલાવ્યા કોણુ ફોગટ મહેનત લીએ, અગર જો હું ઓઢો બનાવ્યા માગું તો મને મોટા મોટા ફારફેરો કરવા જોઈએ જેથી લોહીલુવાની ચાલશે. મારા વિચારો તમરા ધણુએક સાડુ કદાચ બદલાઈ જશે, અને જે કુટુંબોને હાલ હું માન આપુ છું તે સઘળાં કદાચ ત્યારજ થઈ જશે. આવાં કામો કરવા મારી મરણ થતી નથી. તેઓ મારી ઈચ્છા અને મારી આબરૂને લાયક નથી માટે મને તે કરવાં પડતાં સુકવાં જોઈએ. ”

એનાં બોલવાની સરચાઈ અમીરોથી ખોટી પાડી શકાઈ નહી, અને સુધારો કરવાની ઘણી અગત્ય છે એવી તેઓની તેજ ઘડી ખાત્રી થઈ માટે એનાં સઘળા કાંમોમાં એને મદદ કરવા, એના સઘળા હોકમોને લીલેબ્બાંનથી બબ્બ લાખ તથા પોતાની ચાકરી એની તથા પોતાનાં દેશની સેવામાં ધરવા તેઓએ સોગંદ લીધા. આવી કબુલાતોથી પોતાની ખાતર જાએ કર્યા બદ-

નૌશેરવાંન પોતે ઇ. સ. ૫૩૧ માં તખ્તનશીન થયો ને પોતાની સઘળી દરબાર એકઠી કરી બાદ પોતે ભાષણ કર્યું કે—

શેહેનશાહ નૌશેરવાંનનું ભાષણ.

“નૌશેરવાંને કહ્યું કે જે અધીકાર માત્ર ઓહાની રૂથે મને મલ્યો એઈએ તે તમારાં શરીર ઉપર, અને નહીં કે તમારાં હાથ ઉપર સુકરર થઈ ચુકો છે. આદમી જાતનાં હુપા વિચારો માત્ર પરમેશ્વરજ એઈ શકે છે. આ વિચારથી મારી ખાચસ છે કે, તમો સમજી શકો જે મારી નેઘેહખાંની અને અખતયાર માત્ર તમારાં કામોપરજ અને નહીં કે તમારાં હેઠાં-પર કાબુ ચલાવી શકે. ઇનસાફનાં મજબુત મુલતત્તવો પરજ હું હમેશ અમલ કર્યો જઈશ, અને મારી ખુદ પોતાની મરજ તથા ફાંટા પ્રમાણે હું ઇનસાફ કરનાર નથી; અને એ ઉપા-યોથી રાજમાં દાખલ થયલી સઘળી ખરાબીઓ હું જડમુ-ળથી જ્યારે ઉખેડી નાંખીશ, ત્યારે એ શેહેનશાહત મજબુત-ઈપર આવશે અને મને હવે પછીની ઓલાદથી માન મલશે.”

પોતાની આ કબુલાતો મુજબ નૌશેરવાંન ચાલવા લાગ્યો; પણ જે ઘડીએ તેને માલુમ પડ્યું કે “હું પગભર થઈ ચુકો છું” તેવોજ તેને મજદકનાં નાસકારક ધર્મને જુનઝેખથી ઉ-ખેડી નાંખવા ઠેરાવ ક્રીધો. આ ઠગારનાં (મજદકનાં) ધરમથી રાજ્યમાં બહુજ નુકસાની થઈ હતી.

નૌશેરવાનનાં રાજ્યની ટુંક હકીકત.

ઈ. સ. ૫૩૧ માં ઈરિંનની ગાદીએ આવ્યા બાદ એજ વરસમાં એના ત્રણ વડા ભાઈઓએ તેનું તખ્ત હાથ કરવા તેની સામે પ્રપંચ રચ્યો પણ તેમનું કાવિતું ઉગાડું પડવાથી તેને તેમને કેદ પકડી ફાંસીએ લટકાવ્યા.

પોતાનાં રાજ્યની આબાદની વધારવા નૌશેરવાન પોતે અતીશે મેહેનત લેતો હતો. જે જે સઘળા પુલો ભાગી પડ્યા હતા તેઓને સમરાબ્બાને તથા ઘણીએક નવી ઈમારતો ઉઠાવ્યાને પોતે હુકમ કીધો હતો ને દરેક ગામડાં અને શેહેરો જે તારાજ થઈ ગયાં હતાં તેઓનેથી એણે પાછાં આબાદાંની હાલતમાં લાવી મેલીયાં હતાં. એણે નીશાપોર અને મહરેસાઓ ખંધાવી અને કાબેલ શખસોને પોતે એટલુંતો ઉત્તેજન આપતો હતો જે યુનાનનાં શ્રીલસુફોથી એની દરબારમાં જઈ રહેયા હતા. પોતાની શેહેનશાહતને એને ચાર મોટા વિભાગમાં વેહેંચી નાખી હતી.

પહેલા વિભાગમાં ખોરાશાંન, સીસતાંન અને કીરમાન આવેલાં હતાં. બીજામાં-ઈસફાંન અને રૂમ શેહેરના તાલુકા-માંના પ્રાંતો જેવાકે ગીલાંન, આજરખીજાંન, અને અરમીનીઆ હતા. ત્રિજામાં-ફારસ અને એહવજ અને ચાથામાં ઈરાક પ્રાંત આવ્યો હતો, જે ઠેક રૂમની શેહેનશાહતની હદવેર પોંદોંચીઓ હતો. આ બુદ્દી બુદ્દી હકુમતો ચલાવ્યા ઘણા સુંદર ધારાઓ હાખલ કરવામાં આવીયા હતા; અને તેઓમાં નેમનુક કરેલા ઓધેદારો કાંઈ પણ ખસબ રીતે પોતાને ઓધે વાપરે

નહી તે સાડ દરેક તરેહની સંભાલ રાખવામાં આવી હતી. તેમજ એ પાદશાહની ખુદ પોતાની ખજરદારી તથા ઇનસાફને લીધે અકસર કરી એનાં સઘલા મુલકો ધણુ આબાદ હાલતમાં આલતા હતા. તવારીખ દરશાવે છે કે એનાં ડાહ્યાપણુભર્યા સ્વભાવથી એની રાજ ચલાવવાની કીર્તિ અને ફતેહ એના માનીતા વજીર “બુજરગ મેહેર” નાં અચરતીભરેલાં ડાહ્યાપણુ ઉપર કેટલેક દરજ્જે આધાર રાખતી હતી, તારે તેથી વળી એની વધારે કીર્તિ પ્રકાશી.

એનાં વજીર “બુજરગ મેહેર” વિશે એવું કહેવાયછું છે કે એક વેળા શેહેનશાહ નૌશેરવાન આદેલને એક ગંભીર સ્વપનું થયું તે સ્વપનાંની તાસીર મેળવવાની સોધમાં જે આસામી મરવ શેહેરમાં ફરતો હતો તેને આ ‘બુજરગ મેહેર’ ત્યાં મળ્યા તેવણુ તે વેળા ત્યાં કોઈ કાબેલ ઉસ્તાદની સામેર્દી કરતા હતા. ત્યાં આ ખવાબની તાસીરની સોધ કરનાર સાથે ‘બુજરગ મેહેર’ સાથે ઓલખ થઇ. પેલાએ કહ્યું કે “હમારા શેહેનશાહ નૌશેરવાન આદેલનાં આ ગંભીર ખવાબની તાસીર જે કોઈ સંપુર્ણ ખરેખરી દરશાવે તેને હમારા આદેલ શેહેનશાહ પોતાનો વજીર બનાવે.” મોટો દરજ્જો મેલવવાની જુસ્સાસાથી આ જવાન બુજરગ મેહેરે ખવાબની તાસીર કહેવાનું માથે લીધું; અને ફરિનનાં પાદશાહ નૌશેરવાન જોડે જ્યારે તેને લઇ ગયા ત્યારે તેને પાદશાહને જણાવ્યું જે,—

“તુંએ તાહારાં ખવાબમાં જે લુંડને તાહરા હાથમાંથી

શશખનું 'ખ્યાલું' લઈ પીતા જોયું છે તે એક જવાન પુરૂષ બાબે ઇસારો ધરાવે છે. જે તાહુરા જનાનખાનામાં પેધો પડેલો છે.”

આ બાબદની સરચાઈ સાફ પાદશાહે પોતાનાં જનાનખાનાની સઘળી બાતુઓને માત્ર પોતા આગળથી નાગી હાલતે પસાર થઈ જવાની ફરજ પાડ્યાથી મેલવી, તે જવાન અને તેની માશુક બન્નેને કતલ કરવામાં આવ્યાં; અને ‘બુજરગમેહેર’ ને પાયરીએ વધાર્યો. આ મુજબ થવાથી એ શખ્સની નેકી તથા ડહાપણને લીધે શેહેનશાહને પણ વધારે માન મળતું. તેને આવા શખ્સને બારીકીથી સોધી કાઢાડી તેનાં નેક ગુણોને આ પ્રમાણે ઉપયોગમાં આણીયા.

ફરમની શેહેનશાહતપર હોમલો કરી નૌશેરવાને ફતેહ મેલવી હતી અને ફરમાનાં એક પાદશાહને કેદ કર્યો હતો. એતું રાજ્ય માબાપનાં પીઆર જેવું હતું.

ઈ. સ. ૧૮૩૨ માં રૌમન શાહાનશાહ જસ્ટીન્યનની સુલેહ માટેની બારે કાકલુદીને માન આપી નૌશેરવાને તેની સાથે સુલેહ કરી ઈ. સ. ૧૮૩૬ માં બગેલી લાંબી લડાઈનો અંત આવ્યો. આ સુલેહ “બવેદાન સૂધિની સુલેહ” ને નામે જણાયેલી છે અને રૌમે ૧૧,૦૦૦ રતલ સોનાનો હંડ ઇરાનને બરી તે ખરીદી હતી. એ સુલેહની સરતો મુજબ ક્રૌકેસસ પર્વતમાંની “પાસ” ના બચાવ માટે ૧૧,૦૦૦ રતલ સોનું રૌમે ઇરાનને બરવા કબૂલ કીધું અને તે “પાસ” નો બચાવ કરવાનું કામ ઇરાને માથે લીધું; દારાના કિલ્લાને જે-

મનો તેમ રહેવા હઈ, મેસોપોટેમ્યામાં રોમનોનું મુખ્ય મથક દારાને બદલે કોન્સ્ટેન્શિયા ખાતે રાખવાની રૌમે ઈસાનને કબુલ્લાત આપી, ફરંજબનો પ્રાંત અને બેંલોનનો કિલ્લો રૌમે ઈસાનને પાછો આપી દીધો જેના બદલામાં લેલકામાં છતેલા સઘળાં રૌમન શહેરો ઈસાને પાછા રૌમને સ્વાધીન કીધા; અને ઈરાંન અને રૌમે હંમેશાં હોસ્તી જારી રાખી અંકેકને જરૂરને વખતે નાણાં અને લશ્કરની મદદ આપવાના કોલકરાર કીધા.

ઈ૦ સ૦ ૫૩૨ માં થયલી “જાલેદાન સૂધીની સૂલેહ” ઈ૦ સ૦ ૫૩૬ સુધી પણ ટકી શકી નહી. ઈસાન સાથે થયલી એ સૂલેહનો લાભ લઈ રૌમનોએ આફ્રીકાના વન્ડલ રાજ્યનો નાશ કીધો, સ્પેનના મુર લોકોને છુટી લીધા અને ઇટલીના ઓઓ ગ્રાથ રાજા વીટીલસને હરાવી ઇટલી સર કર્યું.

આ સઘળી કૃતેહોથી કુલી જઈ રૌમે ઈસાનનો પણ નાશ કરવાની છૂપી વેત્રલો કરવા માંડી. તેણે હન અને ઇથિયોપિયન જેવી જંગલી પ્રજાઓ સાથે હોસ્તી પાડી અને ઇરાનના મિત્રોને તેનાથી વિખુટા પાડી શત્રુઓને તેની સામે ઉશ્કેર્યો. રૌમના આ સઘળાં કાવાદાવાથી ઈસાને સાવચેતી વાપરી રૌમ સામે લડાઈ જાહેર કીધી.

ઈ૦ સ૦ ૫૩૬ માં નૌશેરવાને યુક્રેટિસ નદી એળંગી સીરિયા ઉપર ચઢાઈ કીધી. તેણે સીરિયાના સરસીરથુમ, જેનોખ્યા અને કેલિનાઇકસ શહેરો ત્યાં કીધા અને મુશંનના સરકશ શહેરને ઘેરો ઘાલ્યો. એક લડાઈમાં મુશંનનો

હાકેમ હાથે અને માર્યો ગયો. આથી તે શહેર ૨૦૦ રતલ સોનાનો દંડ ભરી નૌશેરવાનને તાબે થયું. મુરોનને પગલે ચાલી હાથરોપોલિસ અને એલેપોના શહેરો પણ ૪૦૦૦ રતલ સોનું આપી તેને શરણુ થયા. આ ફત્તેહો પછી તેણે સીરિયાનાં પાંચતખતને ઘેરા નાંખી ફત્તેહ કીધું. પાંચતખત એન્ટિઓકની ફત્તેહથી તેની સામે લડવા કોઈ પણ રૌમન સપેહ-સાલાર હિમ્મત કરી શક્યો નહિ. તે તો ફત્તેહ કરતો છેક એપેમિયા સુધી જઈ ત્યાંના સઘળો કિંમતી ખજાનો લૂટી ઇરાન પાછો ફર્યો. પોતાની વળતી કુચ દરમિયાન પણ માર્ગમાં મળતા રૌમન શહેરોમાંથી તેણે પુષ્કળ હોલત મેળવી.

ઈ. સ. ૫૪૦ માં રૌમન મેસોપોટેમ્યાના એડેસ્સા, કોન્સ્ટેન્શિયા અને દારાના મહોટા શહેરો સોનાના દંડ ભરી નૌશેરવાનને તાબે થયા. એજ વરસમાં પોતાની ઝગકતી ફત્તેહોની ચાહગારીમાં તેણે “ જેબે ખુસરો ” (રૂમિયા) નામનું શહેર વસાવ્યું.

ઈ. સ. ૫૪૧ માં લેલુકાના લોકોએ રૌમ સામે બળવો ઉઠાવી ઇરાનની મદદ માંગી. નૌશેરવાને ખેલા તો લેલુક લોકોની અરજ ઉપર કશું ધ્યાન આપ્યું નહિ કારણકે લેલુકા ઉજ્જડ અને ઉપજ વગરનો પ્રાંત હતો પણ લાંબો વિચાર કરતાં તેને માલમ પડ્યું કે લેલુકા રૌમ સાથની લડાઈમાં તેને ઘણો ઉપયોગી થઈ પડશે. એથી તેણે લેલુક લોકોની તાબેદારી સ્વીકારી તેમને રૌમનો સામે મદદ આપવા લેલુકા ઉપર ચઢાઈ

કરી તેની સજ્જાની પેત્રાના મજબુત કિલ્લાને ઘેરા નાંખ્યો. પેત્રાની લડાઈમાં ત્યાંનો રૌમન હાકેમ બેહાનીસ માર્યો ગયો અને રૌમન સૈન્ય હથિયાર છોડી તેને શરણ થયું. પેત્રાના કિલ્લામાં ઇરાની લશ્કર સખી નૌશેરવાને આખું લેલકા બેજ વરસમાં છૂટી લીધું.

ઈ. સ. ૫૪૧ માં નામિયા રૌમન યોદ્ધા બેલિસેર્યસે ઈરન ઉપર ચઢાઈ કરી, ઈરાનીઓ સાથે લડાઈની છડતી શોધવા માટે તેણે પોતાનાં લશ્કરની એક ટુકડી નસીબન તરફ મોકલી જેને કિલ્લામાંના ઈરાની લશ્કરે માર મારી નહસાડી મેલી પણ નહાસતા રૌમનોની પુંઠ પકડતાં તે લશ્કર બેલિસેર્યનાં મ્હોટાં લશ્કરથી સપડાઈ ગયું. એથી ઈરાની લશ્કરને પાછું નસીબના કિલ્લામાં બરાઈ બેસવાની ફરજ પડી. બેલિસેર્યસે એ કિલ્લાને ઘેરા ઘાલ્યો પણ તેને ફતેહ કરવામાં નિષ્ફળ નિવડી તેણે આગળ વધી સીસારેનોનનો કિલ્લો છૂટી લીધો. બેજ વરસમાં ગાસાનના રૌમનોના ખંડિયા અરબ રાજા અરીથોસે ઍસિર્યા ઉપર ચઢાઈ કરી લુટફાટ ચલાવી. ઈ. સ. ૫૪૧ માં ઈરન સામે વધુ વાર ટક્કર નહિ ઝીલતાં બેલિસેર્યસ નામોસી સાથે ઈરાની હથ છોડી ગયો.

ઈ. સ. ૫૪૨ માં નૌશેરવાને સીરિયાની ઉત્તરે આવેલા કોમ્માજનીના રૌમન પ્રાંત ઉપર ચઢાઈ કીધી. તેની આ ચઢાઈની ખબર મળતાંજ બેલિસેર્યસે પાછી ઈરન ઉપર ચઢાઈ કરી, સુરેટિસ નદી ઉપર આવેલા સુરપસનાં ગ્રામમાં પોતાનું

સુખ્ય લશ્કરી મથક સખી, એ નદીની બંને બાજુએ રૌમન લશ્કર ફરતું રાખ્યું. એ વરસમાં મરકી ફાટી નિકળવાથી નૌશેરવાનને પોતાની ફતેહો અધુરી રાખી ઇસન ફરતું પકડ્યું પણ માર્ગમાં કેલિનાઈકસ શહેરના સઘળાં રહેવાસીઓને કેદ પકડી તે શહેર તેણે ફના કીધું. ખીજે વરસે તેણે રૂમી-આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કીધી પણ એક વાર ફરીથી તેનું લશ્કર ‘પ્લેગ’થી ઘટી જવાને લીધે તેને અર્ધ રસ્તેથીજ ઇસન પાછું ફરતું પકડ્યું. તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ ૧૫ રૌમન સરદારોએ ૩૦,૦૦૦ માણસોના સૈન્ય સહિત ઇસની આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કીધી પણ એંગ્લનના ઇસની કિલ્લાના ૪૦૦૦ માણસોના લશ્કરના બહાદુર ઇસની સપેહસાહાર નાબેરીસે રૌમનોના ઉપલા સૈન્યને મહાભારત ચિકસ્ત આપી મહોટી લૂટ મેળવી (ઈ. સ. ૫૪૩.) એ ખૂનખાર યુદ્ધમાં નામીયો રૌમન સપેહસાહાર નરસી માયો ગયો. ઈ. સ. ૫૪૪ માં શાહનશાહ નૌશેરવાને ત્રીજી વાર સીરિયા ઉપર ચઢાઈ કરી એડેસના પ્રખ્યાત મંજુત કિલ્લાને ઘેરો નાખ્યો પણ ૫૦૦ રતલ સોનાનો દંડ ભરી રહેવાસીઓએ તેને સજી કરવાથી તેણે એ ઘેરો ઉઠાવી લીધો. ખીજે વરસે રૌમન શાહનશાહ જર્મીન્યનની ભારે કાકલુદીને માન આપી તેણે ભેટ મોકલેલું ૨૦૦૦ રતલ સોનું સ્વીકારી યાદગાર નૌશરવાને સુલેહ કરવા કખૂલ કીધાથી રૌમ અને ઇસન વચ્ચે સુલેહ થઈ.

ઈ. સ. ૫૪૬ માં ઇસનના હીસના ખાંડિયા અરખ સબ

મંજરને તેના હરીફ રૌમના ગાસાનના ખંડિયા અરબ રાજા અરીથોસ સાથે લડાઈ બગી. આ લડાઈમાં રૌમનોએ વચન તોડી અરીથોસને મદદ આપવાથી ઇરાને મંજરને મદદ આપી. એ ઉપરથી રૌમ અને ઇરાન વચ્ચે પાકું મહાભારત યુદ્ધ બન્યું. એજ વરસમાં રૌમનોની ઉશ્કેરણીથી અને ઇરાનીઓની જરતોશ્તી ધર્મને લેણકામાં ફેલાવવાની કોશિશોથી લેણકાએ ઇરાન સામે બળવો જગાડ્યો. લેણકાને મદદ આપવા રૌમના સપેહસાહાર ડેલસ્થિયુસે લેણકા ઉપર ચઢાઈ કરી પેત્રોના કિલ્લાને ઘેરા ઘાડ્યો. કિલ્લામાંના ૧,૫૦૦ માણસોના ન્હાના ઇરાની લશ્કરે રૌમનોના ૮,૦૦૦ માણસોના સેન્ય સામે પોતાનો મજબુત બચાવ કીધો. એટલામાં ઇરાની પેહેલવાન જરમેહરના ૩૦,૦૦૦ માણસોના લશ્કર સહિત લેણકા આવી પહોંચવાથી ડેલસ્થિયુસે ગાબરા પડી ઘેરા ઉઠાવી લીધો. જરમેહરે કિલ્લામાં ૩૦૦૦ માણસો રાખી, ૫૦૦૦ માણસોની એક ફોજ લેણકાના બચાવ અર્થે ત્યાં ફરતી રાખી, તે પોતે ઇરાની આમીન્યા ખાતે પાછો ફર્યો. તેની ગેરહાજરીમાં રૌમનોએ ૫૦૦૦ માણસોના ઉપદ્રા ઇરાની લશ્કરને હરાવી કેદ કીધું.

ઈ. સ. ૫૫૦ માં લેણકામાં હીપીસ નદીના કાંઠા ઉપર થયલી લડાઈમાં ઇરાનીઓએ લેણકા લોકોને હરાવ્યા પણ એ લડાઈમાં તેમનો સપેહસાહાર ખોસિયાનિસ માર્યો ગયાથી ઇરાનીઓ રૌમનોથી હાર્યા અને ન્હાસભાગમાં પડ્યા. એજ વરસમાં રૌમન સપેહસાહાર બેસ્સાસે ૬૦,૦૦૦ રૌમનોના મહેલો

લશ્કર સાથે પેત્રાને ઘેરે ઘાલ્યો પણ કિલ્લામાંના ૩૦૦૦ ઇરાનીઓના ન્હાના યુનંદા લશ્કરનો એકે એક દેશહિતકારી થોડો જ્યાં સુધી માર્યો ગયો નહિ ત્યાં સુધી રોમનો કિલ્લો સર કરી શક્યા નહિ !

ઈ. સ. ૫૫૧ માં શૂરવીર સપેહસાહાર જરમેહેરે ૭૦,૦૦૦ માણસોના લગ્ગયક લશ્કર સાથે લેલુકા ઉપર ચઢાઈ કરી, આખું લેલુકા છુટી લઈ, પેત્રા અને આર્યોપોલિસનાં કિલ્લાઓ સિવાય બાકીનાં સઘળાં રોમન કિલ્લાઓ હાથ કરી, સ્કીમ્નીયા અને રવેનિયાના રોમન પ્રગણાંઓ ફત્તેહ કીધા, તેજ વરસમાં રોમન શાહાનશાહ જરતીન્યને ૨,૬૦૦ રતલ સોનાનો દંડ ભરી સુલેહ ખરીદ કીધી પણ સુલેહની સસ્તોમાંથી લેલુકાના પ્રાંત અને ખંડિયા રાજ્યોને બાકાત રાખેલા હોવાથી લેલુકામાં પાછી લડાઈ જાગી.

ઈ. સ. ૫૫૩ માં જરમેહેરે ટેલીફીસના રોમન કિલ્લા ઉપર ધસારો કરી રોમનોને હરાવી ન્હાસલાગમાં નાખ્યા. જેથી વરસે ૪૦૦૦ ઇરાનીઓના બહાદુર લશ્કરે ૫૦,૦૦૦ રોમનોના મહોટા સૈન્યને લેલુકામાં મહાભારત શિકસ્ત આપી.

ઈ. સ. ૫૫૬ માં આર્યોપોલીસને ફત્તેહ કરવામાં નિષ્ફળતા મેળવી ઇરાની સપેહસાહાર નકોરગને ફાસિસના કિલ્લાને ઘેરો ઘાલ્યો પણ રોમન સપેહસાહારો જરતીન અને ભારતી-નસના કાષાદાવાથી તેણે હાર ખાધી અને ઇરાનીઓ લેલુકા ખેંદ બેઠા. ઈ. સ. ૫૬૭ માં ઇરાન અને રોમ વચ્ચે સુલેહ

થઈ. આ સુલેહની સરતો મૂજબ ઈસિનીઓએ લેભકા રૌમનોને સ્વાંધીન કરી દીધું, રૌમનોએ દર સાલ ૩૦,૦૦૦ સોનાના સિક્કાઓની ખંડણી નૌશરવાનને ૩૦ વરસ સુધી ભરવા કબુલ કરીધું; ઈસિનના ખ્રીસ્તીઓએ કોઈ પણ જસ્તોસ્તીને નહિ વટલાવવાનું માંથે લીધું; બંને રાજ્યોએ વેપાર વ્યવહાર ચોક્કસ માર્ગે અને ચોક્કસ મંથકો ખાતેજ ચલાવવાની કમ્બૂલાત આપી; બંને રાજ્યોએ છુટથી સંદેશા ચલાવી અરસપરસના એલચીઓનો માલ વગર જગાતે પસાર થવા દેવાનું નક્કી કરીધું; બંને રાજ્યોએ પોતપોતાની સરહદો ઉપર કિલ્લાઓ ખાંધવા નહિ અને દારાના કિલ્લામાંથી રૌમનોએ પોતાનું મુખ્ય મથક ગ્રાહી નાખી તેમાંના લશ્કરની સંખ્યા નહાની કરવી એવા બંદોબસ્ત થયા, બંને રાજ્યોએ પોતા વચ્ચે ઉઠેલા વાંધાઓનો લવાઈ કોટોંથી ફેસલો કરવો, બંને રાજ્યોના મિત્ર અને તાબેદાર રાજ્યોને પણ સુલેહના કોલકસરોમાં આમેલ કરવા, જંગલી હુટાડ્ડો સામે દરબંદની 'પાસ'ની રખેવાલી ઈસિને કરવી, અને એ સુલેહ ૫૦ વર્ષો સુધી કાયમ રાખવી એવા કોલકસરો થયા.

ઈ. સ. ૫૫૭ થી ૫૬૧ સુધીમાં મહાત્મા નૌશરવાને પોતાના રાજ્યમાં ફરવા નિકળી, એલાનીઓ, બલુચીઓ, પેલાનીઓ અને વીલેમીઓને તાબે કરી તેમની પાસેથી ખંડણી લેતી કરીધી.

ઈ. સ. ૫૫૫ માં એબીસીનિયાના હબસી પાદશાહે નિમેલા અરબસ્તાનમાં આવેલા યમનના હબસી હાકમ અબ્રા-

હાન્ય બેટા મસરૂકને પોતાના સાવકા ભાઈ સધઈ સાથે મારા-
મારી થતાં, સધઈ મદદન આવી નૌશેરવાનની મદદ માંગી.
જેથી નૌશેરવાને એક કાફલો તૈયાર કરાવી ૭,૫૦૦ ઇરાની-
ઓનું એક લશ્કર સધઈને સોંપી તેને યમન ખાતે રવાના કીધો.
સધઈના આવી પહોંચવાની ખબર મળતાંજ યમનના અરબોએ
મસરૂક અને તેના હબસીઓ સામે બળવો જગાડ્યો. ઇરાની
લશ્કરની મદદથી સધઈ હબસી લશ્કરને બે જબરી શિકસ્ત
આપી અને મસરૂકનો બાન લઈ યમનની રાજધાની મક્કા
તેણે હાથ કીધું અને પોતે ઇરાનના એક ખંડિયા રાજા તરીકે
યમનની ગાદી ઉપર બેઠો. પણ યમનની ગાદી તે લાંબો વખત
ભોગવી શક્યો નહિ. થોડાજ માસમાં તેનું ખૂન થયું અને
શાહાનશાહ નૌશેરવાને યમનનો પ્રાંત ઇરાની શાહાનશાહ ત
સાથે બેડી દઇ ત્યાં મરજબાન નામે ઇરાની હાકેમ નિમ્મે.

પૂર્વે કામટસ્થાટકાના ભૂસ્લાકા સુધી પશ્ચિમે એર્જેવના
દરિયા સુધી અને દક્ષિણે સીહુન નદી સુધી ફેલાયલા બાહોળા
પ્રદેશના પાદશાહ તુર્કી ખાન દિસાબુલે પોતાના રાજ્યનો વેપાર
વધારવા માટે શાહાનશાહ નૌશેરવાનની દોસ્તી કરવા એક
બેસુલો કિંમતી હદિયો તેની ઉપર ૬૦ સ૦ ૫૬૭ માં ઇરાન
મેકલ્યો. પણ હયાતલના પાદશાહ ગાતકરે ઇરાન અને તુર્ક-
સ્તાનની વચ્ચે બંધાતી દોસ્તી અટકાવવા નૌશેરવાનની બધી
બગર દિસાબુલનો હદિયો જપ્ત કરી તેના એલેચીઓને મારી
નાંખ્યાં. એથી પોતાને ધમકું તુકશાન ભસવી લેવા દિસાબુલે

મહોદય સૈન્ય સાથે હયતલ ઉપર ચઢાઈ કરી ગાતકરને હરાવી તેનાં રાજ્યનો નાશ કીધો અને હયતલની હાકેમી બેહરામ શુરની બોલાવના અગાનના સરદાર ફેગાનીને તેણે આપી. ખીજે વરસે તેણે સોઝિયાનાના પોતાના ખંડિયા રાજા માન્યકને રોમ અને તુર્કસ્તાન વચ્ચે વેપાર વધારવા અને ઇરાન સામે મહદ મેળવવાના કોલકશરે કરવા ફેાન્સ્ટેન્ટીનોપલ મોકલ્યો, જેથી ઇ. સ. ૧૬૬ માં તુર્કસ્તાન અને રોમ વચ્ચે ઇરાન સામે અરસપરસ મહદ આપવાના કોલકશરે થયા. છેલાં વરસમાં દિસાબુલે નૌશેરવાન સામે લડાઈ જાહેર કરી ઇરાન તરફ આવતા માર્ગમાં ફેગાના, અમરકંઠ, બોખારા, કૈશ, નરક અને ચાચ વિગેરે શહેરો ફતેહ કરી ચાચ શહેરમાં પોતાના લશ્કરની છાવણી નાંખી. પણ બ્યારે નામવર વીર નર નૌશેરવાને તેની સામે સ્વારી કીધી. ત્યારે તો તેણે હિચકારો ખની, ઇશનીઓનો ડર ખાધ, તેની તાબેદારી સ્વીકારી, તેણે લકઘનો મહોદો દંડ ભરી હરસાલ ઇરાનને ખંડણી આપવાનું કબુલ કીધું. ઇ. સ. ૧૭૦ માં રોમન શાહાનશાહ જસ્ટીને દિસાબુલના વારસને ઇરાન ઉપર ચઢાઈ કરવા ઉરકેયો પણ તેમ તેમ કરવાની હિમ્મત કીધી નહિ.

નામવર નૌશેરવાનની ઝળકતી જગમગિદ્દ ફતેહો બેઈ રોમન શાહાનશાહ જસ્ટીનને ભારે બળાપો થતો હતો. ઇ. સ. ૧૬૫ માં ગાદીએ આવ્યા પછી ૭ વર્ષો સુધી તો તેણે ઇરાનને ખંડણી ભરી કીધી પણ ઇ. સ. ૧૭૨ માં ઇરાન સાથે લડા-

ઈની છેડતી શોધવા તેણે નૌશેરવાનના એલચી સેબેકિયસને અપમાન કરી આર્મીન્યનોને તેની સામે બળવો કરવા ઉશ્કેરી તેના ઉપર અપમાનભર્યું પત્ર લખ્યું, જેથી ઇસને રૌમ સામે લડાઈ જાહેર કીધી. રૌમનો લડાઈ માટે તૈયાર હતા માટે રૌમન સપેહસાહાર મારશિયને સરગાથન આગળ એક ઇરાની સૈન્યને હરાવી નસીબનના ઇરાની કિલ્લાને ઘેરા નાંખ્યો. પણ ક્યારે મહાત્મા નૌશેરવાને પોતાના ચુનંદા ઇસની ચોદ્દાઓ સહીત રૌમન મુલક ઉપર ચડાઈ કરી ત્યારે રૌમનોએ હીમત હારી નસીબનનો ઘેરા ઉઠાવી લઈ ઇરાના કીલ્લામાં તેઓ ભરાઈ બેઠા. આ અજીત કીલ્લાને નૌશેરવાને ઘેરા ઘાડ્યો અને તેના શૂરવીર સપેહસાહાર આદરમાને સિરિયા ઉપર ચડાઈ કરી, એન્ટિયોકની આસપાસનો મુલક વેશન કીધો. ત્યાર પછી તેણે સીલ-સિરિયા ઉપર હુમલો કરી એપેમિયાનું મુંદર શહેર જીતી ફના કીધું અને આ પ્રખ્યાત ફતેહો પછી તે પાછો નૌશેરવાનને મદદ કરવા દારા ખાતે તેને જઈ મળ્યો.

ઉપર મુજબ ક્યારે મહાત્મા નૌશેરવાન રૌમન મુલકોની ફતેહ કરવામાં રોકાયેલો હતો ત્યારે કોઈ બદમાશે એવી બુમ ઉઠાવી કે તે નામદાર તો માર્યો ગયો છે જેથી તેની ખ્રિસ્તી રાણી એફેમિયાને પેટનાં ખ્રિસ્તી શાહુજાદા નઉશીજાદે કેદખાનેથી છુટી શાપુરગર્દના સઘળા ખ્રિસ્તી કેદીઓને છુટા કરી ઇસનની ગાદી મેળવવા બળવો ઉઠાવ્યો. તેણે ૩૦,૦૦૦ ખ્રિસ્તી કેદીઓ અને પાદરીઓનાં લશ્કર સાથે કેટલાંક શહેરો ફતેહ

કરી ઇરાક ઉપર ચઢાઈ કીધી. પણ મહાઈનના સરદાર રૌમ-ખુર્દને તેના સાથીઓનો પરાજય કર્યો અને તે પોતે પણ જખમી થઈ માર્યો ગયાથી ઇરાનમાં પાછી શાંતિ ફેલાઈ.

ઈ. સ. ૫૭૨ માં યાદગાર નૌશેરવાને દારાનો અછત કિલ્લો સર કર્યો જેથી નાસિપાસ થઈ રૌમન શાહનશાહ જ-સ્ટીને પોતાનો ગાદી ટઈબીરિયસને સ્વાધીન કરી દીધી. બીજે ટઈબીરિયસે ૪૫,૦૦૦ સોનાના સિક્કાઓનો દંડ ભરી નૌશેરવાન પાસેથી એક વરસની મહેતલ (Truce) ખરીદી આ મહેત-લનો લાભ લઈ તેણે ૧,૫૦,૦૦૦ માણસોનું આગળ કઢી નહીં મોકલેલું એવું મહેતલ લશ્કર ઉભું કરી ઇરાન સામે મોકલ્યું. ઈ. સ. ૫૭૫ માં મહાત્મા નૌશેરવાને ઇરાની આર્મીન્યા ઉપર સ્વારી લઈ જઈ ત્યાંના બળવાખોરોને હરાવી આર્મીન્યા પાછું તાબે કીધું. આ ફત્તેહ પછી તેણે રૂમી આર્મીન્યામાં કેટલીક છોટા મેળવી કેપેડોશિયા ઉપર ચઢાઈ કીધી. કેપેડોશિયામાં રૌમન સપેહસાલાર જસ્ટીનિયન સામે થયો અને રૌમન સૈન્યના એક સ્ક્રીધ્વન સરદારે તેના લશ્કરની પાછલી સહો ઉપર હલ્લો કરી તેનો અસ્ખાબ લૂટી લીધો. આ નુકસાનના બદલામાં તે વીરનરે સતની વેળા રૌમન છાવણી ઉપર છપો મારી તે છાવ-ણીનો નાશ કીધો અને મલટિયા (મેલીટીન)નાં રૌમન શહે-રને સર કરી તેને વેરાન કરી પોતે પાછો ઇરાન ફર્યો તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ રૌમન સરદાર જસ્ટીનિયને ઇરાની આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કરી લૂટફાટ ચલાવી.

ઈ. સ. ૫૭૬ માં રૌમનોએ ત્રણ વર્ષોની મહેતલ માગી તે ખરીદ કરવા ઈરાનને ૩૦,૦૦૦ સોનાના સિક્કાનો દંડ ભર્યો. પણ એ મહેતલમાંથી આર્મીન્યાને બાકાત રાખેલું હોવાથી મહાત્મા નૌશેરવાને રૌમન-આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કરી તેનાં પાંચતખત થિયોડોશિયો પોલિસને ઘેરા લાલ્યો. એજ વખતે તેનાં નામિયા સરદાર તન-સરોએ રૌમન સેનાધિપતિ જ-રટીન્યનને એક જખરી લડાઈમાં હરાવ્યો.

ઈ. સ. ૫૭૮ માં મહેતલની ત્રણ વરસની મુદત પુરી થતાંજ સઘળે ઠેકાણે પાછી લડાઈ જાગી. ઇરાની સરદારે મા-હમુદ અને શાપુરે ૨૦,૦૦૦ માણસોના ઈરાની લશ્કર સાથે રૌમન આર્મીન્યા ઉપર હુમલો કરી તેને ઉજ્જડ વાળ્યું. ત્યારે સરદાર તન-પુસરોએ અમીદાની આસપાસ લૂટ ચલાવી. ઈ. સ. ૫૭૯ રૌમન સપેહસાહાર મૌરિસે ઈરાની આર્મીન્યા વેરાન કીધું. તેણે અરજેનીનો ઈરાની પ્રાંત કબજે કરી અકુમૈનનો મજબુત કિલ્લો સર કીધો. આ ફત્તેહો પછી તેણે ઈરાની મેસોપોટેમ્યાનો સીંગાસનો કર્યો ફના કીધા અને તેના રફીધ્યન સરદાર કસે કુર્દીસ્તાન ઉપર ચઢાઈ કરી થોડાં ગામડાંઓનો નાશ કીધો. રૌમનોની આ સઘળી ધમચકરી દર-મિયાન અજીત નૌશેરવાન મદાઈન ખાતે ગંજીર માંદગી ભો-વતો હતો અને તેથીજ રૌમનોના પગમાં પાછું જોર આવ્યું હતું. પણ તેની માંદગીનો વધુ લાભ નહિ લેતાં રૌમનોએ ઇરાની મુલકોની વધુ ખસખી નહિ કરતાં તેઓ ઈરાની હદ છોડી ગયા.

ઈ. સ. ૫૭૬ માં ૮૦ વરસની વયે બહાદુર, વચન પાળક, સાચો, ઇનસાફી, કબેલ, ડાહ્યો ભાગ્યશાળી, ઇરાની શાહાનશાહતનો ઝળકતો સૂર્ય મહાત્મા નૌશેરવાન ‘અહલ’ શુજર પામ્યો. તેના વખતમાં ઇરાની શાહાનશાહત આખી દુનિયામાં સૌથી બોહોળી, સૌથી બળવંત અને દમામભરી હતી. ઇરાન અફઘાનીસ્તાન, બલુચીસ્તાન, મધ્ય એશિયા અને હાલના અડધાં એશીયાટીક તર્કી ઉપર ઇરાની હુકમ ફેલાયેલો હતો. આખી રોમન શાહાનશાહત, હિંદુસ્તાનનાં કેટલાંક રાજ્યો તુર્કસ્તાનનો ખાકાન વિગેરે ઇરાનને ખંડણી આપતા હતા. ફક્ત નૌશેરવાનનું યાદગાર નામજ દુનિયાના કોઈ પણ રાજકર્તાને ધુળવી નાંખવાને પુરતુ હતું. દુનિયાનો કોઈ પણ સુધરેલો યા જંગલી તાજહાર તેની હોસ્તી શોધવાને તત્પર રહેતો.

નૌશેરવાને પોતાનાં બોહોળાં રાજ્યમાં મહોટા ફેરફારો અને સુધારા કીધા. તેણે રાજને ચાર ભાગોમાં વહેંચી નાંખી તેનો ઉત્તમ વહિવટ કીધો, નવાં રહેશે વસાવી જુનાં રહેશે સુધાર્યાં, પુષ્કળ નેહેરો અને જળાશયો બાંધ્યાં રસ્તાઓ સુધારી રૈયતની સલામતીના સઘળા ઉપાયો લીધા અને સંખ્યાબંધ મહેસુલી અને ન્યાયખાતાઓ સ્થાપ્યા. તેના વખતમાં ઇરાની શાહાનશાહત, નિશાળો પાઠશાળાઓ અને ધર્મના મકાનોથી ઉભરાઈ જવા લાગી. સાહિત્ય, ઇતિહાસ, ફિલસુફી, અને ધર્મ જ્ઞાનનો ઇરાનમાં બોહોળો ફેલાવો થયો. નિસાપુરની પાઠશાહી પાઠશાળા આખી દુનિયાની કેળવણીનું મધ્ય-બિંદુ થઈ પડી. વળી ઇરા-

નીઓ વેપાર અર્થે દુનિયાના સઘળા ભાગોમાં જઈ વસ્યા અને ઈ. સ. ૫૪૫ માં તો તેઓ હિંદી મહાસાગરનો સઘળો વેપાર એકઠાથ કરવાને શક્તિવાન થયા. નૌશૌરવાનના વખતનું ઈરાનનું લશ્કરી ખાતું ઘણાજ ઉંચા પ્રકારનું હતું. તેના વખતના મહેલો આજે પણ સુધરેલી દુનિયાને હેરાત કરે છે. તેના વખતમાં પચઘગ્ગર સાહેબ મહમદનો જન્મ થયો તેટલા માટે તેવણુ સાહેબ ભારે મગરૂરી સહિત “ નૌશૌરવાન ”નું યશસ્વી નામ કોરાનમાં દેય છે. નૌશૌરવાનનો કોઈ પણ દોસ્ત યા દુશ્મન એવો નહિ હશે કે જે તે મહાત્મા અમર પુરુષનું પ્રસિદ્ધ નામ માન સાથે દેતો નહિ હશે ! તેના જેવા તેજસ્વી તારાઓ, આ પૃથ્વી ઉપરના ફાની ફરેતાઓ, કીર્તિવંત પ્રસિદ્ધ પુરુષો, અને ધર્મ-રક્ષક ધર્મિષ્ઠ શાહાનશાહો આ જેહાનમાં ઘણાજ થોડા હયાતી ભોગવી ગયા હશે !

શેહેનશાહ નૌશૌરવાન આદેલના રાજમાં ઇતિહાસખાતું મુકરર થયાથી પોતાની રૈયતનું સાધારણ સુખ વધારવા નૌશૌરવાન કોશેશથી ગમે તેટલો ફાયદો થયો હોય તો બી આ પાદશાહ પોતે દીલોબાનથી ઇનસાફને આહતો હતો તેમાં તો કાંઈ શકેજ નથી.

એક રૂમી એલચી જેને પ્રિયતી હદીઓ આપી “ તેસે-ફાન ”માં મોકલવામાં આવ્યો હતો તે શખ્સ બ્યારે પાદશાહી મહેલની બારીઓમાંથી આસપાસનાં ઉમદા દેખાવોની તારીફ કરતો હતો ત્યારે તેણે ઉંચીનીચી જાણનો એક કકડો બેચો

અને પુછ્યું જે “ શા સારૂ આ જગ્યાને એક સપાતીપર લાવી મેલતા નથી ? ” એક ઈસાની ઉમરાવે કહ્યું કે “ એ મીલકત એક બુદ્ધી ઓરતની છે કે જેને વારેઘડીએ આપણા પાદશાહે વેચવા અરજ કરી તો બી કંઈ વાંધાને લીધે તે વેચવા ચાહતી નથી, અને હમારો આદેશ નૌશેરવાન પાદશાહ પોતે જખરદસ્તી ચલાવે તે કરતાં પોતાનાં આસપાસનાં દેખાવનો ભંગ થાય તે પોતે વધારે પસંદ કરે છે. ” પેલા રૂમીએ વળતો જવાબ પેલા ઈસાનીને વાળ્યો કે “ આ ઈચ્છીનીચી જમીન ઇનસાફતી કરી જે પવીત્ર થયેલી છે તેથી આસપાસનાં બધા દેખાવો કરતાં તે તે વધારે પ્રશનુભા લાગે છે ”

બેશક ભલા ગુણો ધરાવનાર આસામીઓ એવાજ હોય છે ને તેના થોડા દાખલા અત્રે લઈશું. કહેવત છે કે—

ભલાઈ કરો ભલું થશે—પુરા તમો પર ખુદા રહેશે !

નુકસાનના અવેજ નેકીમાં વાળનારા મહાન પુરૂષો

અને મીઠા ઍનર્સ્ટી બરીસ્ટર અને પારસીઓ.

The fairest action of our human life

Is scorning to revenge an injury;

For who forgives without a further strife.

His adversary's heart to him doth tie.

And 'tis a firmer conquest truly said,

To win the heart than overthrow the head.

— Thomas Carew.

ભુંડાઈનો બદલો ભુંડાઈ કરીને વાળવો એ તો દરેક કુત્રાં બીલાડાં જેવાં નબળાં પ્રાણી કાળે બી બહુ સહેલ વાત છે. પણ ખરી મહાનગીવાળો મર્દ બચ્ચો તો તેજ ગણાય કે જે પોતાના મુટદઈ તરફથી ભુંડાઈતું દુઃખ ખમવા બાદ બલાઈ અને અહંશાનમંદીના બારથી તેની ગરદન નીચી રાખવાને ફાવે અને પસ્તાવાની ગુમ આગથી તેનું અંતઃકરણ સદા ટપતું-ઝપતું-રાખે. દોસ્ત સાથે બલાઈ કરવાતું કામ મુશ્કેલ નથી, પણ દુશ્મન સાથે બુરાઈને બદલે બલાઈ કરીને ફાવતું તેમાં ખરી ખુબી કિંવા બહાદુરી છે. ભુંડાંઓની નક હર વખત અને હર જગ્યાએ હોય છે, તોએ નેક સજ્જનો તો અંગત ગેરલાભ ખમીને પણ હમેશાં સુખ સંપન્ન ચાહતા અને ફેલાવતા રહે છે. દુશ્મનનું કાટલું કહાડી નાખવા કરતાં તેનું જીવન જીવી લેવામાં જ તેઓ ખરી મજા માને છે. એક ફાર્સી શાયર કહે છે કે:—

બેત.

બહ બાઝિન કર્દ હર કે બહ કર્દ,

બહ યકીન બબાએ ખુદ કર્દ.

અર્થ—તેની સાથે ભુંડાઈ ના કર, કે જે ત્હાઈ બુઝું કરે, કારણ તે બહ યકીનનો જે બહ કામ કરે છે, તે પોતાનેજ કાળે કરે છે.

નેપલ્સ અને સીસીલીના રાબા ઓદ્રોનઝોને એક દીને તેના દરબારીઓએ પુછ્યું જે, “સઉથી ખરાબમાં ખરાબ રાજ-દ્રોહી તરફ તમે શા માટે ઈલાખતાવો છો ?” તેણે જવાબ

દીધો:—“સારો આદમી ઇનસાફથી સદા મીત્રતામાં જોવાય છે, અને ખરાબ આદમીઓ તેઓની તરફ બતાવેલી દયાની લાગણીથી !” તેના એજ સદગુણને માટે એકવાર ફરીથી જ્યારે દરબારીઓને તેણે બબડતા જોયા ત્યારે તે બોલ્યો, “શું, ત્યારે તમો એમ કહો છો કે તમારી ઉપર રાજ કરવાને વાધ અને સીંકુ જોઈએ છે ? તમો નથી જાણતા કે ઘાતકીપણું જંગલી એકવાનોનો ગુણ છે, અને દયા માણસની અમીરી ખાસીયત હોવાડે છે !”

હોહરો.

કુમા વીશે સચ્ચાઈ છે, માનવીની મોટાઈ,
જેમ જુઓ સાકર વીશે, શુદ્ધ મીઠાશ સમાઈ.

પોતાના ઉપર તા. ૨૩ મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૧૨ ને દીને છોડવામાં આવેલા “બોંબ” નાં પરીણામે પાંચ અઠવાડિયાની સખ્ત બીમારીનું બીછાનું લોગવી તા. ૨૭-૧-૧૯૧૩ ના રોજ પહેલીવાર જાહેરમાં હોવાવ હઈ હીંદી શેડેનશાહતની નવી રાજધાની દીલ્હીમાં વડી ધારાસભા (Imperial Legislative Council) ની પ્રથમ બેઠક ખુલ્લી મુકતાં લોકપ્રીય માણ વાઈસરોય લોર્ડ હાર્ડીંગે પોતાનાં જાણજુદ દરમ્યાન હીંદી પ્રબંધને નીચે પ્રમાણે માયાળુ સંધ્યારો આપ્યો હતો:—

Whatever I may feel on the subject of the crime itself, I only wish to assure you and the whole of India that this incidence will in no sense

influence my attitude. I will pursue without flattering the same policy in the future as during the past two years, and I will not waver a hair's breadth from that course.

યાને,—"આ ગુનાહ તરફ મારી પોતાની લાગણી ગમે તેવી હોય, છતાં હું તમોને અને આખા હિંદને ખાત્રી આપવા માગું છું કે આ બનાવ મારી વળણ ઉપર કોઈપણ રીતે અસર કરી શકનાર નથી. ગયાં બે વર્ષ દરમિયાન જે રાજનીતી મેં અખત્યાર કીધી છે તે રાજનીતી ભવિષ્યમાં હું જરૂરપણ ડગમગ્યા વગર ચાલુ રાખીશ, અને તેનાથી એક બાલ જેટલા તફાવતે પણ હું પાછળ હટીશ નહીં."

ખસ અમીરી ખવાસનો અશરફ ઇચ્છેજ ખરો ! તે નામદારની હીમ્મત, કહાપણ, અને વીચારના ઉદારપણાને ધન્ય છે. પોતાનાં વચનને તે કેવો ઇચ્છે ઇચ્છ સાચો નીવડી ગયો છે તે તો એક જાણીતી વાત છે. ખરુંજ કહું છે કે:—

હોહરો.

તોખમ તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખવાસ;
ભાગ્યો પણ કુવો જુઓ, જુજવ સઉના ખ્યાસ.

ચીનના એક શેહેનશાહ માટે કહેવાય છે કે તેણે લડાઈમાં પકડેલા પોતાના દુશ્મનોને બીજે દીને દરબારમાં બોલાવી એક હારમાં ઉભા કરાવ્યા. સઘળાઓએ વાજખી વડી સખી

હતી કે તેમનાં એક છટકાવી નાખવાનો હોકમ તુરત બાહેર પડ્યો. પણ તેમની અત્યંત અજાયબી વચ્ચે શેહેનશાહે તેમને છોડી મુકી છુટાપણું બક્ષવા ફર્માન્યું. દરબારીઓ ડાસું વકાસ્તા ડંગ થઈ ગયા જે બેઈ શેહેનશાહ બોલ્યો કે “ અગર હું તેમને ગરદન મરાવતે તો અલબત્તાં મારા એટલા દુશ્મનો ઓછા થતે. પરંતુ તેમને છુટાપણું બક્ષી મારા મીત્રો બનાવવાથી દુશ્મનો ઘટવા સાથે મારા એટલા મીત્રો વધ્યા છે, અને તેથી મારાં રાજ્યનાં રક્ષણમાં સામે વધારો થયો છે.

હોહરો.

નોશીરવાને પુત્રને નસીહત કહી છે નેક,
હોસ્ત હબ્બરો હોય પણ, દુશ્મન ના કરતો એક.

સને ૧૮૬૪-૬૫ નાં વર્ષોમાં શેર સદ્દાબાજના વંશોદ્યાએ ખાનાબરાબીનો એક જબરદસ્ત મોજો ઉપજાવી એવું તો ભયંકર તુકાન ફેલાવ્યું હતું કે તેથી મુખર્મના વેપાર અને હોસ-તનો કેટ ભયંકર કડકા સમેત લોંબ બસબર થયો હતો ! બલા બલાઓએ હીવાળાં કહાડયાં હતાં, હોરમત શુમાવી હતી, બાપદાદાઓનાં નામ ડુબાડયાં હતાં. તે વેળાએ તીખખા સ્વભા-વનો પેલો બાહોશ બેરીસ્ટર મી૦ થોમ્સ સી. ઍનર્સ્ટી હાઈકોર્ટમાં કામચલાઉ જજ નેમાયો હતો. સદામાં સપડાયલા જે જે આસામીઓના મુકદ્દમા તેની આગળ નીકળતા તેઓની તરફ તે બિહદ સખ્ત થતો. આ ઉપરથી કેટલાક પારસીઓની આગે-

વાની હેઠળ અત્રેના દેશીઓએ નામદાર સરકારને એવી અરજી ફીધી હતી કે, “ ઇનસાફની ખુરસી ઉપર બેસી ઘણોજ આકળો સ્વભાવ, તોછઘઘ, તથા સખ્તાઈથી કેટલીક અણુઘટતી અને ઇનસાફની ગંભીરાઈને ન છાજે એવી ચાલ ચલાવ્યાથી તેને (મીંઝે ઍનૅસ્ટીને) મજકુર ઓઢા ઉપરથી દુર કરવો. ”

એનો કાંઈ ફડચો થાય તેટલામાં તો તેના કામચલાઉ ઓઢાની મુદત પુરી થવાથી તે પાછો ધારાશાસ્ત્રીનો ધંધો ચલાવવા લાગ્યો હતો. મીંઝે ઍનૅસ્ટીની જગાએ ખીલે ધણી હતે તો તે એવી અરજી બાદ પારસીઓ સામે વધુ વેર વસાવતો રહ્યો હતો. લેકીન મીંઝે ઍનૅસ્ટીએ ગઈ ગુજરી ભુલી જઈ એવો કાંઈએ ડગડગો રાખ્યો ન હતો. પોતાનાં નિર્મળ અંતઃકરણને વહેવાર પુરાવો આપવા માટે મુંબાઈમાં સને ૧૮૭૩ના મોટી ચકચાર કરા ચુકેલા હોખમાવાળા મુકદ્દમામાં તે અપોતી સખ્ત માંદગીની દરકાર ન કરતાં પારસીઓ તરફથી બાહેર પડી ખરી ઉલટથી પુષ્કળ કાળજીથી અને અસહ્ય મેહેનતથી મુકદ્દમા લડી સામી બોરડુને તથા પોલીસને માહત કરી પોતાની પક્ષને છતાવી આપી હતી. એ તપાસ હાઈકોર્ટની ફાજદારી સેશન્સમાં તે વખતનાં નામદાર જડજ મીંઝે ઍનૅસ્ટી આગળ ચાલતાં તેણે મીંઝે ઍનૅસ્ટીને ચટકો લગાડ્યો હતો કે, “ જે પારસી કોમે મીંઝે ઍનૅસ્ટીને ન્યાયાસન ઉપરથી ઉઠાડવાને અરજી કરી હતી તેજ પારસી કોમ તરફથી મીંઝે ઍનૅસ્ટી એવી ઝહેમત ખેંચે છો ? ” આ ટીકા ઉપરથી કોર્ટમાં એવું ધારવામાં આવ્યું હતું કે ચીફરાજ મીંઝે ઍનૅસ્ટી તેનો કડક જવાબ

આપશે ખસ ! પણ ના; તે તો ઠંડે કલેજે પોતાની ખુરસી ઉપરથી ઉઠી, નામદાર જડજને તોરમાં એક નમાવી, સઘળાઓની અબ્બયળી વચ્ચે પાછો બેસી ગયો હતો એવું સુચવવા કે, તે તુંડ તામસી સ્વભાવનો હશે, પણ તેનું જીગર કપટી કંગાલ તો નથીજ ! બીજા હાથપર પારસીઓએ પોતાની વળતી ફર્જનું કર્જ ઘણી અચ્છી રવેસે અઢા કર્યું હતું જેની વીગતમાં ઉતરવાનો આ પ્રસંગ નથી. એટલુંજ કહેવું ખસ થશે કે આ કેશ ચુક્યા પછી કોર્ટમાંથી જેવા પારસીઓ બાહર હેઠલ આવ્યા કે મી. ઍનસ્ટીની ગાડી આગલ ભેગા થયા અને શેઠીઆઓમાંના વટીક કેટલાક તે નામદારની ગાડીનાં ઘોડા છોડી નાંખી પોતાને હાથે તે ગાડી ઘસડી જવા ઇનતેજાર થઈ ઉભા.

આ મામલો જોઈ ઉપરથી કોર્ટમાંથી બાહાદુર મી. ઍનસ્ટીએ હસીને કહ્યું કે “ આટલું બધું કરવાની કંઈજ અગત નથી મેં ફક્ત મારી ફરજ બજાવી છે ” વિગેરે ત્યારબાદ તેજ અઠવાડિયામાં યા બીજે અઠવાડિયાએ ફક્ત ઘોડાજ હીવસમાં તે બાહાદુર વીરલો મી. ઍનસ્ટી ટુંક માંદગી ભોગવી આ ફાની જેહાંન કુચ કરી ગયો. સખબ કે આ દોખમા કેશની સખત મહેનતથીજ મી. ઍનસ્ટીનું મરણ થયું, અને મરણ વેળા તેની પાચદસ્ત સાથ ગયલા પારસીઓનું સરખસ ખાસ્તું એક માઇલ સુધી લંબાયું હતું, અને પારસીઓએ પોતાના પૈસે તેની યાદમાં નાદર કરીમરી અને કોતરકામનો સફેદ સંગેમરમરનો એવો તો મુશોબીત સ્થંભ સીવરીનાં કબ્રસ્તાનમાં ઉભો કર્યો હતો કે

જેવો સ્થાન ત્યાં આગળ કોઈજ હશે !

એક વધુ તવારીખી દૃષ્ટાંત લઈશું. ઇંગ્લેન્ડ હકુમતને પ્રજા વચ્ચે પ્રીય બનાવવાના દુરઅદેશી ભરેલા ઇલાજ લેનારા પેલા પ્રતાપી વાઈસરોય લોર્ડ કેનીંગે સને ૧૮૫૭ ના બળવા (Indian Mutiny) પછી કહી સંભળાવેલા સમુનો અત્રે યાદ આવે છે. લોર્ડ હારડીંગના ઉપલા શબ્દો સાથે કેટલોક દરજ્જે મળતા આવતા શબ્દોમાં લોર્ડ કેનીંગ બોલ્યો હતો કે, “ મારા બદનમાં જીવ છે ત્યાં તુલીક મારી હાલની રાજનીતીથી ઉલટી રાજનીતી હું ચક્રવર્તી કરીશ નહીં. હું ગુસ્સે થઈ વહીવટ ચલાવીશ નહીં. કાયદો અને સત્તા જેટલી મજબુત સુસ્તાકી આપે તેટલીજ દ્રઢતાથી હું ધનસાફ કરીશ. પણ હું જવાબદાર છું. ત્યાં સુધી હિંદી સરકાર હંસતક એકબી કડવું અને બેહુંદું કામ અથવા શબ્દ હું કદી બાહર પાડવા હથિશ નહીં. ઇંગ્લેન્ડ પત્રોની ભાંડ ભાષાની હું રતીભાર ઠરકાર કરતો નથી. ” અસલ ભાષા અત્રે રજૂ કરીશું:—

As long as I have breath in my body, I will pursue no other policy than that I have been following. I will not govern in anger. Justice, and that as stern, as inflexible as law and might can make it. I will deal out. But I will never allow an angry and indiscriminating act or word to proceed from the Government of India as long

as I am responsible for it. I don't care two straws for the abuse of the British papers.

લોર્ડ કેનીંગના વખતમાં મામલો બહુ ગંભીર અને તીક્ષ્ણ હતો, પણ એ અદલ હાકેમે હિન્દી સેપાહેઓ જગાડેલા બળવાને ખાતર દેશની તમામ પ્રજાને બદનામ કરવા સાફ ના પાડી હતી, અને પકડાયેલા બળવાખોરોને તોપને મોહક ઉરાડી નાખવાની ગોરી પ્રજાની માંગણી તુરંતજારી કહાડી હતી. તે નામદારની દીલસોજ રાજનીતી સામે આ દેશમાં અને ઈંગ્લંડમાં ઈંગ્રેજ છાપાવાળાઓએ એટલો ભારે ધુમ્મસ મચાવ્યો હતો કે કોઇથી ધણી હિંમત હારી જવા વીના રહે નહીં. તે નામદારને ટીકાના બાણોથી તેઓએ વીંધી નાખ્યો હતો, એટલુંજ નહીં પણ તેને વાઇસરોયના ઓદા ઉપરથી ઉઘડી મુકવા માટે તેઓએ વડી સરકારને અરજીઓ કરી હતી. સારે નસીબે તે વેળા નેક નામદાર મહુમ મહારાણી વીક્ટોરીઆનો સઘળો ટેકો લોર્ડ કેનીંગને હતો, અને તેથી તેની રાજનીતી કાબી અને નાહક ઉશ્કેરણી કરનારાઓની સઘળી કોશિષ સદંતર નીષ્ફળ નીવડી હતી. એવા બાહુદુર અને હાતમ દીલના અમલદારોજ પરદેશમાં ઈંગ્રેજ સરકારની હકુમત તથા તેની નોક બળવી રાખી શકે છે ! એવા અમલદારો હિંદી રહિતનાં માન તથા પ્રીતીને લાયકના છે ! !

સવૈયા છંદ.

ચંદનકો છતના કાઠે, કંટ બાય, મગર જુ બાસ ન છેરે;
સોનેકો છતના બાલો, બલતેથી તેજ ઉભસ ન છેરે.

કોહલુમેં પીસ જાય, મગર પીસકેલી ઉખ મીકાસ ન છેરે;
નેકીમેં દુઃખ લાખ પરે, નેકીકા નેક ખવાસ ન છેરે.

બેશક શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેલ પણ એશીઆં ખંડનાં
પાદશાહોમાં સર્વથી મોટા પાદશાહ થઈ ગયો છે. એનાં દેશનાં
લાભ વીશે એનું રાજ્ય ઘણું કીર્તિ ભરેલું થઈ ગયું છે. અને
એની હેંશી વરસ ઉપરની ઉમર તથા ઉડતાલીસ વરસ કરતાં
બી વધારે લાંબો વખત જે એણે રાજ્ય ચલાવ્યું તે સઘળી
સુદતમાં એને એવા મોટા અને ઉમદા ગુણો દેખાયા હતા
કે જેવા ગુણો ધરાવનાર પુરુષોને એકમતથી તમામ આદમજાત
માન આપે છે, અને એથી પણ વધારે એ છે જે એની જીંદ-
ગીનાં સર્વથી છેલ્લા દીવસો સુધી પોતાની આબાદાંની ભરેલી
હાલતથી એ કોઈબી રીતે છકી ગયો નહતો. જે મોજમબહ
એની પાસે ભમતી તેમાંથી પોતાનાં મજબુત વિચાર અને
ભલમનસાઈ ભરેલા ગુણોને લીધે એ બચી રહ્યો હતો તે પોતે
ઘણી મોજમબહ ભોગવતો નહતો અને બીજાઓને પણ તેવીજ
નસીબત આપતો ને છકી જવા દેતો નહિ.

આ જઈક પાદશાહે પોતાની ભરજવાંનીમાં થયલી લડાઈની
વખતે જેવી હોંશ અને ચંચલાઈ દેખાવી હતી તેવીજ હોંશ
અને ચંચલાઈ પોતાનાં મોતની ઘોડુંક આગમચ દારાના કિલ્લાપર
હુમલો કરવા પોતાના લશ્કરની આગેવાની કરતી વેળાએ બી
એને દેખાવી હતી. નૌશેરવાને ઇરાંનને પહોંતી હાલતે એઈ

તેની કીર્તી પાછી વધારવા ઘણી કોશિશ કરી હતી. એની ક્તેહો ઘણી હતી. તેમજ એની મોટી ચંચલાઈને લીધે જે મોટી શેહેન-શાહત એણે સ્થાપી તે એ પાદશાહની આખર છાંદગી વેર ટકી રહી હતી એનાં રાજ્યની હદ ભુમધ્ય સમુદ્રનાં કીનારાથી તે એક સીંધુ (અટક) નદીના કીનારા સુધી; રાતા સમુદ્રથી તે કાસ્પી-અન સરોવર વેર, અથે સુકસાઈનનાં દરીઆથી તે જકઝારતીશ નદીનાં દુર કીનારાવેર એ પાદશાહનાં હાકેમોની ફરમાખરદારી કરવામાં આવતી હતી. નૌશેરવાંનને આગાહી હતી અને બનતા તથા બનનારા બનાવો માટે આ ચાલાક પાદશાહ હંમેશાં પોતાની તર્કશક્તિથી પાંખી જઈ વલન લેતો હતો. એની હયાતીમાં એનાં દોખમાં બાબેની એને કરેલી આગાહી એનાં મરણ પછી છેક ૨૦૦ વરસે ખરી પડી જે બાબે દોખમે નૌશેરવાંન કેતાબમાં નીચે મુજબ લખાણ છે.

ખુલાશો—દોખમે નૌશેરવાંન કેતાબનો ખનાવનાર રસ્તમ ધરાંનીએ કેતાબમાં ખુલાશો આ મુજબ આપે છે કે—ધરાન દેશની દરખારમાં આજ અરધી સદી ઉપર જે વારે સર બન માલકમ ખીટીશ આમબેસડેરના ઓહા ઉપર ગયો હતો તે વખતે સાચ મયલા વિદ્વાન અગ્રેજોમાંથી એક જણને આગા મીર સાચ ઓલખાણુ થઈ હતી. આ આગા-મીર ધરાનમાં મોટો મરતબો ધરાબ્યા સાચ કાબેલ ને ઓલખા હતો, તેણે એક શરસી કેતાબ ખીટીશ વજીલાતખાતાના તે ઇમેજ વિદ્વાનને દેખાડી હતી, તે તેણે પોતાના પુસ્તકમાં છપાવી હતી તેમાં શાહનશાહ નૌશેરવાનનું દોખમું ખલીફ હારન-અલ-રસીદ જોઈ આવ્યો અને તે

દરમ્યાન મલેલી નશીબતો પેહલવી હતી. તે દારસી તરજુમો થયલી આજ પશુ ધરાનમાં દરેક બચુ શાહેર શેખશાહી શીરાજીની ચુલરતાન માફક શીખે છે. ને તેમાં આવેલી ચાનાક યાદ રાખવામાં પોતાને લાભ સમજે છે. તેમજ:—

જે દેખાવો, જે બધાંનો ને નવી નવાઇ ને નશીબતો છે તે નામીયા ખાલીફને તે જમાનામાં મલેલી, આમેદુબ છે. ખાલીફ હાફિઝ-અલ-રશીદ, શાહાનશાહ આદિલ નાશીરવાન પાંચલ લગભગ ૨૦૦ વરસે બમદાદના તખ્ત ઉપર આવ્યો હતો, અને તે મોટા મરત-બાવાજા તે જમાનાના આલમના મોટા ખેરખાહ ખલીફ પોતા આગલ ૨૦૦ વર્ષ થઇ ગયલા શાહાનશાહ નાશીરવાનનું દોખનું જોયું અને ધરાની શાહાનશાહનું નામ જોહાનમાં પુરેપુરી જલ્દોજલાલી ને રોશનાઇથી રોશન કરનારનું અશો રવાન નવા સાજપોરામ સાથે પડતી આવજતે તે મરહુમ શાહાનશાહની આગાહી માફક દોખમાંમાં ડેહ્યું, એ બેશક બનેલી વાતને સાચી હકીકત છે. રેવાબતોમાં પશુ હાથનું લખાંચુ એજ મુજબ મળે છે.—આ લખાંચુ મારા પાસે લખેલાં હાથનાં લખેલાં લખાંચુને તદ્દન મળતું છે.

દોખમે નૌશેરવાન.

અથવા

મહોમેદનોનો મશહુર રાજા ખાલીફ હારૂન-અલ-રશીદ, શાહાનશાહ નૌશેરવાન આદેશનું દોખમું
જેવા ગયો તે હકીકત.

બગદાદ શહેરની બામદાદ-નૌશેરવાનનાં પાવતખતનો પતો.

ઝલકતા આફતાબની સોનેરી કલગીર આસમાનના તખ્ત
ઉપર જાઓજલાલ ચલકાતથી રોશન થઈ હતી, અને બગદાદ
શહેર ઉપરનો અધિકારનો પડદો તરત ઉઘાડ્યો હતો, તેથી
એશીઆનું નામીયું શહેર તેની જાઓજલાલી તેમ જબ્બાએ
તલેશમ મીશાલે ખીલતું ચાલીઉં. મેહેલો અને મશહુદોના
ખુલંદ કંઠુરાઓનાં સોનેરી રંગ આફતાબની રોશનીથી આસ-
માનતાર્ક દેખાતાં તમામ હમાચ અને દોરમાં ખુદાં થયાં હતાં.
મોહટી મસજીદમાં સોદાગરો, દરબારીઓ, મુલાઓ, કાજીઓ,
મીરો, શાહાજાઓ વગેરે, શું અહના કે આલા, સરખી રીતે
દીન મહજબની તાબેદારીમાં શુકષ્ઠ મરડીએ શુકાયા હતા, તેવામાં
ખાલીફ બંદગીની બાંગ આફતાબના પેહેલા ઝમકારાથી ગુબ્તરી.
સઉં ચોતપોતાની ફરજ અદા કરવાથી તનહરોસત અને મગરૂર

મીઠાજે ફરગત પામી ચાલતા થયા. આફતાબનાં આસમાનમાં હમબહમ ચઢવા સાથ ભગદાદીઓ પોતપોતાના પેશામાં મશગુલ થતા ચાલ્યા. કાજીઓ ઇનશાફના મકાનમાં ગંભીરતાથી ખીરાજતા, મુળાંઓ અને મોલવીઓ માનવી નીતીના સબકોની વાચજથી મસજીદ ગઝવતા, મીરો પોતાની હબદબા સાથની સવારીથી પાખરબંદી ઘોડા ઝોકાવતા, દરબારીઓ પોતપોતાની પદવીના જલા ને કોલાહથી અને શાહજાદાઓ હમામી કોલાહ અને જરી પોશાક સાથ કમરે લટકતી ચમચેર અને હાથમાં સોનાના આબુકે ઘોઠેસ્વાર, પેહલવાની ઢપે ખાલીફના મેહેલ તરફ વધતા હતા. શોદાગરો, એકે જાતની લેવડ દેવડના કરનારા નહીં, પણ કંઈ કંઈ તરેહ તરેહ, જેમકે ઘોડાના, ઝવરેના, રેશમ અને ઉન કપડાના, જર જહુવેરી પોશાગોના, હાથીઘાંતના, શુના ચાંદીના, બેમુલાં પથરની બાબુબંદના, ખુશબોના, મેદીના, હવાના, અથીઆર-ખખતરના, ખુબશુરત ગુલામખાંદીના, નવી નવાઈ રીતે શીખવેલાં સોહામણાં પંખી, અને સુનાને હીરક-હીજરાવ ચાંકલીથી બેમુલાં પીજરાંનાં ખુબ હલકે લલકારના બાધેલા બુલબુલોના વગેરે, પોતાના પેશામાં ખીરાજતા જતા હતા. આ પળે કાશમીરી ઉંચી શીઆલો વેચનાર કાશમીરીની દુકાન ખુલી થઈ, તો બીજી પળે ચીનના રેશમ ને જર-કરી-ગરીના રેશમો વેચનાર વેપારી ચીને પોતાની પેહેરી ખોલી બેઠો, તો તે પાછલ હબશાનનાં હાથીઘાંત અને સોનાના શોદા-ગરો તાજમથી ખીરાજ્યા, કે પછે હીંદનાં જરજહુવેરની લેવા-

લીધી બગદાદનું બજાર હલીમલી રહેલું છે. મોશરની મોટી અને તે તરફની કારીગરીની બાબુખંદો ઉપર બગદાદી મેહે-બોની બાંદીઓની દમાલ ચાલી હતી. ઇરાનથી ખુશબો અને કવીતા લખાનની કેતાબો ઉપર લલલલા મરદ ઓરતો ભારી કિંમતે ખરીદી ચલાવે છે, અને યુનાનની દવા સોનાને તોલે હકીમો પોતાના ઘરાકો ખાતર ખરીદે છે, આરબસ્થાનના સરસ ઘોડાઓ પાદશાહી મેહેલની કિમતે યુનનદાઓ લેતાંજ તે પંખેર ચલનના જાનવરની તપાસની તે જમીન દઢધાવે છે, વગેરે ખુબસુરત ગુલાબો ચેહેરેની બાંદીઓ અને નખબુવાન ગુલામો, પેહેલવાનોને બરના બખતરો અને હથીઆરો. માનવી બોલી બોલનારાં બેકીમતી પંખેરાંઓ, બાધુરીની તરોહ તાલીમ લીધેલાં રંગ રંગીન વાંદરો, અકલ અને નજર હેરત કરનારા તરેહતરે નાચનારા સાત-રંગીન મોરો, ગાયનકર હીરામનો, તુતીઓ, મેનાઓ, અને કસબી જરતારી ભરતના હોદધુ અને હીરાજ-હીત સાકલ્લી જંજીરમાં ખાલેશ ચાંદીનાં પીજરાંમાં મધુર રાગ ગજાવતાં બુલબુલ મેના વગેરે તમામ જમાવથી બગદાદનો પર-ચુટધુ બબ્બરવાડો ખરે બાદશાહી ગંજખાનું હતું.

કંઈ કંઈ બુલંદ હવેલી અને બાગબગીચાઓમાં ઇસીનીઓ પોતાની અશીલ અને શોચાણી લખન અને તેજમાં, મોજ બેક કે કામમાં, કંઈ કંઈ બાગબગીચાના એવાનમાં મગરેબ લેહેકીથી નાચતાં બુલહાંના ગુછરાંવાલી ગજલો લલકારતી અને સેતાર લંબા-વતી ગારજબન અને શરકારચન શુલબદનીઓ નખરાં ને નાજનાં

ઇશકથી મોહબતના ઝમકાટમાં ! તુંદ તુરકીઓ, અસલ આરબો, આજેજ આરમાનીઓ, અકલમંદ હોંદુઓ, અને પક્કા ખ્રી-સ્ટીઓ પોતાને પોશાગે અને સ્વભાવે બગદાદને મુબારકબાદી આપતા હતા; બાણે તમામ હીન દુનીયાં બાણુવા સારૂ આ એક શેહેર, સોભા, સફાઈ, નવાઈ અને જુદી જુદી બાતીના માનવી, જનાવર, અને વસ્તુ મેલાવકાથી હીપતું હતું.

સંગેમરમરનો મોહોટો મેહેલ, જેના ઉંચાં શુનેરી ધુબજો ગોચા આસમાનમાં ખોસાયલા, એવો ખુલંદ પાહાડ મીશાલે દેખાય છે. તેની ઉપર પડતાં આફતાબી કીરણો તે સંગેમરમ-રની સફાઈને ઝલકાટમાં હીપાવે છે, ફરતી તે મેહેલને યુનાની ઢપની કાલા પથરની દેવાલ, લોખનની કીલેબંદી જેવી છે, તે કીલેબંદીના મોહટા બે દરવાજાને મથાલેના કંગુરામાં પાદશાહી નગારખાનાનાં બે મુખ્ય મથકો કીધેલાં છે, જેમાંથી હીન અને સત દમબદમ આશમાન અને જમીન ધુજે એવા અવાજ નીકલે છે.

તે કીલેબંદી દરવાજાની સફા સો સો બખતર અને હથી-યારબંદ જવાનો કાંઈ કામ પડયું તે હજારોના મેદાનને ધુરમવા હાજરના હાજરજ છે. બીજા પાંચ હજાર હથીયારબંદ પાંચ ટોલાં તે કીલેબંદી આસપાસ ચોકી ખાતર ફરતા ને ફરતાજ છે. તે મેહેલની મગરેજ બાબુઓ પોલાદી જખરી શાંકલથી બાંધેલા આતશી જુરસાના પચાસ સીંધા અને પચાસ ચીતાઓ ખુલંદમાં ખુલંદ તનના અને તેજ પંજાનાં તનથી છુટા જુહુ-લાંનો લેતા રહેલા પોકાર ઉપર પોકારો મારતા ને મારતાજ

છે. તે કીલેબાંદી દેવાલ ઉપર ગોઠવેલું હથીઆરોનું કુંઠલું આફતાબનો તાપ ખેંચીને જોનારની નેગાહ નીચી નખાવે છે. કંઈ કંઈ છુટા ઘોડેસ્વાર જવાન પેહેલવાન બચ્ચા એવાતો તત્તરખંદ બખતરે ને નાગી શમશેહેરે હતા, કે આંખ પલકારથીજ કટલ ચલાવવાને બીડુ જરફેજ! તે અબજોબ ત્રાસ પમાડતે.

કીલેબંદ મેહેલ હાફન-અલ-રશીદની તખતનશીની હતી; તે પાદશાહાત મેહેલના દરવાજેથી નગારાંના બારી અવાજો નીકળ્યા કે, દરબારીઓ અને વજીરો અને મીરો અને શાહાબાદાઓની સવારી અને સેનાઓ તે દરવાજે પહોંચી પરમાણે દાખલ થતી ચાલી; અને પછે બાદશાહી કરનારોના અવાજ સાથે નીમા ચાંદનો જુનહો એકાએક વંટોલ મીશાલે હવામાં ઉડતો હતો કે સપેહસાલારો, સરદારો, સવારો, અને પીઆદાઓએ મ્યાનથી કાઢેલી શમશેર હવામાં ઘુમાવીને ઝલકાટના હઠીયાથી આફતાબને ઘડીબર બાંખે કીધો. પછે હાથે હસ્ત છાતીએ મુકીને નીચી નેઘાથી શમશેહેર મ્યાન કીધી. સઉ સ્થીર થયું; બાણે હવાએ પાનવટીક હીલવવાની હોમત કીધી નહી. પંખી વટીકનો એક જુનો શરોહ નીકલીયો નહી, મોટા મોટા દરબારીઓ નેતર મીશાલે ધુજતા બનયા.

ઈનશાફના એજમતી મકાનમાં ગુનેહગારો પોતાના શકમંદ નશીબાથી બેફામ ધુજતા ઈનશાફદાર મુરંબીની રાહ શક અને ઈનતેબરીથી જોનારા મીશાલે કમરથી વલેલા અને તવાજેથી ખરે પગે નમેલાઓ વચ્ચે જવાહેર મઠેલાં ખાલેશ ચાંદી હાથીઢાંત તખતે

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રશીદ, ઇશલામી મહંમ્મદ માનનારાઓને મુખ્ય ખીરાજીઓ. વજીરે દુવાના હાથ પોહોલા કીધા અને તેનો અમલ અને ઉમરની જલવણી લંબાણુ જલવણની ખાંગેબુલંદ નેક દુવા આઘ્યા બાદ તમામ દરબાર મલાજથી તથાજો બજવી નીચી નેધાએ ઉભી.

ખાલીફની તારીફના બેત પાદશાહી શાહેરે ભર મીજલ-શમાં કહ્યા અને ખાલીફ ખુશ મીજજો મીજલશીઓને માન ને મોજાની નેધાથી જોતાં “ જાફર ! દરબારના કામ શીફ કર ” એમ બોલી ચોતરફ અખરાક નજર ફેરવવા લાગો.

“ મુશલમીન મજહબના મુરંબી ! રૈયત આબાદ અને ખુશાલ છે. આપ પાદશાહીતના સાહ્યા તલે તમામ જાતના અમન અમનમાં છે. તાબેદાર પાદશાહીત કાયદાસર આપણાં વાવટાનો શેખ ઈમાનદારીથી જલવે છે. આપણાં મોહટાં રાજની હદ એક નાકેથી તે બીજા નાકાં તલગ હોમાયુન ખાલીફના અમલ તલે શાહમાન છે. ”

“ અને પેગમ્બરના મહંમ્મદી ચાલતી આ પાદશાહીત આગલ બીજા મહંમ્મદના પાદશાહીના અમલમાં આ રવેશ સંપ ખુશાલી ને ચેન અમન તેમ સલાહ ચાલી હતી ? ” એમ ખાલીફે પુછ્યું.

જાફર પોતાના ખાલીફના આ રવેશના અજાએબ સવા-લથી ચુપ થયો. દરબારનો દેખાવ દેહસત ભરેલો દેખાવા લાગ્યો અને થોડો વખત સઉ ઇશલામી દરબારીઓના મોહનો લાલ રંગ વગર ઝલકાટનો બનીઓ !

“ શું કોઈજ પાદશાહ કે પાદશાહત નહીં ? ” એમ ફરી ખાલીફે સવાલ કરીઓ.

મીજલશ દરમ્યાન એક બુધો જેની કોલાહ અને જાએ તેના મોહટા માનભરેલા મરતબાની નીશાનો હતી, તે ઉઠ્યો. તાજુમ અને તવાબેની પાદશાહી કીરીઆ કીધા પછે ભારી ગંભીરતાથી બોલ્યો—“શાહાનશાહ નૌશેરવાન આદેલનો જમાનો આપણી આ જાહોજલાલ પાદશાહત કરતાંબી વખાણુ ભરેલો ને બુજરોગીથી ગુજરેલો કહેવાય છે. આદેલ નૌશેરવાન એ નામ પેગમ્બરની પાક કુરાનમાં ઇજતને પામ્યું છે. તે શાહનશાહ અને તેની નેક શાહનંશાતનો રોબ, ને દમામ ને ઇનશાફ ભરેલો અમલ સેંકડે વરશેા ગુજરતાં ઇનશાનની ચાલીથી તળ પથુ ખીશીઓ નથી. આદેલ નૌશેરવાન થયલા અને થતા પાદશાહોમાં આફતાબ મીશાલે આશકાર રહેા છે અને રહેશે. ” એમ બોલીઓ.

“ જંગબાજ અમલ ચલાવનારા ફતેહમંદ ઇશલામી ખાલીફ અને સુલતાનોના જમાનાની નોંધ તે આદેલ નૌશેરવાનનાં જમાનાથી શું ઉતરતી ગણુશે ? ” એમ ખાલીફે પુછીજી.

“ સીર ખાકમાં નાખી આહું છું કે જેહાંનમાં ઇશલામી મહજબ અને સલતનત દીન-બ-દીન વધુ બુલંદ અને બરકશર થજે, પણ ઇશલામી મહજબના ખાલીફા, તે આ આદેલ નૌશેરવાનની પાદશાહાત ને ઇનશાફને દાદ પાસ ખીજા પાદશાહો ગોયા માફતાબ પાસ સેતારા છે ! ”

“ બેઠીકર હીમતથી બોલ બુબ્બેરગ દરબારી, કે તેવા જેહાં-
નના દાદબા આદેલતું રૂવાન કાહાં હમેશની કરારીમાં પડયું
છે ! કે તે જેવા કેશરની અવલમંજલ જગાને શેજડે કરવાની
મારી ખાએશ થઈ છે ! ” ખાલીફ સવાલ કરીઓ.

“ તો સાંભલ ઓ આદેલ હાફન, ઈશલામી દીનના આદ-
તાબ, સાંભલ કે માહારા બુબ્બેરગ નીઆગાનો કહી ગયા છે,
કે મદાયુનમાનાં તેના પાદશાહી મેહેલથી થોડીક ફરસંગ દુર તે
નેક આદેલ શાહાનશાહાનું દોખમું છે. જમાનાના ફેરફારથી
મદાયુન શહેર પાયામાલ અને તેના પાદશાહી મેહેલ ખાકનશીન
થયો છે. તોપણ બાજે વખત કોઈ કોઈ મુશાફરાથી તેની
નીશાનોનો પતો મારા સાંભલવામાં આવ્યો છે ! ”

“ તારે ઓ પીર દરબારી મરદ, આપણે અજર તે શેહેર
તરફ કુચ કરીએ તો તે આદેલનાં દોખમાને શેજડે કરવા પામ્યે ? ”

“ શેજડે ! નેક ખીઆલોનો પાર ઉતારનાર અહીં છે.
પેગમખરના કસમથી માહારા વડીલોથી સાંભળ્યું છે તે સાચું
કહું છું, કે મદાયુનના જંગલમાં હજી તે નેક કેશરનું દોખમું
હાઈઆત છે. અંદરની કેપ્રીઅતનો હેવાલ કોઈને માલુમ નથી,
પણ બાહેરથી દોખમું કાલા પથરની ફરતી દેવાલથી બુલંદ
ઉઠાવેલું છે, તે એટલે તલગ કે નજલીકીમાંથી બેતાં પણ ફક્ત
બુલંદ પાહાડ દેખાય છે. છેક નાવંદની લઘઈ તલગ તેના દર-
વાબા ખુલતા હતા અને લખો આતશપરસ્ત ગબરો, તે નેક
હોમાયુનને શેજડે કરતા હતા; પણ જ્યારથી ઇરાની પાદશા-

હાત, જમાનાએ મોકુફ કીધી, ત્યારથી તેનાં દરવાજાની નીશાન કે ચંદવાની સીરીને પતો, તમામ ગુમ થઈ હવે તે ગોયા એક સીંહા અંધારો ગુમખઝ જણાય છે. ”

જેમ વંદોલીઓ પલમાં ફેલાઈ જે વચે આવે તેની પાય-માલી કરી પોતાનો રસતો કાપે, તેમ તે આદેલના દોખમાનાં શેજડાના ખેઆલે ખાલીફના મનમાંથી સજપાટનો જોસ્સો નરમ કરી નાખ્યો. તે બોલ્યો—“ એકવાર તે નૌશૌરવાનનાં મહેલનો દખદખો ને દોખમાનો મોજેજો જોયા વગર ઓ હાફન તું પાદ-શાહાત ચલાવનાર સરસ ખાલીફ ખપનાર નથી. દરખારીઓ. મારા કેસમતનો લેખ મને ખુલ્લો વંચાય છે કે માહરે ભારી દખદખા ને દમામથી એકવાર તે આદેલતું મદાયુન શહેર જોવું ! તે મેહેલમાં હું કરાર કરું, અને દોખમાને શેજડો બગાડી. અને તઈયાર થાઓ મારા દરખારીઓ. ”

નૌશૌરવાન શાહાનશાહના મદાયુન શહેરનું બપોલ-
હાફનની તે શહેર સાથે મુલાકાત.

બરી બામદાદમાં પંખીઓના હલકથી ગાના આવેલાં, આન દમાંમથી પ્રકાશેલો, રૂપેરી રોશનીમાં લીળા દરખતો અને ફુલ-ફલની કલીઓ સામે ખુલખુલોનાં ગાયન પર ગાયન આવેલાં. બોલકણું પંખીઓના ચલટા ને તાનથી તે થંડે વખત વધાવે પામ્યા પરમાણે હતો. આશમાન માફકજ જમીન ચલકતી. આશમાન ખાલેશ રૂપેરી અને જમીન લીલોતરીથી સુધ લીલાં

રંગીન પાનાઓથી જડાયલી હીસતી હતી. તે આનંદી વખતનો ખુબસુરત દેખાવ, થંડો, વગર ગરબરનો, શોહોરમ અને લેહે-કીથી નવાજેશ પામેલો હતો. બામદાદ, મરઘાઓની બાંગ સાથે સુલાંઓની બાંગ ચાલુ થયલી, જરાજરા પસંદ પડતી ગરબરથી દીવસની શરૂઆત રચાતી ચાલતાં કાગળ ફાગથી અંદનીમાં બંદગી ગાણ નીકળતી. કલીઓ મગરૂરીથી પોતાના બદનને ખીલવવા લેહર અને તોરમાં ડાલતી, તેવામાં વજનતરોનના અવાજોના તાન, અલાપ, સુરથી બગદાદના ખાલીફનો આરામ-મેહેલ ગાણ નીકળ્યો. એશઆરામ અને આશાએશે જાણે રજા લઈ જવાતું મંદાન કીધું હોય, એમ બગદાદની જુમા મશીદ-માંથી બંદગીના અવાજો નીકળવા લાગ્યા. ખાલીફની સવારી તઈઆર થઈ. હોકમ અને અમલની જાણે એકજ પલ હોય તેમ તે બગદાદ, બીજી ગુજરતી બામદાદો કરતાં આ બામદાદો જુદીજ રીતે હો હા ને ગોંધાતથી મચી રહીશિ !

હાથીઓ બે કીમતી ઝવેરોની પાખરના, ખાલીફની સ્વારી આગલ, પોતાની માહાવત અને શાંદજાદા સચારને લઈ ચાલતા, તે દરમ્યાન વચોવચ એક સફેદ હાથી ઉપર જર બેઠરના પોશકે બારી કીમતી તાજથી ખાલીફ હારૂન-અલ-રશીદ ખીરાજેલો હતો. જરબફતના દેખામાં ગરકાવ બેઠે ખાલીફના જર જહવેરના હથ્યાર અને બબાણ સાથે, પાછળ વજીરો ઘોડેસ્વાર પોતપોતાના મરતબા સાથે, પછે સાદાગરો માટેલા ઘોડા ને ખચરો સાથે, અને બાકી દરબારીઓ પોતપોતાની સગવડે ઘોડા કે ખચર ઉપર,

અને છેલ્લે સડે જનના રેસાલા સડે સડેની પાયરી અને દર-
બંધી ખચરો કે પાલખીઓ સાથે; એમ એ તમામ સવારી સુરા
સરદારો અને લશ્કરોથી ઘેરાયલી જુમા મસજિદમાં ઉતરી ઝં-
દગી ને દુવા ગુજરીને કુચ કરી ચાલવા લાગી.

આ જોવા બગદાદની ખલક જમાવ થઈ હતી. સડે પોતાના
સરસ પોશાગે ખાલીફને સલામ આલેકુમ અને પયારની
નીશાન દેખાડતાં-કોઈ જુવાન રાણીઓ કુલનાં હાર વધાવતી-
કોઈ કુમારી શાહબાદીઓ મોતીનાં ખોલા ફેંકતી-કોઈ ખુશખોના
દરા ઉઠારતી-કોઈ અમીર ઉમરાવબાદીઓ માણુકના ખાનુખંદ
લેટમાં આખાદ અમારીમાં નાખતી-કોઈ સોદાગરબાદીઓ ગોહરની
નવી નવાઇ ખાલીફને દુરથી નવાજતી-કોઈ દરબારબાદીઓ પોતાને
હાથે કીધેલી કશખી વણતના રૂમાલો હોદારતી-કોઈ સરદાર-
બાદીઓ પોતાના નીકાળ જરફથી ઉઠાવી ડાખી ચશમથી ખાલીફને
શલામ બખાવતી-રઈઅતની ખાનુઓ તો ખુશાલીના ગાયનના
પોકારોમાં પોતાના ખાલીફને ખ્યારથી નેક દુવા હેતી ને ફીદા
પ્રીદા થતી-મરદ રહેવાસીઓ પોતાનું કામ બરાબર સમજીને
ખાલીફને જોતા ગુલુ મરદીએ નમી જતા, એમ એક બારી
મહીમાની બામદાદ ગુજરી સુરજ આશમાનપર દેખાતાંજ બગ-
દાદનો મોહટો દરવાજો ખાલીફના હાથીએ પસાર કીધો અને
વેરાન જગા સુંદર શરોદના વજનંતરના લલકારથી રીજતી અને
પોતાને બાએગશાલી બનાવતી તે મુશલમીન દીનના વડા દામને
હસી ખુશખખતે વધાવતી હોય એમ જણાતી. શેહેર છાડી

સવારી આગલ ચાલી. હવે બંધે મુઝેલાં બીઆબાનો છવતી છાંદગીમાં આવીને રૌનક ને અદા ને દબદબાના શાહાનશાંદી ઠાઠમાઠથી એક પેહલવાન મીશાલે હતાં. સુનનદા હથીઆર ખંદ સવારો પીઠ ઉપર હથીઆર મીશાલે લહાયલાથી તેઓનાં શુર વધી જતાં હતાં. અહંક પાન ને અડી જે ગોચા હાથ પગ મીશાલે, તે અડચણમાં આવેલી દીસવાથી પટોપટ કપાઈ એક બાજુ પડતાં; બંધે પોતાના રશાલા સાથ જખરદશત જંગબાજ પેહેલવાનજ ભુમખેસ ભરેલા દેખાતા હતા. એક-બારગી આશમાને ખુલા મુરજ છતાં તે લશ્કરની ગેરદથી પોતાને અંખો ભેરો !

મુશલ્લીન રંગીન ઘળ એક નવી જાતના પંખી મીશાલે હવામાં ખુલંદ ઉડતી હતી, જેથી પંખેરા ડરીને તે ખુલંદીમાંથી નાખુદ થતાં હતાં. હવા ને ચમકાટે જે ખેલ શરૂ કીધા હતા, અને તેથી આશમાનના હંકાયલા ઉઝસ વખતે તે, એક નવા રંગ ને ઉઝસની બલીહારી ઓર હતી. ખાલીફની વાત તો માનવીમાં થતી નહી. અવાહેર ને મોતી ને માણુકમાં ગરક તે બેમુલી અવેરી આયના મીશાલે ચકચકીત હતો તેની ઉપર અકબદાર ગુમબજ છતર ચકી મીશાલે ફરતું ગુલામોએ પકડેલું હતું. ખાશ પાશબાનો આગલ અને પાછલ-આસે અને પાસે-સારી રોખમાં દીપતા હતા, તેઓના ખુબસુરત પણ અતુની જખરા દેખાવના ચેહેરનું તેજ સાધારણ માનવી જોતાં મુજે.

પલકારો અને મીઆન બાહેર ગુમતી શમશેહેર અને હાથની

ઝડપથી આ વખતની હસતી આ વખતજ નીસતી કરે, તેથી તે જખરાઓની દેહશત સરવ દેકાણે રહેતી હતી. એ રીતે મનજલ દર મનજલ પાદશાહી છાવણી ને મોજ જોક ને ખુશ બખતી તેમ નવી નવાઈ જોવાની ઉમેદ ને ઉલટ સાથ કુચ કરતા મદાયુન શહેરની સરહદમાં આવી પોહોંચીઆ.

ઇરાનની અસલ તવારીખ સાથ મદાયુન શહેર ભારી તાલુકો રાખે.છે. તાંહાંના પાદશાહોની વરશોના વરશો આ શહેર તખત નશીની હતી. આ શહેરમાં શાહાપુર અને નૌશેરવાન જેવા દુની આના મોટા અને જખરા શાહાનશાહો શાહાનશાત ગુજરી ગયા.

ગંજ અને ખખાનાનાં તે એક બંડાર તરીકે અસલી જમાનાનાં નામીયા શહેરોની સફમાં મુખ્ય ખીરાજેહું હતું. દર ખામદાદ આફતાબ તેના રાખને દમામથી શરમાતો, અને તાખેદારીથી તલુ થતો. સરસ માનવીઓની કીમત કરનાર તે સર જમીન હતી. અને તેની તલવાર હરહંમ ફતેહમંદ અને લીકતી હતી તેનો પેહેલવાન જાંહાં તાંહાં ઇજત ને બહાદુરીમાં ફરતો હતો. તેનું નામ એક ખુખસુરતી તરીકે નાજનીનો પોતાના મોહમાં ગાતી હતી. ઇરાનની જાહોજલાલી જોવા અને તેની કારીગરીની વખાણુ જાણુવા કંઈ કંઈ પાદશાહો મોહબતથી તેની મુલાકાતે આવતા, અને તેના મહીમાથી મોહીત થઈ તેના શાહાનશાહના હીદાર ને મેલાપથી ખુશાલ જીગર થઈ કુચ કરતા; પણ હમણુ તે એક છુંડચલા પેહેલવાની બદન મીચાલે જાણુ તેના મહેલોના કંચુસઓ ઉડી ગયાથી તે વગર ધકના માનવી જેવા, તેની

દરબારેના છાપડાં ને દરવાજાઓ ખાલી નાખીઆથી તે ખુલી જગા ગોચા ફાટી ખાનાર જન જનાવરોના કોહ, અને તેની નેહરો કાદવ કીચલના ભંડાર થયલા, તેના બાગ બગીચા, કાગ અને વાગના મકાન બનેલા, તેની ધજા ઉડતી જગા ઉપર આજ કળ પામેલા જઈ પડેલા; તેના ગંજખાનાના ભંડારોમાં કોઈ કોઈ પુરાની માયાથી જોડાયલા માનવીની બેઠકો, જાંઠાં પાદશાહી કરવાને આજ બહોજલાલ શાહાનશાને ઠેકાણે શેર હતા.

તેના કીલામાં સીંહાઈએ રાજ મચાવેલું, તેની ઉપર આજ આફતાબ કોફ ને દયાથી પરકાશેલો, તેના ફલ ને ફુલ જે નાબુખ બદનીઓની શેજને શંગાર, તે આજ ઝેરી અજવાના મકાનની નીશાન, પેલા પાદશાહી મદાયુનથી આ તદાન નાચાર નાદાર મદાયુન શહેરને દરવાજે હાફન-અલ-રશીદ પોતાના ભારી રસાલા સાથે ઘખલ થયો. તેની નેધા કોઈ કોઈ ખુલ્લું જગા ઉપર હેરતમંદીથી ઠરી.

જે ખીઆલે તે વટોલીઆની માફક ધુમીઆ કરતો ને પોતે બળવાન શાહાનશાહ છતાં તથા મરતબાએ મોહટા મનનો જે ખીઆલી, તે ઉપરાંતનો આ ખીઆલ, તે પાર પડી શક્યો તેથી તેના મનને કરાર થયો હતો. તેની આંખો. મદાયુન શહેરનો પહેલો દેખાવ ખોલતાં, જેમ ચીંતારો પોતાનાં હુન્નરનો ચીંતાર જોઈ રહે, તેમ ઠેરવઈ રહી હતી ?

ખાલીફ હાફિઝ-અલ-રશીદ મદાયુનમાં આદેલ નૌશેરવાનના
મહેલમાં મુકામ કરીને તે નેક શાહજાનશાહના દાખ-
મનો પતો મેલવવાની કોશિસમાં છે.

મદાયુન, ખાલીફના હબલખાથી ફરી એકવાર આગલા હમા-
મમાં ગાલુ નીકલીઈ મુશલમીન સેનાની છાવણીથી તેનો રંગ
ફરી ગયો. જાંહાં તાંહાં નવજવાન સીપાહ બચાઓના મુખર
ચમકવા લાગ્યા. તેમાં રહેલા કોઈ કોઈ અસલી વતનીઓ ખા-
લીફના ઉતારાથી શાહમાન થયા. ઘોડીજ પલમાં તાંહાં દરબારે
ને જતાનાઓ મંડાયાં. ખાલીફની બગદાદની દરબારનો શોખ
ગોયાં મદાયુનમાં ઉતરીઓ હોય એમ દીસતો, લખોલખ રોશન
બતીથી બહો આસમાન જમીન ઉપર ઉતરીઈ હોય એમ લા-
ગતું. ગાયનનાં તાન ને સમશગરોના નખરાં જાંહાં તાંહાં તંબુમાં
આલેઆ. સઉ ઠેકાને રંજથી આસુદાં થવા મગન એશ આરા-
મમાં ચકચુર હતાં.

મદાયુનમાં રાત, આગલા કસા હીસાબમાં ગણાતી નહી.
સબબ બહોજલાલી તે ગોયા જંબલી કરતાં સદા બીઆમણી
લાગતી શેતારાઓની જાંખા, ચાનળી ઘેરાયલો અને મેહેલ ને
બગીચા વેસન, એટલે રોશનીની કોતાઈ, એથી તે એક અધા-
રાગારની પાયરીએ હતું, તાંહાં હાફિઝની હમણા બેઠક ચતાંજ
બદુગરીની મીસાલે તમામ ખેલ ખેલવત હસતીમાં આવી અને

એક નવાઈ ભરેલા મહીમાથી ગુજરવાની કબુલ્લાત આપી દીપવા લાગી. વાદલમાં છુપાતો ને ઘેરાતો ચાન આ વખત દબદબાથી આશમાનને તેજ કરતાં, જમીનને ખુબસુરત બનાવતો હતો, કંગાલ નાદાર મલ્લયુન ખાલીફના દબાદબાથી હસતું ઘઘને પોતાની પુરાંની આશનાઈને હોંસથી ભેટતું હતું, અને પોતાના ફરેલા નશીબા ઉપર મુબારકબાદી આહતું હતું. દરખતે દરખતે બાંધેલા ઘોડાઓ, અને છાંયે છાંયે રંગરંગમાં ચકચુર નોકશોનો, તે ખંખાર, તે પોકાર, કેઆમત ગાજીઆ જેવો દબદબો બતાવતું હતું. હાફનનો ઉતારો એટલે પુછતું શું ? સરસમાં સરસ શરોદ ખેંચનારી નાજનીન સરસમાં સરસ દબદબાથી ગાયનમાં મસ્ત, સઉ મહીમા કાઢણીના ખેલ ચમત્કાર મીસાલે થતાં, રાત કાઢાણીના પરીસ્તાંન જેવી ઝમકી રહી હતી. એકગમ નગારાં સુનેરી વાગીને હાફનના આવીઆની ખબરનો હોહોકાર દુર તલગ ફેલાવતા હતાં. ખીજીગમ ગાયવના ખુશ રીજવતા મધુર સરોદ પવનની લાડકી લેહેકી સંગ મલીને દુરમાં દુર બગીચાના રેઠાણોને રીજવતી ખબર કરતો હતો.

રાત, રંગ એને રંગ અને ગાયનમાં ખુબસુરત ગુલબદન નાજનીના ખેલ નખરામાં ગુજરતી તેવામાં મલ્લયુન ને તે આસપાસના કોઈ કોઈ રહેલા કદીમ વતનીઓનું એક અંબુમન ખાલીકને મુલાકાતે આવીને બારી ઈજત કુનસથી જે બનીજ તે યોગાત મેલ્યું. હીસ, માલુક, મોતી કે સુનાનાદગની તે યોગાત હતી નહીં, પણ નવી નવાઈ ફલફલાલી કે કાંઈ તેવીજ

ચીન્ને. હાલત સાથ ઈજત તાલુકો રાખે છે. તેમ તે અસલી બુંજ રહેલાઓએ પાદશાહનાં મરતબાને બાને માનને મોટાં દીલથી પીછાછીઓ, અને બનીશિં તે ભેટ મેલીશિં. એ ગની-મત ખેઆલે હાડને તેઓની ભેટ માન ને પીઆરથી લીધી.

પછે વાત ઉપરથી વાત કાઢતાં મહાયુનનો નૌશેરવાનનો મહેલ જોવા ને જાણવાનો શોખ હોખાડતાં એક બુજર્ગ તેથી વાકેફ કરવા સર નમાવીશિં, અને જે વખત ખાલીફ મુકરર કરે, તે વખતે હજુરમાં ફરમાબદારીથી રહેવાને નમ્યો.

ખાલીફ દીનરાત એમ એશઆરામમાં શુબસ્તો હતો; અને મહાયુનની તારીફના બખ્ષેત જોડાવી તે ગવાહી ખુશ ખુશ થતો હતો. પછે એક મુબારક દીન તેને પોતાની સવારી તઈઆર કરાવી અને પેલા બુજર્ગ સાથ શાહનશાહ નૌશેરવાનના મહેલમાં ગયો. તે બુલંદ મહેલ જ્યારે ખાલીફ જોયો, ત્યારે પોતાના જુગરથી અજબ રહ્યો. પછે તે મહેલને તરત સરવ ઠાઠ ને દમાંમથી સીંગારીઓ. હબ્બરો ખતીના રેટંડ મુકાયાં.

દુમાસ ને જરીન કોચો અને ચીની કારીગરીના તખત બેઠકો વગેરેથી ફરી એકવાર તે મહેલ અસલ મીશાલે હીપાવીઓ. દબદબાથી દરબાર લસઈ, ને શાહાનશાહે આદેલ નૌશેરવાનના દોખમાની જુકર શરૂ કીધી. શહેર કે શહેર બાહરે કોઈ કોઈ છુપા છપાયા વસનારાઓને માનના ઈજનથી બોલાવીઆ. તેહે-કીક કરતાં તેમાંના એક જનથી માલમ પડીશિં કે પાસેના શહે-રમાં એક પીરમરદ બુજર્ગ રહે છે, તે સાસાની શાહાનશાહેની

અવલમંજલગાહવાલી જગા કદાચ જાણતો હોય. પણ એક કાસદ તઈઆર કરીને નામા સાથ તે ઉપર ખાલીદે રવાના કીધો. તે દીલ ઉપર સકતી ખેંચીને ધારેલે શહેર આખાદ નીશાન ઉપર ચાલીઓ.

પાહાડ અને નાલા વટાવી હાફનનો કાસદ પેલા યુજર્ગના મકાન ઉપર આવી પોહોંચીઓ અને દરવાજે ઠોકીને તેને પુકારવા લાગે, આ ખાંગથી તે મકાનમાંથી એક લકંગા ને બેઠજત દેખાવની ચોરત ખાહેર ડોકાવી ઘણીજ તુંદી ને મીઝાજ ભરેલી જખાદસજીથી પુછવા લાગી કે.—

“એ મુસાફર મરદ તું કોણ ? કાંહાંથી આવીઓ ? અને કોણને પુછેછે ?” ભવાં અરધા કપાલ તલગ ચઢી ગયલાં, અને મોહ ઉપર ગુસ્સો ને ગફરીનો રતાસ હીપેલો, જાણે કોઈ દેવ-જાદી માનવી હોહી ઉપર તરસી હોય એમ બીઆમણી બનેલી દેખાઈ, તેથી કાસદ ધુણ રહેઓ, અને પોતે કદાચ નકામી વેઠમાં સપડાય, તે તપાસ રાખીને ખુબ તવાજોથી કહેવા લાગે કે.

“ઓ ખાનુ તાહરા મરદને તોટા ખાલીદે હાફન-અલ-રશીદે આ નામુ લખી તોડાવીઓ છે.”

“પણ તે જઈક નાતવાં અને પીથે વાંકો વલેલો તું સાથ લાંબી મનજલે આવી શકનાર નથી, ચાલ નીકળ, અને હ્યાંથી તાહરા કાલા ચેહેરાને છુપાવ.”

આ કરડા જેહેર જેવા જવાબે કાસદની છાંદગી બે આરામ કીધી. પણ તેવામાં તેની નજર, એક છુદા ઉપર પડી, કે તે

છેક કમરથી વાંકો વલેલો, નાતવાં ને હાથમાં લાકડી પકડી બંબરમાંથી આવે છે. તેના કાચા બેશી ગયલા અને મોટી ઉમરનો મરદ, તેને જોતાંજ કાસદે સલામ આલેક બજાવીને પોતાના ખાલીકનો તમામ ભેદ જણાવીઓ, અને નામું આપીને ઉભો. પેલા ખુદા પણ અકલમદે તે નામું દેવાર સાથ લગાડી ખુશો લીધો. પછે વીગતે વાકેફ થતાંજ ઘણાંજ મીલનશાર શખુનો બોલીઓ.—

“ભલા કાશદ, નાતવાં ને ખુદા એથી હું જોયે એવી જરફે તું સાથ નામદાર ખલીફની જનાબમાં આવી શકસ નહીં; લેકીન તેનો પેગામ માહારા સર ઉપર હોજો ગોચા હું તેનો ફરમાબરદાર ને હોકમ સાંભલનાર છું. તેથી માહરો સહબર થા અને મારા ખુદાપા પરમાણે સહ શરીક રેહ.”

આ ભલા ને માયાલુ લખજથી કાસદ ઘડીભર ખુશાલ થયો, ને પેલા ખુદાનો તાલુમ તવાજોથી મદાયુન તલગ લોમીઓ રહેવાને ખરા જીગરથી કબુલ થયો. બંધોએ ખલીફ તરફ મોહ ધર્યું.

આ તરફ મદાયુનથી ખાલીફનો પેગામ કાસદ પેલા પીર-મરદ ઉપર લઈ રવાના થયા પછે એક અજાતોબ બનાવ બન્યો, કે ખાલીફની ફરખારમાં હાજર રહેલા એક ખુજર્ગ મદાયુનીના ખેતરમાં હલ ફરતાં તેનું મોહ બંધ થયું. અને તે હલ જમીનમાં આડ્યો નહીં; તારે તે જોરથી ચલાવતાં જમીન ફાટી, તેમાંથી એક ખુમ નીકળ્યું. તે ઘણુંજ મોટું હતું; તેને ખજાનો સમજી તરત પેલો ખેડુત ઇસની ઘોડેચાર બની ખાલીફની

દરબારમાં આવ્યો, અને જેતરના હેવાલથી વાકેફ કીધો. તાંહાં ખાલીફ તે જરફ ને જેડુતની હાજરી ને જુદી વાત એથી શકમંદ બન્યો. આ બનાવે પેલા ખાલેશ ઇરાનીએ બનેલી કેરીઅત જણાવી, અને તવાબેથી બોલીઓ “અદલ હારૂન-અલરશીદ, આ હમારા ગામ લગતાં આ વખણાયલાં મદાલુન શહેરમાં તાહરાં દીવાર રૌશન થયાથી મને બેશુમાર ખુશાલી જીપણ છે. તે ખુશાલી જણાવવા હમો જોઈએ એમ શક્તિમાં નથી, તેથી આ જમીનમાંથી નીકળેલી તે ખુમ આપ કબુલ્લો તો તે હજુર અનાએત કરવાને રાજી છું. જે હોય તે કબુલ્લું. જોયે ગોહર કે નગદ કે ગમે એ હોય.” ખાલીફ તે જીપર ખુશ ખુરબાન થયો, અને પોતાના હજુરીઆઓને ઇસારત કીધી કે જુજ પક્ષમાં તે ગામમાંની ખુમ હજુરમાં લાવી હાજર મુકી. તે ખુમનું મોહ પેલા મદાલુનીએ જોલ્યું તો તેમાંથી બેમુલાં તાજ ઠેકાણે ઘજીની કુંડીઓ નીકળી. તે કુંડીમાં ઘજી, માન-વીની નેધા હેરતમંદીમાં નાએ એવા ! એક એક દાનો, ખજુ-તરનાં બેડાં જેવો મોહોટો ને ચલકતો હતો. તે જોતાંજ ખાલી-ફને તેની દરબાર હેરત હેરત રહી. કીઆ જમાનાના તે છે, એ કોઈ કહી સકીએ નહિ.

આ હેરતમંદી ને પુછપરછ જારી હતી, તેવામાં દરબારની નજર બીજી હેરતમંદી ઉપર પડી, કે કાસદ એક જુદા સાથ ખાલીફ હજુર આવે છે. તે જોતાજ ખાલીફ તખતથી ઉતરી પેલાજુદાની ભેટ લીધી, તેને તાજમથી બેઠક આપ્યા પછે પોતે

તખત ઉપર બેઠો. દરબારનો હબહબો આ વખતે પરખીઆત નૌશેરવાનના મેહેલમાં ખુબ ધીકતો હતો. સર્વ પોતપોતાના રોબને તોરમાં તેજ હતા. તેવામાં હાડને માનથી ગોફતેગોફ શરૂ કરી.

“એ! ખુર્ગ આ ઘણું કીઆ જમાનાની ખેતીથી ઉપજેલો છે?” હાડનેના આ શખુનોના પેલા ખુર્ગથી જવાબમાં સર્વ કોઈ નવાઈ સાંભળવા તઈયાર થયા પણ ખુદએ ખુબ ખેઆલથી ટાકી ધુનાવી જવાબ આપ્યો.

“ખાલીફા હું એ કહી શકનાર નથી. માફરો બાપ જે પાસેનાં શહેરમાં વસે છે, તે કદાચ આપને જણાવશે. તે ખુર્ગ દુનીઆનો ભારી કરેલ ને ગેઆની છે.” હાડને પેલા ખુદ ખકના બાપની વાત સાંભળી ત્યારે તે અજબ રહ્યો. દરબારીઓ નીરાશ થયા, અને નૌશેરવાનના દોખમાનો પતો મળે એથી હાથ ધોઈ રહ્યા. તેવામાં હાડને આ સવાલ કર્યો.

“કેશરા આદેલ નૌશેરવાનના દોખમાનો નીશાન બાહ્યે છે એ ખુર્ગ?”

તે પણ કહી શક્યો નહી, અને પોતાના બાપ ઉપર હવાલો આપ્યાથી તરત કાસદને તે તરફ નામા સાથે રવાના કીધો. પછે એક સરોપાવ અને કેટલાક સો દીનાર બખશી પેલા ખુદને રકસુદ આપી. હાડને તેનો ખુદપો જોઈ એકતો દરીઆ-શીમાં હતો, તેવામાં તેના બાપની હઈયાતી બાણીને વીચારમાં પડ્યો કે તે કેવોએક ખુદખક થયલો હશે. આદેલ નૌશેરવા-

નના સેજદાનાં વીચારે તે એવોતો બેફાંમ થયો હતો કે ગમે તે કરતાં એકવાર તે નેક શાહાનશાહતુ રૂવાન બેઠને પોતે ખુશ થાવું. એથી તે ગમે એવાને ગમે એવી તજદી આપવાને પછાત પડતો નહી. શું અજાએળી કે પાક જરથોસતી મહજબના નૌશીરવાનનાં મેહેલમાં મહમદી મહજબના હાફનનો મુકામ ને રંગ રાગ !

મદાયુનમાં ખાલીફ આફલ-અલ-રશીદની હજુરમાં
બુજર્ગ ધરાની ખુલાશો કરે છે.

સાંજનો વખત હતો. ખાલીફની સવારીના ખાશ લોકોની એક દગદબા ભરેલી દરબાર કેશરા નૌશેરવાનના મદાયુનમાંનાં મેહેલમાં મલી હતી. માનવીના પગદંડથી પંખીઓએ પણ જાખજાથી આવીને તે દરમ્યાનના દરખતો ઊપર વાસો કીધો હતો, તેઓના મધુર શરોદથી મદાયુન ગાયનસ્થાન મીશાલે ગાજી નીકલીયું હતું. તે રચનામાં નવીનવાદ જરના પોસાએ ખાલીફની સભાના ફરતા હરતા સવાર ને કુદતા ઘોડાઓથી વધારો થયો હતો. તેવામાં કાસદ સાથે એક બુજર્ગ તેઓમાં બેલાયો, અને ઘોડા વખતમાં ખાલીફ હજુર તવાળે બજાવી બિલો. ખાલીફે તે આગલ મીશાલ માનથી તેની બેટ લીધી, સવાલો પણ આગલ મીશાલ પુછ્યામાં આવ્યા પણ કાંઈજ જવાબ મદ્યો નહી. આગલ આવી ગયલા માફકજ તેણે પોતાના બાપ ઉપર હવાલો આપીને પોતા સાથે જે કાંઈ મેવો તથા તોફા

લાગ્યો હતો, તે ખાલીફ હજુર શોગાત મેળયો. ખાલીફ, તેની જરફ અને તે આગલ આવી ગયલા કરતાં વધારે જુવાની તેમ ખાલની હરધી સફેતી ને કાલાસી જોઈ વીચારમાં પડ્યો કે “આ શખસ પેલા આવી ગયલાનો બાપ કેમ હોય !” પછે તેના બાપની તમામ કેશીઅત પુછી લઈ તેને પણ આગળ માફક ઇનામ બખશી રવાને કીધો.

બસરા શેહરની મુસાફરી કાસદે ખાલીફના પેગામનામા સાથે શીફ કરી. ખાલીફનું કામ, તેથી જુવ ઉપર ખાજુ ખેલીને કાસદ રાત દીન મંજલ કાપતો બસરા આવી પોંહોંચ્યો. નીશાન માફક મકાન ધુંડી કાઢ્યું, અને કંડું ઠોક્યું તો એક હસતા ચેહરાની ઓરતે શીરીનીથી પુછ્યું કે “ઓ મુસાફર બાઈ તું કોણુ છે ?” તે નેક સખુનો સાંબળી કાસદે પોતાના કામની કેશીઅત તેણીને જણાવી, તો તે વાકેફ થતાં બોલી કે “તે માફરો ખાવીંદ શેકાર રમવા ગયો છે. જો તમને અડચણ ના હોય તો બેલાશક આ મકાનમાં બિતારો કરો, મકાન તમારુંજ છે.” એ આબરૂ આપીને કાસદને પોતાના મકાનમાં બિતારીઓ. તેણીએ ખાનું તથા શરબત હાજર કરીને ખાલીફનાં પેગામ-ચીની સારી મદસત કીધી. એમ કરતાં વખત ગુજર્યો ને તેણીનો ખાવીંદ શેકારથી આગ્યો, તે કાસદ જોઈ હેરત થયો. તે તો તદ્દન નવજુવાન જેવો જખરો દેખાયો. તેના બાલ તમામ કાલા, તેની બાજુઓ જખરી, કમર ઉપર પટકો અને પીઠે તીરનો બાઠરો ને કમાન ! તેના એક હાથમાં શેકારનું ગોસલ

અને બીજા હાથમાં ચાબુક હતો. તેણે કાસદને જોતાં પારજ તાણમથી ખેર અફીચત પુછી. અને કોઈપણ નણવા કે જીવ-દાર સલાહો કર્યા વગર ફરી તેની મદારત બારી કીધી.

સત થવા આવ્યાથી ખાનાનો બીસતરો પંકાયો, અને નવી બુની શુદ્ધિગોઠ કરતાં પેલું શેકારનું ગોસત જે તાજે તાબું ભુજાઈ આવતું તે જમાડતાં શરબત મેવા વગેરે મુદારતથી કાસદને આસુદો કીધો. કાસદ આ મદારત અને તે ઈરાની જોડાંની પરા-જામત તરફની મોહબત બોઈ ખુશ થયો. તેણે ઈજતથી ખાલીફ હાફ ન અલ-રશીદનો પેગામ ધર્યો, તે ઈરાની ફરવી જોતાં પહેલાંજ પાદશાહની ખેદમતનો શોખીલો થયો, મુરગની ખાંગ પડી કે તેણે બીજાણું તરફ કીધું, અને તન સાફ કરીને મુસા-ફરીનો પોસાગ પેઢેડ્યો. જે તેજ ચાલના ઘોડા હોકમ પરમાણે તૈયાર રાખેલા હતા, તેમાંના એક ઉપર કાસદને સવાર કરી તથા પોતે બીજા ઉપર પાદશાહ લાએક હડીઆ સાથે સવાર થતાંજ હસીને પોતાની ઓરતથી હસતે મોંહની દુવા સાથ આગલ આપ્યો. જંગલ અને પાહાડમાં તે પોતાના ઘોડાને ખુબ તેજ ને કલાથી ચલાવતો હતો. તેના ઘોડાના કદમનાં ગેરદથી આસપાસ ગામમાં તરાસ પડી રહ્યો. તેઓ મંજલ દર મંજલ કેરવાનશરામાં ઉતરી તથા શેકાર કરી ખાતું ખાઈ આશુદ થતા બરાબર વખતે મદાયુનમાં ખુશખુશાલ આવી પોંહોંચ્યા. ત્યારે મદાયુનમાં તેના ઘોડાની નાલનો અવાજ ને મોંહડાંનો ખંખાર પડ્યો, ત્યારે ખાલીફ મેહલમાંથી આતુર થઈને જોવા લાગ્યો,

કે “ આ કેણુ સીકાહ મરહ આવે છે ? જે દેખાવે જવાન ને કહિઆતમંદ ને લગાયક ને ફરાક સીનેહ ! ” તે બેધને હેરાન રહ્યો જેવો તે મેહલને દરવાજે ગયો, કે ઘોડા ઉપરથી પહેલવાન મીસાલ કુદી પડ્યો. પછે ખાલીફને બેતાં પાદશાહી રાહ રશ-મથી કુનસ બબ્બવી હબ્બુર લાવેલો હડીઓ નજર મુક્યો ને આદબથી ઉભો.

ખાલીફ ઘણાજ માન અકરાંમથી તેની જરફ ને ચંચલાઈ જોઈ તેની અછી મદદત્ત કરવાને તરત હોકમ આપ્યો. ખાતું જે હાજર કીધું તેમાંથી સુકો મેવો ખાઈનેજ તે આશુદો થયો, પછે ખુદાઈ બક્ષેશના શુકરણા બબ્બવીને શરખત નોશ કીધું. આ રીતે આશુદો થયો અને ઠાક તથા જેહમતથી ફારેગ બન્યો ત્યારે ખાલીફની ઇશારતથી પેલા ઘડિની તળાક નોકરોએ હાજર કરી. તે દેખાડી ખાલીફ પેલા પેહેલવાની દેખાવના ઇરાનીને પુછ્યું.

“ એ જવાંમરહ આ ઘડિના દાના જે બબ્બુતરના બેડાં જેવાં મોટા ને આબદાર, તે કીયા જમાનામાં અને કેણુ નેક શાહની પાદશાહતમાંના છે ? ”

નવી નવાઈ બાણુવાની ખાલીફ હાડનને બડે હોંસ રહેતી! તે હોંસ પુરી પાડવા હમેશાં તે અબબએબ વલાણો કે બક્ષેસો આપતો. તેથી જો આ સવાલનો પેલો ઇરાની બરાબર જવાબ દે, તો જે માગે તે આપવા તેનું જીગર આ વખત તઈઆર હતું. તેવામાં પેલા ઇરાનીએ ઘડિના દાના હાથમાં પકડીને ખુબ

ખારીકીથી તે તપાસ્યાં, અને કાંઈ ચીજ ચાહ કરતો હોય એમ એક ઉંચી કરીને ખેંચાલમાં બેઠા પછે તરત તવાબોથી બોલ્યો.

“ આ ઘણીની કંઠીઓ કીયા જમાનામાં અને કોણુ શાહ-નશાહના ચખતની છે, તે બાણુવાને નામવર ખાલીફ આપ તઈઆર થાવ. ”

ખાલીફ તરત તે ઇરાનીને હાં અટકાવ્યો, અને નજર આગલનો તરત બનેલો મોજેજો બાણુવાને સવાલ કીધો “ એ હાનાવ મરદ તું તાહરા છોકરાં કરતાં બુવાન ! તાહરા છોકરાં તેના છોકરા કરતાં બુવાન એ શી રીતનો હેવાલ ! મને લાગે છે કે કાંઈખી એમાં ભેદ છે. કદાચ તમો બાપ બેટા તો નહીં હોવ. ”

“ ના, બંદેનવાજ તેમ નથી. જે મીશાલે આપે બાણુને બેથું છે તેજ ખડું છે. પેહલા આવેલા બુજર્ગનો હું બપાવો તથા બીજાનો બાપ થાઉં છું, એ બીલકુલ ખડું છે. નામવર ખાલીફ મને આજ લગલગ બસો વરસ ગુજર્યાં છે. મારી આગલ જે માહરા છોકરા આબ્યો હતો અને જે અરધો જવાન ને અરધો બુઢો હતો તેને દોકસો, અને જે પેહલાં ઘણેજ બુઢો ખખ આબ્યો હતો, તેને બરાબર એકસો ને પંદર વરસ થયાં છે. આજે ઉમર કહી તેમાં કસો તફાવત નથી, પણ તફાવત હાલતમાં છે. માહારા છોકરાના છોકરાની આસ્ત ઘણીજ બદ પહીંદ તેમ બુખાંદરાજ છે. તે એક હાથીનું ખાતું ખાએ છે. તેની હાલત કંગાલ હોવાથી તે આસ્ત તેને રોશવા કરીને ઘર બાહર કાઢી મેલે છે. અને કહે છે કે “ માહડું પેત ભર ઘણું કમાઈ લાવ

અને મને સુખચેનમાં રાખ.” સવારથી સાંજ તલગ હેજગારી ને મેહનત કરતાં તે તે ડાકણીનું હારેમની પેત ભરી શકતો નથી.

જે કમાઈ હોય છે તે પેલી ઓરત લઈ લે છે અને હીસાબ પુછીને નકામો તેને બેબાર બેબાર કરે છે. જે કાંઈ પકાવે છે તે સંધુ પેલી ઓરતજ ખાય છે. ખાતાં વધે તેજ પોતાના ખાવાઈને મેલે છે, તોપણ પેલો અસીલ મોંઢડે એક હરફ કાઢતો નથી, અને પક્ષી જેટલું ખાઈને પોતાનો શુબરે અજાવે છે, તથા ફજેતીને આહતો નથી. આ અંદેશો અને અજાબ તે બેટા ઉપર હોવાથી તે દીન બ દીન ગલીને ખુદો થતો જાએ છે. તનથી નાતવાંન બહુ છે અને દુનીઆની લેહે-જત ઝેર જેવી સમજે છે. ખીજે મારો પોતાનો બેટો જર ગો-હરનો ધણી છે. સરવે નેઆમતથી ભરપુર છે, પણ ઓરત કમજાત મલી છે. તેણીના દુઃખથી તેના સુખમાં સરો પેઠો છે. બાહેર બાગબગીચામાં દોસ્તોની મંડળીમાં હોય છે ત્યારે તેનું જીગર શાદમાંન ખીલે છે. તેને પોતાને ઘેર જવા ગમતું નથી, અને તેથી તે દોસ્તોની આખી ટોલકી સુધાં પોતાને ખરચે મજાહ મારીને દીન રેન શુબરે છે. જ્યારે તે ઘરમાં જાય છે ત્યારે ભોગવેલું તમામ તેનું સુખચેન તેની ઓરતની ફીકરથી લુટાય છે, એથી પૈસે સુખી પણ ઓસ્તો દુઃખી, અરથો જવાંન ને અરથો ખુદો થયલો હીસે છે. મારી હાલતનો ચીતાર તદન ઉલટો છે. ખુદની મેહરથી મારી પાસ માલ દોલત બેશુમાર છે. માહરી ઓરત ધણી પરજગાર અને મીઠી બુબાન બેલ-

નારી છે, તે નેકબત હમૈયાં માહરા હોકમસર આવે છે. માહરી જે મુરાદ તે તેની, માહરી જે ખુશી તે તેની, એ રીતે માંરા મનની મુરાદ અને ખુશી પરમાણે ચાલનારી અને રીઝવનારી છે. તે જેવી પાક હસતે મોહની ઓરતથી બુદ્ધ પડીને મને બાહેર જવા ગમતું નથી, અને બાહેર જવું તો માહરા દોશત આશનાવની વફાદારી અને મોહબતમાં હું એવો ફશાં છું કે પછી તે નેક સાર્થીઓની બુદ્ધાઈ મને ભાવતી નથી. હું તીર-નદાણના હોનરમાં એકો ગણાઉં છું. તેથી જે વારે જંગલમાં શીકારખાણએ જાઉં છું તે વારે આહું તેવા ચંદદા પરંદાના શીકાર રમીને જીવ તાબે રાખું છું; સદા કસરત અને સદા ખુશાલીથી માહફાં બદન જવાન અને ચંચલ છે. એમ હું ઘરમાં અને બાહેર એકસાં ખુશખુશાલી ને આરામમાં ભરપુર છું; એટલે હજી તલગ મારી ઉપર જુવાનીતું રૂપ ખીલેલું છે, આ સખખો મને તો લાગે છે; પછે આપ પાદશાહનો ખેઆલ.”

આ બોલવાનો તોર અને મરદાંની ઢપથી ખાલીફ ખુશ થઈ બોલ્યો કે “ઓ દાનાવ પહેરેલ તાહરી સમજ મને ખરી લાગે છે. દુનીયામાં તમામ સુખ ઘર ઓરતનાં સુખ પાસ એક તરફ રહી જાય છે. તું જે બોલ્યો છે તે તમામ ફીલમુફી ભરેલો કદીમ એકરાર કહેવાય છે. જેમાં કંઈ તફાવત નથી.”

“બંદે નવાજ હવે આ કંઠીનો હેવાલ સમજો, કે આ કં-ઠીની ખેતી શાહાનશાહ નૌચેરવાનના જમાનામાં ઉત્પન્ન થઈ હતી.” તે શાહનશાહનાં રાજ્યની બાબોજલ્લાલી ચાદ આવતાં

તેની અશમ આબહાર થઈ અમકવા લાગી. પણ ઇરાની તુખમ એટલે ભારી હીમત મનમાં જમાવ કરી આગલ બોલ્યો “ તે કેશરના અદલ ઇનસાફની તારીફ આજ તલગ રહી છે. તે અદલ જમાનાના એક જમીનદારની જમીન ખીજાએ ઇન્તરે લીધી. તે ઇન્તરાને કેટલાએક દીન ગુજરીયા ખાદ હલ ફેરવતાં એક દીન જમીનમાંથી એક ખાલેશ કંચન ભરેલું ખુમ નીકલ્યું તે ભેતાં ઇન્તરદારે ચોકી રાખી તરત પેલા જમીનના માલેકને જઈ જણાવ્યું અને તે ખુમ માણસો મોકલી મંગાવી લેવા કહ્યું. પેલો જમીનદાર કહેવા લાગ્યો, “ કે મેં તો તને જમીન ઇન્તરે આપી. તેમાંથી જોઈએ તે નીકલો. તે ઉપર મારો હાવો હોય નહીં ” પેલો ઇન્તરદાર કેહ “ ના હું તો ખેતીનો ધણી, જે રોપું તેની ઉપજ નીપજનો માલેક. મને આ ખુમ ઉપર હાવો હોયજ નહી. મેં કોઈ એવાં બી નાખ્યાં નથી કે શુનાના ખુમ તેમાંથી ઉગી નીકલે ! વાસ્તે એ તાહરો હાવો તું ઉઠાવી જા, અને માહરા કામમાંથી ખલલ દુર કર. ” એ રવેસ રદબદલ કરતાં વજીર ખુજરચેમેહરની પાસ તેઓ ઇનસાફ વાસ્તે આવ્યા. વજીર ઇનસાફી એલમથી શ્યાણો તેણે કહ્યો સમજાવવા સરખે હીસે વેંહચી લેવા જણાવ્યું તો પેલો કહે “ કે એ મારો હાવો નથી, હું હરામની એક બદ્દમ લેનાર નથી. ” અને પેલો કેહ કે “ હું હરામનો એક તલ લેનાર નથી. ” ખુજરચેમેહેરે તે બાંધો કેશરા નૌશીરવાન ઉપર રવાનાં કીધો, તે દીન મુખારક જશનનો હતો; અને દરબાર કેઆની દબદબાથી આ દેવાન-

ખાનામાંજ જેમ પામી રહી હતી. તે હીંગામે તે ઇનશાફે શાહનશાહનું સર જેઆલથી ફરવા લાગું, કેશર દરબારની ૬૬-વચે તે બંધેની ઉપલી છકરી સાંભલીને બોલ્યો “ ઓ એકીનદાર ઇનશાનો ! આ નવાઈ જેવાં તમારાં એકીનવાલો મારી પાદશાહાતના જમાનાનો હેવાલ તવારીખ મગરૂરીથી પોતાનો શીંગાર કરશે. જો તમોને એ સુનાના ખુમ ઉપર કશો દાવો નથી, પણ તમારાં બચાંઓનો તો કેહવાવો જોઈએ. બોલો તમને શું શું ફરજંદ છે ? ” તારે જમીનદાર બોલ્યો કે “ મને બેટાનું ” અને ઇન્તરદાર બોલ્યો કે “ બેટીનું ફરજંદ છે ” તે સાંભળી આદેલ પાદશાહે કહ્યું કે બાઓ એ બંને ફરજંદોની કહખુદાઈ કરો, અને સુનાતુ ખુમ તેઓની આ ખુશ ખુશાલીમાં ખરચો.

આ ઇનસાફથી બંધે જણા ખુશ થયાં. તરત પાદશાહના હોકમને બારી માન અને ખરચથી અમલમાં લાવ્યા. અને તે નેક કામમાં સધલું ધન ખરચ કરીને શેહેર ગબાબ્યું. આ રવેસના ઇનસાફ કરવાથી તે શાહનશાહનું નામ આદેલોમાં પહેલું ખીરાજ્યું છે. અબાએખી આખી ઇરાની પાદશાહાતને લાગી, કે પેલા સુનાના ભરેલાં બે કીમતી ખુમમાંથી એક અશરૂરી વટીક કેશરએ ના લીધી. બલકે તે નજરે જોઈ નહી, બલકે તેને જેઆલ કે ખાબ પણ લાગ્યો નહી. તે અશોના રૂયાન ઉપર ખુદની મેહેર હોજો. તે ઇનસાફ કીધેલાં વરસે તે એકીનદાર કણખીના ખેતરમાં આ ઘડીનો પાક ઉતરીઓ હતો, અને તેની એકીનદારીની કહ ખુદાઈ ખુદરતથી ખુબાઈ હતી.”

હાફન પેલા ખુજર્ગ દાનાવની વાતથી બહુ હેરાન રહ્યો. તે નાંમદારે આ ઇરાનીને દુન્યાનો માહેર અને જમાનાથી અંધારામાં રહેલી વાતો ઉપર અજવાલું નાખતો જોઈને બહુ આફરીન કીધી. તે ખુશાલીમાં તે ઇરાની મરદને ભારી શરપાવ ને નજરાલું બખશી નેઆલ કીધો.

ઇરાની મરદ શાહાનશાહ નૌસેરવાનનાં ખોરાકની તરતીબ અને તેની લડાઇનો રવાઇઓ કહી સંબલાવે છે.

મગરેખમાં પેસતો સુરજ ફલગીરીમાં ચકચુર થતાં તેજ ને દમામમાં ઠંડો એક સુનેરી ગોલો દેખાય છે. તે કુચ કરી જતા સુરજને પંખીઓ ગાયલુથી વધાવતાં ગમ સગણીઓ તાણી તાણીને વેરાગ ખીલવે છે. દુનીઆની બુવાનીના તેજ ઉપર જે જાએ છે તેમાં પરદો ફરી વલવાની તઈઆરી જાણીને શુલાબની કળી ખેતાબ થાય છે, અને મોજ મબહ ખેલી ખુશ ખુશ થયલો પરવાનો પોતાના રંધમાં ફીકો મારતો જતાં ફાની છંદગીની હદ સમજીને પેઆરી ખુશખોમાં બેફાંમ પડે છે, અને જે ચશમ થોડી પલ આગલ આતશ માફક ચમકતી તે જાંખી થતાં ખુશાલી કરવાથી હાથ ઉઠાવે છે. પલે પલે સીંહાઈ દાવામાં ફાવતી જતી એક ફતેહમંદ પેહેલવાન મીશાલે આગલ આવે છે, તે દરખતોના દમાંમ ઉપર પંઠરાય છે, તે બેલ કરતાં પંખીઓના સુખ ઉપર કળજાણની રેલ આપે છે. આ પલ શુજરી ને સુરજ ઘણેજ નાદાર જાંખા શુદ્ધ મીશાલે દેખાઈને

છુપાયો, કે મદાયુન નીરાસ. માથુક જેવી ફીફી પ્રકાશી. મેદાન ગળતવા પેહેલવાન મરદોએ પોતાની સ્વારીના ઘોડાઓને છોડીઆ. ઘડીભર સઉ ચુપ અને અંદાજે થઈ રહ્યું. રોશન રોજતું મોત નજદીક આગ્યું એમ સઉને લાગ્યું, માનવીઓએ તે ખાલેકની બંદગી ગુબરી, પંખીઓએ પોતાની છંદગીને ખેલ મધુર ગાનતાંનથી સમાપ્ત કીધો. દુનીઆના રોશની કે નાસીડા-ઇમાં એ અવતારે રીખતી દેખાવા લાગી. એ દુશ્મન લશ્કરોના વાલી લશ્કરથી દુર પોતપોતાનાં નશીબ અજમાવવા દુરનાં મેદાનમાં કસાકસી ઉપર હોયની ! અને તે કસાકસી કોણને ચારી હેતાં કોણુ લશ્કર મેદાન ફતેહ કરશે. એ આશા અને એ ધાસતીમાં રહેલાં લશ્કરી સીપાઇઓ મીશાલના દીન અને સત તરફેણ કરનારાઓનોનો ફડચો થયો.

રોશન મુરજે ભારી બલઓજલાલી ભોગબ્યા પછે આખરે સતની ભારી ફેાજના બલથી હાર ખાધી ને સમીસાંજના સેતારાએ મદાયુનને સત આવીઆની કાસદી બરાબર વખતે પોંદિચાડી કે, એકઠાંમ એકે પલમાં ખાલીફ હાફેનના લશ્કર અને તંબુઓ અને નૌશેરવાનના મોટા મેહેલમાં લખોલખ રોશન ચેરાગો ઝમકી રહ્યા. આશમાંને શેતારાઓની ફેાજ ખેંચી દુનીઆને છેક અંધકારમાં દુબતી બચાવી. ખાલીફ મદાયુનને રોશન કીધું, જેથી બગદાદની-દરબાર મદાયુનમાં ભારી દબદબાથી ખીસજી હતી. તાંહાં પેલા ઇસિનીની વાત અને હપ ઉપર સઉતું ધેઆણુ લાગ્યું હતું, તેવામાં ખાલીફ નવાજેલા શરોખાવથી સઉ હેરત થયા. શરખ-

તની બમ ચાહુ થઈ, અને વજનતરથી આશમાન ગાજ્યું. એટલે રાતનો મહીમા પુર તેજમાં ચમક્યો. ખાલીદે શુલાળી શરબત ભરેલી જરાવ બાંમનોશ કરીને કેશરા નૌશેરવાનનાં કામ ને દોષમાની નીશાંન બાણુવા ચાહી. પેલા ઇરાંનીએ બનામે ઈઝદના કલામથી પાછી વાત ચલાવી.

“જેહાંપનાહુ આદેલ નૌશેરવાનની બાધુરીથી એકવાર આપ માહીર થાવે કે તેની અવલમંજલ જગાના બઆનનો કાંઈ સાર મગઝમાં આવે.”

“ચલાવ તારે એ જેહાંદીદે; ઇરાની તે ફરસતાઈ શાહન-શાહની બાહાધુરીનું બયાંન.”

તખત ઉપર આ બેલતાં ખાલીદે પોતાની બાણુ ફેરવી. પછે એક ઘેઆંબુથી તેના હાથમાં જે મોતી કામથી મઠેલી લાકડી હતી, તે ફુંકી સાથ ટેકવી તે ઇરાંની તરફ બેતો રહ્યો. પેલો ઇરાની ખાલીદના સખુન સાંભલતાં બેઠક ઉપરથી ઉઠીને કુનસ બબવી પાદશાહી ઈજતે તાણુમ અદા કરીને ખાલીદના હોકમથી બેઠો એને બાધ્યો.

આદેલ નૌશેરવાનનું ફક્ત ખાનું પકાવવાવાલું એક ભુદુંજ મકાન હતું, તે મકાનમાં સેંકડો જન શાહનશાહનું ખાનું પકાવવા લાગેલા, તેમાંથી મુરગ મીશાલે ભારી કીમતના ગેંઝઓ આખા ને આખા તરેલાં મેજ ઉપર આવતા હતા. હરણો લાલ-મલાલ ફીધેલાં ભારી તનના બાજ બાણુવર શેકારીઓથી શેકાર થયેલાં તેના ભુબ્ધલા કબાબ એ ખોરાક તે શાહ હરરોજ

ખાતો હતો, અને અકલ હેરાંન રહે એ રવેશ તે સાથ શરાબના કેરખા ને કેરખા ઉઠાવતો હતો. તે શાહાનશાહને એ રવેશ હાથીઓથી ન જેરવાય એવો ભારી ખુરાક ખાતો જોઈને હું દરરોજ અખાયબ વિચારો દોઢાવતો કે, “ આ રવેસ તનમુસત કરનાર ખોરાકનું ખાતું ખાવાની તખેહ જોયા શાહાનશાહને ખેમુલાં ઝવેરમાં ખાપણુ શરખો દાઘ છે. જેમ તે ખાપણુથી ઝવેર કોઢીને કામનું ગણ્યાય તેમ અદલ શાહાનશાહ કરે છે ” આ ખેઆલથી હું દરરોજ દલગીર તેમ નાખુશ રહેતો હતો. એક વખત કાસદો ખખર લાબ્યા, કે “ એક ભારી લશ્કર ધરાન ઉપર ચઢી આવે છે. તેનો સરદાર કદાબર અને જંગખાજ છે.” તે હલકારાઓની ખખર ઉપર કેશરા નૌશેરવાંન ગમખારને ઠેકાણે ખુશાલ થયો, પછે એક ધરિની લશ્કરને તઈયાર થઈ શેહેર બાહાર કુચકરી જવાનો હોકમ આપ્યા પછે પોતે ખખ-તરમાં ગરક બન્યો. ભારી તેજ હથ્થારો તન ઉપર લટકાવ્યાં, સર ઉપર લઢાયક તોપ મેલી અને એક તેજ ચાલનો ઘોડો જે ખશુસ જોખમ ભરેલાં કામ માટે રાખેલો તે ઉપર સવાર થયો.

મશરૂકથી ખોરશીદે સુનેરી કીરણુ ફેંકયું. રૂપેરી પટરીની ઝમ-ઝમ થતાં તોપથી કેશર નૌશેરવાંન ચાહુમ પેલાં લઢાઈના મેદાનમાં જઈ લાગ્યો. લશ્કરોની સફ સમારેલી, અને લઢાઈની તલબમાં ભુખાં વરૂ મીશાલે સીપાઈઓ દેખાતા તેમાં ઘુસીઓ. પોતાના લશ્કરનાં સપેહશાહારને લઢાઈથી મના કીધો. પોતે શમશેહેર મ્યાનથી ખેંચી કે દુશમનનું લશ્કર તે ઉપર તુટી પડયું. તે

દુશમન સરદારે કેશરાને વચે ઘેરી કાપી નાખવા ચાલ્યું, પણ શાહનશાહની તેજ તલવારે તરત પોતાનો ફાળ ખતાવ્યો. ભઠ્ઠીમાં ભુંઝઈ ઉડતી ઘાણી મીશાલે એક, પાંચપચીસ એમ દમ પર દમ સર ઉડવા લાગ્યા. દુશમનો ઘાબરા પડ્યા. જેમ બાજી સમાલે તેમ તે ઉલટા ખોઈ બેસે, એમ દુશમન સીપા-ઈઓ નાહીમત અને નાઈલાજ કરતો પેલા લશકર ખેંચનાર સરદાર સામુ જઈ લાગ્યો. એકજ ચમકાટ હવામાં ધુમીઓ અને તલવારના એક જટકાથી સરદાર કમરમાંથી કપાઈ ગયો. લશ-કરમાં ન્હાસ ભાગ શરૂ થઈ. કોઈ હથ્થાર મુકી નાખે થતું, કોઈ ખુનકી ઉપર ચઢી એકજ જટકે કપાઈ મરતું અને કોઈ દમ ઉપર સખી મેદાનથી પીઠ ફેરવતું. ખોરશીદ માંથે આવ-તાંમાં નીરતી થયું. શાહનશાહે કોઈ સવાર લકાઈ તલખનાર જેવારે એથો નહીં, તેવારે તે પાછો ફર્યો. પેલા લશકરને સફ સમારેલુંજ પોતાને મકાને જવા હોકમ કર્યો. નાગી તલવારે પોતે પણ શેહેરમાં ફર્યો. ખલક ફીદા થઈ બેમુલી ચીજ વધાવા લાગી. કેશરા તલવાર મ્યાન કરવા ગયો પણ તેની મુંઠ પંઝામાં બેસી ગયલી, તે નિકલી નહી. જ્યારે મેહેલમાં આવ્યો ત્યારે તેના ઘણા ઉપાય કીધા પણ તમામ ફેકટ ગયા. હકીમોની ડઠ મલી, કોઈ કાંઈ અને કોઈ કાંઈ ફરમાવે, પણ તે ઉપાયો ના-મનાજ રહ્યા. તે દરમ્યાન એક ખુજર્ગ હકીમ સઉ ઉપર સરદાર મિસાલે હતો તેણે ફરમાવ્યું, કે ‘ઓ કેશરા નૌશેરવાન ઉપાય ફક્ત એકજ છે, કે દમખદમ હબાર ખકરીઓતું’ દુધ તાહાર

હાથ ઉપર દોહોવાડ કે તેની ગરમીથી તાહરો પંજો છુટશે, અને મુંઠ જુદી પડશે ! ફરમાબરદારોએ તરતજ હબાર બકરીઓ પાઠ-શાહી ગોવાલીઆ પાસ મંગાવીને હાજર કીધી. વજીરોએ તરત હકીમોને હવાલે સુકી, અને તે ઉપાય શરૂ થયો. હબાર બકરીઓનું દુધ દોહવાયું કે તે ગરમીથી પંજો છુટ્યો અને શમશેહેરની મુંઠ નિકલી. આ લગાઈ અને હકીમું જોઈને મેં માહરા આગલા વિચારોની તોજેસ કીધી કે “જે ખોરાક આદેલશાહનશાહ ખાય છે, તે તેને છાજે છે, અને જે પેહેલવાનગીરી, એલમ, હોનર અને હકીમા વાસતે ઇરાનની મોટી શાહનશાહ વખણાય છે તેને તે બેશક લાયક છે. ખાવું, જેરવવું અને વખત પરમાણે જોર બતાવવું, એજ ખરી દલેરી અને ઇનશાંનગીરી ” એ રીતે કે-આશથી મેં માહરા આગલા વિચારો ફેરવ્યા, અને જેટલા અંદાજથી તે નેકનામ શાહાનશાહને જોતો, તે ઠણે સેંકડો દર-જો વધારે તવાજોથી જોઈને હેરત રહેવા લાગ્યો. ”

ઇરાની મરદ શાહાનશાહ નૌસેરવાનની રાજતબેહ ને સખા-વતનું બચાજ કરે છે તે હેરતબરેલા બનાવના પુરાવાથી ખાલીફને અજાએબ કરે છે.

હાફનની મીજલશ પેલા ઇરાની મરદની વાત સાંભલી દંગ થઈ. ખાલીફે શરખતની જામ તલબ કરી પોતાને હાથે પેલા મરદાને મરદ ઇરાનીને બખશી. તે બેમુલ્કી જામ ખાલીફ જેવા પાઠશાહાત ચલાવનારની ચાહગીરીને લાયક હતી. તે પેલા ઇરા-

નીએ ભારી તવાએથી લઈ નોથ કરી અને પોતાને તે મહેલી બખ્શીશનાં વખાણુ બલ્લવીને શાહનશાહ નૌશ્વરચાનની બક્ષે-શનું બેધાન ચલાવ્યું કે સરવે મીજલશે, ધનતેભરીથી કાન ધરયા. વાત આલી.

“ એ જમાનાના તાજદાર હોમાયુન ખાલીફ, તે શાહન-શાહ હરરોજ જે ખાનુ ખાતો, તે ખાનુ જે કીમતી સુનાના તબાકોમાં બકોલ લોક લાવતા હતા. તે તબાકોની કીમત તે વખતના એક હજાર સુનેરી દીનાર થાતી હતી. તે તબાકો જ્યારે તે આદેલ કેશરા ખાનુ ખાઈ ખાલી કરતો ત્યારે જે મોતા-જમંદ દરવાજા ઉપર આવી ઉભા હોય તેઓને તે બખ્શીનદા કરાવતો હતો. જે જામ તે શરાબની ઉઠાવતો તે ઉઠાવ્યા પછે જે જમાંમરદ ઉપર તેની મેહેસ્ખાની થતી તેને નવાજતો હતો.

એમ દરરોજ તે બક્ષેશે તે નેક શાહાનશાહની છાંદગી તલક ભરીજ હતી. તેની પાદશાહી મીજલશના ખીરાજનારા એક હજાર નામીઆ બાધુરો, પછે કોઈ પેહેલવાંતગીરીમાં તો કોઈ પાદશાહાત કારોબારમાં, કોઈ જમાંદરાજીમાં તો કોઈ કલમક-શીમાં, કોઈ શાહેરીની ઉસ્તાદીમાં તો કોઈ હીશાબ ગણતરીમાં, એમ જુદી જુદી શાખાની માહીતગારી ધરાવનારા હતા. તે મીજલસ દરરોજ શાંજ પડ્યા આગળ મળતી, તે દરમિયાન એકસ કમકાજ થયા પછે ખુશ ગોફતેગોમાં થોડો વખત રહેતી. શાહાનશાહ પોતાની પાદશાહાતના તે નામીઆ નરોની ખુશ બાજીમાં બરોબરસા મિશાલે બાગ લેતો. પછે બરખાસ્ત થતી

જામતે દરેકને એક એક જામ શરખત પોતાને હાથે આપતો હતો. જામ તો, પાઠસાહે તેમના ભારી કામની પરખ ખુજ્યા બાબે અગાઉથી શોખાત મળેલી તેઓ પાસ રહેતી, પણ એક હજાર જામ બરાચ તેટલાં શરખતનો જડો તે એક નાહતાં શીશાથી પુરો કરતો હતો.”

એટલું કહીને એક જામ તે શાહાનશાહથી પોતાને મળેલી, બજેશવાલી પોતાની પાસથી કાઢી અને હાડનની જનાબમાં ધરી. મીજલશ તે જામ લેવાને ગુંટાઈ, કે તે જામ આજની ચીનાઈ કાબડી જેવી બેસુગાં જહૂવેશથી મટેલી હતી, પણ જેવારે તે ખુલતી તેવારે તેમાંથી એક ખાકેશ મુનાતું ખ્યાલું કુલ મીનાકામની બારીકીથી ઘડેલું નિકલતું, પેલા કાબડી જેવો આગલો આકાર તે ખ્યાલાંની કોર થતી અને ઉઘડી જતું, ઢાંકણ હઠા તરીકે થઈ રહેતું. હાડન તે કરાંમતવાલી જામ જોઈને તામ્બુખજ થઈ રહ્યો, પણ તેવામાં પેલાં ઇરાનીએ પાઠસાહી તરીકો બજાવી તે જામ તે ખાલીફને શોખાત લેવાની અરજ કરી. પેલા દેખાવગા જખરદસ્ત ઇરાનીની આ તારીફ લાયકે શોખાત હાડને મોટા પેયારથી કબુલી. મીજલશ પેલા ઇરાનીની શખાવત ભરેલી તખેહ ઉપર હેરત થઈ રહી. પેલા ઇરાનીના હોત ફરી હીંડવા લાગ્યા કે સડ જન એક ધ્યાન થઈ ગયું. ફરી પેલા ઇરાનીના અવાજથી હાડનની મીજલસનું તેજ ઠર્યું. તેનો અવાજ ખીલ્યો.

“ તે શીશાનું મોહ ખોલીને શાહાનશાહ શાકીના અવતારે

પોતાના નામીઆ નરોની નલીને ખુશખોદર શરખતથી ઠંકક પમાંડતો હતો. તે શીશો તું ખાલીફ ભેઈ તેની અજમાયશ કર્યા વગર આ મારી કહેલી ખરી ને નજરો નજર એમલી ખાખતને હસી કાઢવાને પાખત ના પડે.

તે શાહનશાહ પાસ એક તાજ ફક્ત કશખી શેઆખથી ચુકેલું હતું, કે જો તે કીમતમાં તો નિરજીવ હતું, પણ તેમાં એક ખાશીયત અકલમંદોની અકલ ઉપર ખાલ લઈ જનાર હતી.

કે જેવારે તે કશખી તાજ ઉપર મેલ ચડતો તેવારે તે સાફ કરવા આતશની ભટ્ટીમાં નખાવતો. તાજખી છે કે કપડું જલ્દી ખાક થવાની જગો કંચન મિશાલે નવું ને જહલકાટ ભરેલું થતું. તે તાજ તે અહલ નૌશેરવાંનને હીંદુસ્થાનના એક ભેરેમંદ સરદારથી ભેટ આપ્યું હતું, પણ જેવારે તે ભેટનો ખદલો નૌશેરવાને તે શોગાત કરનાર ઉપર મોકલ્યો તેવારે તેની અકલ ઘડીભર ચક્રીત થઈ. તે ભેટ એક તાજ સાથના પોષાગની હતી.

તે તમાંમ સરખખંમ એક નલીમાં સમાએ તેવો ખતતો અને તે નલીને પર તથા પગ બનાવેલા તે હાલી જાંહાં જવા ચાહે તાંહા એક એક અનદીક તનખા મુજબ જઈ પડે પછે તેમાંથી નિકલી ચાહે તે કરી શકે. આગમાં પડે તો જલે નહી. દરી-આવમાં પડે તો તે દુબે નહી. એખફેશ થતાંજ દરખાર લીલગીર ખની તો તરત પેલા દરખારીઓને બાએખુલંદ કહી જણાવ્યું કે એ નલી માહુરિ કસી બીસાતમાં નથી. જાંહાં તલગ માહરે ખનસાફ અહલ અને દેવાનત પાક છે તાંહાંતલગ આ માહરું

મન તમામ એ રવેશની કરાંમતી ચીએ કરતાં બે કીમતી અને ઘણુંજ બેહેતર છે. એ નહીં જોયા માહરા પગના આંગણના નખના નશા કરતાં પણ નકામી ને નિરજીવ છે. દરબારને શાહ-નશાહની આ તાબુખ તકરાર બહુજ પસંદ પડી.

વડા વજીરે તેના સ્વભાવ પર આફરીન કરી જણાવ્યું કે “ઓ આદેલોના એકા પાદશાહ, તાહરો હીલગુરહો ખરેજ ફરેસતા કરતાં ખાલા છે. તાહડું રૂતું વટીક આ નહીં કરતાં જીયાદ કીમતી તો પછે હથેને એ એક નહીં શું પણ નહીંથી બરેલી એક દુન્યા પણ તું નેક કેરદારના એક પાપણથી નિરજીવ છે.” શાહાનશાહ પોતાના હાનાવ બુજરએમેહેરથી આ રવેસ અકલની યોદ્ધેગોહ સાંભળતાંજ ખુશ થયો. તે નેક અકલશે હોમાયુને તસ્ત ખબનચીને હોકમ કીધો કે તાંહાં એક શુનાની શંદુક ખિદમતગારો લાવ્યા કે શાહાનશાહે તે ખોલીને પોતાના દરેક દરબારીને પોતાને હસતે તેવી એક એક નહીં ભેટ કરી, તે આ રેહી ” કે એક બહુની નહીં જેવી શુનાની નહીં પેલા ઇરાનીની કમરેથી નિકળતી ચમકી. ખાલીફે ઘણીજ હોંસથી તે ખોલી કે દરબારને અચસ્તીનો પાર રહ્યો નહીં. ખાલીફે તે પોષાગ પેઢયો કે તે નહીંમાં હાખલ થયો કે નહીંએ પોતાની પાંખ ને પગમાં ભેર આવતાં ઉડવા માંડ્યું. એ થક રેહતાં મુસલમીન દરબાર ઇશનીથી બહુ ધુજવા લાગી. ખાલીફે તાંહાં સળગેલી મસાલ ઉપર પેલી નહીંથી પડયો પણ તેને ક્યો એલખમ આવ્યો નહીં. ભરે ખાલીફે તે નહીંમાંથી નિકળ્યો, તારે એક જખસસ્ત પેઢે

લખાંત મિસાલે ભારી તન અને મોટી દલેરી તથા હિંમત ભરેલો બનેલો દિસવા લાગો. પછે પોવાગ કાઢીને નલીમાં મુકયો, પણ નલી પાછી આપવી એમ ખાલીફતું દિલ આવે નહી, તે પેલો ઇરાની પામી ગયો. વલી તેણે ઉઠીને પાદશાહી કુનસ બબવી તે નલી શોગાત રાખવા અરજ કરી આતુર થઈ ઉભો.

અન્નથખીથી હાડૂનતો બેઠજ રહ્યો. મુસલમાન ખાલીફની જખાં બંધજ રહી. ભારી મરતબો આપી ઇરાનીને બેઠક લેવા કહ્યું. પાદશાહી કીમતની શોગાત હાડૂનના હાથમાંજ રહી. પાછી જખાંની હીલચાલ જારી થઈ. પેલા ઇરાનીએ સરનમાવી વાત ચલાવી કે.

“ તે દખનના ભરેલો જમાનાનો શાહાનશાહ જેવી બક્ષેસ, જેવો ખજાનો અને જેવો અદલ ઇનસાફ ધરાવતો તેવાજ તેની દરબારમાં દલેરો રેહતાં જેઓ પલમાં નરેશોરને પોતાના પંતથી ઉખેડી નાખનારા હતા, તેવાજ ફક્ત એકજ કુડકાથી પોતામા તેજ ખંજરે મરદાંને મરદ મુદઇને જમીનદોસ્ત કરનાર હતા અને તેવાજ ફક્ત સાંભળતા સુખનો ઉપર આખાદ તીર ખેંચનારા તીરનદાજ હતા કે એક વખત શેકારવાહમાં તે નેક શાહાનશાહના તંબુમાં મીજલસ મલી હતી, અને સર્વ જણ પોત પોતાની શેકારખાલુની વખાન કરતા અને યરાબની નોશ ચલાવતા, તેવામાં તે દીન શેકાર થયલા એક નરેશોરની માલ ખુનખાર થયલી તે મીજલસમાં કુલી પડી, અને જે વખત જાય છે તે અરસામાં તેના મરદ બાલુવરને શેકાર કરનાર દલેર ઉપર પંજે ઉઠાવી તેને ગીરદાપેજ કરે શું કે એક દલેર બેલ બેલતા

તે ઉપર પોતાને પંજો માર્યો. પણ ના શુભરી કે તે ખુન ઉપર આવેલી શેરની માછના જરખાં ચીરી નાખ્યા. તેના પંજો ધરી તે એક તનના બે તન બનાવ્યાં. શાખાસ શાખાસ પોકારો થયા. પાદશાહે હક્કીને તેની છાતી ઠોકી. હાલતો સુરાઓને ખખર પણ નથી કે મીજલશમાં શું થયું. એમ તે બનાવ વાય મીશાલે બની વહી ગયો, તેજ હીંચામની શેકરખાલમાં શાહાનશાહ નૈશરવાનને એક સગો તે નેક કેશરનો છુપો સુદર્ધ રહેતો, તેણે શેકરને બાહને કમાન ઉપર તીર ચઢાવ્યો કે તે આબાદ શાહાનશાહના તનને વીંધી બેબાન કરે, પણ તે નેમ દુરખ એક સીપાહને જણતાંજ નરે શેર મીશાલ પોતાના ઘોડા ઉપરથી કુદ્યો, બીજી પક્ષે ભેસલરેલા પણ દુર શાહાનશાહના બાન ઉપર ઉમેદ ધરાવનારા કહેબમાં તેજ ખંજર કારી કીધું, ને પાછી અસલ આક્રંક પોતાની ઘોડેસ્વારી લીધી; શાહાનશાહે દુરથી શાખાસીને પોકાર માર્યો. પાસે આવતા પેલા સીપાહને માનને મરતબાથી નવાબ્યો, અને પેલી પાદશાહી તુકમની લાસને તેના કુદુંબીઓમાં ઠેકાણે પાડવા હોકમ આપ્યો.

તે શાહાનશાહના પસંદ કરેલા વીસ હબ્બર તીરનદાલ સવારે હતા. એક વખત તોફાનથી મદામુનતું શેહેર ખુલ રહીયું હતું પણ અંધકારનો પાર નહી. વરસાત કહે કે માફ કમ. તે દરમ્યાન એક બીલાકી બાહેરથી આવી મેહેલમાં આશરો લેવા દાખલ થયા ગયા પણ મેહેલના દરવાજાને બાહેરથી પરદો હતો. તેમાં તે બીલાકીની સુંગલ વળગી અને તે લટકી પડી. પછીથી

વઢખીર ને ઊઘાડ્યા કરી તે બીલાડીએ તાંડાથી નાહસજા મા-
યું 'પણ બનેજ કેમ ? બારે વણીજ ઠાકી ને બેઘર થઈ તારે
પોકારવા લાગી, તે સતના પાદશાહના મેહેલનાં ચોદી પેહેસ
દાખલ વીસ તીરનદાએ હતા. તેઓના કાને તે અવાજ પક-
તાંજ તેઓએ પોતાની તીર ચલાવેલી કમાન ખેંચી, તીર
છેડ્યા કે આ અંધારી રાત અને વરસાત તોફાનનું એર
ભારી તેથી ચોર છુટારાઓ ચોરી કરવા પાદશાહી મેહેલમાં
બસવા હશે. તે તીરઅંદાએનો તો આ વીચાર તેથી તે છુટેલા
વીરો એકજ વખત એકજ નીશાને, એવા તે બીલાડીની ખીંકે
પેસી ગયા કે સાધારણ બેનારને ગોચા વીસ તીરનો એકજ
તીર જણાય. એવી નીશાનના સાબુત કે કોઈનો તીર ફાકટકે
દુર કે આગલ પાછલ ન મર્યો ! જ્યાંમરદી બબાવવાનો જમાનો
તો તેઓનોજ હતો.

બરી બામદાદ તે બાબત પાદશાહે બાણી, અને તે કામની
કદર બુજીને તે વીસ તીરનદાંએને મુખ હીસથી મહેલો એક
એક બરી પાણી પાયલો પુલાહી અનીનો તીર બક્ષીય આ-
પીયો. તે દીનથી તે વીસ તીરનદાએ તે તીર, મરતબાની ઇન્દામ
ઇલાહી તરીકે પોતાના બાકસના મથાલે મુજા હતા. તે સતના
ચોદી પેહેસ કરનારા તે તીરનદાએમાંના મેં એક આ
નામદાર ખલીફ તે ઇન્દામ મેલવેલો આ પેલો બેમુલો વીર "

એવું કહીને તે દબાવ્યા બરેલા મુસલમીન પાલીફ અને તેની
દરબાર હજુર ચેસમેની રાયાનીમાં તેણે તે તીર પોતાની પી-

હના ભાથરાના મથાલેથી ઝપક કરતો કાઢીને રબ્બુ કર્યો. ખાલીફે તે તીર જોયા પછે સંધા મીજલશીઓ એક પછે એક તપાશી તેના ઉમદા અને બારીકીના કામ અને ભારી હામથી દંધ રહેઝ્યા. આગલ માફકજ ખલીફ તે તીર પોતાનો કરવાની ખાએશ કરે છે તેવામાંજ ઇરાનીએ ભારી તવાલેથી તે મુશ-લમીન ધરમના વડા હંબુર ભેટ મુક્યો. તે ઇરાની શાહનશાહ નૌશીરવાનના દુખમાની નીશાન જણાયા જ્યાં ખેલે શું કે હાફને તે હેવાલ જાણુવા શુખેહ વખત મીજલશ નેમી. રાગરંગ ભારી થયા. ખાનાના ખુમચાથી ખાનાનું દેવાનખાનું મગ મગ બન્યું. મીજલશ ખાના ઉપર ગઈ. પેલો ઇરાની પોતાના ઉતારા ઉપર તવાલે બજાવી આવ્યો. ખાનાથી ફારગ થતાં મીજલશ મચી. સમશધરોએ શરોદ ખેંચ્યા. પેલા ઇરાનીની છટા ને ઢપ ઉપર ગાયન તરત જોડયાં ને તરતજ ગવાયાં—ખાલીફ તેથી ખુશ થયો, તે હોમાયુને ઇરાનીની બેહદ તારીફ કરી.

ઇરાનની મરદ ખાલીફ હાફન-અલ-રસીદને આદેશ નૌશીર-વાનના દોષમાની નીશાની આપી તે જોવા લઇ જાય છે.

ખાલીફની મીજલસ મદાયુનમાં બામદાહની નીમાજ પછે બસઈ, તાંહા પેલો ઇરાની તે મીજલસમાં આવેઝ્યો, તેને ભારી મરતબાથી ખાલીફે સુનાની ખુરસી આપી. તમાંમ ઇસલામી દરબારીઓએ તે ઇરાનીને અજાએબીથી ઇજ્જત નવાજી, સબબ કેશરા નૌશીરવાનના દોષમાની હકીકત જાણવાને તેઓ ખંતી

હતા. પેહલાં ઇરાંનીએ આબુબાબુ નેધાહ કરીને ખાલીફ તરફ નજરં ફેરવી. તે બેલીઆ અગાઉ પાદશાહી અદખ બબલા ખાતર ઉઠીઓ, હોકમથી બેઠો અને અદેશથી જખાં ચલાવી કે-

“ઓ નવીનવાઈના શોખી જેહાંપનાંહ, આદેલ નૌશેરવાનનું દોષમું સામેથી દીસતા કાફ ઉપરના ખીજા ઉંચા કાફ ઉપર હઈથી સાત ફરસંગની મંજલે છે. પાયો તમામ સંગે મર-મરથી લીધેલો છે. ઉપરથી તે દોષમું તમામ કુનહનથી બનાવેલું છે. તેની ફરતી દેવાલ ખાલેશ ચાંદીની છે, તે અંદર ગોહરલાલ માણુક મોતીએ તે નેકનામના નેઆગોંનોની સખીથી દેવાલ રોનકદાર જડેલી છે, જેથી તે સીહા ગુમખજ આફ-તાબથી રોશન થતા દીન મીશાલે ઝલકાટમંદ છે. તે દોષ-મામાં તમામ ગંજ ખજાનો તથા બેમુલાં હથીઆર વચે એક ખીલોરનું તખત છે તે ઉપર શાહાનશાહ નૌશેરવાનનું તન તમામ જરી દેખાહેના કફનમાં ઢંકાયલું ફરમાવેઆ પરમાણે મુકયું છે. તમામ તન આદેલ શાહનું તમામ પાદશાહી જહ-ગોરના સાંજમાં ગરક છે. ઓ નામદાર ખાલીફ કોઈ કેહશે કે કેશર નૌશેરવાંન તખત ઉપર જીવતોજ બેઠો છે ! તેના માથાં ઉપર કદીમ બેમુલું તાજ જેબદાર છે. તેના તન ઉપર ભારી કીમતની દવાઓ મસખેલી છે કે તે તન કોઈ વખતે પણ બગડી નહીં બાએ. તેનું બદન તમામ અંદરથી ઉમદા અર-કોથી ભરી નાંખ્યું છે, કે તેમાં કોઈ બતનો સરો નહીં લાગે. જેવો તે જીવતાં તખત ઉપર બેસતો તેવોજ તે હાલમાં પોતાના

દોષ્યામાં તખતનશીન છે. જેવારે તે શાહાનશાહનો પાંકે થયો, અને આ બેવડા જમાનાથી હીસાબ ચુકતે તે નેક કેશર હસતીમાંથી યુમ થયો તેવારે તેને દોષ્યા ઉપર લઈજતી વખતની પચદસની બે હાર આ મેહેલથી તે આખર કરાર મેહેલ તલગ જમની ડાબી ફક્ત શાહબદા અને મુલકોના હાકમોનીજ લાગેલી તે વચેથીજ તેનો જનાએ મુશકેલીએ જઈ શક્યો. તે વખત કોઈ હીલી હાલી પશુ શક્યું નહી.

કરોડે ખલકતથી તે વખત તે સામેનો પાહક અને તેને લગતી સરહદ એવી ચીકાર કે છીડીને જવાનો મારગ નહી રહેલો. ગાવીઆની જુડે ઉડી રહેલો હતો. હજારો જવાંમરદો આંધુથી ગળતી ચશમો સાથ, હજારો નાજની બાબે બાળ પીખી રહેલી, હજારો, શાહબદીઓ તન ખદન પીખી પછકાઈ પડેલી લખોલખ ખલક પોકારો ને બારી કરતી, લખોલખ સીપાઈ બચાઓએ ગીરેબાંન ચાક ચાક કરી નાખેલા, હજારો દરબારીઓ દરદશી ફદન કરતાં, ને હજારો અચાલ કાપી નાખેલા બેરકા લોડાઓના દરદનાક અવાજો, એથી બ્લે તે વખતરોજે સ્તામેજ મચ્યો હતો. હવાએ તાંહાં આવી ઠંમ થઈને તે શાહનશાહના ગમમાં ખુનું પકડીયું હતું, વાદલે તેના ચમથી ખેતાનું ખદન ટપકાવ્યું હતું. પંખીઓ ફદનના ચરોહ લંબાવી કબજીત કરી રહેલાં. પશુઓ તેના અદલ ઇનશાહની ખુબી ઉપર નેલા પોહોંચડી ચુપ હીલગીર ઉભેલાં. તે દીન આ વખતથી માહરી ચાલસત મારી ચશમમાં લાગે કરે છે "

આ વાતથી જો કે પેલા ઇરાંનીની હીમત નખાવી ચાલતે જો કે આંખમાં આંશુ આવી જતાં વાર ના લાગતે એવો હીંગામ હતો, કેમકે તે બધા ઇરાંનીને તે જમાનાની પોતાનાં વતનથી જાઓજલાલી, દખલો, પાદશાહી અને જવાંમરદી યાદ આવી, તેનો સીને તે હોંકસથી ઉપસવા લાગે, તેપણુ ઇરાંનીના લોહીને લાએક રીતે ચાલવાને પકડે કરાવ ભરેલો રહો. ના તેણે કાંઈ નખલાઈ કે નીરાસી દેખાડી. ના તે કગલી પડ્યો કે રડી રહેયો. એક સાધારણુ દેખાવની યાદ માફકજ તે હીમતથી ટકયો, તેણે પોતાની પાક અશમતું સફાઈદાર આશું મુશલમીન મહુજબના ખાલીફ અને તેની દરબાર હબુર નાખવાને અફસોસ ભરેલું વીચાર્યું. તેનો તોર આ વીચારે ખીલી રહો.

તે આગલ કરતાં બેવડી હીમત તેમ દલેરીથી બેઠો રહો. તે આગલ કરતાં હમણા ઘણાજ ગંભીર અને લાચક જોસામાં ઉસકેશઓ. ના તેણે ખાલીફને ખીકાર્યો કે આહો. તે તો ઇરાન અને ઇરાંની—એ સંબંધવાળા વીચાર ઉપરજ શુભ સરીખો બની ગયો. અસલ પરમાણેજ વાત આગલ ચલાવી કે.

“એ મુબારક ઇકબાલનાં ખાલીફ તે ગજબનાક દીને આફતાબે આશમાંન ઉપર આબ્યાની હીમત કરી નહી, તેપણુ ખરે માફે તંમ ભરેલો ચઈને સીફાઈમાં રહ્યો; આ મદાયુન તો જાણે બાપ વમરના નાહના છયાં મીચાલે રદતું રવડતું દેખાવા લાગુ. એકે આજ આ શેહેર મદાયુન તમાંમ જાતની હાલ હવાલીમાં ગરકાવ છે, તેપણુ તે દીને જેવું બરગસતે લાગતું નથી. તે

સહ આજ તમામ જંગલી ઝડીથી ભરણ જઈને જંગલી ફાડી
ખાનાર બાણુવરોનો મુકામ બન્યો છે. ફક્ત તે દીન હું તે નેક
શાહાનશાહની અવલમંજલધાહ જેવા ગયો હતો તો ચોવીસ
મોહટા પાહાડે મને વીટાવા પડ્યા હતા. તે જમા આજ
ઘણીજ મુશકેલ થઈ પડી છે, કે માનવી ભાત જઈ શકે.
આજ ગમે તે કરતાં પણ કોઈ ઇનશાંનની તાકાત નથી કે તે
કેશરનાં દોખમાં પાસ જઈ પોંહોંચે. એવી બોકટ સહ અને
બીઆમની ઝડી તેથી નાંહાં જતાં કોઈ સલામત રહે એ ઉમેદ
આજની નકામી છે. બોલું એ હકૂત-અકલીમની ખાલીફ,
શાહાનશાહ નૌશરવાને દુર અદેશથી પોતાનાં દોખમાં જેવા
શુમબજે બીજા સાત પાહાડે ઉપર બનાવી માનવીને ભોરબ્યા
જેવું કર્યું છે કે નકામી રીતે તેના એકાંત પડેલાં તનને
કોઈ કોઈ દુશ્મન પાદશાહ ઇબ્ન નહી દે.”

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રશીદ અને તેની દરબાર ઇરાંનીની
વાત સાંભળી હેરત રહી. સર્વએ પોત પોતાનાં મનથી વીચાર
કરીને તે ખેઆલ તણ લીધો. કોઈની હામ પોતાના ખાલીફ
સાથ જવાની ચાલો નહી. દાનાષ દરબારીઓએ ખાલીફને સમ-
જાવો એ અજબએબ શોખથી વાળ્યો, અને સર્વ જને આ વાત
કાદનાર આગલા દરબારો ઉપર પોતાની ઇતિસાહ બતાવી. તમામ
દરબારે તેની ઉપર તાનાજનીને ધીકારનો વરસાત વરસાવેઓ.
ખાલીફ વચમાં તરાશથી ન પડેઓ હતો તો તે ઇસલામોઓ
પેલા નવી નવાઈના સોખપર ખાલીફને લાવનાર ઇસલામી દરબારી-

ને જાન લેતે, બારે તમામ દરબાર ઠંમ થઈ, અને પેલો ઇરાની ખાલીફ તરફ નેઘાહ કરી રહ્યો, તેવારે ખાલીફે જ્યાં ખેલી કે.

“ઓ દુનીઆ જોઈ વલેલા હેરત કરનાર ઇરાની તે નેક શાહાનશાહનું દોખનું હું જોયા વગર રેહનાર નથી. માહરી મરજી પરમાણે થવા સારું કોહોકાફ ખોડવો પડે તો તે ખાતર માહરો ખબનો હાજર છે. જોઈએ તો સાત નવી નવાઈના દરીઆવો કાંચ નહી વચમાં આવતા. પણ હું તે મુશકેલી તાલનાર થવશ. જમે એવા દરદ ને આફત ખમીને જાતે તે નેકનાંમ આદેલ (જેના રૂહ ઉપર ફીરસ્તાઓની ચોકી અને નબીઓની દેખરેખ હોજે કે) જોયા વગર રેહનાર નથી.

ઓ જેહાંન પામેલા ઇરાની, જોયે તે માહરી પાસ માંગ, મારૂ રાજ, માહરો નાંજ, માહરી સતા, તમાંમ માંગીને કામમાં લાવ, પણ એકવાર તે આદેલ અશોને સેજદો કરાવવા ખાતર માહરો રાહબર થા.”

ખાલીફ હાફ્ઝની જુબાની ઉપર તે ઇરાની દંગ રહેઓ. તે અંદેશાથી થોડો વખત ચુપ રહ્યા પછે જાણે કંઈ એક ખોહેલી ખાબતથી નવાજેસ પામેઆ જેવી ઉલટમાં આવી બેઠ્યો.

“મોહટા ખાલીફા; નોકરોને હોકમ કર કે સામી રાહની ઝાડી કાપી તે સારૂ કરે; અને ચોકરીઓને તાકીદથી ફરમાવ, કે બારી ચોકશી ને હોશીઆરીથી તે દરમ્યાનથી નીકલતાં ખુન-ખાર જાણુવરોને બેબાન કરે. રાહનો સામાન તઈઆર કરાવ કે જેઓ અકદસ હોમાયુન સાથે સોબતમાં રહે તેઓને કાંઈ ખલલ

ન પોહોંચે. જાંદો ક્ષરે છે કે આપ નામદારની મુસદ્દા બર આવશે. જાંદો હાલુરમાં લોમીઓ રહી તન જ્વન ફીદા કરશે.”

ઇસલામી દરબાર જેઆલમંદ થઈ. ખાલીફ તેઓથી આબુ-રદા થયલો હતો તેથી તેઓની મરજી ઉપરાંત તેઓના નાસજી કરેઆ નહીં. ઇસની તથા વજીર બફર તથા પેલો ઇસલામી દરબારી તથા મોબેદ અને એક ખીદમતગાર સાથે તે તઈઆર થયો. ખુશખી ગોહરો અને બેશુમાર મોલી અને જર જહ-વેરનાં ઉત્તમ કપડાંનો બાદશાહી પોશાગ બનાવી લેવા કહ્યું. મુશક, અંબર અને અતર સુમાર તેના સાથે રાખ્યું.

બરે ખાલીફના હોકમ પરમાણે ફરમાબરદારોએ પેલી બડી કાપી રહી સાફ અને શેકારીઓએ ખુણખાર બાજુવર મારીને ફેંકસત દુર કરીઆની ખબર ખાલીફને પોહોંચી, તેવારે એક મુબારક રોજે મુબારક વખતે આફતાબ રોશાન ચતાંજ તે પાદશાહી ખાસ રસાલો લઈ હાફન પેલા ઇસની મરદ પાછળ ચોડેસ્વાર થયલો આગળ વધીઓ.

પવન તુફાન બરેલો ફુકતો હતો, અને આફતાબને ખુબ-વીને ઘસડી જતો જણુતો હતો. પેહેલોજ શોહારાકે એવો થયો કે પાહાડોના પહાડો ઘસડાઈને આફતાબ ઉપર જઈ પડીને તેના કટકા કરી નાખશે. એમ ખાલીફ બેતાં ખુબ ચોકચો. તેને હજી હીમત હારતો જતો હોય એમ જણુયો દરબારી તે ઘના એટલી તેથી બેપરવા પણ ખીદમતગાર બંબરવા લાગે, “નાલેવા દેવા બાણી બેઈને શોહોતના પંજામાં ખાલીફ લઈ લાગે છે

તેથી હું ખાડું છું કે જો દેવાનો બન્યો." પેલો યોગેશ તે દીન ઉપર ઈશ એટલે જન આપવાને તઇઆર. પણ પેલા ઇરાની મસ્તની દલેરી અને થોડે ફેંકવાની છટા ચોરજ હતી. તે બેહેકસત ચાહુમ થોડો ચલાવતો, અને વસ્તીથી ભરપુર ચોરેશમાં જેમ બેહેકસત ચાલીઓ જાએ, તેમ પાહાડે ને બીજાજાનો તે પવનના તુફાની સપાટમાં પસાર કરતો પ'ખી મીચાલે ઉડી રહેતો હતો.

તેની તોપના પીછ ઉપર હાફનની નેધા હતી. તેના થોડાની આલ ઉપર તે અબજોળી પામીને વીચારમાં પડેઓ હતો. ઉમેદની મોહોર લાગી હતી, પણ ફળ કેવું નીકલે છે તે જોવાને હાફન બહુ ઇનતેઝાર રહેતો હતો.

ખાલીફ હાફન-અલ-રશીદ આદલ નૌશેરવાનના
દોષ્ઠા દરવાજે પાંહોંચ્યો.

પાહાડે કુઝાવતો અને દેહેસ્તનાક ખાલી ખડકો ઝોળંગાવતો પેલો ઇરાની આદર જોશેરપની મીચાલે ખાલીફ હાફન અને તેના સોબતીઓને લેઈ ચાલેઓ. આ જગા સધારણુ દેખાવથી જોરાવર ખુશરતનો મગફર નમુનો હતો.

ઝહુનની નદીના ફાંટાં તે પાહાડે નીચે પસાર થતા હતા, અને ન જોએલાં તનહરોસ્ત રંગ રંગીન જન જતાવરોથી તે દેખાવનો ફળહજો વાદગ્યાર તરીકે ચાહસ્તના પાના ઉપર પડતો હતો, કે ઉઘા તે કોહેકાફના સર ઉપર વતા અનબીને આ જમીન નજર ન આવે. કોઈ કોઈ ભારી ઉઘણુ ખાલીમાં આફતાબની

મકદુર નહીં કે પોતાનું એક કીરણ પણ પેસાડી શકે ! ઝાઝ ઝાઝી કાપીને રાહ સાફ કરેલી, પણ આબુખાબુ ગંભીર હર ખતોના સનથી હાફનની અકલ હેરત રેહવા લાગી. કાફના શીખરે પાંદલાઓમાંથી તેઓ ઘોડે સવાર ગોચા હવાઈ આકારો પસાર થતાં. ઘણીએક જગા-જગલ ખુદરત હમાંમથી ખીલી નીકલીને ખેઆલ ન થઈ શકે એવી રલીઆમણી બનેલી મોહટાં મોહટાં તુફાની પવનના જોર અજમાએશ કરવાને આ આશમાનતાઈ લાગેલી પાહાડોની તોંચ લાયક એલાજ હતો.

માનવી તાંહાંથી પસાર થાએ એ વીચારવું ફક્ત ગરૂરી બરેલું કહેવાય. જાંહાં એક પલનો ઠેકવેલો નેજારો દેહિશતે હાડે હાક ધુળબ્યાં આગલ ગરક કરે એવી દેહસત ઉપજવનારો ખીઆ-મણે ખુદરતી બાગ, પાહાડો ને કોહ ને નહીઓથી મગજે તમર લાવનાર; તાંહાં ઈનશ્આનની શું મકદુર ! કાળા અને વેશન કોહ ઉત્તરતાં, અને રોશનીથી ચમકાત બરેલાં મથાલે ચઢતાં ફરસંગ દર ફરસંગ આગલ ચાલ્યા.

સાંજ થઈ હતી, બહુકદાર રોશની ફેંકતો માહતાબ મશ-રકથી ખીલી નીકલેઓ હતો તેવું તુર પેલા દરામના પાહાડી રસતાને ચળકતો દેખાડીને પલે પલ ચાહબરી કરતું હતું.

વીસામો લેવાને લાયક કોહમાં પેલા માહીર ઇરાનીએ આશા-એસ માટે હાફનને જણાવ્યું, કે એકએક તે કોહમાં એક છાંઓ પડેઓ. એક લાંબો પણ મરકુત આકાર તેઓ સામે આવી હોકમથી ઉસો. મોઝ વખતમાં તે હીલીઓ, પછે તે સીધા

એક ખુલ્લું પાછાડ ચઢી ગયો. તેણે પેલા ઇસીનીને કેશર નૌસે-
રવાનનાં દોષમાનો સીધો રસતો ખતાવ્યો. ઇસીની હાડનને
સુકી તે પાછલ લાગ્યો. કે પેલો આકાર એક પછે એક ખુલ્લું
પાછાડો કુદાવતો ચાલ્યો. તે આકર આગલ અને ઇસીની પાછલ
એમ હાડનની નજરથી તેઓ ગુમ થયા. પેલો ગંભીર આકાર
ઘણુએક ટેકડા, ખાહી ચઢી ઉતરી એક ઉંચા ગુંમખજ પાસ
હરી બેઠો. પેલો ઇસીની તે પાસ આવતાંજ નમી દોળાણું બેઠો,
અને ખારીકીથી ટીકી જાય છે, તો એક ખુજરાગ પણુ ખાધુર
પેહેલવાની ખમીરનો ઉંચો ગરાર જેવો માનવી દીસ્યો. તેના
ખદન ઉપર જંગલી ગેરખના ચામડાનો પેહેરવાસ હતો, તેના
હાથમાં ખરા એલમાસની શમશેહેર નાગી ચમકતી હતી. તેના ખરેને
સરના બાલ ખરફ મીશાલના સફેદ તે ગુસાથી ઉભા થયલા,
અને તેની છુની આંખ આંખી હોવાને ખદલે એવી તો તેજ
હતી કે ઉંડાંમાં ઉંડી ખાહીને તલીએની ચીજને જોઈ શકતી
હતી ! તેના હાથ ઉપર માંસની તો કાંઈ નીશાન જણાતી ન
હતી પણ તે ફક્ત એવો તો પોહોળાં હાડકાનો ખુદરતી ખનેલો
હતો, કે ફક્ત તેવોજ જે ઉપર જઈ પડે તો હરીફના ખદનને
ખુરદો ખુરદો કરી નાંખે, છતાં એવી તેજદાર શમશેહેર તેણે
નાગી પકડેલી કે આશાનીથી શકત સંગને ચીખરાંની મીશાલે
કાપે ! જે મુસ્તકીમ થઈને તે ઉભેલો તેથી પેલા ઇસીનીની
હીંમત ઘડીભર હતી જઈ. કેશેશમાં તે નીખૂજ થઈ તાંડાંજ
બેબન પડે એવો નીસા થયો. તે બેફાંમીમાં ઉંચા મથાજેથી

ગગડી પડીને બંધે હમણા નીસ્તી થયો ! પણ તેટલામાં પેલા ઇનશાન કરતાં હવાને વધુ મલતા આવતા આકારે તે ઇરાનીને સલામ કરી. ચમચેહેરનો ચમકાત નીચે પડ્યો. તે શીઘ્ર જેવો દીસ્યો.

“ ઓ ઇરાની પેહેલવાન ઇરાનની શાહાનશાહાત ગુમ થયા પછે આજ એક ખરા ઇનશાનને મેં આ દરામણી સરહદમાં જોયો ! શું તું ખાલીફ હાફન અલ રશીદને કેશર નૌસેરવાનની અવલમંજલયા દેખાડવા વાસતે લાગ્યો છે ! ”

હીમત મેળવી “ હા તે આ જમાનાના નામીયા ખાલીફાએ મને બેલાવી તેથી વાકફ થઈને તે આદેલ નૌશેરવાંન જેનાં મુખારક નામ ઉપર ઇરાન શીઘ્ર હોજે, અને જેનો વાસો બેહેસ્તાનાં પેહેલાં મથકમાં રહેજે, કે તેની દોખમ ભેવાની ઇનતેબરીમાં તે દેવાના જેવો થઈને સેજડો કરવા આદે છે. ”

અને શું તું તેનો સહખર ! હા: હા: આપણે પાક મહજબ, વળી તે કરતાં પાકબહ નૌશેરવાનની દોખમ બતાવવી ! અને ખલીફના કદમથી તે જગા ઉઠલ પાઠલ કરી નાખવી ! પણ અફશોશ તે લેખ બેશક મરાયો છે, બેશક તેમ થવાને સરજત છે. ”

“ તારે શું મેં આ કામમાં જે કોશેશ કરીને તેની ઇનતેબરી પુરી પાડવાની હીમત ધરી તે વખાણવા જોમ છે ! શું તે જમાનામાં અગમચેતી થઈ ન હતી, કે ઇશલામી મહજબનો એક કાંમ તે આદેલ કેશરાની પાક દોખમ ભેઈને તે મર-

નાર શાહનશાહ તરફ હકે અદા કરશે અને આવતા જમાનામાં તે ખાલીફ જશમાં નેકનામ ને મસહુરાત પામશે ? આ શું બનનાર વાત નથી ? એ તે બનનારજ હોય તો પછે તેની રાહબરી કરવામાં નેક થયું છે ? એલ એ પાહાડી વસનાર બુજર્ગ. ”

“ એ તીરનદાજ ઇરાની, મેં તને એલખ્યો છે. તેં કર્યું તેજ ખડું છે. એક ખાલના બનાવ પાસ તમામ કોયેશ ફાકટ છે. આ હકાકા ખાતરજ હું આ જગો નેમાયો છું, કે તે ખાલીફ આવે તારે તેનો રાહબર થાઉં તો એ નેક ઇરાની પેલા ઝલકાતમંદ કંચુસાએ બુલંદ દેખાય છે. તે કંઈ આપણા આદેલની ખરી દોખમ નથી, પણ પેલો છેક દુરનો સીંહા ગુમખજ તે અશો શાહનશાહની સાબુત દુખમ છે. તે રાહથી તું દુર પડીને લાંબી રાહે હેજગારીમાં ના પડે, વાસતેજ મેં માહરો દેખાવ તને દીધો. આ રસતે જતાં બામદાદ તે શાહનશાહના દોખમનો દરવાજો ખોલવાને તું ફતેહ પામશે. સાંબલ ઇરાની કે તે બેહશતી આદેલ કેશરાએ ભારી ગંજ ખબલો ખાલીફ ખાતર રાખેલો છે, ખલીફ તે તેનેથી ચયલી મદારતખ બદલામાં બખશેશ તરીકે પામશે. હવે આ સામા દુખમના ગુખજમાં હું જઈ રહું કે પછે ઘટતે વખત થતા કઝકામાં હું તે શાહનશાહની દોખમ સાથે આ દુનીઆથી ફારેગ છું. ”

કે જેવો દેખાયો હતો તેવોજ ગુમ થઈ ગયો. પેલો ઇરાની ઘડીબર અફસોસ ને જંબલમાં ચકચુર રહેલો, પણ સમજવા

માફક હાડને તે બામદાદ દોખમ ઉપર લઈજવા તાંહાંથી પવન મીશાલ થોડો ફેંકી ઉતારવાલી ખાહીમાં અરધી રાતને વખતે હસતે મોહ આવી લાગે. તેણે હાડને ખાખ કર્યો હતો, તેમાંથી જગાડ્યો. ખાલીફ તરતજ હેશીઆર બન્યો.

પેલા ઇરાનીએ પોતાના ઘોડાને તાંહાંજ બાંધ્યો. તે બોલ્યો—

“નામવર ખાલીફ હાડન આપણને હવે આ પાહાડી રાહ થોડે સ્વાર જરૂં સળવર નથી. પાઉંપેઆડા આપણે આપણા ઇરાદાથી જઈએ, અને તે શાહનશાહના દુખમાનો દરવાજો ખોલ્યે ! ”

ખાલીફે તે બાધુર ઇરાનીના સબુનોને તરત માન આપ્યું. તે પાઉંપેઆદોજ પોતાના સોબતીએ સાથ તે દરામણી ખાસતી ભરેલી જગામાંથી પસાર થવા લાગે, ખાલીફે પોતાની છાંટીમાં ન જાણેલા ખુલ્લંદમાં ખુલ્લંદ પાહાડો ચઢવાનો કશક કર્યો. ઇરાની તો ચીતા મીશાલે કુદતો ચાકુમ જતો હતો. લગભગ એક પછે એક સાત ખુલ્લંદ પાહાડેના પેલા દુખમ જેવા કંચુરાઓ બામદાદ તલગમાં પસાર કરતાં એક પાહાડને કંઠણે ઉતર્યાં તાંહાં આરે પાસ નહી ફરેલો સામે એક ખુલ્લંદ પાહાડ નજર પડ્યો. ઇરાની તે નદીનાં પાણી પસાર કરવાના ખેઆલમાં હતો તેવામાં ધેલોજ ગંજવર આકાર તેની નજરે પડ્યો. તેણે પેલાં પાણી વચેથી મછવા સાથ તરી આવીને પોતાના મછવામાં પેલાઓને અંદર લેતોજ કે દુખમ તરફ ચાલ્યો. પલમાં પેલા પાહાડપર પોંહોંચી પોહોર ફાટવા સાથ દોખમને દરવાજો તેઓ આવી ઉભા.

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રસીદ આદેલ નૌશેરવાનને શેઝદો કરી નવો પાસામ પેઠાવેછે અને તે દોખામાં તે નામદાર શાહનશાહની નશીઅતો તેમ આધાહી સમજે છે.

તે દરવાજે કોખંડનો હતો. તે ઉપર જરબક્તનો પરદો હતો. તે ઉપર ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રસીદે નેગાહ કરી તો “ જેલું વાવશે તેલુંજ પામશે ” આ હરફે વાંચવામાં આવ્યાં; પણ ખાલીફ તે પરદાને હાથ લગાડે શું કે તરતજ તેના પુરજે પુરજ થઇ ગયા ! ખાલીફે તો બનામે ઈજદના બાગે ખુલ્લું પોકારથી પોતાના હસ્ત આદેલ નૌશેરવાનના દોખમના દરવાજા ઉપર મુક્યો કે તે દરવાજે પલમાં ખુલી રહેઝ્યો. હાફ્ઝ તે દોખમાંની દેવાળ જોયો શું કે તે તમામ સુનારૂપાથી બનેલી; જે ઉપર બેસુલાં ગોહરના ત્રણવથી ઇરાનના ગુજરેલા શાહનશાહોની શખી ચીતારેલી, જેથી દોખમ અંદરથી ગોચા આશમાંન મીશાલે રોશન દેખાતી હતી. હાફ્ઝ તે જોઇને દંગ થયો.

તે બાહર પેલા સીપાહ ચોકીબાનને પોહોરા ખાતર સખીને મોટા હરખથી અંદર દાખલ થયો. દાખેલ થતાં તેણે પોતાના સોબતીઓ સાથે દોખમાંની શીરીને શેઝદો બજાવ્યો. જેવારે તે ખાલીફની નજર તે દરગ્યાન થરી, તેવારે તે જોયશું કે એક ખાલેશ બીલોરનું તખત તે દોખમાં વચોવચ મુકેલું છે, તે ઉપર શાહનશાહ નૌશેરવાન પાદશાહી દબદબાથી બીરાજેલો છે. બાણે બેહસ્તનશીન શાહનશાહના કાલબુદમાં જીવ હોય

એ રવેસ તે દીસતું હતું. ખાલીફે આ દબદબા બરેલી તે આદેલની તખતનશીની બેતાંજ જમીન ઉપર સર ઘસી શેજદો કર્યો. તે પોતાના મનથી તાજુબ થયો કે આદેલ નૌશેરવાંન જીવતોજ લાગે છે ! તે ખાલીફે મજકુર શાહનશાહનો ભારી ડર ધર્યો. તે ઘણી ગંભીરતાથી તે તખત પાસ ગયો.

તેણે આદેલના તખતને માન ખાતર ખુશા લીધા. તે ખુબ રવેસ મરનાર કેશરને બેષા લાગે. કેશર નૌશેરવાંનને શુજરવાને એક મુદત શુજરી હતી, તોપણ તેના ચેહેરા અને રૂપ જીવતાં આદમી મીશાલે શલામત અને કાએમ હતાં. બદન તેનું આખું પણ અસલ માફક શલામત અને કાએમ હતું, સખબ તે તનને મોહોટી કારીગરીથી ખોશખોઈ લગાડીને રાખેલું હતું કે તે લાંબી મુદત સુધી તકે, પણ ખાલીફા હાડને નૌશેરવાંનનાં કંઠને જે વખતે હાથ લગાડ્યો કે તે કપડાં ખાખ થઈને હેઠલ પડ્યાં તેથી હાડને તે બદલે બિચી કીમતનાં પોતાની સાથે લાવેલાં કપડાં તે ઉપર ઢાંક્યાં અને દોષમા ઉપરનો પરદો જે ખાખ થઈ ગયો હતો તે જગે એક બીજો નવો પરદો ટંગાવ્યો. અને તે આખાં દોષમામાં કપુર તથા અખીર તથા ખીજા ઉનચીં ખોશખોઈ મેલીને તે જગે ખુશખોઈ બેઠેકે બેઠેક બનાવી.

પાદશાહ નૌશેરવાંનના બદનમાં કાંઈ ફેરફાર થયું હોય તેવું કશું જણાયું નહીં, ફક્ત તેનાં કાંન ચર્દદ થયલા હતા. એ નામવર પાદશાહનું 'ખુજર્ગ રૂવાંન બેઈને હાડને પોતાની આંખમાં આંશું લાવીને કોરાંનની એક આંખેત મોટા અવાજથી

ખેલ્યો—“મેં જે કાંઈ બોલું છે તે પરથી બીજાઓ કે જેવાને સશક છે તેવાએ ચેતવણી લેવી.” તે પછે હરૂનને પાદશાહ નૌશૌરવાંનનાં તખ્ત ઉપર કાંઈ એક લખેલું જણાયું, તે પહેલવી ભાશામાં બેઠ પેલા સાથ લીધેલા પહેલવી બુખાનના કામેલ મોબેદને હોકમ ક્રીધો જે તે વાંચીને તેહેનો ખોલાશો સમજાવે. એ હોકમથી પાક હીનનાં મોબેદે તેહેનો ખોલાશો કર્યો કે:—

નસીઅત—“આએ જેહાંન હમેશાં રહેનારી નથી વાસતે જે સખસ આ જેહાંન ઉપર કમ ખેયાળ રાખે તેનેજ બુજોર્જ કહો.”

“તું ક્યા થયા આગલ આ જેહાંનનું સુખ ભોગવી લે.”

“તુંથી જે લોકોને ઉંચો મરતબો છે તેઓ પાસેથી જે બક્ષેશ મેળવવાની તું આસા રાખે છે તેહેવીજ બક્ષેશ તું તારેથી ઉતરતા મરતબાવાલાઓ પર સદા કરતો રહે.”

“અગર જો તું આખી દુનીઆ ફતેહ કરશે તોપણ નીવાન મોહોત તારીપર ફતેહ પામી તુને એકદમ લુહીતી લેશે.”

“હોશ્યારી રાખજે કે તાહફું બખત તારી સાથ દગલ-બાલુ નહી કરે.”

“જેવું કરશે તેવુંજ તું પામશે. તે કરતાં જીનહાર રેશ વધતી કે ઓછી પામનાર નથી.”

ખલીફા હારૂને નૌશૌરવાંનની આંગલીમાં એક માંભેકની પીંટી બેઠ તે ઉપર આ નશીહત કોતરેલી હતી કે:—

“બુલમએરીદે—નેક્રીકરવાને શીખ—કોઈપણ કામ ઉતાવળથી ના કર.”

“ અગરજો તું એક જ માના સુખી જીવતો રહે તોપણ એક પગ કબ્બને યાદ કરવાથી દુરના રહે. ”

“ તમામ સંસારી માયા કરતાં શેયાંણા અને અકલમ-દોની સોખતને ક્રીમતી કરીને બાણ. ”

પાદશાહ નૌશીરવાનની જમાણી બાબુપર એક શુનાનો બાબુ બંધ હતો તે ઉપર આ લેખ હતો કે:—

“ આ વરશનાં અરદીગેહેશત મહીનાના ૧૦ મા રોજે માહરી દોષમામાં મુસલમાની મહજબનો મુરખી ખલીફા એ આર નેક બલા અને એક બદ ખશલત મલી પાંચ આદમી-ઓને લેધને માહરૂં દોષમું જોવા અને મને શેજહો કરવા ખાતર તજદી લઈ આવશે. ”

ઉપલી આગાહી હેઠલ હાડૂન પોતાના બાપબપાવા તથા તમામ ખાંદાંનનાં નામ વીગતવાર જોઈ હેરત રહો. હાડૂન પાદશાહ નૌશીરવાનનું દોષમું જોવા સાડૂ આવશે તે વીશે એક બીજી અગમચેતી હેઠલ લખ્યા પ્રમાણે કોતરેલી હાડૂને બાણી કે:—

“ એ પાદશાહ મને આબરૂ ઈજત આપશે. અને જોપણ માહરૂં તે કેશર ઉપર કશું પોહયતું નથી, તોપણ તે માહરા હકમાં નેક બબવશે, મહને નવા કફન પેઢવશે તથા માહરાં દોષમાં દરમ્યાન ખોશખોઈ ભરેલાં અતર છાંટશે; પણ તેની સાથે જે બદ આદમી આવશે તે માહારી સાથ દગલબાજીથી ચાલશે. હું ખોદા-એતાલાને અરજ કરૂં છું કે માહારી ઓ-

લાદના એક માનવીને મોકલે કે તે એ ખલીફની મોહોટી બક્ષેશનો બદલો વાળે અને તેહનાં કમીનાં શોખતી પર કીનો લીએ !! માહુશ તખત હેઠલ એક કોટરેલો તખતો છે તે ખલીફએ ધ્યાનથી વાંચી તે દરમ્યાનનો નીરજીવ હલીયો તે મંબુર કરશે. તે ગંજખખના શીવાએ બીબું હું આપી શકતો નથી તે વીશે તે નેકનામ મને દરગુજર કરશે.”

આ અજાએબ વીગત જાણ્યાથી ખલીફએ તે તખત નીચે પોતાનો હાથ ધાળ્યો કે તેહાંથી એક કોટરેલો માણુકનો તખતો તેને મળ્યો કે જે તખતો હાથની હઠેલી કરતાં મોહટો હતો. તે તખતો ઉપર કંઈક હરફો પેહેલવી ભાશામાં કોતરેલા હતા. મોખેદે વાચતાં હાડન ખાતર કીમતી હથીઆરોનો તથા બેમુળાં જહવેરાતોનો ખખનો જે ઠેકાણે હતો તે તેણે જણાવ્યું ! જારે તે જહવેરાતાં ચડ્યો ખોળી કાઢેઆ તારે તે ઉપર આ પેહેલવી હરફો કોતરેલા હતા.

“ ખાલીફ હાડને માહરી સાથે જે નેકી કરી છે તેના બદલામાં આ ખખણો હું તેને બખશું છું, જે ખખણો ખલીફએ લઈને મને માન આપવું.”

આ તમામ ગંજ ખખણો જોઈને પેલા ખુજરાગ ઇંશલામી દરબારી હોશેન ખીન સુલેમાનની નજર ફરી. તેણે પોતાના ખાલીફને હમાંમથીજ કહ્યું કે:—

“ એ જમાનાને હબદબા ભરેલા કરનાર ખાલીફ આ તમામ જર ઝવેર અને બેમુળાં ગોહરો જે દરેક એકેક પાદ-

શહેરની કીમતનાં છે, તે ગંજનું મુખ્ય માનવીનાં હાક પાસ
શું કામ હોય ? હાકમ હોય તો એમાંના થોડાં એક 'હું'
પોતે લેવું. "

ખાલીફ આ રવેસના ઉલટી ઇમાંનદારીનાં સખુને સાંભ-
ળીને હોશેન ખીન સુલેમાનને કેહવા લાગે કે:—

"ઓ નાદાંન બેઇજત તું આ શું સુખન બોલ્યો ! બેવફા
ને નીચ માનવી કરતાં પણ નાલાએક આવધી તે તાહરી આ
ખુજરોગીને દુખાડી છે. મોટા અને શાણા આદમીને આ મા-
ગણી ઘટે નહી. બલકે એ રવેસની નીચ માગણી કુટારા ચોરો-
નેજ છાજે છે." આ ઠપકાથી પેલો સજદરખારી શરમીલો થયો.
ખાલીફ ગોસામાંજ પણ ખ્યાર બરેલી નેવાહથી પેલા બાધુર
ઇરાની સાથ દોખમા બાહેર આવ્યો. તેણે પેલા ચોરીબાનને
કેશર નૌશેરવાનને રોજલો કરવા મોકલ્યો.

શાહાનશાહ નૌશેરવાનની આગાહી ખાલીફ હાફન
અલ-રશીદ ખરી પડેલી બેધ. આદલ નૌશેરવાનનો
ખબનો ને નરીઅત લઇ ખાલીફ તાંહાંધી
પાછો ફરે છે.

પેલો ખેદમતગાર સવાર અંદર જઇને બેતાંજ બેમુજ ગંજ
ખબનાથી લલચાયો, તેણે તે મતા હાથ કરવા હજાર ખ્યાલ
શક્તી ચલાવી, પણ તે બેમુજો ગંજ પોતા પાસે છુપાવાને
બેખમ બરેલું સમજ્યો. તેણે પાપી લીલથી કેશર નૌશેરવાનના

ફાંનને શેજદો કર્યો, ઉઠતાં તેણે પોતાની નેઘા તે મરનાર શાહાનશાહના તન ઉપર બારીકીથી કીધી. તે વખત તે મુશલ-મીનની નજર તે અશો ફાંનની આંગળીએ પેહેરેલી બેમુળી વીતી ઉપર ગઈ. તે તરત તેણે હીમતથી કાઠી પોતાના બખ-તરમાં છુપાવી, અને પાછો ફર્યો. ખાલીફ હાફ્ઝ અલ રશીદ તે ખેદમતગારને જોતાંજ પાંખી ગયો, કે તે પુરાં આદમીના ચેહરાનો રંગ બીલકુલ સપેત માર્યો છે, અને તે તકશીરવાર ચેહરાથી જોય છે. આ રવેસની મરહુમ શાહાનશાહની આ-ગાહી ખરી પડેલી સમજીને હાફ્ઝ અજબ રહ્યો. તેણે તાલથી પોતાની સાથના પેલા ઇસાનીને કહી જણાવ્યું કે:—

“ નેક કેશર નૌશીરવાને જે અગમચેતી અને જાણુ કરી છે, તે તમામ ખરી પડી છે. તો તે અગમચેતી પ્રમાણે આ-પણી સાથ એક પુરૂં માણસ આવ્યું જોયે, વાસતે તલાસ કરીને તમામ જણના બદન ખોળ્યે કે કોણે તે નેક શાહાન-શાહ સાથ પુરાઈ ને લાલચથી મરગરજાન ગુનાહ કર્યો છે!”

ઇસાની તે સાંભળી તવાજો અને અદબ બતાવીને બોલ્યો કે:—

“ એ જેહાનના નામવર ખાલીફ આપણે તો પાંચજણુ સાથ દોખમ દરમ્યાન ગયા હતા. આપ નેઘાહ હજુર શેજદો બબ્બી ફરયા હતા. પણ પેલો ખેદમતગાર તનહા ગયો છે તેને તપાસવો લાજેમ છે. જો તે તપાસમાં સપડાય તો તે નેકનામ હક અદલ નૌશીરવાનની અગમચેતી અબ્બએબી પમા-ડનાર ઠરે છે. તે એજમતી શાહાનશાહે જે પોતા બાબે કહ્યું

અને જણાવ્યું, તે બરે રેસ તફાવતે પણ ઉલટું કર્યું નહીં તે કોઈ પાપી ને રબળો માણસ આપણા દરમ્યાન નીકળવોજ જોએ. હું પાડું છું કે જેદમતગારે દેઆનતમાં જેઆનત અને જાનપર જાસતી ઉપજાવી છે. તેના મોહનો રંગ તેના કામની કાલજ કેહનાર પકુ કીમીજી જણાય છે. ”

ખાલીફે ઇરાંની બુઝરગની બાહોશ જુબાનીથી હંગ થઈ તરત હોકમથી જેદમતગારના ઝાડા લેવડાવ્યા, કે ઇરાનીએ કરેલી અટકલ રાસત કરી. ગોયા તે ઇરાનીએ તે વખતે આગાહી કેહવાનો હાવોજ સાબેત કર્યો.

ખાલીફ પેલાં ઇરાની મરદ સાથે હીલગીર ચેહરે પણ બારી હોશ્યારીથી દોષમામાં પાછો ગયો. ફરી શેઝદો બબ્બોયો. ફરી તે બનાવે ઇજદના નામથી ઉઠ્યો, અને મરનાર આદેલ નૌશેરવાનની આંખોએ પેલી બેમુલી અંગુઠી પેહલવી પેલા અખસકે ઇરાની સાથે બાહર નીકળ્યો કે લરજો થઈને જમીન હીળી.

જાણે જેહાન ગરક જતી હોય તેમ આશમાંન ને જમીન ફરવા લાગાં. પેલો અસલી લાંબો આકાર તેઓ પાસથી ફરી ગયો, કે એક વાદળ ગરજે તેવો મોહટો કણકો થયો, એક ગેબી અવાજે હાડનને શલામ બજાવી કે તે દોષમ માનવી જાતની નજર અને માનવી જાતની જેહાંથી ગુમ થઈ. ખાલીફ, ઇરાંની અને પેલા ચાર શખસો તાજુબ થઈ જોતા રહ્યા. સઉ પાહાક સરખા થતાં પવનની જંગલી ખુશબોદાર ઝરી તેઓને વામવા લાગી. ખાલીફ પોતાના મોજેબ બરેલા ઇરાની ચોખતી

સાથ પેલા ખતાવેલા ખબ્બનાની ખોળમાં મશગુલ થયો. અને બારે તેનો પટો હાથ લાગે તારે તે ખબ્બનો બગદાદ મંગાવી લેવાના ખાસ હોકમ તેણે પોતાના સુનન્દ શરદારો ઉપર કર્યા, કે તેઓ જોઈતા શરનબમ સાથે બોલ બોલતાં તાંહાં આવી લાગ્યા. ખબ્બનાનું એક સંગેમરમરનું બાંધેલું એવાંન હતું તે દરમ્યાન પાંચ ગંજ પોલાદી હથીઆરના, દશ ગંજ ખાલેશ મુનાના, વીશ ગંજ બેમુળાં ગોહરનાં તે દરમ્યાન એક બેમુળા માણુકની તખતી લગભગ ચોરસકુટ હતી, તે ઉપર ખુશ પેહેલવી ખતે લખેલું હતું તે મોબેદે વાંચ્યું કે:—

“ જેને પાદશાહી નહી, તેને કાંઈ દુનીઆની લેહેજત નહી. જેને પૈસો નહી તેને કાંઈ આબડૂ નહી. જેને ઘેર ફરજન નહી તેને કાંઈ ખુશી નહી.”

બીજી તખતી ખાલેશ ગોહરની હતી તે દરમ્યાન મોબેદે વાંચ્યું કે:—

“ જેટલું તું દુનીઆમાં પેદા કરે તેટલું ખા અને બક્ષેસ કર, જમાવ કરેલો ગંજ જોઈ તારાં ફરજન કીનામાં ઉશકેરાશે, અને એવાં તોફાન ઉપર ચડશે કે તાહરો દીનપણ ચાદ કરશે નહી. જે ફરજન ઘણો ગંજ પામશે તે ઘણો ખુશી થશે. જેને થોડું મળશે તે દુઃખી થઈ તને મુઆ પાછળ બદ બોલશે, વાસતે મેલવે તે ખા પી અને બક્ષેસ કર.”

બારે ખબ્બણ ખોળ્યો અને તે બાહર કાઢ્યો તારે તે દરમ્યાન એક પાદશાહાતને જેબ દેનાર બહુ બેકીમત પાંચ

ખાલુવાળું તાજ હતું. તે કીમતી ગોહરો જડીત તાજ ઉપર પેહેલવીમાં નશીબતો હતી, તે મોઝેદે વાંચી કે:—

ખાલુ પહેલી—“પોતાને પીછાણનારાઓને મારી શલામ કહે. હરેક કામ શીઝ કરવા આગળ અંજામ વીચાર. કોઈ ઉપર ઘસારો કરવા આગળ પાછળ હટવાના મારગની ભેગવાઈ કરી રાખ. કોઈને પણ હંકનાહંક દુખ દેવાથી દુર રહે. સંધી ખલકતનાં સુખનો ઉપાંચ કર. બીજાઓને દુખ દેવાની શક્તી એ ધન-શાન તાહરા પોતામાં સમજી તું મોટાઈ ના માણુ.”

ખાલુ બીજી—“કાંઈ પણ કામ મંડાણુ કરવા આગળ બીજાઓની મસતહત લે, પણ તે પુરૂં કરવાનો ભડસો અજાણુ ઉપર ના રાખ. પોતાની જાંઠગાની માટે પોતાની દોલત અને પોતાના ધરમ વાસતે જાન પ્રીદા કર. નેકનામી મેળવવા વખત ખરચ. દોસત મેળવવા સજુરી પકડવા શીખ.”

ખાલુ ત્રીજી—“ભાગી તુકડા ઘઈ જનારી, ચોરાઈ છુટાઈ શુભ થનારી, ખળી જલ્દી ભયમ થનારી, એવીજ ચીજ તે વાસતે બીલકુલ તું અફશોશ ના કર. પારકા ઘરમાં હસ્તીઝ હોકમ ના ચલાવ. તાહરી પોતાની શેટલી તાહરા પોતાના બીસતરા ઉપર નીઆમત સમજવાની તેવ રાખ. એરત જાતના ફાંદામાં નાં ફસ.”

ખાલુ ચોથી—“બાદ કબીલાની છોકરી સાથે લગન કરવાથી વેગળો રહે. બેશરમ સાથે બેશવાથી પરહેજ રહે. કબી સુખરનાર નહી એવા જે બદીમાં ગીરજતાર મચેલાં તેઓથી દુર

રેહ. મેહરખાંનીની કદર નહીં બુજનારાઓ સાથે મળી બેશબા અને વેહવાર પાડવાથી પછાત રહે. બીજાના અશબાબ ઉપર લાલચ ના પકડ. પાદશાહથી સાચવ રેહ કે આતશ અને પા-શાહ ગેરયા એક ખમીર છે. તે સજાગીયાથી પોતાની આસ-પાસનું નામ નીશાન નાબુદ કરે છે. તું પોતાના તેમ બીજાના ગુણની કીમતની કદર સમજ. મોહોટા સાથે લડવાથી મોકુદ રેહ. ”

બાબુ પાંચમી—“તખત તાજદારોથી, નાજની એરતોથી, અને શાહેરીના કરનારાઓથી ડર. કોઈની અદેખાઈ તેમ એબ ધરવાની આદતથી હાથ ઉઠાવ. સુખી રેહવાની તેવ પકડ, ગુસો ના કર કે તે કરવાથી તાહરે ભવ પસતાવામાં ગુજરશે. તું પોતાના કુટુંબની અબલાઓને ઇજત મરતબાથી રાખીને મેહે-બાનીથી ઉધાર. રોપ નવું બી તે ઝાડમાં ખીજી મોટું થઈ કોઈ દીન તુને કામ આવે. ખરચ કમાઈ અંદર રાખ. પગ જોઈ પાઈરછું તાણુ. બનતું કામ બજાવ.”

હાફિઝ-અલ્લ-રસીદને પેલો ઇરાની બુજર્જ બેમુલી નવાબેશ કરી પોતાને વતન પાછો ફરે છે. હક નૌશીરવાન આદેલતા બજાના સાથ ખાલીફ બમદાદમાં હાબલ થાય છે.

કેશર નૌશીરવાનનો બક્ષેલો બે કીમતી ગંજ અને તે કરતાં વધુ બેકીમતી નશીદતનો જડો જોથી તે ખાલીફ કેઆનીઓ

બાએ હેસ્તમંદ મત બાંધ્યું. તે પાછાક કોહથી વેસાયલું મોહડું મેદાંન ખાલીફના મન ઉપર કારી અસર કરનાર થયું. તેણે ઇરાનીને જોઈ કહ્યું “ ઓ બાધુર ઓલાહી જોયે તે તું આ ગંજ ખબલ્યામાંથી માંગી લે. તારી હીમત અને ઉલટથી મેં માહરી મુરાદ પામતાં આ ગંજનો હદીયો મેળવ્યો. અબ્બએ-બીતો એ છે કે જે ગંજ ખબલ્યાની રેસ કોઈપણ પાદશાહ જીવતાં ખીબ પદશાહની મુલાકાતે ન નવાજે તેવો બેમુજો અને બે બેશુમાર ગંજ તે તુરી નૌશેરવાને પોતાના મોહોત પછે મને નવાજ્યો ! ઓ એજમતી ઇરાની જોયે તે તું લે કે ખાલીફને પાછલો જમાનો બેકદર નહી ગણે. તાહરી હીમત અને જંજળ જેહેમત એટલી થઈ છે કે કદાચ માહરી પાસ ખીજે ગંજ આ વખત હોય તો તેથી તું ખુલંદ કદના ઇરાનીને નવાજવામાં પછાત નહી પડું, પણ એટલું માયુ છું કે આ તખતી કે તાજ કે માણુકનો ટુકડાનો ખ્યાળ નહી કરે. ”

તે શખુન સાંભળતાંજ ઇરાનીએ ઝડપથી હાડૂનને શેજદો બનાવ્યો, પછે પોતાના બખતરની કરી ખોળીને એક ગોહરનો પાસાદાર ગોળ દરો કાઢ્યો, જે આપતાં આપતાં બોલ્યો ને ચાલ્યો કે “ ઓ નેકનાંમ ખાલીફ માહરી પાસ ગંજ ખબલ્યાની કાંઈ મોટાઈ નથી. આ માહરો જમાનો ખુલપામાં ફેરવાયો છે તેથી આકેબત અજલ માહરી ઉપર ભમે છે; તાંહા તું ખાલીફની નીશાન કે ચાદની મને જરૂર નથી. હું મહજબ તેમ જમાનાથી બુદોજ ઈનશાન છું. માહરી ઉપર બુદાજ કેશરની

બાદશાહી ને હાકમી ચાલી છે. તેની ચાદગાર જીનસોથી માફરાં જાંઘરો જરપુર છે. વાસતે મને તું નામદારની કોઈ બક્ષેશ પરવરે નહી. મને તો એ જોહાંનશીન ખાલીફા, તુંએ માફરાં મરહુમ કેશરની જતરત કરી તેના બદલામાં કોઈ બેકીંમતી બક્ષવું જોયે. આ ગોળ લખોટો ખાલેશ ગોહરનો પારાદાર કરેલો કટકો છે. એની કીમત એના આબને ઝળકાટથી આશ-કાર થાય છે. ગમે એવી સીંહાસતે એ ગોહરી શેનારો કોઈ બીઆબાંનમાં સુક, અને જો કે તે શું ઝળકાત ને ઉજાસથી વ્યળકે છે.

એ લે, અને હીલમાં ચાદ રાખ કે તારાજ ને પાયામાલ ઇરાની ટોળામાં હજી એક બાધુર પશુ નાચાર ઇરાની વસે છે તે પાદશાહી ગંજ ખજાનાની દરકારથી દુર છે. તેણે પોતાની કોમને પાયામાલ કરનાર કોમના વડાના મનની મુરાદ બર લાવવા આ ખુદાપામાં જોહમત ખેંચી છે, અને મુરાદ ધરાવનાર મહજબ દુશમને જે નેકી ને હોંસ કેશર નૌશેરવાંન માટે બતાવી, તેની કદર અને અજાએબીમાં આ બેસુજું ગોહર જેની જોડ કદાચજ શાહાનશાહોના ગંજ ખજાણામાં હશે તે બખરખું છે. ”

એ બેલતાં જાંહાંથી તેઓ પાઉંપેઆદ થયા હતા, તાંહાં આવી લાગતાંજ ચીતા મીશાળે પેલા ઇરાનીએ કુદી હાફને શલામ અલેકે બજાવી ઘોડા ઉપર સવાર થતાંજ એક લગાવી કે પવન કરતાં વધુ ઝરફે તે પાહાડો ને ખરકો કુદાવતો ખાલીફ હાફને-અલ-રશીદ અને તેની નામવર મીજલશની નેપાહથી શુમ થયો.

છેલી બેસુળી બક્ષેશ ને તે ધસીનીતું ગંભીર ગમખાર બોલવું હાડને ખુબ ધ્યાંણથી મનમાં લીધું. તે આ વખતે બહુ કોઈ પેઆરામાં ખ્યારી વસતું જોહી રેહ્યા જેવા દીલગીર ચહેરે બેકામ ઉભો હતો.

વખત, ઓ બલવંત વખત, તાહરા ફેરફારમાં સર્વ અટવાય છે. તું ગોયા સીંહને સસલુ ને સસલાને સીંહ બનાવનાર અદુર્ધ તલ્લેશંમ છે. જેના જોર પાસ જેહાંન લરજતી ને નમતી, જેના રોબ પાસ શાહાનશાહો બેરોબ હતા, જેની પાદશાહીથી ખીજી પાદશાહાતો હલકી ને નીચી હતી, જેના પહેલવાનો જેવા જેહાંનમાં જંગીઓ નહી. જેના હથીઆર જેવા કારી કોઈ હથીઆર નહિ, જેની યુલામગીરીમાં ફતેહ હાથ જોડી રહેલી, જેના સર નીચે આફતાબ ને માહતાબ, અને જેના પગ નીચે આશ-માંન ને શીતારા, જે ઉપર કોઈ બતની અસર કરે નહી.

જે જોયો તે તેની પાસ તો તાંહાં નીરજીવ, તેવી જે ધસીનની પાદશાહાત, તેવા જે ધસીનીઓ, તે હાલમાં હાડનની બઓબલાલી પાસ કાંઈ નહી. એક પછુ ન રહ્યા કે પાછી વતનની ઉમેદ તાજી થાય. અરે વખત, ઓ વખત, તાહરા દાવપેચમાં ડહાબો કમડીમાં ને મુરખાઓ મહોરમાં પુંબએ છે !

ખાલીફ ભારી દબદબાથી કેશર નૌશેરવાનના ગંજ ખબલા સાથે મદાયુનથી બગદાદ જવા તઈઆર થયો. મંજલ દર મંજલ મઠક ને ઉતારે કરતાં તથા પાદશાહી નવાજેશ ને મરતબે પુ-બતાં બગદાદના સુંદર દરવાજે આવી લાગ્યો. બાહેરજ પાદશાહી

દેહરાઓ ખેંચાયા. પેલા ખેદમતગારને બગદાદની દરબારમાં મોકલ્લી હોનપસતીમાં ગરકાવ કરી કાઢ્યો. પેલા દરબારીને સારી દરબારમાં શરમાવ્યો, અને જે નશીહતો પેહેલવી હતી, તે પોતાની ભાષામાં ઉતરાવી તેની કેતાળો બનાવી બબબત પ્રગટકરી, એક શુનેરી પતરાં ઉપર તે કોટરાવી દરબારને મુખરે ટંગાવી.

પેલા મોખેદને પછે સારી નવાજેશથી ભરપુર કરીને રજા આપી. માચલ-ઉલ-નહેર તો ખાલીફના આબ્યાથી નવરોજના તેહેવાર મીશાળે ખુશ ખુશાળીની સમશનીમાં ખીજી રહ્યો.

ગણતરી વગરના ચેરાગોથી તે સરજમીન રોતારાલોકું આશમાન થયું. તેને તે ખરા આશમાનની ખુબશુરતી ઝાંખી પાડી. નીમશખે ખાલીફ તે બાબોજલાલી સાથે બગદાદમાં દાખલ થયો. દરેક જગો રામસનીઓના રાગ, દરેક જગો ઇશક અને રંગ અને તેજ, દરેક જગો ખ્યાળ ને શુમાન ને કેફ, બધે બગદાદ શરબતથી કેફી થયલું મીઠી આવજતમાં મસત હતું. નૌશેરવાનનો બખશેલો ખાનનો આ રોશનીમાંથી ચળકતો આવ્યો. ખાલીફ તે ખાનનામાંથી આખા બગદાદને લાયક નવાજેશ કરી. તેણે પોતાની રાણી જુબીદાને તો ગળામાં પહેરવા પેલી અજબ તખતી, સરપર મુકવા બેમુગ તાજ અને કપાળે લટકાવવા પેલો પુરાની ઠાહર ગોળો બખર્યો.

એક બેમુળો બાબુખંદ પોતે બાબુ ઉપર લટકાવ્યો. દરેક જનાનખાતું, દરેક માથુક અને દરેક રંગીજી બાંદી ઉપર તે લાયક હાલીઓ વરસાવી ખાલીફ તે ખાનનાનો બેમુખાર ઉપયોગ

ક્રીધો, લેક્રીન તેમાંથી કાંઈ ખાળી થયું હોય એમ હીશ્યું નહીં.

પાદશાહી ખબરો આ ખબરનાથી ભરપૂર થયો. સારા માવલ-
હુલ-નેહેરના મુલકે સારી રાત હીવસ કરતાં વધુ ખેલ રંગમાં
ગુજ્યાં પછે જેવાર આફતાબના કીરણો પહેલો શરેરો ખેંચાયો
કે તે તમામ ખલકત ખાલીફની મશાહદમાં મળી. ધરમના વડા
ખાલીફે જરના ખીછાણા ઉપર ડાબાણું માંડ્યું. કે અહીં ! એ
શુખનથી ખંદગી ચાલી. તે તુર નૌશેરવાંનના નામથી આખર
ચર્ક. શીરદુશમાં નૌશેરવાંન આરાંમ પામ્યો. એ છેલ્લો લખજ
કાફનની ખંદગી પાછળ બોળાયો.

મરણુવેલા હક નૌશેરવાંન આદેલની વસીઅત -

ઇ. સ. ૫૭૬ માં નૌશેરવાંન આદેલ શાહાનશાહ ગુજર
પામ્યો. તેનાં વિષે એવું કહેવાયલું છે કે પોતાનાં મરણની
છેલ્લી ઘડીએ, પોતાનાં બદનમાંથી જાન ગયા આગમચ, તેને
પોતાનાં વજીર તથા અમીર ઉમરાવોને નીચલી અજ્જલ પસંદ
વસીઅત કરી હતી, ને “અંદરજે ખુશાફે કોખાતાંન”
નામની પહેલવી ચોપરીમાં જલવાઈ રહી છે અને તેનો ગુજ-
રાતી સાર નીચે ગુજળ છે:—

“જ્યારે મારો જાન આ બદનથી છુટો પડે ત્યારે મારાં
કાલબુદને લઈ જઈ મેલ્યા પછી ત્યાં એકઠાં થયલાં સઘળાં
લોકોને ખુલંદ અવાજે જણાવું કે”—“આદમીઓ ! સવાળ કર-
વામાં ઉલ્લત રાખજો, ગુનાહ કરવાથી દુર રહેજો, આ દુનયવી

હોલત હલકી ગણાવે. આ બદન ગઈ કાલે એવી હાલતમાં હતું કે જે વેળાએ તેની હજુર આદમીઓ ત્રણ કદમની અંદર ઉભાં હતાં, પણ આજે તે બદન વીનાંતું થવાથી તેને હાથ લગાડનાર રીમન ગણાય છે, ને પવિત્ર થવા બરશતુમ નાહવું પડે છે, નહીં તો તે બંદગી કરવાથી અને બલાં લોકો સાથે ભેલાવાથી ખાતલ ગણાય છે. ગઈ કાલે એ જીવતું બદન પોતાનાં પાદશાહી દરજ્જાને લીધે પોતાનો હાથ કોઈને આપતું હતું નહીં, જ્યારે આજે તે મૂરકલ થવાથી કોઈ તેને હાથ લગાડતું નથી કે રખે રીમન થાય; માટે આ દુન્યામાં સર્વનાં સારા આશીર્વાદ મેલવો એવી રીતે ચાલજો, દીલમાં હમેશ સાચ્યાં કાંમ કરવાનો વિચાર કરજો લોકોનાં બલાં સારૂ ઉક્ત અને તાકાત રાખજો. કાયદાસરનાં અને પ્રમાણીક કાંમ કરજો, ઇનસાફનાં કાંમમાં હમેશ સખી રહેજો, આત્માને લગતી અને દીનને લગતી નસીઅત સાંભળનાર થજો, કોઈનાં હક ડુટતાનાં. ધ્યાનમાં રાખજો કે હકુમત અને હોલતથી કેવી રીતે બતી રહેછે.

આ દુન્યાની જાંઘી ટુંકી છે, જ્યારે આવતી દુન્યામાં લાંબી જાંઘી શુબરવાની છે, અને ત્યાંનો ન્યાયાધીશ સાચો છે, માટે આ દુન્યામાં લાંચ રૂસવતતું કામ કરતા નાં-રવાંનને બદલે તનને પસંદ કરતા ના, જો તમોએ અહીં ઘણો સવાબ કર્યો નહીં, તો તમારાથી મરણ બાદ ચીનવત પુલ પસાર કરી શકાશે નહીં, કારણ ત્યાં મેહોર અને રશને જેવા સાચ્યા ન્યાયાધીશો છે. જો તમો આ દુન્યામાં તમારી બહી દીનનાં

ફરમાન મુજબ ચાલશે તો મરણ ખાદ પેલી દુન્યામાં બેહેસ્ત મેળવશે. જો તમે કીરતીવાંન યવાનાં હો તો કોઈનું જલું જોઈ અદેખાઈ કરતા નાં. આ દુનીઆને એક મહેમાનનાં ઉતારાની જગા મીસાલ ગણજો.

મેહેનત ઘઈ યુનાહ નીવારણ કરવા ખંત રાખજો. તમારા-માનાં દરેક જણે આ સવાલો ધ્યાનમાં રાખવા કે હું કયાંથી આવ્યો છું ? શા કારણસર અતરે આવ્યો છું ? પાછું મને કયાં જવું છે ? ત્યાં મારી પાસેથી શું માંગશે ? આ સવાલોનાં જવાબ આ છે કે-હું અહુરમઝદની નજદીકથી આવ્યો છું, હરૂજની તથા હર-પ્રકારની બદીની સામે થઈ તેને તોડવા સાડ અરે આવ્યો છું, મને પાછું અહુરમઝદની હબુર જવું પડશે, અને ત્યાં મારી પાસેથી મં અતરે શું શું નેકી કીધી શું ઉયોગ કર્યો, અછલનો ઉપયોગ કરી કેવા પ્રકારની છંદગી ગુજારી અને સુધરેલો ખવાસ કેવી રીતે રાખ્યો, તે જાણવા માંગશે “

આટલું બોલી તે કેશરા આદેલે જાન કીરતારને સોંપ્યો.

ખુલાસો:—હક નૌશેરવાંન આદેલ પાદશાહનું દોખમું જોવા ખાલીફ-હાફ્ઝ-અલ્-રસીદ જાય છે અને નૌશેરવાંનની આઘાહી વાંચે છે, વિગેરે. નૌશેરવાંન આદેલને પોતાની હયાતીમાં આઘાહી થઈ એનો ભેદ છે, તેમજ આ દોખમું આટલો વખત એમનેએમ રહ્યું અને તે જોવા છેક બગદાદથી હાફ્ઝ મદાયનમાં ગયો ત્યાં જતાં મુશીબતો નહી, દોખમાં લખેલી દરેક

આઘાહી સાચી પરિ, એ બધી બાબદો હવાનાં ચમત્કાર છે. અને દુર્નીઆ લોકને નસીબત આપવાનાં પ્રુદરતનાં મોજેબ છે. (એનો પ્રુલસો આગળ વાંચતાં માલમ પડશે.)

હક નૌશેરવાંન આદેલ ઘણો નામીયો શાહાનશાહ ધઈ ગયો છે, અને તવારીખમાં એનું રાજ ઘણું વખણાયલું છે. અલબત્ત સારા પાવરની હવાનાં ઉચ્ચ જીવો હમેશાં પરસ્વાર્થી, અને નમાના, તેમજ સાદા અને સાલેશ છે. આદમ જાદ જન્મે છે ત્યારે રટે છે કે જેને આપણે ‘ હું એ, ’ ‘ હું એ, ’ સમજાયે છીએ, પણ તેનો ખરો ભેદ અશો શક્તિ નીચે મુજબ કહે છે.

“ જન્મ થતાંજ બચ્ચું રટે છે કે ‘ હું હાંને તું ત્યાં, ’ (એટલે હું પ્રુદરતથી કુટો પડેલો જીવ છું.) તે પ્રુદરતનો તેને વલતો, આશીરવાદ છે કે ‘ કરણી મુજબ બરણી ’ તારી સાથેજ છે, ‘ કરે તેવું મેળવજે. ’ બચ્ચું જે કહે છે કે ‘ હું હાં ને તું ત્યાં ’ તેનો ભેદ એ છે કે મુલ સર્જાતમાં જ્યારે કંઈજ ઉત્પત્તી નહીં હતી ત્યારે ફક્ત હવા હતી. એ હવા પાંચ તત્વોની બનેલી છે આતશ, પાણી, ખાક, હવા, રોશની, વિગેરે. એ હવામાંથી આસમાને જે તારા દેખાય છે એ તારાનો બંધાર થયો ને તે તારામાંથી આદમોનાં જીવની ઉત્પત્તી છે. ઇનશાનો જે પ્રુદરતને અરજ કરે છે તે સઘલી શર્જાતમાં ઇનશાનનાં જીવનાં તારને સંદેશો પુગે છે ને ત્યાંથી પ્રુદરતપર અરજ જાય છે, તે બાદ તે માલેકનાં હુકમથી રક્ષક હવાઓથી મહદ ઇનશાંનને મલે છે. માલેક પોતે

પણ ખુદ રોશની પ્રકાશ છે, ને તેથી તે નીરંજન નીરાકારને નામે બાહેર છે. એ સમયે કાંમ હવાઓજ કરે છે. તે મુજબ જન્મનાર બચ્ચાને ખુદસ્તનો વલતો આશીરવાદ છે કે ‘ કરે તેવું મેલવજે.’ વિગેરે. ઇનશાનોને પુનર્જન્મ છે, પણ આ જીવંતમાં જન્મ મધ્યે તો તે પહેલાં પોતે કોણ હતું તે જન્મનાર સમજી શકતું નથી. ગઈ જીવંતીએ શું શું કાંમો કર્યા ને આ જીવંતીમાં શું શું કરજો બતાવવી છે તેનું તેને યાદ નથી.”

“ જ્યારે કે તે મોટું થાય તો તેને જેવા સહવાસમાં ઉધરું હોય અને કેલવણી મલી હોય તે મુજબ તે વર્તે, પણ આ ગણા ભવમાં ને જીવંતી ગુજરી હોય તો તેને ખુદસ્તી પોતાને જાન થાય છે. ને જો સંજોગ બની જાય છે તો ખુદસ્તનો મેલાપ થાય છે ને નહીં તો બીચારું અટવાઈ અટવાઈ ઠેકાણે પડે છે. તેમાં જો માથે વાસેનાં સારાં હોય તો ઠીક, ને નહીં તો તેઓ પોતાની ચલગતે ચલાવતાં તે બચ્ચું જો તેઓનાં ઉલ્લાસ મુલતા વિચારોને અનુસરીને નહીં ચાલતાં ખુદાઈ સહ પકડે તો સ્થાનાં વાલીઓ તેથી ખુશી થઈ ઉકમાઈ લીએ છે પણ, જો તેઓ વીરૂદ્ધ જીવે હોય તો તે બચ્ચું બીચારું રીખાઈ રીખાઈ આગલ થાય છે. ગમે એવી ખંત સખવા છતાં તેનું સાર્થક થતું નથી ને આકેબત ખુદસ્તની કૃપાથી પાર પડે છે તો તેનાં પેલાં કહેવાતાં વાલીઓથીજ તેને બહુ સોસવું પડે છે. હવે ખુદસ્તનો તો હક ઇનસાફ છેજ. તે મુજબ જો તે વાલીઓની ગેબી ફેંટ પકડાય તો પણ તેનાં વાલીઓથી પેલું બચ્ચુંજ હારમાર થાય છે. વિગેરે.

પણુ સમજવાનું એજ છે કે કુદરતમાં હક ઈનસાફ છે. તેમાં ઉલતું ચાલનારાંઓજ અટવાય છે. કુદરતને માનનાર સુખી છે. નેક છાંદગીનો અધઝાંમ નેકજ છે. ને બદીનો અધઝાંમ બદ છે. ” વિગેરે.

સમજો કે 'આ ત્રણ પાંચ દીવસની દુન્યા છે, તેમાં પહેલો દીવસ આબવાનો, પાછલો દીવસ જવાનો, બાકી વચ્ચે દીવસો રહ્યા ત્રણ, એ ઈનશાનની છાંદગીનાં ત્રણ તખ્ખકા બચપણ, જવાની, અને ઘડપણ; એ ત્રણમાં પહેલા તખ્ખકામાં કરેલાં કામોનું ફલ ખીજા તખ્ખકામાં. ખીજામાં કરેલું ત્રિજામાં, અને ત્રિજા તખ્ખકામાં કરેલાં કામોનું ફલ ખીજા છાંદગીમાં અને તેમાં કરેલું આત્માની અમર્જીવેર મેલબ્યા જાય છે.

દરરોજ દરેક ઈનશાનો જે બજાર ખરીદે છે તે તો એક બેજાર છે પણ આ દુન્યા ખરી બજાર છે કે જ્યાં મુસાફર આદમ વેપારી તરીકે લલાઇનો સોદો ખરીદ કરવા નેમાયલું છે. હસ્તી પછી નીસ્તી, ઉદય પછી અસ્ત, સહવાર પછી સાંજ, વિગેરે તે કુદરતનાં કરેલાં નીરમાંન મુજબ રાખેતાનો રૈવયો ચાલુ છેજ, તેમાં તો આકેબત સુધી ફારફેર નથીજ.

તેમ આ દુન્યા બે કીનાર જમાનો કે અવસ્તામાં જેને 'જરવાને અકરનેહ' કહે છે જેની સરૂઆત કે છેવટ નથીજ, તેનાં લેહોને કોઈ પુગી વળ્યું નથી, તેમાં આવતાં અને વસતાં આદમીઓ કોઈ કદીખી કાયમ રહ્યાં નથી. અમર છાંદગી

બી નથી ને અમર કોઈ ચીજબી નથી ને રહેનાર બી નથીજ.

અમર છે ખુદરતનું નામ, ને નેકીનું કામ,
બાકી દરેક ચીજની અજલ તો છેજ.

નામીચો શેખ સાચાદી લખી ગયો છે કે ‘હક નૌશેરવાંન
આદેલ શાહાનશાહ હંવતો રહ્યો નથી, અને તેનું માટીનું
બદન માટીસે મલી ગયું છે, તોપણ તેની ખુબોધી તેનું નામ
અમર થયું છે, અને કાલ પણ નૌશેરવાંન હયાત હોય તેમ
લાગે છે. ”

હક નૌશેરવાંન પોતે કહી ગયો છે કે “ અમર તું આખી
જગતનો માલેક હોય અને તું કદાચ એક જમાના સુધી
હયાત રહ્યો હોય તોપણ તારી કબ્રને યાદ કરવા વગર હર-
ગેજ રહેતો નાં. ”

આ જમાનો જે આદમીઓનું રહેણી કરણીનું દફતર છે.
તેમાં જેવાં કાંમ કરશે તેવા લેખ કોતરાશે ને છંદગીની આખે-
રીએ તે સઘલાં રહેણી કરણીનાં દફતર સહીત મીનોઈ ન્યાયા-
ધીશની અદાલતે હક ધનિશાદમાં હાજર થશે. તે બાદ તે
ગુજર પામેલું રૂહ લાયક જગ્યે નેમાશે. માટે અમરગીની
ઉમેદ રાખનારે નેકી ને ખુબીનું દફતર ભરપુર કરવું જોઈએ કે
તેજ હમેસગીમાં કાંમ આવે, નેકબખત નૌશેરવાંન આદેલે
પોતાનાં દોષ્ઠામાં તખ્તી કોતરાવી હતી તેમાં લખેલું હતું કે

“ જે કાંઈ માફ હતું તે મારી આગળ જઈ પુગ્યું છે
જે હવે પછી કાંમ આવશે, અને તે એવા ધણીના હાથમાં

ગયું છે કે તેનો બદલો મલ્યા લગર રહેશે નહીં. ”

યાને નેકીનો કોઠરોને સવાળનો પોથો પરવરદેગારની હબ્બુ-રમાં પેહેલાં જઈ બેઠો છે. તેનો બદલો તે મીનોઈ જેહા-નમાં મલશે.

આપણે જ્યાં જઈએ ત્યાં આપણો જીવ આપણી સાથેજ છે ને ઘરખાર માલ મીલકત જ્યાંનું ત્યાં, તેની જગ્યાએ પડી રહે છે તેજ મુજબ આખર દહાડે સર્વે જ્યાંનું ત્યાંજ રહેશે જ્યારે કીધેલાં કાંમોની કેરદાર આગળ ચાલશે, સાથે માત્ર નેકી અને ખુશી રહેનાર છે.

સીકંદર ડૂબી પાદશાહ જ્યારે ઇરાંન સર જમીનપર ચઢાઈ લઈ આવ્યો અને તે જીત્યાબાદ ઇરાંનથી જ્યારે તેનાં પંજદેહ પામીર અને બેખીલોનનાં મુલક અને આરબસતાંનથી તે મીસ-રનો દરોઆવ હાથ કરીને જ્યારે તે હીદુસ્તાંન ઉપર ઉતરી આવ્યો ત્યારે હીદુસ્તાંનનાં બહુલા દાનાવોએ નસીઅત કરીતી કે તું ગમે-તેટલી લડાઈ કરશે, ગમે તેટલી કટલ ચલાવી મુલકો હાથ કરશે પણ આખર દાહાડે માત્ર તારું બદન રહી શકે એટલીજ જગ્યા તારે માટે ફાજલ પડશે. ત્યારે તું કેઈ જાંદ-ગીને ખાતર આટલી રંજ ઉઘાવે છે ? ” એ બધો સ્વાર્થી ઇન-શાંનોને લોભ છે, બાકી સર્વ જ્યાંનું ત્યાંજ રહેશે.

ક્યાં છે તે અસલ ઇરાંન, એસીરીઆ, મીડીઆ, અને બેખીલોન, બગદાદ, અને મદાસુન, બદખ, વિગેરેની બાહોજલાલી, અને કાંહ છે આગલા રોમની પાદશાહી, કે જેઓ અરધી

દુનિઆમાં હકુમત ચલાવતા હતા, ક્યાં ગઈ તે મીસરની મોટાઈ કે જે મુલક એકવાર સઘળા દેશોથી શ્રેષ્ઠ હુત્તર ઉદયોગ અને વીદ્યા એલમમાં આગળ વધેલો, જેનાં નામીયા બાદશાહી મેહેલો અને ગગન સાથે જઈ મલેલા ખુલંદ પહાડો તેમજ જ્યાંનો હીલતો દરીઆવ તમાંમ સોદાગરી વાહાંણોને સલામત લઈ જનાર તે તેની આગલી મોટાઈમાં ટકી રહ્યું નથી. ક્યાં છે આજે તે જાહોજલાલ ઈરાંનીઓની 'બાદશાહી', કે જે પાદશાહીની નીશાન વટીક આજે રહી નથી, માત્ર તેઓનાં કાંમોની નોંધ અને નેકી ખુબીની યાદગારી કાયમ રહી ગઈ છે.

પુરાતન પામીરનો આબાદ મુલક કે જે એકવાર 'અન'તે જેહાંન' તેમજ 'બાગે બેહશ્ત' ને નામે જાહેર હતો. લલા કાબેલ કવીઓ અને નામીયા કલમકસો એ શેહેરની મોટાઈ વિષે પુરા પડી શક્યા નથી, ત્યાંનાં મશહુર મેહેલોની ઉમદા બાંધણી પેલા ચેનેકાનાં જગ પ્રસીદ્ધ અલહામખાની કારીગરીને કે ચીન અને માહાચીનની ઉત્તમ નકસીઓને કે ઈસફાનનાં હુનરને જેખ આપે એવી હતી, જ્યાંની આબોહવા સદા સમાધાન બાગે ગુલીસ્તાંન મીસાલે, અને જ્યાંનાં ફલ અને મેવા તમામ દુન્યામાં પેદા થતા મેવાઓથી ચઢતા લેહેજત આપનાર, જ્યાંની ખુબસુરતીની જેહાંનમાં જોડી નહીં મલે, અને જેની જાહોજલાલીને કોઈપણ પુગી નહીં શકે એવું 'અવતું' દુન્યાતું બેહશ્ત પુરાતન પામીર પણ સદાકાલ તેની જાહોજલાલીમાં રહ્યું નથી, ને કલચકમાં ચગડાઈને પાયામાલ થયું છે.

વખતનાં મારામાં કોઈ ચીજ ખાકી રહી નથી ને રહેશેની નહીંજ ફક્ત અમર તે એકજ સાહેબ છે જે “અમર રોશની.”

આ ઉપરથી આદમજાતને ઘડો લેવાનો છે કે જે સર્વે ચીજની હદ અને આખર આવે છે. જમાનો પણ પોતાનો રંગ બદલે છે. ને ખુદરતથી પોતાનાં ચક્કરમાં ફરફેર બતાવે છે, અને કોઈથી ચીજ અમર રહી નથી કે હમેશગી સુધી રહેવાની નથી પણ માત્ર પરવરદેગારની હસ્તીજ અમર છે અને રહેશે.

વખતનાં વેહેવા સાથે દરેક ચીજે સેતારા, તારા, હવા, ઘડો શીરસતા વિગેરે સર્વેની ફેરબદલી થાય છે અવતારો બદલાય છે પણ માત્ર તે એકજ નથી બદલાયો કે જે હમેશમીનો રોશની પ્રકાશ અમર રોશની છે. ને તે માલેક ખુદ પોતેજ પરવરદેગાર કહેવાય છે, તે પાતે છે, ખાકી દરેક ચીજ જે હસ્તી ધરાવે છે તેનો નાશ થવો નક્કીજ છે.

નેકી અને ખુબી અમર દુન્યામાં કાંમ આવશે જેથી ખાકી દુન્યાનાં આદમીઓએ નેકીની સહે ચાલી હુમત, હુખત, અને હુવરસ્ત તેનાં ઉત્તમ કલાંમે સુજબ ખુબીનો ખજાનો સંઘરી રાખવો જોઈએ કે જે ખજાનો બેહેસ્તનાં મકાનને શોભા આપશે.

સિવાય લોભ, લાલચ, મોહ, માયા, કંદ, ફરેખ, સર્વે ચીજો તેનાં કરનારને આયદે દુઃખી કરે છે. તે માલેક સર્વ શક્તિ-માંન પોતેજ ખરો છે ને તેજ સર્વમાં વડો છે. સર્વ તેનાં ફરમાબરદાર છે. તેને નહીં માનનાર અને તેની હસ્તી નહીં પીછાછુનાર, તેની બંદગીને તથા બંદગી કરનારને ધીક્કારનાર

ધનિયાનો હલકા પાવરની હવાનાં યાને અંચની હવાનાં જીવો
હોય છે. ખુદા સર્વને નેક સહ બતાવી સુખી રાખે, અને
રોજી બક્ષે. થથ જમીઆદ થથ આફીનામી.

હક નૌયૌરવાંન આદિસનો અહેવાલ સમાપ્ત.
આ પુસ્તકમાં પાસેને ૧૯૧ મે સદેથી
મેહેમુદશાહની હકીકત વાંચો.

હેકાયતે મેહેમુદશાહ.

મુલતાન મેહેમુદશાહ જ્યારે તખ્તે બેઠો ત્યારે તેનાં અમલમાં જરતોરતી બેહેદીનાને વતલાવવાને કેટલોકોએ પાદશાહને અરજ કરી, તુરત પાદશાહે બેહેદીનાને બોલાવ્યા ને પોતાની દીન કબુલવા ફરમાવ્યું. તુરત બેહેદીનાએ દસ્તુરોથી દીનનો માજેબે બતાવ્યો, ફીરેસ્તા આવ્યા, અને છુલ'દ જરતોરતી મહજબ કાયમ રહ્યો. વિગેરે.

આ હેકાયતનો લખનાર દસ્તુર^૧ નૌશેરવાંન મરઝબાન એમ કહે છે કે મારા બાપ મરઝબાંને મને એ હકીકત કહી તે મેં લખી છે કે જ્યારે મુલતાંન મેહેમુદ ગઝનવી પાદશાહી બેઠો, તે વેલામાં બેહેદીનાનાં હાલ ખરાબ હતા.

શાએર^૨ ફીરદોસ્તીએ બનાવેલું શાહનામું કે જે એ પાદ-

૧. બેહેમન પુંજઆની રેવાવતમાં પણ આ હકીકત મલે છે અને આ લખાંશને મલતીજ છે,

૨. શાહનામાના બનાવનાર શાએર ફીરદોસ્તી મહોમેદન હતા. પણ તેમણે જરતોરતી મહજબની ખુબી અને જરતોસ્તી પાદશાહોતું વર્ણન લખ્યું અને તે બહુજ રસીલી એગાદતમાં હોવાથી બીજા શાએરોએ અજેબાઇને લીધે તેની અદાવત કરી. મુલતાંને શાહનામું બએતબાઇમાં રચાવ્યું તેનાં એકેક બએતની ચોક્કસ રકમ આપવા કહેલી હતી. બીજા

શાહે શીરહોસી સોડે તેનાં બચ્ચેત રચાવ્યા હતા તે શાહનામું પાદશાહ રોજ સાંભલતો ને બેહેદીનોની પાદશાહી અને મરહાનગીની વાતો સાંભળી ઘણુંજ ખુશાલ થતો તેથી પાદશાહની સોબતે બેસનારા મુસલમાન દલગીર થતા, કે એ રાત દીન શાહનામાની વાતો સાંભલે છે. વિગેરે.

વલી શાએર શીરહોસીની અદાવતનાં કરનાર ખીબ્ત શાએરો (કવીઓ) ને પણ ગમતું નહીં. તેથી પાદશાહની મીજલસનાં ખીબ્ત સંઘળા શાએરોએ મસલત કીધી, અને એક ખીબ્તએ કોલ લીધા કે આપણે પાદશાહ આગળ અરજ કર્યે. એવા એ-

શાએર જે અદાવત કરનાર, તેઓએ પાદશાહને ઉલ્લતું સમજાવ્યું કે પૈસા વધારે લેવાનાં લોભમાં શીરહોસીએ શાહનામું બનાવતાં વધારે બચ્ચેતો કીધા છે, વિગેરે. તેપરથી શીરહોસીની મહેનતનો બદલો પાદશાહ પાસેથી નહીં મળ્યો, ને બધારે મળ્યો ત્યારે એવી કીસમે બન્યું કે એક વેળા શીરહોસી બબ્બરે ફરતો હતો ને તેવામાં તેની રમેલી બચ્ચેતબાજ એક અબજો કોઇ છોકરો તે વેળા ત્યાં ગાતોતો, તે સાંભળી તુરત શીરહોસીને પોતાની હકીકત બાદ આવી કે ત્રિસ વરસ મેહેનત કરી શાહનામું બનાવ્યું તેનો કંઈજ બદલો ન મળ્યો વિગેરે, એવામાં તે બેબાન થઇ પડ્યો. એવી હાલતે તે બેમાંન થઇ જમીન પર પડ્યો અને ત્યાંથી તેને મરણ પામેલી હાલતમાં ધર લાવ્યાં, તેને દફનાવા લઇ જવા તેનો જનાબો ધરની બાહાર લઇ આવ્યો છે તે વેળા પાદશાહ તરફથી શાહનામું બનાવવાની મેહેનત માટે માટે કહેલી સરત મુજબની રકમ તથા હદીઓ વિગેરે આપ્યું, જે તેની બહેનોએ ધમેમાં આપ્યું, વિગેરે.

સાદાથી તે સઘળાઓ પાદશાહ આગળ ગયા, અને તેનાંપર દોઆ કરી, કહ્યું કે પાદશાહ હુમારી અરજ સાંભળ.

આપણામાં આદમી બોહોતેર ફીરકા છે. તે સર્વે ટોળા શાહનાં ફરમાન મુજબ ચાલે છે. તે ટોલાથી એક ટોલો ઘણો જ બુરો છે તેથી તાહારી આગળ જાહેર કર્યે છીએ કે તમામોથી

હવે હવાનો એક મોજેજો થયો. શાહનામુ રચવા માટે જીવતાં તેા ફીરોશીની અદાવત કરી પણ તેનાં મુવા બાદખી તેનો જનાળે નહીં ઉદાવવા અદાવતનાલાઓએ ડેરાવ કર્યો. ફીરોશીને એકજ છા-કરો હતો, તે તેની હવાતીમાં અમાડથી મરી જવાથી ફીરોશીની ચાર દોકરીઓએ તે જનાળે ઉપાડ્યો, પણ તે વેલા તે જનાળે તે બાહ-ઓના ખમાથી એક વેહેંત (ખીલમપુર) ક્યો અધર રહ્યો તે જેઈ ખીગઓ તેને હાથ લગાડવા જતાં જનાળે હતો તેથી પણ વધારે ક્યો થતો ગયો ને જ્યાં તેને બુમીદાહની જગ્યા આવી ત્યાં સઘળાં ગયાં ત્યાં તે જનાળે પણ ગયો.

સાર મતલબ એજ છે કે હંચા પાવરનાં જીવોને હમેશાં ખુદરત પોતાનાં માખાપ સમાન છે અને સઘળાં ઇનસાનો બાહ બહેનો માફક છે. તે મુજબ ફીરોશીને પણ લાગતું અને તે પોતે ખુદ મુશ્કલમીન હોવા છતાં જરયોસ્તી શાહનામુ ' જનાબ્યુ ' એટલે અદાવતની હવાનાં જીવોએ તેની અદેખાહ કરી પણ ખુદરતની મહેરબાની તેથી તેનાં જીવ વગરનાં તનને ડેકાણે પડતાં પણ આ ખુદરતી મોજેજો થયો. ખુદર-તપર જેઓની જનફેશાંની છે તેઓ કદાચ પહેલાં દુઃખી થાય છે પણ ખુદરત હમેશાં હુખી મદદ તેને પુગાડે છે અને આવડે તે જીવો ખુદરતનાં માનીતા છે તેઓની અદાવત કરનારને ઠરણી મુજબ ફેજ મલે છે.

એ ટેલો ઘણો ખુરો છે દુરસ્ત વાતપર નથી તે સર્વે બેરાહા બેહેદીન છે, બાટલ વાતપર ચાલે છે, એ ખુબ નહીં. માટે તું શેતાબી કર, અને તે લોકોને ગરહન માર તથા મુસલમાન કર, કે જે વાતથી તું મેહેસ્તમાં જાય. તું તમામ મુલ્કોનો ધંણી છે તો હમોએ શેતાબીથી કહ્યું તેપર તું અમલ કર.

જ્યારે પાદશાહ મેહેમુદશાહે પોતાનાં ખાસદારોથી આ બાબદ સાંભળી ત્યારે ફીકરમાં પડ્યો, અને બંદગી કરીને મીજલસમાં ગયો. ત્યાંથી એક આદમી મોકલ્યો ને બેહેદીનોને બોલાવ્યા.

મેહેમુદશાહે દરેક જગેથી તમામ બેહેદીનોને બોલાવ્યા, - અને કહ્યું કે “ગળર લોકો મારી વાત સાંભળો ને તમો સધળા મુસલમાન થાવો.” તમામ બેહેદીનો આભેદ થયા, અને દલગીરીથી પાદશાહને નમન કરી દુઃખી હીલથી અરજ કરી કે “અએ પાદશાહ, અત્યારે હમો તાહરા બંદા છેએ તારૂં ફરમાન સરપર ચલાવ્યે પણ દીનનું ફરમાન કેમ તોડીએ? હમોએ કંઈ તાહરી તકસીર કરી નથી, હમો તારા હોસ્ત છીએ, અને તારા હકમાં હમેશ ભલી દુવા શુભર્યે છીએ.”

સુલતાન મેહેમુદે કહ્યું કે “મારી વાત સાંભળો, તમામ જેહાંનનો ધણી ખુદા છે તેનાં હોકમપર ચાલો, ખુદાને તથા રસુલને તમો પીછાણો. મુસલમાન થાવો. તેમ જો નહિ થાવો તો તમારાં ઘર ખોદાઉ અને ગરહન મરાઉ, એવો ખુદા તથા પયગમબરનો હોકમ છે.”

જ્યારે પાદશાહને મોહોડેથી આવ્યા સખુનો સાંભળ્યા ત્યારે

તમામ બેહેદીનો ફીકરમંદ અને બેકસર થયા, અને એક દાનાંવ મઈ બેહેદીન ટોલામાંથી નીકળ્યો, હાથમાં ખંજર પકડી પાદશાહ-આગલ આવ્યો, અને નમન કરીને સુલતાન મેહેમુદને કહ્યું કે “ભલે તું હમો સર્વેને તું ગરદન માર, પણ હમો હમારી દીન જે ખુદાપાકની દરબારેથી હમારો પયગમબર સત જરતોસ્ત લાવ્યો તે દીનપર બેશક છીએ. સપેંતમાન જરતોસ્તે એ દીન પાદશાહ ગોસ્તારપને કબુલ કરાવીછે, અને જંદ અવસતા આજે પણ હમો પઢીએય. હમારા પયગમબરે ઘણાંએક મોજેબ ખતાબ્યા છે, તેમાં પાદશાહ ગુસ્તારપ લખતાં લખત પોતાનું બેહેસ્ત જોઈ આવ્યો છે, તેનો બેટો પેશોતન અમર્ગ થયો, વજીર જામારપને આગાહી મહી તેને શું બન્યું ને શું બનશે તેની જામારપી કેતાબ લખાવી છે, ને ગોસ્તારપનાં બેટા અસપંદીઆરને શેઈનતન કીધો છે. એ સિવાયનાં મોજેબ ઘણા છે, ને હમો એ દીનપર બેશક છીએ. ખુદાઈ રાહપર ચાલનારા, અને દરેક ટોલાથી એલાયદા એક ખુદાને માનનારા છીએ, એ દીનને ખાતર હમો હમારો લુવ દેશું.”

જ્યારે સુલતાન મેહેમુદે એવું સાંભળ્યું ત્યારે તેનો લુવ ફીકર અંદેશા ભરેલો થયો, અને વિચાર કરી બેહેદીનોને કહ્યું કે.

“તમો એ તમારી દીનનો મોજેબે તરજબો દેખાવો, જેથી તમામ આદમી તમારી દીનની કરામત અને મોજેબ જોય, તમારી દીન બરહક થાય.”

પાદશાહથી આવું સાંભળી પેલા બેહેદીન મરદે પાદશાહને

હોઆ કીધી, કે “એ પાદશાહ, જેદાંનમાં હમેશાં તું ખુશહાલ રહે. હમો દસ્તુર તથા મોખેદોને તારી આગલ બોલાવ્યે, અને જાંદ અવસ્તાથી મોજેબ બતાવ્યે, પણ મએદાંનમાં તારી સાથે બે જણા ખીબા પાક રવેશે ગોશલ કરીને પાક કપડાં પેહેરી ખોદાની બાંદગી કરી સર જમીનપર મેલી ખુદાની બાંદગીમાં મશગુલ થાય, અને તાહકું લશ્કરખી દુર ઉભું રહી મોજેબે જોય, હમો કે દીવસ લગી ખુદાની બાંદગી અને સેતાએશ કરીએ, અને ખુદાતાલાથી તુંને દીનનો મોજેબે બતાવીશું, જે સલી દીનની હાજત તું બાહેર દેખશે.” એટલું કહી પાદશાહ આગલ જમીનને બોસો દીધો, અને ખુદાપર ઉમેદ રાખી, ઘેર ગયાં.

સુલતાન મેહેમુદે પોતાનાં બે ખાસદારો બોલાવ્યા અને તેઓએ દિવસ ત્રણ લગી દરરોજ ગોશલ કરી બાંદગી કરી. તે પછી

પાદશાહ તથા બેહેદીનો સર્વ આતશબહેરાંમનાં ગુમત આસપાસ બાગમાં મોજબે જોવા ગયા.— ત્યાં પાદશાહની બરોબર ત્રણ જણ હતા અને પાદશાહતું તમામ લશ્કર સહવારમાં આતશબહેરાંમનાં બાગમાં ગયું, ને સર્વ દુર ઉભાં રહ્યાં. તે બાગ દરમીયાનમાં ગુમત હતો. તેમાં અંદર કેટલાએક નેક મોખેદ હતા. તે મોખેદોએ શેતાબ ખુસ્તી કીધી, ખુદાએતાલાની બાંદગી કીધી, અને આતશબહેરાંમમાં બાય દેઈ આતશ નીઆએશ પઢી, અને દાદાર અહુરમજદની આગલ મીનત બરી કરી, અને તુરત મોટી ખુબથી મીનો નાવરની યજ્ઞશને કીધી, કેટલાક દસ્તુર મોખેદો મલી દાદારતું આફર

ગાંન ક્રીધુ, દાદારની બાજ ઈછુ, અને આતશપર અગર મુખર લોખાંન ખુશબો બાલી કે તુરત ^૧ફરેસ્તાઓ પોતાનાં ભેકમાં આવ્યા.

દશતુરાંન દશતુરનાં મોજેભથી, સુલતાંન મેહે-
સુદે પહેલે દીવસ ફરેસ્તા લીલા ^૨લેખાશે જોયા:—
પાદશાહે આસમાનપર નજર કરી જોયું ત્યારે અબ્બયબ દીકું
જે તમામ ફરેસ્તા શબઝ પોસ લીલે પોશાગનાં પેહેરેલા તમામ
હવામાં આવ્યા એવો મોજેજો પાદશાહ તથા તમામ લશકરે
જોયો તે સર્વે ફરેસ્તાનો લીલો લેખાશ હતો, ઘોડા લીલે લેખાશે
હતા, ફરેસ્તાઓ પાસે ^૩હથીઆરો હતાં ને હવામાં બોલા-
બોલ થતી હતી. એ રીતે દેખાવ જોઈ સુલતાંન ઘણો હેરાંન
રહ્યો અને દીલમાં ખુદાનું નામ પઢવા લાગ્યો. તે મોજેજો જોઈ
સર્વ ધર ગયા, અને બધું શાંત થયું.

૧. યાને આસમાન પર એવા રંગનાં વાદલાં દેખાયાં, ને રંગ
બદલાવા લાગ્યાથી પાદશાહની ખાત્રી થઈ.

૨. યાને બાગમાંથી આસમાનપર નજર કરતાં તેનાંપર વાદ-
લાંનો રંગ લીલો દેખાયો. બંદગી કરવા આગમય આસમાન નીરાહું
હતું ને બંદગી પુરી થતાં જોતજોતામાં આસમાનપર વાદલાં ચલીઆ
ને તે લીલા રંગનાં હતાં. જે મોજેજો જોયાથી સુલતાંન મેઢેમુદ તથા
રૈયત અને તમામ જોનારાઓ અબ્બયબ થયા. આદમીનાં સ્વરૂપે ફરેસ્તા
આવ્યા નહિ હતા પણ આસમાનપર આ ક્રીસમનો દેખાવ થયોતો.

૩. એવી ક્રીસમે હવામાં આકાર દેખાયા, અને બોલાબોલ
થતીતી એટલે હવામાં મર્જના થઈ હતી.

ખીજે દીવસે દરતુરે મોજેજો ંતાવ્યો, સરેદ પોશાગમાં ફરેસતા હતા:—એ કેતાબનો કરનાર એમ કહેછે કે ખીજ દીવસની વાત સાંભલ અને ખુદાની ખુદરત જો. ખીજે દીવસે શરોસની યજ્જને ઇજ ખુશ આવાજે પડ્યા તે વેલા ફરેસ્તા આસમાનપરથી દુનિઆની હવામાં આવ્યા તે તમામ નુર ભરેલા અને તમામોનાં પોશાગ સરેદ હતા, પાક દીનનો મોજેજો સર્વ કોઈએ દીઠો તેથી પાદશાહ તથા લશ્કર સર્વ ખુશાલ થયું. સુલતાન મેહેમુદ ઘણો જોક તથા ખુશીભર્યો થયો, ખુશ હવાથી હેરાંત રહ્યો. મોજેજો જોઈ સર્વે પોતપોતાને મુકામે ગયા.

ત્રિજે દીવસે દરતુરોથી મોજેજો દીઠો, તેમાં દેવોનો ટોલો દીઠો, પાદશાહ ઘણો હેરાંત રહ્યો:— ‘આ હકીકતનો લખનાર એમ કહે છે જે એ નામદાર, ત્રિજે દીનની વાત સાંભલ, અને ખુદાઈ ખુદરત જો.’ ત્રિજે દીવસે સરખી પરગણું કરવા બેઠો તે પરગણું કરીને સીરાબની યજ્જને બેસે, તે પરગણું કરતાં મોબેદની હાહાડીનો વાલ એક તે બરશમમાં તાય ખાંધતાં હવંગહાંનમાં ખંધાયો, તે પેલા બહુનાર મોબેદે બંધયું નહી. જેવારે સીરાબની યજ્જને કરી રહ્યા ને પાદશાહે આસમાનપર નજર કરી જોયું, ત્યારે ઘણું અંત-યંબ દીઠું, સીંહાં દેવ કાલી નીશાંત સાથે હાથીની પીઠપર બેઠેલો કાલા સીંહ તથા બદબો ભર્યો ઉત્તર (દીશા) તરફથી નીકળ્યો; પાદશાહ તે જોઈને ડર્યો, ને ખુદા આગલ નાંલેશ

કરવા લાગો, પછી એક પોતામાંથી એક મર્દને દસ્તુરની પાસે મોકલ્યો, દસ્તુરોને અરજ કરી પુછ્યું કે આજે આવો ખુશો ટોલો દીકો તે શું છે ?

પાદશાહે દસ્તુરને પુછ્યું તે પછી ફરીવાર પાછી યજ્ઞશને ઇંજી તુરત પાદશાહને મોજેજો દેખા-રાવ્યો તમામ ફરેસતા લાલ લેખારો હવામાં આવ્યા: પાદશાહ તરફથી આવેલા પેલા મરદે દસ્તુરને પુછ્યું કે. “આ ખુશો ટોલો ગમી અને શોકભર્યો સીંઢા કાલા રંગમાં દીકો તેથી પાદશાહ ઘણો ખીધો છે, માટે તેની આગલ આવી જવાખ હઇ જવો” એટલું કહી તે મર્દ પાદશાહ પાસે પાછો ગયો.

તે પછી દસ્તુરે જેવા લાગા તેઓની નંજરખરશમ ઉપર પડી તે ખરશમમાં ખાલ દીકો તેથી ખરશમ અપાવ ધર્મ, નાપાક શએ-તાને એ હરકત કીધી, પણ ખુદાઈ ખુદરત એવી કે એ હરકત દીકાથી ખારીક દીનનો મોજેજો અટકો થયો. પછી દસ્તુરે એ ફરીયાં યજ્ઞશને ઇંજી, ત્યારે પાદશાહે વડી ખુબ અન્તયખ દીકું, તેથી મેહેમુદ પાદશાહ ઘણો ખુશાલ થયો તેને જોયું કે તે દીવસે હવા લાલ લેખાંશમાં હતી તેથી પાદશાહ ઘણો અન્તયખ રહ્યો અને સઘળા મેહેદીનોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા.

પાદશાહે દસ્તુરોને વાત પુછીને સર્વને આજ્ઞદ (છુટા) કીધા:—ત્યારેબાદ પાદશાહે મોબેદોને કહ્યું કે એ વાતથી મારી ખાંતર નીશા કરો કે પહેલે દીવસે સખગ (લીલા) પોશાગે ફરેસ્તા દીકા તેથી ઘણાં ખુશાલ થયા, ખીજે દીવસે

સફેદ પોશાગે આફતાબ જેવા નુરબયાં લેયા, ત્રિજે દીવસ એવી ઈમાલત બેઈ કે તે દેહેસ્તથી મારો જીવ બચ, તેથી મેં આદમી તમારી પાસે મોકલ્યું તે આદમી આબ્યું તે પછી લાલ પોશાગે નુર બયાં ફરેસ્તા દીઠ તેથી મારો જીવ ખુશાલી બરો થયો તેથી આ બાબદ બહોર કરો કે એ ત્રિજે દીવસે મેં એવો ખુરો યેલો દીઠો. ત્યારે મોખેદોએ જવાબ દીધો કે:—

“ ૧ બરશમમાં બાલ એક પડયો ને સાથે બંધાયો તે હમે બલ્યું નહીં તેથી હમારી બરહક દીન એક બાલે એવી થઈ. અએ પાદશાહ હમારી એ દીનને ખુબ ખુલંદ બલ્યુ. કે એક બાલ બરશમ ઉપર બંધાયાથી આવી ખલલ થઈ, ફરેસ્તાને ધામ દેવેં આબ્યા, એ દીન એવી પાક છે વાસ્તે ખુદતાઆલાનો હોકમ જે એ દીનથી હમા સુકશુબરી કર્યે છીએ, ખુદતાઆલાએ હમાને ફરમાબ્યું છે તેથી એ દીનને ખાતર હમારો જીવબી આપ્યે, હમારી બલી દીનમાં તલાક નહીં હોય તથા કોલ તથા સરતથી નહીં ફરીએ, એ દીનમાં ગોલાંમખાગીનાં કરનારથી દુર રહેવાનો સવાબ લેણું છે, જદુગરોથી દુર રહેવાનું ફરમાન છે, જે એ દીનથી ફરે તે દુનિઆમાં મોરાદ નહીં પામે”

૧ યજ્ઞનેનાં આલાતો વપરાય છે તેમાં “ બરશમ ” એટલે યજ્ઞનેનું બહુતર બહુતી મોખેદ છે. યજ્ઞનેનાં આલાત, તાવ સાંકરીથી બાધે છે તેને “બરશમ” કહે છે. એમાં ખજુરીનાં ઝાડની પાતરી તથા ગ્રીપ વપરાય છે ને નહીતર તાવ સાંકરી વપરાય છે.

પાદશાહે એ વાત સાંભલી ત્યારે થોડીકવારે મોખેદપર નજર કરી જોયું ને મોખેદને જવાબ દીધો કે:—

“તમામ તમારી દીન ઉપર તમો સર્વે ઓરતવાર રહો, તમારી દીનની વચમાં હું નહીં આવું જો તમારી દીન એક બાલે એવી થાય તો એ દીનની રવેશ બાલ કરતાં બારીક હશે વાસ્તે તમોને મેં બચું, તમો પોતાની દીનનીસહા ઉપર બેથક રહો, એ દીનની રશમ ખુબ સખો.”

ત્યારે મોખેદોએ જુબાંન ખોલી પયગમબર સપેંતમાન જસ્તોસ્તનાં હાલની વાત કહી, કે:—

ગુસ્તારપશાહની પાદશાહીમાં એ દીન બહેર થઈ, પયગમબર જસ્તોસ્ત હકની દરવાહેથી દીન લાબ્યા, અને અનેક સંકટો વેડી ગુસ્તારપશાહની દરવાહેથી એ દીન બહેર કરી છે, નજુમનો એલમ લાબ્યા જેવો એલમ દુનિયામાં નહીં હતો, અને બેહેસ્તથી સરવતું ખીજ લાબ્યા જે ખીજ આતશનાં ગુમતની આગલ બાગમાં રોપ્યું, તેને વરસ સાત થયાં ને તે એટલું મોટું ‘ઝાક થયું’ જે વામ ૪૦ લાંબુ ને વામ ૪૦ પહોલું થયું હતું. એ દીન બહેરમાં લાવતાં હમારા પયગમબરે ઘણા મોજેબઓ બતાવ્યા હતા, અને ગુસ્તારપશાહનાં સમ્યઅમલમાંજ તુરકસ્થાનના પહેશી

૧ આ સરવનાં (બ્યાને સરોવરનાં) ઝાક વીસે સઘળા જસ્તોસ્તી મધોમાં એક મરખું લખાંજુ મળતું નથી, વધુ ખુલાશા માટે વાંચો મારી કેતાબ “મહજબે જસ્તોસ્ત” માં પાને ૨૭૩ મે “સરવનાં ઝાકનો મોજેજો”

રાજા અરબરપે (અફરાસીઆબનો નણીરા) લડાઈ જમાવી, સબખ ગુસ્તાસ્પશાહે દીન કબુલ કર્યાથી તેનાંપર અરબરપે લખ્તું કે “એ દીન કબુલ નહિ કરવી ને એ કબુલે તો તકરાર થશે.” વિગેરે. આ ઉપરથી તેઓમાં લડાઈ થઈ. આખરે ગુસ્તાસ્પ-શાહનાં બેટા અસપંદોઆરે અરબરપને મારી નાંખ્યો, અને એ દીન પાછી રોશન કીધી. તે પછી ૩૦૦ વરસ એ દીન ખુબ ચાલી, ત્યારબાદ એ દીનની પડતી થઈ. સીકંદર બાદશાહે એ દીન બરબાદ કીધી, જંદ અવસ્તાનાં પુસ્તકો બાંચેઆં કીધાં, નબુમ અને રમલનાં પુસ્તકો રાખી બીજી સર્વે દીનની કેતાબો આતશમાં બાળી નાંખી. મરહુવેગા તે પછુ નાઉમેદ થઈ મુવો. વરસ ૩૦૦ મુધી અશકાનીઆંની પાદશાહી થઈ હતી, તે પાદ-શાહીમાં પછુ એ દીન ^૧કમ હતી. ત્યારબાદ અરદેશીર બાબે-ગાંન પેદા થયો, તેને ખુદાઈ દીન રવા કીધી, તેના વખતમાં દસ્તુર અરદાએવીરાફને ખુદાની દરબાહે મોકલ્યો ને ૭ દીવસ ખુદાની ^૨દરબાહમાં રહી, બહુ તથા બુર જે હીકું તે પાદશા-હની દરબાહમાં વાત કીધી તે નવીશંદાએ લખ્યું, ને મોબેબ બતાવી દીન પાછી રોશનરાહા કીધી. ત્યારબાદ શાહાપુરશાહનાં

૧ ચાને બરબાદ થઈ હતી. સંપૂર્ણ પગાતી હતી નહિ.

૨ ચાને દસ્તુર અરદાએવીરાફ મંગ પીને સુતા. સાત દીવસે ગમત થયા અને તેવજીતું રહ મીનોહની ખબર લાન્થું તે હકીકત માટે વાંચો. ‘અરદાએવીરાફ નામું’ પુનર્જન્મે ગણતાં આ કેતાબની પ્રગટ કર્તાનાં અનેક પુનર્જન્મોમાં એક જન્મે દસ્તુર અરદાએ વીરાફ છે. એવો ખુદરતનો જવાબ છે.

વખતમાં આદમીઓ ઘણાં બેસાડા હતાં ત્યારે દશતુર આદરબાદ મારેસ્પંદે એક મોઝેલે દેખાડયો અને પંચકુટ લઇ, નવ મણુ ઉકાલી, પોતાની છાતી ઉપર રેડયું પણ તેનો એક ખાત્ર વાંકો નહિ થયો, આ મોઝેલે દીકાથી ૧૭૦૦૦ સતરહજાર બેહેદીનોની શકે ભાગી અને પાછા એ દીનમાં આવ્યા, અને એ પાક દીન રોશન કીધી, અને ત્યાર પછે કોબાદશાહની પાદશાહીનાં અમલમાં એક શ્રીદુરી આદમી નામે મજદક^૧ પેદા થયો, તેને રાહ ખુરી ધરી, આતશકદાહ હેઠે રાહ કાપી, એક તલ્લેશમ કીધો હતો પણ આખર નૌશેરવાને મજદકનાં લોકોને અને મજદકને

૧. આ બાબદ મારે વાંચે મારી “મહુજબે જરતોશત” કેનાંખતું પાતું ૧૮૩ મું. ૧૮૧ મે પાંતેથી આખર લખરાનાં લખાં-લુતી બાબદમાં આ બાબદ છે કે—“જરતોસ્તે મીનોમ્ જમ્ દાદાર પાસે અમર્મો ભાગી, દાદારે તે ના પાડી તે પછી જરતોસ્તે હરરીસ્પ આમાહી ભાગી જે દાદારે બક્ષી. બ્યારે હરરીસ્પ આમાહી જરતોસ્તથી દુર થઇ ત્યારે જરતોસ્તે બપયું કે હુ ખવાય જોવું છું. તેથી દાદાર અહુ-રમદે પુછ્યું જે “તેં શું દીઠું?” ત્યારે જરતોસ્તે કયું કે “મે મી-નોમ્ બેહેસ્ત દીકાં તેમાં એક આક ૪ દાલાલીવાલું દીઠું, તેની એક ડાંખલી સુનાની, ખીજ રપાની, ત્રિજ પોલાલી, ચોથી ત્રાંખાની હતી.”

અહુરમજ્દે કયું કે તે જે ચાર ડાંખલીઓ જોઇ તે ચાર હીંગામની નીશાની છે, પેહેલી સોનાની ડાંખલીનો બેદ એ છે કે કયાની ચુસ્તા રપલાહ તારી દીન કયુલ કરશે ને તમામ નાપાક દેરોનાં કાલખુદ તેમજ તું દેવ, છત, તથા પરીઓને જમીનના પેટમાં નાખુદ કરશે (વાને એ હવા જતી રહેશે) ખીજ રપાંની ડાંખલીનો બેદ એ છે

માયો, એ દીન યઝદેઝરદ શેહેરીઆર સુધી હમેશ કતારથી રહી, તે વાર પછી તાહારો રસુલ પેલા થયો, તેને તારી દીન સંઘળે રવા કીધી, તેવાર પાદશાહ અમીર મોમેનીએ હમોને ખલાસ કીધા; જે હમો હર ભાંતનો પોશાક પેહેરીએ છીએ. હર વરસ હમો અમીરનાં હોકમથી એક દેરમ રૂપાંને આપતાં. આખર પાદ શાહ મેહેરખાંન થયો, ને એક દેરમખી હમોને બદલ્યો, અને એક દેક નાનું હમોને બદલ્યું, ને હમોને લખી આપીને હમોને આબાદ (છુટા) કીધા, તેથી હમો તાહરા તાજ તખ્તનાં બંદા છીએ, તાહરા બખ્તથી તાહરી ખસલતથી હમો છવીએ છીએ એટલું કહી પાદશાહ પર ભલી દુવા ગુજરી બેહેલીનો પોતીકે ઘર ગયા, દીન સલામત રહી. ખુદાને જે ચીજ આયબવી છે તેને હરકોઈ ભાતે માલેક મદદ પહોંચાડે છે.

હેકાયતે મેહેમુદશાહ સમાપ્ત.

કે અસ્ટેશીર ખામેકાન પાદશાહ, સીકંદર પાદશાહે પાપમાલી કરેલું રાજ્ય અને દીન નવેતરથી આસકારા કરશે. ત્રિજ પોલાદની ડાંખલીનો બેદ એ છે કે નૌશેરવાંન પાદશાહનાં વખતમાં મળદક પોતાની પયગમ બરી ચલાવશે પણ નૌશેરવાંન તેને સીકસત આપીને જરતોસ્તી દીન તાજ કરશે, પાછી ફેલાવશે, ચોથી તાંજાની ડાંખલીનો બેદ એવો છે કે આખર હજારાની સરખાતમાં યઝદેઝરદ પાદશાહ ઇરાંનનું તાજે તખ્ત પોહી બેસશે ને ઇરાંનપર આરબોનું રાજ્ય થશે ને બધે ખુલમ બસતીનો દોર થશે. આ લખાંણ સંપૂર્ણ સમજવા માટે વાંચો પાછળ ખુલાશો.

ખુલાશો:—આ લખાંચુ પરથી નસીઅત લેવાની છે કે જ્યારે દીન દુશ્મનાઈનાં વખતમાં દીન પાલવા બાપે ઈનતેજરી કરવી પડતી હતી, જ્યારે હમ બહમ મોજેન્તઓ થતા થતા હતા, અને દીનની બરબાદી થતી અટકતી હતી એવું જાળજા લખાંચુ મળી આવે છે. ત્યારે હવે આ ઉપરથી વિચાર ઉપજે છે કે જ્યારે આજે સંપુર્ણ દીન પાલવા માટે અદલ પ્રિટીશ શેહેનશાહત તરફથી છુટ છે તેવા વખતમાં આપણા લોકો હાથે કરીને દીનની બરબાદી કરે છે ને સુધારાનાં સીસટમ પાડે છે.

જેથી ઉમર તથા રોજીનો ઘટાડો, ને સાથે દરેક પેદાશનો પણ કસ ઓછો ને મોંઘવારી વધી ગયું છે. કારણ નાપાકી નહિ સચવાયાથી બદ હવાનું દોર વધે છે અને તેનાં સબબે આબાદીની હવાને નુકશાન પુગવાથી આબાદીમાં ખસડા પુગે છે, ને ગમે તેટલી મેહેનત છતાં પણ ઉત્પત્તીનો પાક સંપુર્ણ ઉતરતા નથી ને મોંઘવારી ઘડ છે. એની સમજ એવી છે કે દરેક કામ હવાથી છે. આપણે બે આદમી વાત કરીએ છીએ તે પણ વચ્ચે રહેલી હવા ક્રિયા કરે છે. આપણે બોલીએ તેનો અવાજ હવામાં ભેજાય છે ને તેનો પડથો સાંભલનારને કાને પડે છે તે પડથાનો અવાજ કાનમાં થઈ ભેજાને સંદેશો પુગાડે છે ને ભેજાથી હિંયાને બળ મળી વિચારશક્તિની મારફતે આપણું મન જીવને બળર આપે છે ને જીવ વળતો ઉત્તર પેલા બોલનારને આપે છે. તુરતાતુરત હવાથી એક લેહેજામાં આટલી ઝડપે વાતચિતની ક્રિયા થાય છે.

એ તો વાતચિતની બાબદ કહી, પણ એ મુજબ હમેશાં દરેક

કાર્ય કરીએ છીએ તેની અસર આપણી આસપાસની હવામાં રહે છે ને તે હમેશાં આપણી આસપાસ ફરતી રહે છે ને તેજ ક્રીસમે જીવ ખુદરતની મદદ મેળવે છે. જેટલી આપણે પવિત્રાઈ રાખીએ તેટલી હવા ચોખ્ખો રહે, આબાદી વધે, ખુદરત ખુશી થાય, ને ખુદરતનો વલતો સારો આશીર્વાદ આપણને મળ્યાથી રોજ તેમજ આવરહાનો વધારો મેળવ્યે છીએ.

દ્રઢ મનથી ચીવટ લાગણીએ આપણે આપણાં સ્વધર્મનાં ફરમાનો અંતર્ય પાળીએ ને પવિત્રાઈ રાખીએ તો આપણે આપણે ખુબી થઈએ છીએ. એ સુખી થવાનાં સઘળાં સારાં પરિણામ માટે આપણી અક્ષતનો સફ્ટઉપયોગ કરવાની અગત્ય છે. અક્ષત અને ડહાપણ આદમીજાતનું દીલ હરી લેવાનું એક ઉત્તમ હથિયાર છે. જે કોઈ એ અમુક્ય ગોહર ધરાવે છે તે આંધળું કહેવાનું નથી. સર્વથી ચક્રડતો દોલતવાન કોણ કે જેનાં હૈયામાં ધાર્મિક ચીવટ લાગણી અને મગજમાં દાનાઈનો ગંજ અને ડહાપણનો ભંડાર ભર્યો હોય. જેઓ દાનાઈને સદા ઉત્તમ જાણી આ ફાંની દુનિયાની તકલીદી મોજ ઉપર વધુ દીલ લગાડતા નથી. જેમ આસમાનનાં હજારો સેતારા જેહાંનને રોશની આપતા નથી, પણ જેમ એક માહાતાબ (ચંદ્ર) પોતાની હાજરીથી અંધકારને દુર કરી દુનિયાને દેખતી કરે છે, તે મીશાલ સંખ્યાબંધ આદમીમાં એક આકેલ અકલમંદ દીપી નીકળે છે. જે કોઈ સફઅક્ષતનો ઉપયોગ કરી સ્વધર્મપર ઓસ્તવાર છે અને નેકી તેમજ ખુબીનો ખજાનો ધરાવે છે તેઓ દોલત અને જર વિના જરહાર અને જતના સરહાર છે.

દરેક ઇનશાને જીંદગીની આબાદી મોહોતની આખેરીમાં સમજવી. ધર્મનો અંધકાર એ દરેક આદમીજાતનો છુપો વેરી છે. જ્યારે ધાર્મિક વિચાર, સાથે નરમાસ, અને સંતોષ એ જીંદગીનાં સાચાં દોસ્ત છે, જે માણસની જીંદગીને સુખી બનાવીને અમૃતનાં ફલ ચખાડે છે. જર અને દોલત હગારાં છે. જે કોઈનેખી હુમેશાં નીભતાં નથી. લક્ષ્મી ચંચલ છે. આજે અહીં ને કાલે કહીં. એક વાર દોલતમાં ડેલતું ઇનશાન બીજી વાર વિપત્તીનાં વમલમાં ઘસડાય છે. ત્યારે દોલત પર મુસ્તાક રહી અહંકારથી ધર્મની બરબાદી કરીને અભિમાની થવામાં આદમીજાત શું મેળવે છે? કંઈજ નહિ. તેવા માણસને આખર દાહાડે એક ખોખો માટી પણ મળતી નથી. માટે ઇનશાન જાતે સમજી લેવું કે અગર કાહાડનનો ખજનો હાથ કરી માથે હીરા જડીત તાજ ધર્યું હોય પણ આખર દાહાડે તો પોતાની કરણી નેકી નીતિ અને ધાર્મિક વલણથીજ પાર પડવાનું છે. તેથી કુદરતને નમી સ્વધર્મ ફરમાન સંપુર્ણ પાળી પરહેજગારી વાપરવામાંજ આહુ તેમજ આવતી જીંદગીનું સાર્થક છે. વાચા વગરનાં પ્રાણી મરવાનો દાખલો લેવો કે તે ઉશહેન ગેહ (મધસત પછીનો વખત) શરૂ થતાંજ પેદાનાં કરનારને “એકરે તું” અથવા “હક રે તું” નાં પોકાર સાથે તે માલેકની ચકતા કબુલી તેની તારીફમાં અવાજ ઉઠાવે છે, તેમજ દીન ઉગ્યા પહેલાં, પોતાનાં વેપાર ધંધા યા ઘરગતુ કામકાજમાં પોતાનું મન રોકવા પહેલાં જે આદમી એ મરવાનું ઉદાહરણ ધરી પહેલાં

પાક પરવરદેગારની યાદમાં પોતાનો વખત રોકે છે. તે ઇન-શાનને મોકળા મને કરેલી બંદગીનાં અવેજમાં આટલા લાભ તો નહીંજ થાય છે.

પવિત્ર કલાંમોથી આગસાઈ દુર થાય છે, સતનાં જે વાગે ખુદરતની આબાદીની હવાઓની ઉત્પત્તિનો વખત છે તે વેળા માથાવેરથી નાહી બંદગી કરવાથી ઘર ઉપર ભમતી ખુરાઈઓ તેનાં પવિત્ર સબકોનાં દમથી ડાએબાંએ થાય છે, મન મોકળું રહે છે, ઉશહેનની બંદગીની નેક ગંભીર અશો અસરથી આખો દીવસ પ્રમાણિક ઉપયોગમાં પસાર કરવાને ખુદરતીજ મન હોરવાય છે. એવા અનેક સારા ગુણોનો લાભ થાય છે તેથીજ ઉશહેન ગેહની અને ઉશબાંમની બંદગીને વખાણી છે, કે તે બંદગીઓનું બલ આખા દીવસની બંદગી કરતાં અનેક ઘણું છે. તેનું કારણ એ જે સતની વેળા દુનીઆ બગતી હાલતે દીવસ સુજબ રહેતી નથી તેથી ખુદરતી હવામાં ઇનશાંનોનો અવાજ ભેલાતો નહીં હોવાનાં સબબે હવા શાંત રહે છે, ને ભણનારનો સંદેશો સંપૂર્ણપણે ખુદરતને પુગે છે, ને એ બંદગીથી વળતો અનેક ઘણો વાજળી લાભ જલદી મળે છે. તેથીજ એ બંદગીને અવસ્થામાં ઉત્તમ કહેલી છે ને દીવસની શરૂઆતની પહેલી ગેહ ઉશહેન ગણે છે. જ્યારે હાવન ખુરશેદ તકુ થયાની છે તેથી (ખુરશેદથી) જેહાંનને રોશનાઈ છે.

આ કેતાબ માટે ખાસ વધારો.

મારાં હમદીન બસ્તે કુસ્તીઆનો, પ્રિય બાઈઓ અને બહેનો, આ નાહની કેતાબમાં એક અગત્યની બાબત આવેલી હોવાથી તે માટે થોડોક વધુ ખુલાશો આપવાની હું મારી ફરજ માનું છું. તે એ કે—

“દરેક ઇનશાન જાતનો પુનર્જન્મ છે” પણ તે માટે મતફેરી હોવાથી હું આ બાબત જાહેરમાં નહિ લાવીતી, પણ એ બાબત મને શ્રદ્ધા કેમ મળી છે તે હું મારા લખવા પરથી અત્યારે કહીશ. તે માટે હું મારો દુકં અહેવાલ આપીશ. સબબ કે ઘણાંક માહરાં પીછાણવાળાં તેમજ મારી તરફ લલી દીલસોજી ધરાવનાર આસામીઓએ મને આ બાબત માટે જલા-મણ કરી છે, કે તમારી સખી અને સંક્ષેપ્ત અહેવાલ આપે તો ખાત્રી ભરેલું થાય, તે માટે માહરા હમેશનાં રીવાજ મુજબ ખુદરતનો જવાબ લીધા પછી કાયદાની પણ સલાહ લઈનેજ જાહેરમાં મેલું છું.

કરણ માહરી “મહજબે જરતોરત” કેતાબ પ્રગટ થઈ તેમાં લીખાયા સાચે ખુલાશો આપેલો છે, એમાં “અરો શક્તિ” માટે લખાણ આવેલું હોવાથી તે માટે વિરૂધ્ધીઓ એમજ કહે

છે કે “શું એનેજ બધું જો મદ્યું ? એઓનાંજ ઘરમાં તે બધાં આવી બસમાં ? શું એનેજ મદદ આપે છે ? ” વિગેરે. કંઈ અનેક રીતભાત થાય છે. તેથી એકવાર ખરેખરો દુકંદ સાર ખુલાસો હોય તો સર્વની બાજુમાં આવતાં ગેરસમજુતીનો નીવેલો થાય.

ખુલાસો:—ખુદરત સર્વની મદદમાં છેજ. પહેલાં પાંચ તથા “આતશ, હવા, ખાક, પાણી, રોશની.” એમાંથી તાસઓની ઉત્પત્તિ છે, ને તાસમાંથી આદમોનાં જીવની ઉત્પત્તિ છે (આ લખાણ શાસ્ત્ર આપું હોતાં આ જેવાં સેંકડે પુસ્તકો થાય છે તેથી દુકંદ વાક્યોમાં આ સાર છે) તે સર્વ ખુદરતથીજ છે. મને મદદ મળે ને બીજાંએને નહિ કાંય મળે ? ખુદરત તો સર્વનેજ મદદ આપે છે ને સર્વને મારે છે; પણ ખુદરતને નાફરમાન બની જે જીવો સ્વર્ધર્મની હાથે કરીને બરબાદી કરી ચક્રે તેઓ પોતેજ ખુદરતની વિરુદ્ધ જવાનાં સળખે તે માલેકથી દુર રહી પોતાનાં લાભ પોતાને હાથેજ ખોય છે. અત્યારે જે અપણે સોગમ્મે છીએ તે આમલી છાંદગીનુંજ પરિણામ છે ને આહુ છાંદગીની કરણીથી આવતી બીજી છાંદગીનું લવિષ્યનું બહું બા ખુરું અપણે હાથેજ બનવીએ છીએ. આ બાબદની મને શ્રદ્ધા કેમ થઈ તે નીચે મુજબ વાંચો.

મારો જન્મ—મારા જન્મની શરૂઆતથી ખુદરત શક્તિઓનો મોજેલો ચાલુ છેજ. મારાં માતપીતાનું હું પહેલું ફરજંદ હોવાથી મારો જન્મ મુંબાઈમાં મારા મમાચાજીને ત્યાંજ થયો હતો.

શરૂઆતમાં જન્મવેળા અખીઆર માસે જન્મ, તેમજ વળી પછલી રાત્રે ઉત્કલેનગેહમાં જન્મ થયો તે વેળા હાજર રહેલાં જોમાં મારાં મમાઇલ (સાવકાં) તેવજુનાં મા, તથા તેવજુનાં પજુ માસીનાં હીકરી રોઠ વીકાલ મહેરલ તાસપોરનાં બેટી સુનાબાઈ હાજર હતાં. તેવજુ બાઇએ અગીયારીથી યજ્ઞશનેતુ' પાણી મંજાવી તેજ પાણીમાં પહેલવહેલો ગોળ પાયો હતો. (અગીયારીમાં પાણી લેવા ગયા ત્યારે મરહુમ કુકાદાડ ત્યાં હાજર હતા તેવજુ કરેલી આઘાહી માટે આગલ વાંચન આવે છે.)

મારાં માતાજીએ કહેલી વાતપરથી હું બાહુ' છું કે જન્મ પછીથી થોડે દીવસે હસતાં હસતાં મમાઇલ કહે છે કે “મમા-વાને ઘેર એવે પગલે આવ કે બેટાનો જન્મ થાય તો સુનાનાં વારા પેસવીશ.” તે વેળા તેવજુનાં મા હાજર હતાં તેવજુ કહે છે કે “આ વખતે જો તું છેટે નહિ યાય (માસીક માંડગીમાં) તો આ ઘોલકી પેંડાએ વધાવીશ” વિગેરે. તેજ સુજ્જબ દાખલો થયો, ને નવ દસ માસમાં તેવજુને ત્યાં બેટાનો જન્મ થયો, અને તે પછીનાં બીજાં બચ્ચાંઓ થયાં. જેમાંનાં મારા બે મમાઓ ને એક માસી હાલ છે. એવી ક્રિસમે કંઈ નહિ ને કંઈ દાખલો બનતુંજ હતું.

છ માસની ઉંમરમાં ફસરતી ને બાર માસની વયમાં શુદ્ધ બોલતી, ચાલતી હતી. બેલવા શીખ્યા પછીથી લખતાં શીખ-બું, તે ફક્ત દોહોડ વરસની વયમાંજ સરોશબાજ બહી જતી. એક વેળા મારાં મા આગળ બહુ' છું ને તે દાખલો મારા

મમાવાળનાં જોવામાં આવ્યો. તેવણે મારાં માને કહ્યું કે:-

“એ કંઈ ખરા કરે નહિ, એનાં પર ભરોસો નાં રાખ, કોઈ દાહડે સજ્જર રડાવશે.” વિગેરે. તેજ મુજબ જે યા ત્રણ વરસની વયે સખત માંદગીમાંથી બચાવ થયો.

મારી ચારેક વરસની વય હશે ને મારાં માતપીતાને તેઓનાં વાલીઓએ બુદ્ધ રહેવાની ફરજ પાડી, ને તેઓએ જુદા રહી સ્વતંત્રપણે પોતાનો નિર્બાહ મુજરતાં હતાં. આ વખતમાં મારી ૭ વરસની વયે મને મુંબઈ બાહારકોટ સર જમશેદજીની ધર્મખાતાંની સ્કુલમાં ભેસાડવામાં આવી. તે વેલા પહેલા ધોર-જુનાં છોકરીઓનાં પાઠ આગલ શીખી ગયલા હતા. છતાં પહેલી ચોપડી શીખવનાર માસ્તર ફરદુનદાડ્ડએ આઠ દીવસમાં મુજ-રાતી બારાખડી શીખવી. એકાદ માસમાં સ્વર, વ્યંજન, બારા-ખડીનાં અક્ષરનાં પદ, તથા એક જે, નાં સો સુધીનાં આંક વિગેરે શીખવ્યું. ને જે માસમાં સઘળાં છોકરીઓ બરોબરનું લેશન આપ્યું. તે વેલા મજકુર સ્કુલમાં પારસી પંચાયતનાં સેક્રેટરી નશરવાંજી અને પ્રિન્સીપાલ નાનાબાઈ રૂ. સહીનાં પરીક્ષક તરીકે આવતા. વરસ બદલાયું ને આખી સ્કુલમાં કલાસ બદલવાની ટર્ન આવી. ખીલ છોકરીઓ કહે છે કે કલાસ ચાલુ થયા પછીનાં જે કોઈ આવેલાં છે તેઓને હમણું ખીલ ચોપડીમાં નહીં મોકલાશે. તુરત મેં ફરદુનદાડ્ડ માસ્તરને કહ્યું, તેવણે સેક્રેટરી તથા પ્રિન્સીપાલને કહેવાથી પરીક્ષા લેવાયા બાદ મને ખીલ ચોપડીમાં જવા ચાન્સ મળ્યો ને ઘરમાંથી

ચોપડી ખરીદતાં વાર થયાથી રુકલ તરફથીજ ચોપડીએ મળીને અભ્યાસ ચાલુ રહ્યો. આ વેલા મને એવું થાય કે રાત્રે પણ રુકલ ચાલે તો ઘણું સારું થાય. કારણ ઘરમાં આવવું ગમેજ નહીં. મારી પોતાની બાલક વયથીજ ખુદરતી રીતે ધર્મપર આસ્થા મને વધુ હતી. રુકલમાં મારી ૭ થી ૯ વરસની વય સુધીમાં ગુજરાતી પાંચ ચોપડીને અભ્યાસ કર્યો, તે વેલા પાંચમી ચોપડીમાંથી રૂ. ૩ ની રકૉલરશીપ મંડાઈ. પણ મારાં માતપીતાની મરણ તે રકૉલરશીપ નહીં લેતાં ઘરની કેલવણી આપંચા માટે વધારે હતી. ૯ મું વરસ ચાલુ હતું ને મારાં માતપીતાએ રુકલ મુકાવી, અને ઘરની સંઘણકલા તથા શીળું, ભરવું, ગુંથવું, અને ફરસુદે ઇચ્છેલા ભાષાનો અભ્યાસ ઘરમાંજ કરવો, વિગેરે હતું.

રુકલમાં ૭-૮ વરસની બાલક વયથીજ ગુજરાતી પાંચમી ચોપડીમાંથી જંદ ભાષાની બારાખડીનાં અક્ષરોવાલી ચોપડીપરથી બહુવાનું શીખવતા હતા. જંદ ભાષા શીખવાની ઉલટ ધણી, પણ ફક્ત એ બારાખડી સિવાય તે વેલા તે ઉમેદ ખર આવી નહીં. તે વેલા રુકલમાં ધર્મનીતિ શીખવવા માટે એરવદ શેરી-આરણ દો. રબાડી આવતા, તેવણને હું પુછતી કે ખુદા ક્યાં છે ? વિગેરે. તેવણ મરહુમે કહેલું કે “ જંદ ભાષા શીખો, અવસ્તાનાં તરબુમા કરો, અશોઈ પાગો, તો ખુદાને પીછાણતાં શીખશો ” વિગેરે. મારી ૯ વરસની ઉંમરે રુકલ મુકાવી.

મુંબાઈમાં તે અરસામાં સરકયુલેટીંગ લાઈબ્રેરીનાં પુસ્તકો

તેના મેમ્બરોને ઘેરઘેર આવતાં હતાં ને મારે ત્યાં પણ આવતાંતાં, ત્યાંથી મારા પણ વાંચવામાં આ વખતે શાહાનગર સુદાં સઘળાં નામાઓ આવ્યાં. મારી ૬ વરસની વયમાં આ વાંચણે મારા મનપર ઘણી મજબુત ઉંડી ધાર્મિક લાગણી વધારવાની અસર કરી. ઘરમાં તે વેલા ઇંગ્લેન્ડનો અભ્યાસ કરતી. દીવસની વેલા બાંગ્લી અને ઘરનું સર્વ કામકાજ મારાં માતાજી સાથે કરતી, રાત્રે બેસી, બાંગ્લી તથા લેસન પઢું કરવું ને સહવારમાં શ્રીકૃષ્ણ આવે ત્યારે તે આપવું વિગેરે.

મારા પિતાજીની દ્વાની નોકરીનાં સખમે ૧૮૬૪ ની સાલથી હમારે વસવાત અમદાવાદમાં થયો. દ્વાં વળી ઘરનું કામકાજ બાંગ્લી, ઇંગ્લેન્ડ ફારસીનો, ઘરમાં અભ્યાસ સાથે, બતનીખંતથી સંગીતનું પણ જ્ઞાન મેળવ્યું.

હરરોજ ખીજાને જવી વેળા બાંગ્લી ગુલામી પછીજ ઉંધ થતી. તે વખતે કોઈ કોઈ વેલા મને કંઈ કંઈ ખ્યાલ થતા. ને તે જો યાદમાં રહે તો આખા હાખલા ખરા પડતા. આ વેલા હમારે ત્યાં દ્વાં દુઃખે સુખે ટપકા વગેરે દેખાડતાં, તે ઉત્તમરામ જોશી આવતા હતા. મારાં માતાજીને મારે થકી મારા વીસમા વરસ માટે ટપકો જોઈને ખીજાએ ફીકર કહેલી, તેથી તેવણે એક વખત ઉત્તમરામ જોશીને તે માટે પુછ્યું. તેવણે વળતો જવાબ દીધો કે કંઈજ ફીકર જેવું નથી વિચેરે. આ વખતે હું ત્યાં હાજર હતી ને ઉત્તમરામે ગણીત કરીને કહ્યું તેથી મને આ જોતીય માટે અબાયબી ઉપજી. હવે થોડાક

વખતમાં કહેલા દાખલા મુજબ બન્યું એટલે આ ગણીતની વીધા મને શીખવાનો શોખ થયો પણ તેજ વખતે આ મુરાદ બર આવી નહી.

સ્વભાવીક રીતે દર દીવસે મને ખુદસ્તપર ચકીન વધતુંજ જતું હતું. ઇ. સ. ૧૮૯૬ ની સાલમાં મરકીની શરૂઆત થઈ ને હમો હ્યાં હતાં તે વખતે હ્યાં અમદાવાદથી મુંબાઈ જવાના રસ્તામાં “ આનંદ ” ગામમાં ક્યારેનતાઈનમાં દશ દશ દીવસવેર મુસાફરોને સખવામાં આવતા વિગેરે હાલમારી હતી. તેવા સમયમાં થોડા થોડા વખતને અંતરે મારાં બપાઈલું, અને મારાં માયલનાં મમાઈલું મુંબાઈમાં બેઠેસ્તનશીન થયાં, પણ કોઈ દ્વાંથી જઈ શક્યું નહી. વળી થોડે વખત ગયા બાદ મારાં માયલનાં એક માસીલુ ચોવીસ કલાકમાં મરકીનાં લોગ થયાં ને તેવજુનીજ એક બેટી મોટી ઉમ્મરની તે તેવજુનાંજ ઉંમણાંને દીવસે મરકીથીજ ગુજર પામી, ને તેવજુને છ માસ નહી પુરા થાવ તેટલાં બીબાં માસીલુ હક થયાં એમ એક વરસમાં એક પછી એક કેટલાં માણસોના કુકુંબમાં ઉપસઉપરી માઠા બન્યોથે થયા ને મજકુર કારણે જઈ પણ શકાયું નહી વિગેરે.

પણ આ બનાવોથી મારા પોતાવા મનપર એવી અસર થવા પામી કે ખુદ એ થોડા પૈસા આપે તો બેઠેતર પણ હયાતી સર્વતી સલામત રહે એ બક્ષ વિગેરે.

તે વખતે હમારે ત્યાં સહજારમાં રોજ દુધ, ફુલ, ફુદ્ડ વિગેરે ખુશાલીવું લોખાંત (રોજ સહજારમાં માથાવેરથી ના-

હીને) મુકા પછીજ ચાહપાછી લેવાનો ચાલ હતો. ત્યાર પછી લણ્ણું ને તે પછી સંધવું કરવું હાથેજ. વિગેરે. એજ વખતમાં દુનિઆનાં રેવાજ સુજબ મારાં માંગાની વાતો ચાલતી. પણ તેમાં દગો થયલો હતો અને મને ખુદરતીજ મન ઉચાત રહેતું. હમેશ સુજબ લણ્ણીને ખુદા પાસે દુવા ગુનરી હું બી-છાલે ગઈ તો અજબ દેખાવ જોઈ ઉઠી.

“એક બહુજ ખુબસુરત ઘટમારાં દેખાવે ઘણાંજ ઉચાં બાઈ છે, તેવણનાં તનપર શુદ્ધ સફેદ પોશાક સણી જેવો છે, જરીઆન મહાભારત હીરા મોતીનું છે, સાથે ચાર મોખેદ છે ને મને હાંક મારી કહે છે કે “બોલાબ્યાં તે આબ્યાં, તમારાં માને કહેજો કે કહ્યું તેથી આબ્યાં બીજે કે ખુદરત તેં દીકરી આપી તે તુંજ મદદ આપ વિગેરે તે માલીકનો હોકમ થાય તો તુટી ઝુંપડીમાં પણ જવું પડે. હમેશાં મદદ આપતાં આબ્યાં છેજો, ને હળુ પણ આપીશું તમે કન્યાદાન આપો, હમે એકથી માંડીને દશહજાર સુધી પહેરાંમણી આપીશું” આટલું જોતાં હું ભગી ઉઠી, પણ આગલ તો કોઈજ નથી, હું તો બીછાલે સુતેલીજ છું. આ જોઈ હું હેરત રહી. સહવારમાં આ બાબદ મેં મારાં માને કહી. તેવણે કહ્યું કે “હા મેં અરજ કરેલી છે, પણ હવે જો દેખાવ થાય તો પુછજો કે દસહજાર કેમ આપ્યો ને તમે કોણ છો ?” બીજે દીવસે રાત્રે પણ આગલા દીવસ સુજબ ખવાબમાં દેખાવ થયો ને કહે છે કે “હમે કંઈ ગાં-સક બાંધી નાખી રહ્યો ? થપો કરો તેમાં ખુદા ફતેહ આપશું.

તમારા પીતાનો પગાર વધશે, તમારા આગલા અવતારમાં મોશાલાં આપેલાં છે ને હવે પણ ખુદસ્ત આપશેજ. કારણ જે માતબર જીવો છે તેને હમેશાં ખુદાની મહેર જેખી પ્રકારે છેજ. જ્યાંની માંગાની વાત આવી છે તેમાં દગો છે, ને નથી કરવું બીજું જે કુટુંબમાંજ છે એ સાડ છે તપાસ કરો બનશે,” બિગેરે.

તેજ સુજળ હમારા મુંબાઈનાં પંચકી (ધર્મગુરુ)ને પુછાવ્યું ત્યાંથી જવાબ આવ્યો તે મજકુર આગાહીને મલતોજ દાખલો આવ્યો. અને તેવણ અરોશક્તિ જે જે આગાહી કરે તે ખરી પડતી, આવકનો વધારો થતો ગયો, સર્વે દાખલા અગાઉથી ખબર મલે ને તેજ સુજળ બને એટલે હમારે ત્યાં સર્વેને તેવણની વાત પર વીશ્વાસ બેઠો. પણ મને ઘણીજ અભયખી હતી કે આ બધાં કેણુ હશે ? ને કેમ આવતાં હશે ? ને એઓને એ બધુ અગાઉથી કેમ ખબર પડતું હશે ? કે અગાઉથી કદા સુજળનાંજ દાખલા બને છે ? કેટલોક વખતવેર કેટલીક બાબદોનાં સવાલ જવાબો સ્વપનાં સ્વરૂપે થયા કરતા હતા. મારે માટે કહેલી મારાં માંગાની બાબદમાં પણ તેવણે આગાહી કર્યા સુજળનાંજ કાવીત્રાં થયાં ને વાત અટકી, અને તેટલાં વખી મને જ્યોતી-સનો અભ્યાસ શીખવાપર ધ્યાન હતું તે મેં તેવણને આગ્રહ કર્યો.

તેવણે કહ્યું કે હમાં હીંદુ પાસે જ્યોતીશનો અભ્યાસ નહી કરતાં જ્યોતીશ જણનાર મોબેદ પાસે એ અભ્યાસ કરવો વધારે સાડ છે. પણ ઉતાવળે શીખવા માંગણી કર્યાથી તુરત વેલા ઉત્તમશંભ જોશીને ત્યાં ફક્ત જ્યોતીશનાં અભ્યાસ માટે

શીખવા મોકલી, પણ તેવણે કરેલી આગાહી મુજબજ ધણું થોડાજ વખતમાં મારું મુંબાઈ જતું થયું તે વેલા ૧૯૦૧ માં હયાં તમામ પાક ખેરવેલું અવસ્થાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ મેં છપાવવાની શરૂ કરી હતી.

મારે અત્રે ખુલ્લું કહેવુંજ જોઈએ કે જે માંગા માટે તેવણે કહેલું તે માટેજ તેવણ હયાંથી મને મુંબાઈ લઈ ગયાં (=યાને હયાંથી હું એકલીજ ગઈતી પણ ગેળી સદ્દહ હતી) મુંબાઈમાં હમારા પંથકી એસાબાઈ ન. મજગાંમવાલાને ત્યાં ઉતારો લીધો. આ વખતે તે ધરનાં ભાદુત મુગાનાં કુંવરબાઈ નામે હતાં તેવણ મને એવરનાં લેતાં કહે છે કે “ભાયગશાળી દીકરી છે. પગલે મમાવાને સાડું થયું.” કહી ધણું ખુશી થયાં. હું આ વાતથી અજબ રહી. તે વખતે મને યજ્ઞશને અને વંદીદાદની ક્રીયાએ જોવાનો એસદો થયો. મરહુમ એસાબાઈ પંથકીનું જે અગીયારીમાં પંથકનું કાંમ થતું ત્યાં તેવણ સાથે રોજ સહવારમાં હું જતી. સકારે ઉઠી ઉશહેવ તથા ઉશબાંમની બંદગી ચુભારી લઈ, ચાહપાણી લઈને અગીયારી જતી ને હાજનની બંદગી ત્યાંજ ચુભારતી ને યજ્ઞશનેનું ક્રીયાકાંમ તથા આફરયાંને, બાજે, વિગેરે બહુતર થાય તે જોતી, ને પર આબ્યા પછી એસાબાઈને પુછતી અને તેવણથી આફરગાંજ બહુવાનું, સતુમ બહુવાનું હું તે વખતે જાતે કરતાં શીખી તેમજ યજ્ઞશને, તથા બાજધરણાંની ક્રીયા કેમ થાય છે, તે નજરે જોતાં તે માહીતી થઈ. કેમવેલા વંદીદાદ તેમજ નીરંગદીનની ક્રીયા તે

વખતે ઉશાહેન ગેહમાં (મધસતે બાર પછીનાં વખતે) અગી-
યારીમાં કોઈથી બેહેલીનને ત્યાંની યાય તે હું એવા તે વખતે
પંથકી સાથે જતી, અને જોતી, એ સુખળ લગભગ દોઢોડ
માસ હું તેવણને ત્યાં રહીને શીખી.

આ વખતે તેવણને (અસાભાઈ પંથકીને) ત્યાંજ હું
હતી ને હોરમજદારૂ ભપુને તેવણે બોલાવ્યા, સખળ મારાં
માંગા માટે વાત પરપુછ કરે. એરવદ હોરમજદારૂ ભપુએ મારે
ટપકો જોવા માંગ્યો ને તે મેં આપ્યો. તુરત તેવણ જોતાંજ
બોલ્યા કે “આ અહો સાડીનાં નથી પણ પાધરીનાં છે, ને એ
શું પરણ્યો? મને નથી લાગતું કે પરણવું કબુલ કરે, એ તો
ખુદરત રૂબરૂ વાતચીત સંદેશો કરે એવા અહોમાં જન્મ છે,
આગલી છાંદગીઓથી ઘણો મહાન વપેસરી લવ છે. ઘણાં
લોક પુનર્જન્મ નથી માનતા, આપરા કુકાદારૂ પણ નાંજ કહે-
તાતા ને જતે લાહાડે તેવણને પણ એમજ થયું કે એ બાબદ
હશેજ. હું પણ નહીંજ માનતો તો ને હવે મને પણ એમજ
લાગે છે કે એ છેજ. હશે તે તો વાત, પણ આ ટપકો જોતાં
હું અજબ છું” પછી મારી હાથની તેમજ પગની રેખાઓ
પણ જોઈને અસાભાઈને કહ્યું કે—

“બહુજ બખ્તાવર છે. એનાથી સામાને સારું, મમસા-
રમાં (મમાવાને) સારું, પણ એ લવ જતે દુઃખી યાય ને તે
વખી પોતાનાંઓથીજ દુઃખી થવું પડે. પોતાનાંઓજ ઉલટું કરે.
સાત સતરનું કાંમ એ કરશે પણ પેલાં સતર એકઠાં મલીને એ

એકનું નહીંજ કરશે, કોઈનું ખાનાર આ હવ નથી પણ ખવા-
ડનાર છે. તેમજ ઉમરબી કંઈ ઘણી નથી. ને પરણાવવા ખુદરત
મદદમાં આવે, કહે, તેમાં ભરમ છે કે કંઈ સારા હવ સાથે
સંબંધથી નેક ઓલાદ જનમે ને તે ઓલાદ દુનિઆનું ભલું
કરે આ ભરમ છે. હું મેહેનત તો કરીશ, પણ પાછળથી વાતની
ભાંજતી કરનાર અને ઉપાડનાર ઘણાં નીકલશે.” વિગેરે બોલ્યા.

આ વખતે મારે માટે ડોશાભાઈ પંચકી ભખુને બોલ્યા કે:-
“તમે ટપકો જોઈ રહ્યા ? હવે હું કહું તે સાંભળો. તમોએ
કહેલું હું માનું છું. કારણ જ્યારે એવણનો (દીનબાઈનો)
જન્મ થયો. તે વખતે પેહેલો ગોલ યજ્ઞશનેનાં પાણીમાં પીધો
છે ને તે સંજોગ પણ ખુદરતીજ જન્યો છે. યજ્ઞશનેનું પાણી
અગીયારીમાં લેવા એવણને ત્યાંથી આસામી આવ્યા ત્યારે હું
ત્યાં હાજર હતો. પાણી લઈ જનારને ખખર નહીં હશે પણ તે
વખતે અગીયારીમાં કુકાલાડ હતા તેણે પુછેલું કે:-

“કોણ બખ્તાવર બેટાનો જન્મ થયો છે કે યજ્ઞશનેનું
પાણી મોકલોય ?” મેં કહ્યું કે “બેટાનો જન્મ નથી થયો,
છોકરી છે” તો તુરત પોતે બોલ્યા કે શુદ્ધ અગીયારનો જન્મ
છે એટલે દીકરોજ હોય, ને જો છોકરી હોય તો ઘણો નામાં-
કિત હવ હોય” એટલું બોલી તરત પોતે જન્મકુંડલી કાઢીને
કહ્યું કે “આ વખતમાં ગ્રહોનો જોગ એવો છે કે હવ ઘણુંજ
આલાક, સ્વતાંત્ર, ધાર્મિક વિચારનો રહેશે, ને પોતાનાંઓથીજ
તેનાંપર ઘણું વીતશે એને પગલે મમસારને લાભ થાય. ઘણી

ઉંમર નથી. ફક્ત વીસ વરસ છે, ને જો તેમાંથી બચે તો કુદરત ફબડૂ વાત કરે ને અમર નામનાં રાખશે. જેમ આસમાને ખુર-
શોદ ઝળકે છે તેનાં કિરણો ધરતીપર છે તેમ આ જીવ હયાં
બેઠો હોય ને તેની કીર્તિ આખી જગતમાં હોય, કુટુંબ તેમજ
કોમમાં સર્વથી વડામાં બપે. હમદર્દી લાગણી હોય, પરદુઃખ-
ભાંજન રાંક સ્વભાવ રહેશે. પણ આકરો ઉતાવડ્યો જીવ છે.
જો બોલશે તે કરવા ખુદરત તત્પર રહેશે. જાણે ખાસ ખુદરતનાં
કામ માટેજ એનો જન્મ છે. બહુજ નેક પરહેઝગાર ને બાંદગી
કરનાર થશે. પણ દુશ્મનીથી તેટલીજ યશે, ને આખરે શત્રુ
પરાજય. જાહેર લેખક, વક્તા, કાઉન્સીલર ગ્રહો છે. જો જીવશે
તો આખી કોમમાં એક મગરૂરી ગણાશે. અત્યારથીજ જાણે
ખુદરત સાથે છે કે યજ્ઞશનેનાં પાણીમાં પહેલવહેલો ગેર પીધો
છે. ને તેમજ બનશે કે એની પાછળ સાડું કરનારને સાડું થશે
ને છુડું કરનાર ગેબી પ્રકારે પોતાને ફેંકે પુગશે. આવા ગ્રહોનાં
જોગમાં જન્મ લેનાર ઘણું નામાંકિત, નામીયું, નબુમી અને
અંચલ બચ્ચું નીકળે.” વિગેરે. આઘાહી કરીતી, તે આજે પાછી
તમારે મોહોડે હું સાંભળું છું ” વિગેરે. તે વેળા મરહુમ ડેશા-
ભાઈ પંથકીએ મરહુમ એસ્વદ ભાપુને કહ્યું, તે મેં સાંભળ્યું.

મરહુમ ભાપુએ તે વખતે મને નસીઅત કરી કે:—

“જોવો, આજકાલનાંઓ સુધારાનાં રોડમાં તણાંયાં જાય છે
તે તરીકો દેખાદેખીથી તમારામાં આમેજ નહિ થાય તે સંભા-

લગ્ને ને પવિત્રાઈ પાલી જાલગ્ને. આ હાથ આવેલી તક (કુદરતી શક્તિઓની મદદ) જોડતાં નહિ. સ્વચ્ચલગ્ને, સંજ્ઞાલગ્ને, ઉત્તમ શિક્ષણ લેલગ્ને, ને તે પગલે બીજાને ફરમાવલગ્ને. અત્યારે તમને ખબર પણ નથી કે શું શું જાણાં કાંમે તમાસથી આ દુનિયામાં નીપજનાર છે, ને તેને કોણ કોણ અઠચણ કરનાર છે, ને શું શું વીટાંબનાંઓમાંથી તમને હવે પછી પસાર થવાનું છે, તેનું જાણને જ્ઞાન તો નથી, પણ સ્વપનેથી ખબર નથી; પણ ગમે એટલું દુઃખ પડે તોબી આ કુદરતી શક્તિઓનાં સંજોગની સાંકલ તોડવી નહિ.” બિગેરે. બિગેરે. નશીબત કીધી, ને તે પછી પોતે ત્યાંથી ગયા. તે બાદ મને મરહુમ દોસાજીએ પણ કેટલીક નશીબત કરી.

આ વખતે તમામ પાક જોરદેહ અવસ્થાએ શેહેનશાહી બા જોજમતી નીરંગ હાં અમદાવાદમાં છપાતી હતી. આ વખતે કરેલી આઘાહી મને આજહીન સુધીમાં વખતોવખત ખરી નીવડી છે તે બધું વર્ણન લેતાં આ જેવાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકો ક્ષય માટે તે વાતને પડતી મેલાં મુજ બાબદપર આવીએ.

આ મુજબ અવાસનવાર મુંબાઈ જવું થતું હતું. હવે “પુનર્જન્મ” શું તે બાણવા છાસા થઈ, અને જ્વાબ શું ચીજ છે તે બાણવા માટે મન થયું. કુદરતી એવો જોગ બન્યો કે મુંબાઈમાં કોઈનું ધાર્મિક કીમતી ચોપડીઓનું પુસ્તકખાનું જહી નજીવી કીમતે લીલાઈ થયું તે એક ઇરાંનીએ ખરીદયું ને તે ઇરાંની અહરથે તે ખરીદી લેવા મને મુચ્ચું. મને ખપજોગાં પુસ્તકો મેં ખરીદ્યાં,

તેમાં ઇરાંનની તબરીખ, જસ્તોસ્તનામું, અવસ્તાનાં દફતર, માએની, જુનદેહેશ, નામાંએ તથા ખીલાચોકી હરફે, ઇરાંનની મુસાફરી, મોએબતે જસ્તોસ્તી, દાનેશ નામએ જેહાંન, વિગેરે હતાં, પણ તે વાંચવાથી તેમાંથી કંઈ મારા મનનું સમાધાન થાય એ મને મળ્યું નહીં. બુકસેલરોને ત્યાંથી જ્ઞાનચક્ર, ઇમ્રેલ સાઇકલોપીડીઆ વંદીલાદનો તરજુમો વિગેરે ખરીદ્યું પણ કંઈખી સીલસાલાખંધ ધર્મ માટે મળ્યું નહીં. અને મને એવો શોખ કે દુનીઆ કેવી પ્રકારે ઉત્પન્ન થઇ છે, ને આ બધું શું છે તે બાજુનું પણ તે વાંચવાનાં પુસ્તકોથી નહીં મળ્યું.

વળી એકવેલા એક હીંદુ દ્વાં અમદાવાદમાં ગાંસરો ચોપડી-એનો લઇને વેચવા આવ્યો તેમાંથી મેં વાતોનાં પુસ્તકોમાં સમાયણ, નલાખ્યાંન, પ્રલહાદાખ્યાંન, યમસાવીત્રી સંવાદ, સદેવંત સાવ-હીંગા, ચિકમ બત્રીશપુતલી (છુટી છુટી એકેક વાતી) નરસીંહ મેહેતો, મીરાંબાઇ, ગોપીચંદ રાએ, વિગેરે લણાંક પુસ્તકો ખરીદ્યાં ને તે વાંચ્યાં એનાપરથી મને એટલુંજ લાગ્યું કે જે કંઈ કામ ઇનશાન કરે છે તેમાં ખુદસ્ત મદદમાં આવે છે પણ પહેલાં ખરી કસોટી થાય છે પણ હીમત હારવી નહીં જોઇએ, વિગેરે; થયું.

આ પુસ્તકો ખરીદ્યાં ને વાંચ્યાં પણ ખુદસ્ત શક્તિએનો ભરમ મારી નજર સાંમે તે પછીથી બહોર થયો. આવી કીસમે આવતું હતું. ને તે વખતે મને બીમારી લાગીજ રહેતી હતી. હર્દ-ભાતીપરથી લોહી જડું, તાવ, પેટ ઉલટી, સ્હેજખી ખાધેલું પચે નહીં, પેટ રસતે પણ લોહી જડું વિગેરે તે દવાથી તદ્દન

ફાયદોજ નહી થાય. આ મામલો ત્રણ વરસ વેર હતો. બહુતરથી ફાયદો થતો. તે વેળા મારી ખોરદેહ અવસ્થા છપાતાં પણ તેટલાંજ વીટખણાં હતાં.

જે છાપખાન્યામાં જ્યાં એ કમપોઝ થાય ત્યાં કમપોઝીટરો ખીમાર થયા ને અવારનવાર બદલાયાજ જાય. ત્યાંથી પ્રેસ પર ફોરમ છપાવા જાય ત્યાં પણ ભાગદુટ નુકશાન ખીમારી શાહી આવેજ નહી. જે આવે તો વધુ યા ઓછી આવે. વિગેરે તે પુરૂ થતાં બંધાવા ગઈ તો ત્યાં પણ તેજ મામલો.

વળી અભયખી એ કે કમપોઝ ખાતામાં જ્યારે કમપોઝ હતું તેજ વેળા એ ટાઈપમાંજ છાપવાનાં પુસ્તકો ખીબઓનાં આવે. જેથી પ્રેસવાલા પણ અભયખ થયા. બાઈન્ડર ખાતામાં બંધાવા આ કેતાબ ગઈ તો ત્યાં બાહારની ખીલ ચોપડીઓ બંધાવા રોજની સેંકડોની સંખ્યામાં આવે, એવો રોજનો ચાલુ દરોરો હતો. કંઈ નહી ને કંઈ અડચણ મને નીકલતી અને નીકલતીજ હતી. ને સામાને ફાયદો હતો, વિગેરે; ને મારી તખીઅત થીક નહી રહે.

આ બધાંની શાંતિ અને સમાધાણીઅર્થે તેમજ હવાઓની પણ આબાદી અર્થે “ રમરણુ ” લેવાનો ખુદરતનો હુકમ છે એવું અરો શક્તિથી મને ફરમાન મલ્યું. હવે, આ “ રમરણુ બોલનો અર્થ=ધ્યાન, એક ચીત ” એટલું ખબર હતું, પણ આ “ રમરણુ બંદગી ” શું હશે એની તરતીબ ખબર નહતી. કેમકે દુનિઆમાં જેમ સર્વ જરતોસ્તીઓ બંદગી ગુબારે છે તેમ હમારે ત્યાં પણ બધાં બંદગી કરતાંતાં.

ધણું. તો વળી રોજ માથાવેરથી નાહીને ચોખ્ખાઈથી બધું
સંધવું લોખાંન પાછીતું કરવું વિગેરે હતું, પણ “રમરણ બંદગી”
તે તો ખુદરત શક્તિએ આવેશમાં રહી બંદગી લીધી ત્યારેજ
હમારે ત્યાં પણ સર્વએ જાણ્યું. ત્યાં સુધી મને પણ ખબર નહતી.

ખુદરત શક્તિ માટે થોડું અત્રે કહીશ. આગળ કહું તેમ
કુટુંબમાં બનેલા માફ બનાવોથી મારા મનને એમજ હતું કે
મારા ઘરમાં મારી હયાતી સુધી મારાં પોતાનાઓની હયાતીને
નુકશાંન નહી પુગે, તેમજ વળી મારાં મિત્રોમાં તથા જેઓને
હું એમ ઇચ્છું કે હયાતી સચવાય, તો તે ખુદરત તે સુજળ
બનાવે એ માટે મેં આમહ કયો. વલતો જવાબ એ મલ્યો કે
“જેવો જે જીવ હોય તેને તેવુંજ પસંદ પડે. આગલી જીંદ-
ગીનું તારૂં વરદાંન આ જીંદગીએ સંપૂર્ણ કરવા તુંને રૂક્ષ થાય
છે ને તે મલશે.”

આ ઉપરથી મને અબ્બયળી લાગી કે “વરદાંન તે શું હશે” ?
તેનો વલતો જવાબ મને એ મલ્યો કે “સાવિત્રી અવતારનું
વરદાંન’ છે. સાવિત્રીએ પોતાના ધણી સત્યવાનને બચાવવા
ખાતર યમ સાથે રીકજીક કરી એજ સુજળ વરદાંન લીધેલું છે તે
તેના આત્માની અમંગીવેર યમ પુરૂં પાડશે, માટે આ રમરણમાં
તેની તરતીબ કરી લઈશું તો પાછો સંદેશો ચાલુ થશે” વિગેરે.

આ બાબદ શું તેની સમજણ મને તે વખતે સંપૂર્ણ નહી
પડી, પણ એટલું જાણ્યું કે માણસનાં પુનર્જન્મ હશેજ. અને

૧ વાંચો યમ સાવિત્રી સંવાદ માં લંબાવ્યુ થાય તેથી નથી લીધું.

તે સંપૂર્ણ સમજ મલકા અર્થેજ મને પુસ્તકખાતું મળ્યું હતું. એટલું હું સમજી પણ તેનો ઘણો વિચાર હેયે ધર્યો નહીં. કેમકે સ્વધર્મની ઉત્તતી માટે વધુ ધ્યાન હતું.

આ બંદગી લેવાનો સમજ ને તેનો ખુલાસો—
ઉપર કહ્યું તેમ દરેક બાબદની શાંતી અર્થે “ સ્મરણ ” લીધું, એનો પહેલાં ખુલાસો એવો મળ્યો કે દરેક ચીજ હવાથી છે. બે માણસ વાત કરે તેમાં વચ્ચે રહેલી હવાની ક્રિયાથીજ બોલનારનો અવાજ હવામાં લેવાઈને સાંભળનારને કાંને તેનો પડયો પડે છે, ને તે તુરત લેખને સંદેશો પુગાડે છે લેખું હેવાને ખબર આપે છે ને વિચારશક્તિપર અસર થઈ, જીવ બોલવાનો અમલ બળવે છે. એક લેખમાં ફરતી હવા આટલું કામ બળવે છે. તેજ મુજબ, આતશપર મુખડ મુઠી બંદગી કરે તો તે બાણતરનાં પવિત્ર કલાંખોની અસર બેવડી નીવડે છે. આતશનો ધુંવો હવામાં લેવાય છે અને તે હવા રૂપે બાહાર જઈ અખંડ હવામાં તેની રજા લેવાતાં, તેમજ સાથે અવસ્થા વાણીનાં પવિત્ર સમકો હવામાં લેવાયાથી તે અખંડ હવામાં જે કંઈ બદલ હવા લેવાયલી હોય તે નીકળી જવાલામુખી જઈ હવા પાસ થાય છે ને તેમાંથી તેનાં વખતપર તારા થાય છે અથવા તે પાસ થયલી હવા, હવારૂપેજ રક્ષણમાં રહે છે.

બેરની બંદગી—હવે જ્યારે એક અહુનવર ભણે કે બેઘએ તો અમદા હારદી ફેરવી લાખે ભણે પણ તે પાવર બંદગી નહીં ગણાય. પણ બે પાવર મુજબ ભણે તો તેની

અસર અનેક ઘણી છે. તેથી વધારે પ્રમાણમાં જોત બનાવીને બંદગી લીધી હોય તો તેનું બલ બુદ્ધિ છે. એટલે એક જોતની બતી કરી એક અહુનવર યા ચરત, યા નીઆએસ ભણો તો તે એકજ ગણાય. પણ જો પાંચ જોત કરી એક અહુનવર ભણો તો પાંચ અહુનવરનું બલ ગણાય, અને જ્યારે બી તમો તે એક અહુનવર ભણો તો પાંચ અહુનવર ભણ્યા હોય એટલું બલ રહે છે. તેજ મુજબ જો સો, યા હજાર, જોત બનાવીને એટલા અહુનવર ભણો તેટલું બલ આપણું એક અહુનવરનું ગણાય. દાખલા તરીકે એકસો જોત કરી એક હજાર અહુનવર ભણીએ તો “ $100 \times 1000 = 1,00000$ ” એક લાખનું બલ ગણાયું; તે બંદગીમાંથી ઉઠ્યા પછી જ્યારે બી એક અહુનવર ભણીએ તો એક લાખ અહુનવર જેટલું તે એક અહુનવરનું બલ વધી જાય. એટલે જોરની બંદગી=Power ગણાય. એ બલની બંદગીથી નાપાકીનું જોર દુર થાય છે. પોતે સામાને પણ સુખી કરે છે.

અપવાસ—હવે એ બંદગી વેલા કંઈજ નહીં ખાવું પીવું ને અપવાસ વેઠવો તેનું કારણ એજ છે કે સર્વથી પહેલાં ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં કુલગ્રહ છે, પછીથી ફલ છે, ને તે પછીજ તરકારી ઉગેલી છે. જો કંઈજ નહો ખાઈએ તો તે બંદગી એકદમ શરૂઆતની હવાનો સંબંધ રાખે છે, એટલે કે જો એ તરીકાએ ભણાયું હોય ને તેજ મુજબ તેનાં નિયમ હમેશાં પાલીને ચાલે તો જ્યારે બી કોઈ આપસપર બુરી સત્તા ચલાવે ને તુરત આપણે ફક્ત એકજ અહુનવર ભણીએ તો તે એક

અહુનવર એક લાખનું બલ બતાવે ને આપણું રક્ષણ થાય. કદાચ આપણને ખબર પડીક નહીં હોય કે છુપી દુરમની છે કરીને, પણ એજગેબી મદદ એવી પુગે કે તે દુઃખ ડેનાર અથવા નીંદા કરનાર પોતાની કરણીનાં ફેગે (આપણી વગર બંદગીએ) પુગી જાય છે. ને આખો વખત તેટલી હવાની મદદ રહે. મનને બહું ધાર્યે તે તુરત બનેલુંજ જોઈએ. જે હરકત કરે તેની હરકત તેનેજ રહે એ કાતુન ચાલુ સખવા ખાતરજ જોરની બંદગી કરવી પડતો હતી. આ વધુ પ્રમાણમાં જોત બનાવીને આતશપર સુખદ મુશબુ બાલી કરેલી બંદગી ઉત્તમ છે. હવે જો ફલ ખાઈને રહીએ ને બંદગી ગુજારીએ તો તે સશી-ઓની હવાને તથા ફેરેસ્ટાઓને સંદેશો પુગે ને આપણે તેટલાજ બલની મદદ મેલગ્યે છીએ. એકજ વેર અન ખાઈને તેજ મુજબ કરેલી બંદગી ગ્રહોની હવાઓ સાથેજ સંબંધ રાખે છે, હંમેશાં રાખેતા મુજબ ખાઈ જમી એખાઈથી કરેલી બંદગી સાધારણ બળ રાખે છે.

ધર્મ ફરમાન નહીંજ માનનાર—આખરે જતે દીવસે અન અને દાંતને વેર પડી રજલીને માર્ગ લાગે છે. ને બીજી બંદગીએ તેને અફરાવાનું તેટલુંજ છે. ને જો ખુરો છવ હોય તો હક ઈનસાફમાં (બલતા પાહાડમાં) થી બનચવા પામતો પણ નથીજ, આ મુજબ વધુ ઓછી જોત બનાવી બંદગી લેવાનો સખબ છે બંદગીમાંથી ઉઠ્યા પછી હંમેશા “સ્મરણ નિયમ” પાલ-વોજ જોઈએ તોજ Power=બલ વધે છે અને તરીકો સચવાય છે.

આપણે પુરાણો રેવાજ—આપણાં પુરાણાં રેવાજમાં

તો છેજ કે જ્યારે ફરેસ્તાનો આરાધણા ક્રિયા હોય, તથા સ્નાનક્રિયા હોય ત્યારે ઘરમાં ઘરખાર ધોવારી, ચોખ્ખાં વાસણ-વરાંણ એક દીવસ આગલથી કરી રાખે, અને તે ક્રિયાને દીવસે માથા વેરથી નાહી ચોખ્ખુ દરાંન બાજતુ કરે તથા રાંધે વિગેરે, તે વખતે બીજા દુરવંદને હાથ વટીક નહીજ લગાડે દુરવંદનું પકાવેલું બી નહિ ખાય. જો પછવાડે જાય તો તે ચોખ્ખું થયેલું આદમી તે બારણું નહી ઉગાડે, પણ બીજું માણસ બારણું ઉઘાડી આપે, ને જો તેને પોતાને ઉગાડવું પડ્યું હોય તો તે પોતે પાછું માથાવેરથી નાહાએ તોજ ચોખ્ખાં કાંમને હાથ લગાડે વિગેરે. જો બહાર જતાં દુરવંદને હાથ લાગે તો માથાવેરથી નાહાએ તોજ તે ચોખ્ખાં કાંમને હાથ લગાડે. વિગેરે આપણો પુરાણો દેવાજ છે. આ તરતીબ સર્વ કોઈથી રોજ પલાતી નથી. અને સ્નાન ક્રિયાનું ખચાય છે જ્યારે સ્મરણ વર્ગમાં નથી ચાલતું.

“સ્મરણ” વર્ગ અને તેનાં નિયમ—આ વર્ગમાં પણ મજકુર પુરાણ દેવાજ સુજબનાંજ નિયમ છે પણ તેમાં આખો વખત પવિત્રાર્થ પાલવાની છે. અવારનવાર પછવાડે તો જવુંજ પડે ત્યારે જુદાં કપડાં પેહેરી જવું ને આવી તુરત નાહી ચોખ્ખાં કપડાં પહેરવાં, હમેશાં દુરવંદને હાથ પગ લાગે તો નાહવું.

ખોરાકમાં—પ્રાણી ખોરાક—(ગોસુ, મચ્છી, ઈંડું, ઘરૂં) નહિજ લેવો. કાચુ એ મેલો ખોરાક છે. એ ખાનારને પવિત્ર શક્તિઓનો સંબંધ રહેતો નથી અને તેઓ હયાતી સાચવવાનાં અવસતાનાં ફકરાઓથી ભુંદળી બચાવી શકે નહી. રોજ તાજુ

તરકારી અનાજ હાથે પકાવી ખાવું, દુસ્ખંદનું પકાવેલું ઘર-
માંનું તથા બહારનું આવેલું તથા બજારનું વેચાતું તૈયાર આ-
વેલું ખાવું નહીં. જે બાહાર જવું પડે, તથા કોઈને ઘેર જવું
પડે, યા લગન, નવજોત, શાદી સમયની તથા મેલાવડા પાર્ટી
વિગેરેમાં તો બાહારથી આવી તુરત નાહીને તે પછીજ ખીખું
કામકાજ હોવું, ખાવું; વિગેરે. બાહાર જવું ત્યાં પણ ખાવું પીવું
નહીં, તાજે કુટ મેવો ખવાય. રવાંનું લજ્જાયત્રું ખવાય નહીં.

રવાંન અને છુંદરવાંન—રવાંન થયું ત્યાં જેટલા
દિવસ જોય હોય તેટલો વખત જવાય નહીં. સખખ કે આ
વખત ત્યાં હવા રીમન થાય છે. ને તે પવિત્ર લજ્જતરોથી
ચોકસ વખતે પાવ થાય છે. તેથી ત્યાં જવું મુનાસેબ નથી.
તે રીમની દુર થયા પછી જવા માટે હરકત નથી. અને સુટક
પાણવું પડે છે કે જેવું તે હોય તે પ્રમાણેજ તરતીખથી
રહેવું. જે રીમન હવામાં જવું પડે તો તુરત આવી પાણું ન-
વેસરથી “ સ્મરણ ” કરે તોજ તે હવા સાથે સંબંધ રહે છે,
ને નહીં તો આગલ કરેલી મહેનતમાં ખલલ આહુ રહેવાથી
મજકુર બાબદોનો ફાયદો તાબકતોબ ગેળી પ્રકારે મળતો અ-
ટકે છે. આટલા કારણસરજ હું જ્યાં રવાંન થયું હોય છે ત્યાં
તુરતવેળા નથી જતી. અને બાહાર જવે આવે ખાવું પીવું નહીં,
તેવું પણ એજ કારણ કે કોઈ કેવી હવાનો છાવ હોય ને કોઈનો
કેવો પાવર હોય તેથી “ ખુદરતી સંદેશાને ” તુકશાંન પુગે છે.

ખીમારી અને ખીમાર—જે કોઈનીખી ખીમારી સમજ
યા ત્યાં જવું તો ખીખું લોકો માફક ઉપરનાં સવરાતથી જ-
ઈને ચાલી અવાય નહીં પણ પેલાં ખીમારની હયાતી સાચ-

વવાનું ભણતર, તથા હર્દ સાફ કરવાની તરતીબ બત મહેનતથી તનથી તઝદી વેઠી કરવું તે માટે ખર્ચ પણ પોતાનુંજ કરવું વિગેરે. એવો રમરણ વર્ગનો નિયમ છે. હવે કોઈ ચીખાવલાં હોય તો મારો આ નિયમ સચવાય નહીં અને મને કેટલીકવાર હેરાનગતીમાં આવવું પડે છે તેથી તેવાં મુઘરેલાં (Tip Top) માં હું નથી જતી. કારણ કે દુઃખીની દાંજે પુગવું મદદ થવું એ આપરી ફરજ. ખાલી પછીથી ઘરડાં મમાઈ કહે તેમ ખુમચા શહી કરાવવા રીમન હવામાં બુફો સવરાત કરવા જવું શું ખપવું? અલબત્ત રવાંન થયું ત્યાં સેવટનું માન આપવા છુવતાંઓની જવાની ફરજ છે જે ગંભીરતાથી જવું ને તેનાં પરથી તે જનારને ધડો છે કે અમર્ગી કોઈ પાંચું નથી. પોતે પણ એક દીવસ મુસાફરીથી કુચ કરશેજ. વિગેરે. હવે, મારાથી તો “રમરણ નિયમ” ખાતર રીમન હવામાં જવાતું નથી.

તેથીજ પછવાટે જવું પડે ત્યારે પણ નાહવું ને બાહાર જવું આવવું ત્યાં નહીં ખાવું પીવું ને આવીને નાહાવું એ પણ રીમન હવાની અડચણ નહીં નડે તે થકીજ છે. પણ અભણ ધનશાનો એમ કહે છે કે એ તો હીંદુનું છે ને પારસીનું નહીં; પણ જો ખુદરતના ઉદાંણનો આખો અભ્યાસ કરે તો તુરત માલુમ પડે કે હરેક કોમો શું છે? શા કારણે છે? ને જરતોશ્તી ધર્મનાં પોધાઓ શા સખમે બળી ગયા? વિગેરે અખંડ બાજુવાનું મળે. આ નિયમનાં લીધે મને કોઈને પણ ઘર નકામું જવાની ફરસુદ નથી (ઘરડાં મમાઈ કહે તેમ બારાં ચઉદાં પુ-જવાની ફરસુદ નથી) તેથી મારી પાછળ અનેક અફવાઓ

ચાલુ છે, પણ મને તેની (જુઠુંઝોની) રહેજળી દરકાર નથીજ.

હું એમજ સમજું છું કે મારી કરણો સાબીત કરશે એજ ખરું છે. એવાં તો કુતરાં રસ્તે ચાલતાં ઘણાં ભસે છે. વિગેરે. જેઓએ મારા સાથે કાંમ પાડ્યું છે તેઓની આ બાબદ ખાત્રી થઈ ચુકી છે. તે માટે હવે ઘણું બોલવું રહ્યું નથીજ.

મારાં દુઃખની વખતે—ફક્ત બંદગીનું પાણી તથા બંદગીની ચીજોનાંજ ઉપાયથી દર્દ સાફ થાય. ને ઘણું તો વળી કરીઆણું વાપરવું. આ સુજબનો હું પોતે નિયમ પાળું છું. એટલું તો નક્કી છે કે જ્યાં પવિત્રાઈથી નિયમ પાળીને મહીનાનાં પંદર દીવસ અપવાસ કરું છું એટલે મને વૈદનું ઘર જોવું પડ્યું નથી ને સામા કેટલાંક દર્દીઓને પણ બંદગીની ચીજો આપું છું ને તેઓ સારાં થાય છે. હયાતી બચે છે એમાં રવાંનનું ભણાયલું ખવાય નહી. કારણ કે “રવાં” છે એ ખુદરત આબાદીની હવાનો બીજો અવતાર છે તે બરસનુમનાં વર્ગમાં સમાય છે, જ્યારે સ્મરણ વર્ગ તેથી ચૂડતો આબાદીની હવા વિગેરેનો સંબંધ સંદેશો છે. તે પાલનાર ઈનશાંનની આત્મશક્તિ (will power) તેજસ્વી થવાથી મન મોકલું અને તર્ક શક્તિનો વિશેષ વધારો થાય છે જેથી ખુદરતમાં બનતા બનાવની આઘાહી રહે છે. બોલેલું ખુદરતમાં કબુલ રહે છે. ખુદરત શક્તિઓનો હમેશ સંદેશો રહે છે. ને બીજા બીમાર ઈનશાંનપરતે સારી અસર નીપજવી વગર હવાએ તે દર્દીને સાફ કરે છે, અથવા તે દર્દીને જતો બન બનચે છે. આ બાબદમાં ઘણુંઝોની ખાત્રી થઈ ચુકી છે. મજકુર પવિત્રાઈ પાલનાર ઈનશાંનનાં આવેશમાં હમેશાં પવિત્ર શક્તિઓનો

વાસો રહે છે, ને હમેશાં પરસ્પાર્ય વલને ઉઘી ધાર્મિક લાગ-
ણીએ વરતવું એ તેનો મુદ્રાલેખ છે. તે જીવ પોતાનો આત્મ-
મુક્તિ માર્ગ પોતાને હાથેજ મોકળો કરે છે અને પરીણામે
ખીજ સારી જાંઘળી પામે છે.

મુસ વાંચનાર, આ તો ટુંક નિયમ કહ્યો છે કે જે તરીકે
અત્યારે હું પાછું છું, તે માટે ટુંક ખુલાસો છે; પણ હવે
આપણી મુળ બાબત પર આવીએ કે—

ખુદરતનાં ફરમાન મુજબ “ અશોશકિત ” એ જે સ્મરણની
તરતીબ કરી તેમાં પહેલાં તો થોડાક નિયમ પગાળ્યા હતા.
ચાર માસ ફક્ત દુધ અને મીઠાં વગરની ધી ઘઉં વિગેરેની ઘઉંની
શેટલી, એજ મારો ખોરાક હતો. અને જે વેર ચાહ આપતાં.

ત્યારબાદ બધા ખોરાક આપે પણ મીઠાં વગરનોજ. એવો
મને છ માસ નિયમ પગાળ્યો. [ફક્ત મનેજ પાળવા ફરમા-
વેલું હતું પણ ઘરમાં જેની ખુશીમાં આવે તે આ મુજબ પા-
લતાં ને પાછું મુકી દેતાં.] થોડા દીવસો ફક્ત હુંટનાં ખોરાક
પર રાખતાં હતાં. તે પછી સ્મરણ જાંઘળી આપી.

જે ઓરઘામાં આ જાંઘળી શરૂ કરવાની હતી ત્યાંની પહેલાં
જમીનની છાંય તીપણી કરીને મજબુત કરાવી. ને તે પછીથી
તે ઓરઘાની બીંતો ચુનાથી ઘોલાવી, ત્યારબાદ તે જમીન
પાણીથી ધોવરાવીને સાફસુફ કીધી. તે ઓરઘામાં એટલોજ
સામન હતો કે ધીની બતી, આતશનું આફરગાનીયું, અને
મારી લણવાની ખેઠક. [એક સુદ સફેદ ચાદર]

જાંઘળી વખતે સઘળું જમીન પરજ રાખ્યું હતું. મને પોતાને

સુતરાઉ નવાં કપડાં તેમાં સદશે, બદીઆન, ઈબ્બર, માથાબાતું, સાડી, એટલુંજ. માથા વેરથો નાહીને તે કપડાં પહેડી મજકુર બંદગી શરૂ કરી તે ૯ દીવસ અને રાત સુધી તેજ આતશ અને તેજ બતી ચાલુ હતી. સુખડ બલતું રાખ્યાથી આતશ તો જારી રહેછે જ. પણ તેની તે જોત બતીની ચાલુ રાખવાની અબ્બ-યબી છે, તેની તરતીબ એવી કે પહેલાંથી બાંબુની સંલી લાંબી રાખી તેપર ૩ લપેતી તે મોટા આંકરાપર રાખવા ઘટતી ઉપર રાખી આંકરા હેઠલથી વાલી લીએ ને ખપ પુરતો ઉપર લાગ્યા કરે. વળી ધી મોટા વાસણમાં જરીને તે આંકરા અંદર સમ-તોલપણે રાખે. ને જેવું થોડું ધી બદ્યું કે આરૂં થોઘડ્યું હોય તે વખતે ધી પુરાં જોત ઉપરની ઉપર રાખે. જોતને બલી જઈને હેઠલ ઉતરવા નહીં દીએ. એ કાંમ ઘણું ખંત અને ચાલા-કીથી કરવાનું છે ને જો નહીં સચવાય તો હોંડેણાંનાં દેવા થાય. તે વખતમાં બંદગી આપણાં પાક અવસ્તાનુંજ લાણતર હતું.

વળી તેટલા દીવસમાં તે તરફથી બીજી બાબતુએ જવુંજ નહીં. બીજું કામકાજ કે કોઈ આદમી સાથે વાત વટીક નહીં. જો પછવાડે જવું પડતું તો તે પણ એક એલાએદી જમ્યા હતી ત્યાં ગોઠવણ હતી. ને તે જવા પહેલાં દીલનાં સઘલાં કપડાં એક બાબતુએ ઉતારી દઈને પછીજ બીજાં પછવાડે જવાનાં કપડાં પેહેડી પછી જવું, ને ત્યાંથી આવી તે કપડાં ઉતારી એકબાબતુ સુકી, પછીજ નાહી પાછાં દીલમાંનાં કાઢેલાં કપડાં પેહેરવાં. (પછવાડે જવાનાં તે વખત સિવાય પાછો હાથ લગાડવો નહીં).

દીવસની પહેલી ઉશહેન ગેહ ગણી, તે ગેહ શરૂ થતાંજ રાત્રે

બાર વાગે નાહીને ફરજીઆત ગુન્નરી પેલા આતશપર સુખડ અગરં લોખાંન વિગેરે ખુશખુ મેલી જેમ અગીયારી આતશ બેહેરાંમમે બોય દેવાય છે તેમ આતશની બંદગી ગુન્નરી, ખુ-દરતનાં નામ વિગેરે ભણી, દુષા ગુન્નરૂં તેટલાં કલાક ચારનો અમલ થાય તે વેલા ઉશખાંમ બંદગી ગુન્નરી, તે પછી ચોપડી ધંધાને લગતું લખાણ હોય તો તે કરૂં (તે પછુ ત્યાંજ કરવું) ને સહવારમાં હાવન ગેહ શરૂ થઈ કે હાવનની ફરજીઆત ગુ-ન્નરીને પછીજ દુધ, ફુટ લેવું. તે પછી રહેજ આસાએસ અડધો કલાક લીધી યા નહી લીધી કે અહુતવર ચોકસ સં-ખ્યામાં ભણવા. ત્યાર બાદ બપોરે બાર વાગે રખીધવન ગેહમાં તેમજ સાંજે ત્રણ વાગે ઉછરન અને દીવા ધરોધર અઠવીસરૂ થરેમ ગેહમાં પછુ ઉપર કહયા મુજબ આતશપર દરેક ગેહમાં બોય દીએ તેમ ખુશખો સાથે ભણુતર કરી ફરજીઆત ગુન્નરી ફાલતુ વખતમાં ચોપડી માટે ત્યાંજ લખાણ કરતી. (ધરતું કામ-કાજ વાત વગત બીલકુલ નહીજ) મજકુર નવ દીવસ ને રાત પુરા થયે પેલી જેત આતશપર ત્યાંજ નમાવીને ને (ફક્ત અં-દરનાં આતશ લીધેલા પછુ જે ખુશખુ બલવાથી રખ્યા પડેલી એમને એમ રહેવા દીધીતી જે કોઇબી દુઃખ ઉપર ખાવા ભ-રવાથી બદ હવા દુર થઈ દર્દી સાડું થાય છે.) આતશ બીજા ચુલામાં લઈ તેપર એક દીવસ રાત આતશની બંદગી કરી તે બીજે દીવસે હમેશનાં ચુલાનાં આતશમાં તે આતશ ભેલી દીધા. ને હમેશ હાથેજ ચુલો સાચવવાનો રાંધવું વિગેરે તેથી તે સચવાયા છે.

આ મુજબ પહેલું સ્મરણ લેવા પછી સ્મરણનાં વર્ગમાં દાખલ થઇ. એ થઈ રહ્યા પછી “ હમેશનો નિયમ ” એ કે રોજ ઉશહેન ગેહમાં ગેહ શરૂ થતાંજ ઉઠી નાહીને ઉશહેનની બંદગી, તે પછી ઉશબાંમની બંદગી તે પછી ચુલા આગલ આહંપાણીનું કાંમ, હાવનની કરતી કરી અને ખુદાનાં નામ લખી ફક્ત આહ લઇને પછી હાવનની બંદગી વિગેરે ગુભરી, ઘરનું ચુલા આગલનું વિગેરે ખીમું કામકાજ સાથે દીવસની પાંચે ગેહની બંદગી ગુભરવી.

મજકુર તો એકજ સ્મરણ છે પણ એવાં તો અચારનવાર ધણાં લીધાં ને તેમાં ચોક્કસ સંખ્યામાં જોત હજારોની સંખ્યામાં કરી સાથે એકઠી કરી બાંધી, તે મોટા ખાસ આંક-રાખ્યો બનાવી તેપર બાંધી મોટા પીપમાં ઘી ભરી તેમા આંકરો ઉતારી તેમાં તે સાથેજ રાખવી પડતી, ને બંદગી વેલા આતશ જારી કરી તેમાંથી તે જોત સળગાવીને બંદગી ચાલુ કરી તે પછીથી જ્યારે જેમ હોકમ હોય તેટલા દીવસ તે અનપાણી વગર અપવાસી બંદગી ગુભરી પેલી જોત તેજ આતશપર નમાવી તેમાંથી આતશ હમેશના ચાલુ ચુલામાં મેલવી દઇ ખુદ-રતના ફરમાન મુજબ પેલી ખુશબો બલેલી રાખ રેહેવા દેવું અને બંદગી વેલા ત્યાં આગલ ચોક્કસ ચીજો સુકવા ફરમાવે તે મુજબ મેલેલી ચીજોમાં બંદગીની સત્તા થયાથી જે કાંઇની દુઃખ-પર તે આપવામાં આવે તો તુરત બહ હવા દુર થઇ આરામ થાય.

આ મુજબ “ સ્મરણ ” કર્યો. અને આખો વખત તેજ ચાલુ નિયમ પાલીને વસ્તવામાં આવે તો તે પવિત્રાઈની હવાનો

સંદેશો રહે છે ને બંદગીની સત્તા સાથે જીવનો પાવર (will power) વધે છે, પણ જો ગમે તેમ આવે વર્તે, તો બંદગીની સત્તા વધતી તો નથી પણ રહેતીની નથી. સ્મરણમાંથી ઉઠ્યા પછીથી જ્યારે અનપાણી હંમેશના ધારા મુજબ વખતોવખત ખોરાક વખતસર લેવાય ત્યારે ફક્ત ઉપર કહ્યા મુજબ નિયમ પાલી નિયમીત જીંદગી ચાલે છે. પાણી ખોરાક બીજકુલ નથી લેતી.

માસીક માંદગી—પણ એવી પ્રકારે પાણી છું કે તે દરેક કપડાં વાસણ જગ્યા વિગેરે એકાદ છું તે ત્યાંજ એકજ જગ્યાએ (શિકાંણે થાવું ત્યારે) રહેવું. પછવાડે જવું હોય તો બાહ્ય નીકળવું ને નહીં તો ત્યાંજ રહેવું. ફારેગ થયા પછી સંપૂર્ણ પવિત્ર થયા બાદ ત્યાંથી ઉઠતો વેલા હાથે કરવા ઘટતું કપડાં વિગેરે હાથેજ ધોવું વિગેરે કરી લઈ નાહી, તે ઓરડો ધોવારી નાખી જે જગ્યાએથી તેટલા દીવસ પછવાડે જવું તે જગ્યા ચોક વિગેરે છોળંધ હોય તો પાણીથી ધોવારી નાખુ. નાહ્યા બાદ તે કપડાં વિગેરેને હાથ લગાડવોજ નહીં. પણ તે સઘળું માણસ તેજ બાનુએ સાચવી મુકે. જ્યારે ખપ હોય ત્યારે તે માણસ પાસે અગાઉથી તૈયાર કરાવી સખું કે તુરત વેળા ખપમાં આવે તે વખતે પેહેરેલું કોઈની કપડું વટીક ચોખ્ખે વગે નહીંજ આવે. તે ખેપ પણ જુદીજ ધોવાય. માસીક માંદગી માટે મુંબાઈના મારા વસવાત દરનીઆનમાં મેં પુષ્કળ હાડમારી વેડી છે પણ તેમ છતાં આસરછેટ ચલાવવું એ કમકમાત થતો તો તે ચોખ્ખુંજ ગમતું હતું, ને તેમજ પાલતી'તી ને હજી પાણું છું, અને દરેક બાનુએ તેમજ પાલવુંજ જોઈએ. કારણ આ પવિત્રાઈ નહીં

પલાયાથી આબાદીની હાલને તુકશાન પુગવાથી પાંક ઓછો થાય છે, રોજી આવરદાનો ઘટાડો થાય છે. વિગેરે ઘણું તુકશાન આપણનેજ વેઠવું પડે છે.

આ સ્મરણ વર્ગમાં મનને કાળુમાં રાખવાના કેટલાક ચોક્કસ નિયમો છે જે અત્રે વરણવાથી ઘણું લાંબાણ થાય તેમ હોવાથી હયાં ખપ જોગુંજ લીધું છે.

જ્યારે આ મુજબ હું સ્મરણ વિગેરે ખંદગી કરતી તથા ધંધા ધાપાતું કરતી તે વેળા શત્રુનાં કાવિત્રાં કમતી તો હતાંજ નહી. પણ ‘અંતે ધર્મોજય’ તેજ મુજબ જુદી દુસ્મની કરનારાંઓ વખતવારે સૌ સૌને ક્યેજે પુગાં છે. જુદો જુલમ ગુન્નરવો, તે જુદો બદનક્ષીનો બદલો એજ કે જતે દાહાડે તેઓને અનને અને દાંતને વેર છે. ને હજુ પણ તે માલેકની રૈયત સઘલાં છે તે માલીક પોતેજ સાચવે ને તેજ નસોઅત આપે. મારાં બચપણથી હું હમેશાં જોતી આવી છું કે જે કોઈ સારૂં વર્તે તે સારો બદલો મેલવે છે ને જે કોઈ નાહક સતાવે તે તુસ્ત ફેજે પુગે છે. તે કેવો ક્રીસમે છે તેનાં થોડા દાખલા ટાંકું છું ને બંદગીની ચીજોથી શું શું ફાયદા છે, તેમજ ખુદરત શક્તિના શું શું મોજેજા છે તે નીચે મુજબ વાંચો.

ખુદરત શક્તિનાં મોજેજા—મારી બાલક વયથીજ હું જોતી આવી છું કે કોઇની ક્રીસમે કંઈ પણ અઠચણ ચા બીમારી વખતે ખવાખમાં આદમી સ્વરૂપે કોઈ જુલ સાંજતું ચા દેખાવ થઈને ઉપાય બતાવતું હતું. તે બાલક વયે શું હતું એની

મને સમજ પડતી નહીં, પણ ઘરમાંનાં સર્વ એમ કહે કે નાનું બચ્ચું નીરદોષ ગણાય તેથી શ્રીરેસ્તાઓ ભુલ ભાંગે વિગેરે તે માટેનાં ફક્ત એકાદ બે દાખલાઓ તાંકીશ. મારા મમાવાણને ત્યાં હમેશાં એવો ચાલ કે દુઃખે કે નાખે ના. કંઈની નુરૂં ના. તે. તે. તે. ફરેસ્તાનાં દરાંન કરવાનાં માને ને ના. મરેસ્તા. કે. કે. કે.

ઈ. સ. ૧૮૮૬ ની સાલ હોય, યા તેમાં એકાદ બે એાછાં અટકાં વરસ હોય તે ચોકસ મને યાદ નથી, પણ તે વખતમાં મારા પિતાણ બાહારગાંમ (જલગામ) માં સીજનમાં હતા. તે વેલા મારી વય ફક્ત ૧૨ થી ૧૩ વરસની હશે, તે વખતે મારાં માતાણએ પોતાનાં વિચારથી એવો ઠરાવ કીધો કે બાહાર ગામ જંગલ જેવું છે. ત્યાં મહેર યજ્ઞદની મેહેરબાની અને સરોશની પાસબાંની હમેશાં છે એવું જરતોસ્તી ધર્મતું ફરમાન છે. ત્યારે એવણુ બહારગામ છે તો મેહેર રોજે મેહેરનાં અને સરોશ રોજે સરોશનાં દરાંન બાજ આફરગાંન દર માસે એક એક વખત કરાવવું ચાહુ કર્યું (અહુરમજ્દ રોજે દાદરનાં અને બેહેરામ રોજે બેહેરામ યજ્ઞદનાં દરાંન બાજ આફરગાંન હમેશાં ચાહુ કરાવતાં હતાંજ ને આ હમેશું.) થોડાજ વખતમાં તે શેઠ તરફથી દગો મારમ પડયો ને એવણુ મુંબાઈ આવ્યા વિગેરે. હવે, હું તો રાંધણીમાં કામ કરું છું ને મારાં માતાણએ તે વખતે પંચકીને લખી કેવાડયું હશે કે મેહેર સરોશનાં દરાંન હમણાં નાં કરતા. વિગેરે. તેની મને ખીલકુલ ખબર નહીં, પણ રાત્રે હમેશાં બંદગી ગુજારીનેજ ખીછણે જવાની આદત તેજ મુજબ હું ખીછણે ગઈ.

સહવારમાં ઉઠતી વખતે જવાબ જોઈ છું કે એક મોટું ઘર છે અને તેનાં ઓટલાપર હું ઉભી છું, મારા હીલમાં સુદ સફેદ કપડાં સારી સુદાંનાં છે, ને તે ઓટલો ભરીને અંધીઆરનો જેમ એક સાજન ભરાય તેમ જામો પીછેરી પેઢેરી બેઠા છે. ત્યાં હમારાં પંથકી ડેશભાઈ છે તેવણને હું પુછું છું પણ તેવણ જવાબ દેતા નથી. તેટલાં પેલા મોબેદોમાંથી એક મોબેદ કહે છે કે “એવણ શું જવાબ દીએ ? તમે બોલાવીને નાં કહ્યું. પણ તમારા માતાજીને કહેજો કે હમણાં બોલાવી નાં કહો છો તે સારે વખત આવો ભુલતાં નાં.” આટલું જોતાં હું જાગી ઉઠી ને સહવારમાં હકીકત મારાં માતાજીને કહી.

મને તે વખતે આ બાબદસર બીલકુલ સમજ પડી નહી. મા પહેલાં તો હસી પડ્યાં પછી તેવણે સાર એટલોજ કહ્યો કે “હા ગઈ કાલે મેં પંથકીને લખી મોકલ્યું તું હમણાં મહેર, સરોશનાં દરાંન બંધ કરજો તેથી તું આ જોઈ ઉઠી, નાનાં બાલકો નીરદોસ તેથી ફરેસ્તાઓની બસારત મલે.”

હમારે ત્યાં જ્યારથી ખુદરત શક્તિનો જવાબ મલતો ત્યારથી જે બાબદો તેવણ કહે તે બાબદો મોજેબ સહીત નજર સાંમે દાખલાઓ આવતા. તેમાંનાં અત્રે દરશાવું છું તે આ જેવાં ઘણાંક પુસ્તકો થાય છે તેથી તે સઘલું નહીં લેતાં ફક્ત સાર લખાં હવે સમાપ્ત કરીશ. તેવણનું ખુદલે ખુદલું આવવું કેવી કીસમે છે તે ઉપર વાંચુ. પણ તેવણ કોણ છે તે માટે બે બોલ કહું છું કે તેઓ ખુદરત પોતે છે. સાર બાબદ એજ કે ધાર્મિક પરહેજગાર ઉત્તમ પાવરનાં વડા જીવો-

નાં આવેશમાં થઈ હંમેશાં તેઓ ખુદરતનું કામ બળવે છે તે સુજબ અત્યારે પણ છે.

હંમારે ત્યાં તેવણે જે જે આગાહીઓ કહી હતી તે હરેક ખરી પડી. મારા મુંબઈનાં વસવાત દરમીઆનમાં લોકોનાં દુઃખ હર્દ વખતે વગર દવાએ દુઃખ સાડું થાય. અને વહી મોજેળ થાય એ જુદું. કોઈ ઘણું કંઈઓ કરતું આવે, પણ તેનાં સાથે તેની બહીનો બદલો એવી કીસમે વલતો કે 'જેથી તે ખુશ થઈને સ્વર્ધર્મપર ચકીન લાવતું અને પોતાની ચાલ માટે માફ માગતું.

જે પ્રેસમાં એ ખોરદેહ અવસ્થા છપાઈ ત્યાં પણ અનેક મોજેળ થયા છે અને તેથીજ સર્વની ખાત્રી થઈ ને શત્રુ પરાજય થયો. મરતાં માણસોને નવી છાંદગી મળી છે એ મોજેળથી પણ મને અબ્બઅબી છે.

મારા પોતાના બાળમાં બીમારી તથા ધંધા માટે જે જે આગાહી થાય અને તે સુજબ હું સાવચેત રહું તો સુખી થાવું પણ જો ગફલત થાવું તો દુઃખીજ થાવું છું. તેનો ફક્ત એકજ દાખલો.

૧૯૧૪ મી સાલનાં જુલાઈ માસમાં હ્યાં કાલુપુર છાંદલા-થી ખાનપુરમાં આવી રહેવા સખ્ત મનાઈ હતી કે દુઃખી થશે તેજ સુજબ થયું. તા. ૩૧ મી આગષ્ટ ૧૯૧૪ નાં દીને ખાનપુર રહેવા ગયાં ને ફક્ત પંદર દીવસમાં તા. ૧૭-૯-૧૯૧૭ નાં રોજે લીંત લાંછ ચેર બંગલામાં આયા ને રૂ ૧૧૦૦ ની મારીજ મતા કરખી કપડાં જણસની પેટી ઉપાડી ગયા જે આજદીન સુધી તેનો પતોજ નથી. તે પછી સર્વની હંમારે

ત્યાં ખીમારી એવી કીસમે થઈ કે દરેક જણનાં નવા જન્મ થયા, અને માસ પિતાહની આજદીન સુધી નોકરી ગઈ વિગેરે. માથે વાસેનાંઓનાં છદ્દી સ્વભાવોનાં આ પરીણામ છે.

૧૯૧૪ નાં મેહ માસમાં હું હ્યાંથી મુંબઈ ગઈ, તે વેલા મને બધાંની ઘરમાંથી મનાઈ હતી પણ ખુદસ્તનો જવાબ હતો કે “જવુંજ પડશે.” તે મુજબ હું હ્યાંથી ગઈ પણ હ્યાંથીજ મારી તખીઅત બરોબર નહીં હતી અને ત્યાં ગઈ તો તુરત ત્યાંનાં બધાં એમજ કહે કે “આ રસ્તાપરનાં બધાં જતાં રહે છે ને તમે ત્યાંથી કેમ નીકળ્યાં ? શું મરી જવા આયાં કે ? હ્યાં પ્લેગ ઘણો છે.” અલબત્ત તે ઘરનાં બધાં ભાડુતો પણ કોઈ ક્યાં ને કોઈ ક્યાં ગયાં હતાં હું તો ઘણી ચોંકી ને જવાબ માંગ્યો કે “માલેક જો હું મરી જઈશ તો મુવાહ્હાઠ ઠેકાણે પારે તેટલું બનવુંખી મુસ્કેલ છે, માટે હું આજેજ હ્યાંથી પાછી વળી જવું છું. સખબ રીતર્ન તીકીત છે.”

જવાબ મળ્યો કે “નથી જવું ને પ્લેગ નરમ પડી જશે ને બધાં ભાડુતો પાછાંજ આવશે. ને બંદગી લેવી” વિગેરે.

અલબત્તે, તેજ મુજબ બે દીવસ અને જળ વમર, ધીની બતી રાખી ત્યાંજ બેસી એક ચીતે અવસ્થા બંદગી કરી તે પછી માસ ત્યાંનાં પંચકી (એદલ્લ દાબુ) ને મે કહ્યું કે “તમે તો મારી હકીકત બાણો છે કે મને આજે બે દીવસનો અપવાસ છે. પરમ દીવસે આદરગાંનાં જશનને દાહાડે આપરે ત્યાંનું બાજ આદરગાંન ચજશને સતુમ તમે જેમ જજાય છે તે મુજબ ખુદસ્તનાં નામે બાણો હું જેતે પણ ત્યાં આવીશ. પણ જવાબ એમ છે કે બે દીવસની

અપવાસી છાંધી જોત મેળવીને નાહી ફરજ ગુજારીને ઉશહેન
 ગેહમાં આવીશ. તુરંતુર વખતે યજ્ઞશને શરૂ કરે તેજ વેળા
 ખીન્ન મોખેદો સાથે તમે પોતે મલી ચાર જણ આફરગાંન કરજો
 ને પછી બાજ ધરવી, તથા તમે સતુમ લણુએ એવો હમણાંજ
 મને જવાબ મલ્યો છે તેવીજ અગીયારીપર હું કહેવા આવી છું.”
 તેવણ (પંથકી) કહે છે કે “પણ એવણનો તો બધા દીવસ તરત
 ભરતજ જવાબ મલ્યો છે તે હું હમણાં યજ્ઞશનેનાં બે મોખેદ બાહા-
 રનાં બોલાવીશ ત્યારે. ને જો વલી મલી જાય તો થીક, કેમકે
 આદર રોજનું પરમ છે તેથી મોખેદો તો શકાયલા. પણ તમારી
 આ હકીકત કહો છો તો ચાલો હું હમણાંજ જઈ છું ને કોટ-
 માંથી મોખેદો નાહી કરી આવું વિગેરે.” તેજ મુજબ તેવણ
 ગયા ને ખુશી થતા આવ્યા કે “બા ખુદરતનો જવાબ કંઈ
 ખોટો હોય? તમારાં સારાં નશીબે મોખેદો, હું ત્યાં જતાંજ
 મને મળી ગયા. એ કંઈ અપવાસ ખેડીને તનપર શક્તી
 વેહી દુનિઆનાં લલાતું કરવું તે જેવી તેવીવાત છે? ઇગલીશ
 પાલીશયાઓ હસી કાઢાડે. પણ મોજેજો નજરે જોય. તો ખાત્રી
 થાય. તમે આ તનપર શક્તી ખેપી, કરીનેજ હું ખી તુરત
 ગયો કે, લાવ બાઈ, કંઈ કરતાં પ્લેગ નરમ પડે છે? કારણ
 તમે તો વળી એ લણુચલાંનીજ આસણી કરશો તે પછીજ અન
 ખાસો ” એટલું કહી તેવણ ગયા.

પાછલી સતનાં ઉશહેન ગેહમાં ઉશહેનની જંદગી ગુજારી,
 ઉશખાંમ લણી તુરતજ હું બે દીવસની અપવાસી અગીયારી
 ગઈ. ત્યાંથી બધું ફરમાન મુજબ મારી પોતાની ગીરાથી લ-

છાવી જણાવી ઘર આવી. આતશ બેહેરાંમ જઈ આવી પછી નાહી ભણાયલી આસણી કરીને અપવાસ ખોલ્યો. અને ખતી આગલ આતશનું પાત્રુ હતું તે રખ્યા જે પ્લેગનાં દર્દીને આપુ તે ખાવાથી તે સાબન થાય.)

સુસ્ત વાંચનાર શું લખું? હું તેમજ મારા પંચકી અબ્બાની વચ્ચે જોઈએવ કે પ્લેગ તે રસ્તાપરથી નાખુદ. અત્યાર આગમય જે ખરાબી થઈ ગઈ તે માફ તે સિવાય તો પછી સારીજ હવા થઈ. ને વલી થોડા દાહાડામાં બધાં ભાડુત પાછાં રહ્યાં ને કહે છે કે તમે આવ્યાં તેથી હમેંબી આવ્યાં વિગેરે.

ખુદરત શક્તિઓનાં આવ્યા પછીની આખી હકીકત જો તમે બાંધો તો હેરત હેરત થાવો? ને મેં જે તનથી તસ્દી વેડી છે તે આખો અહેવાલ સમજો તો ગમે એવું તમારું સખત હૈયું હોય છતાં આંખો બીની થાય. અત્યારે આટલી તસ્દી વેડું છું. એવું કોઈ નહીજ ખેપશે. પણ હું શું કહું? જેવી તે માલેકપર મારી ફીદગીરી છે તેવીજ તે દર ડગલે ને હર પગલે મહદ વટીક પુગાડયો બાય છે ને પુઠે પડનારાંઓ રોજ અને આવરદામાં તેઓની કરણી મુજબ ભરણીનો નફો તે માલેકથી મેલવે છે. હવે એથી વધુ બદલો શું જોઈએ?

આ ઉપરથી મને ધ્યાન થયું કે અત્યારે જે આગલી બલી જાંદગીનો નફો છે ને તે જો નોંધ હશે તો ખીલ જાંદગીએ આઈતુંજ મેલવીશું ને બીજાંઓના માનવામાં આવ્યાથી તેઓ પણ સુખીજ થશે. તેથીજ મેં જવાબ પુછીનેજ આ ટુંક ખુલાસો લીધો છે પછી અહેબાંઓના મનમાં જે આવે તે ગપા-

તના ગોલા ફેંકે તો અત્યારથીજ તે માલેકને સોંપ્યું છે તેજ હક ઈનશાફ કરશે. ને તેઓને બદલો આપશેજ.

મારી બાલક વયમાંજ જ્યારે હું શીખતીતી ત્યારે મારી હ વરસની વયે મને ખુદરતી કંઈ એમજ યાય કે એક નવો અક્ષર બનાવવો. અને જ્યારે તે મુજબ લખવા એવું તો આખી બારાખડી લખી જાઉં, નવો આકાર કાઢાડું, પણ તેનો ઉચ્ચાર તો બારાખડીનાં અક્ષરો બરોબરનોજ યાય. ” તે વેલા મુંબાઈમાં મારા પિતાજીનાં એક અગત મિત્ર ઘરમાં આવતા, તે વણુ મને બચ્ચાં બરોબર ગણતા અને તેવણુને હું પીરોજ-શાહમામા કહેતી. તેવણુને મેં તે વખતે આ કહ્યું તેથી તેવણુ નસીબત કરી કે-“ બારાખડી છે એજ બરોબર છે, ને નવું શું તે યાદ કરીને લખો ” વિગેરે. આ જવાબથી મારા મનનું સમાધાણ નહી થયું પણ તે વેલા ગુપગુપ રહી.

હવે, જ્યારે ખુદરતી બસારતો મલતી ત્યારે આ સવાલ માટે જાણાસા થઈ ને પુછતાં ખુદરતી શક્તીઓથી એ જવાબ મલ્યો કે “ બારાખડીમાં નવો અક્ષર ઉમેરવાની રૂક્ષ થઈ એ સાહીત્યમાં એક કરતાં અનેક ધાર્મિક પુસ્તકોનો તારે હાથે વધારો થશે, તેમજ તે વેલા તું તે અક્ષર ઉમેરી નહી શકી એવું જાણવું એ કે ખુદરતની મદદ વગર એકલું આગળ નહીં જ વધારો એવું પોતાનાં ઓઘીજ વીટશે, તું હામ બીડશે ને શત્રુ તોડશે, ને ખુદરત તે પુઠે પડનારને ગેબી સજા કરશે. તુંને ખુદરતી રૂક્ષ થઈ એ પુનર્જન્મોની અધુરી રહેલી ઇચ્છા આ જન્મે દુક્રી વયમાં પ્રગટી. ” વિગેરે.

આવા આવા અનેક દાખલા ઉપરથી સીદ્ધ થયું કે પુનર્જન્મ છે. પણ કોઈની ચીજ બાણી તેને આધીન થઈ શ્રીકરમાં મશગુલ નહીં થતાં, પોતે તેના પર દ્રઢ મનથી અમલ રાખવો. જેથી પોતાનેજ અકરાવું નહીં પડે. કારણ કે જરતોશ્તી ધર્મનાં મૂળ પોદાઓ રહ્યા નથી, ને બાકી જે કંઈ મદ્યું તે સાચવી રાખ્યું ને તે ઉપરથી લેભાગુઓ જીદ કર્યા બાય છે, પણ આતો ઉપર મુજબ અનુભવ સીદ્ધ ખાત્રી પુરાવાથી લખું છું. વાંચણનું શિક્ષણ નથી, કે મારી બડાઇ મારવાનું નથી. ને તેથીજ સમજણ ખાતર આ લખાણ (ખુદરતનાં જવાબ મુજબ) લીધું. અને તે ખરી બનેલી હકીકત લીધી છે.

નૌશેરવાંન આદેલ અને ખલીફ-હાફ્ઝ-અલ-રસીદ, કોણ જીવે હતા તે સમજો. નૌશેરવાંન આદેલ માટે એવી ખબર મલે છે કે આ પુસ્તકની પ્રગટ કરનાર એક જન્મે નૌશેરવાંન આદેલ છે. ને ખલીફ હાફ્ઝનો જીવ તે વેળા તેની પરણેતરનો હતો. પાછું ખલીફ હાફ્ઝની જોખીદા નૌશેરવાંન આદેલનોજ જીવ છે. એક જીંદગીએ ભોગવેલું ને બચાવેલું બીજી જીંદગીએ પાછું મેળવે છે. ને એ બધી સામગ્રી થાય છે એ ખુદરતી શક્તિઓનાં જીવની હવાનાં કામો છે. ઈનસાનનો પુરો પાવર પુગતો હોય તો રૂબરૂ વાત કરી શકે છે અને જો તેમાં રહેજીની કસુર હોય તો રૂબરૂ નહીં પણ ગેબી પ્રકારે તો હરહમેશ દરેકને માટે તે મદદ કરે છે.

હયાતીનાં કાંમની વિગત—“ જેને આપણે લાગણી-

Feelings કહીએ છીએ તેથી આ ક્ષમ શરૂ થાય છે ને જેને આપણે મરજી-Will power કહીએ છીએ તેનાં પર તેનો આ-

ધાર છે, અને જેને આપણે સત્તા-Free will કહીએ છીએ, તેના પર તેનો ટકાવ છે. હવે, આ ક્રિયા કેમ થાય છે એ સમજો. લાગણી છે તે પોતાની હવા તારાને (જે તારામાંથી પોતાના જીવની ઉત્પત્તિ છે તેને) ખબર આપે છે. હવા તારા પોતાથી ચઢકતી હવાને ચાતો ખુદરતને સંદેશો પુગાડે છે, 'ખુદરતનું ફરમાન આબાદીની હવાને પુગે છે ને આબાદીની હવાઓ રંજ ખેડનારી હવાને હોકમ કરીને કામ સોંપી પોતે તેમાં હમશરીક (મદદગાર) રહે છે. આ કીસમે હવાતી સાચવવાનું કામ એક બીજી હવાઓ સાથે થઈને કરે છે.

મારા અજ્ઞાસથી મારા જન્મોમાં થોડા મને યાદ છે એ ખુદરતનાં ફરમાન મુજબ આપું છું (મારી મરણ આ બાબદ બહેરમાં લાવવાની નહીંજ. સખબ મતફેરીના લીધે બહુજ હે-સનગતીમાં આવવું પડે છે.)

શરૂઆતમાં—શરની પ્રકાશ હવા (આદ આની,) બેહે-મત યાને અક્ષરે અવલ હવા (ચાર આની) અને મગર હવા (બે આની, આ મુજબ સંપૂર્ણ સોલ આની થઈ) એ સાથે મહીને તેમાંથી અરધી હવાનો તારો થયો, ને અરધી ફરતી રહી, તે હવા વધીને તેમાંથી લાલ પોશાગમાં ખુદરતી શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ (હીંદુઓમાં લક્ષ્મીજી કહે છે ને પારસીઓમાં એ અર્ધર્યમન શક્તિ છે) તેમાં તેજ તારમાંથી જીવ આવ્યો. હવે, બન્ને મીનોની મતફેરીમાં તે બદલાઈ તારો થયો. ને જ્યારે તે મીનોઈમાં પહેલ વહેલો જન્મીઓ ત્યારે તે અર્ધર્યમન યજ્ઞ કહેવાયો, તે વેલા દુનિઆનાં દુઃખ દર્દો ફેરવાનું ખુદરતનું

હરમાન તેને કપ્પુલ સપ્ત્યું, કે જીવ અને આત્માની અમર્ગી વેર તે પરસ્પરાર્થીપણે ખુદરતના સલામાં હમશરીક થશે, ને તેજ વખતથી ખુદરત હમેશાં એ જીવને સંદેશો પુગાડી મદદમાં છેજ.

ગેતી દુનિઆમાં અનેક જન્મો ગયા, ને જીવમાંથી અનેક અંશો છુટા પડ્યા. હાંદુઓમાં સીતા અને રામ ગણાય છે તે આ એકજ તારાનાં એકજ જીવનાં જો અંશો છે; અને વખત વખતે તે જીવોનાં પાવર વધતે વધતે તેમાંથી પણ અંશો છુટા થઈ જીવ જન્મ પામ્યા છે અને મોટે ભાગે આ જીવો હમેશાં સાથે જન્મી ખુદરતનાં સલાં કામો બજાવી તેના માનીતા થયા છે ને ખાસ તેઓની માગણી મુજબ તેઓને મદદ આપી છે.

ગેતી દુનિઆમાં આ જીવ (મારે માટે)ના ઘણાક જન્મોમાં જે થોડાક યાદ છે એ લખું છું. ધરિની રાજ્યોમાં પહેલવાન શોરા-બની મા 'તેહેમીના, ગુસ્તારખની રાણી કેતાયુન, (ગુસ્તારખશાહ

તા. ૧૪ મી દીસેમ્બર ૧૮૧૬ જામે જમશેદ અંકનાં દસમાં પાને પહેલી કોલમમાં ખીજે પેરા વાંચો. બાવા બક્ષવારીનું લખાણ આ મુજબ છે.

રામ અને રસ્તમ એકજ સરખા ! શું હાંદુઓના દેવ રામ અને પારસીઓના દેવ રસ્તમ એકજ સરખા હતા ? વરોદરા ખાતે 'રામ અને રસ્તમ' વીરો જાણીતા કીર્તનકાર શાસ્ત્રી રેવાશંકરે એક જાહેર કીર્તન સાથે વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું અને તેમાં રામ અને રસ્તમનું સરખાપણું બતાવ્યું હતું. શ્રી રામચંદ્રજી જેમ બાણુ વીંધામાં પ્રસિદ્ધ હતા, તેમ રસ્તમ પહેલવાનીમાં સરખો હતો. શાહનામામાં રસ્તમને હાથી જેવા બળવાન ઝોળખ્યો છે, તેમ રામ પણ હાથી જેવાજ બળવાન હતા. રસ્તમનું નામ તાજબક્ષ એટલે પોતે બાદશાહ નહીં બનતાં ખીજાઓને બાદશાહ બનાવ્યા હતા. તેજુ રામે લંકાનો તાજ પોતે નહીં લેતાં વીંધીપણે

એ રામનો જીવ નથી પણ સીતાનો પોતાનોજ અંશ છે, સખજ સોરાજ પહેલવાનની મા મરી જવા બાદ બીજી જીંદગીએ તે જીવ કેતાયુન છે અને સોરાજનો જીવ બીજી જીંદગીએ રોઈનતન અસપંદીઆર છે) બેહેરામગોર પાદશાહ, નૌશેરવાન આદેલ તથા

આપ્યો હતો. રામ અને રસ્તમ બંને એક વચની અને એક પત્નીજીત પાળવા માટે પ્રસિદ્ધ છે. શ્રી રામચંદ્રજીને સીતાજીએ સ્વયંવર રચી વરમાળ આરોપી હતી તેમજ રસ્તમની અશ્રુષ કીર્તી સાંબળીને તે-હેમીના તેની સાથે મનથી વરી લગ્ન કર્યું હતું. રામના પુત્રો લવ અને કુશ નાનપણથીજ પીતાના જેવા શુરવીર થયા તેમ રસ્તમનો છોકરો સોરાજ સૌંદના બચ્ચાની માફક પચો બળવાન થયો હતો. આ સખજી તવારીખ બંને મહાત્માઓના જીવનનું સરખાપાકું દેખાડે છે. અને તે તેમના અનુયાયીઓ હોંદુ અને પારસી કોમ વચ્ચેની એકમતાની પુરાતન સાંકળ છે.

‘રામ અને રહીમ’નો એકાકાર ! આ સાંકળ જેમહોંદુ અને પારસી કોમની એકમતા અને એખલાસ વધારનારી છે, તેમ કબીરજી ‘રામ એને રહીમનો એકરાર કરી હોંદુ-મુસલમાનને એકત્ર કરી ચક્રા છે. આવી એકમતા કોમ કોમ વચ્ચે જળવાય એ હોંદિતું જગકતું અને અર્થ-સુચક બવીખ્ય છે અને દેશકાળ જોતાં આવકારતાયક છે. પારસી, હોંદુ કે મેહોમેદન ધર્મના અનુયાયીઓ માટે તેમના મહાત્માઓનાં આ દર્શાંત મગરર બનાવનારાં છે. આ સીદાંત સુચવે છે કે દરેક કોમે પોતાનાં તેમજ એકબીજા ધરમ પ્રત્યે પ્રેમભાવ રાખવો. રામ, રસ્તમ અને રહીમ એટલે હોંદુઓનો સનાતન, પારસીઓનો જરયોસ્તી અને મુસલમાનોનો ઇસ્લામી ધરમ એ સર્વમાં જે યુજો પ્રાધાન્ય છે તેનાં ઉદાર તત્વો ઉપરજ લક્ષ રાખીને કામ લેવામાં આવે, તો હોંદુ પારસી અને મુસલમાન જુદા નથી. દરેકમાં માત્ર દયા, ક્ષમા, સત્યતા, ધીરતા અને મહા જોધયે !

થઈદેઝરદ શેહેરીઆરનો બેટો, જે ખલીફ ઓમર સાથે ગોસ્તેગો કરે છે એ, તથા દસ્તુર અરદાએવીરાફ વિગેરે ધણાંજ નામાક્રીત જનમો ગયા છે. હાંદુઓમાં જન્મો સીતા, દમયંતી, સાવિત્રી, ગોપીચંદ રાજે, નરસીંહ મેહેતાની દીકરી કુવરબાઈ, (જેને માટે ખુદરતે મામેરું મોકલેલું) ભક્ત પ્રહલાદજી, એ સિવાય બીજા ધણા જન્મો છે. મહોમેદનમાં હરજત મહોમદની દીકરી (નાયે-રવાન આદેલ પછી બીજો જન્મ આ છે) શાહનામું લખનાર શાયરાંન શાયર હીરદોશી તુશી પણ એજ જીવ છે. જે અત્યારે યાદ છે એ આખ્યા છે.

આજે બધે શાહનામું, શાહનામું, થઈ રહ્યું છે ને જ્યારે શાહનામું લખવા ૩૦ વરસ હીરદોશીએ રંજ ખેંચી ત્યારે તે બાપડને તેનાં બહલાની ઉમેદભર દુનિઆ કુચ કરવી પડી છે, એવા દુનિઆનાં ઢંગ છે. નીદંક જીભલીઓથી ખુદા પનાહ રાખે. હવે, યુરોપચન ધર્મોમાં યુરોપના રાજકર્તામાં અનેક-અવતાર થયા છે, અને જોન-ઑફ-ઑર્ક આએજ જીવ છે. ત્યારે પણ તે બાપડીને જીવતાં જીવત બાળી નાખવામાં આવી છે, એવા ખુની જીવો આ દુનિઆમાં અદેખાઈની આગથી સામાનું સત્યારનાસ વાળી પોતે પણ ફેજે પુજે છે. ઈમેજી સાઈકલોપીડીઆની શરૂઆતમાં શોધ કરનાર તથા સાયન્સની શોધ કરનાર પણ એજ જીવ છે. સાયન્સની શોધ વેલા શરૂઆતમાં તેને ગાંઘ માણસમાં ખપાવામાં આવ્યો હતો. જ્યોતીશ વીજ્ઞાની શોધ કરનાર પહેલ-વહેલો એજ જીવ છે. જ્યારે શરૂઆતમાં તેને એક પુતારાની ઉપમા નંગા લોકોએ આપીતી. હરશલ અને યુરેનસ તારાઓની

શોધ કરનાર પણ એજ ભવ છે. ને દરેક રીતે ખુદરત તેની મહદમાં હરહમેશ રહી છે. પણ ખુદરતમાંજ બન્ને મીનોની મટફેરી છે ત્યારે તેવા મટફેરીનાં તારાનાં ભવો આ દુનિઆમાં જન્મી અદેખાઈ કરે તેમાં તો નવાઈ નથીજ. માટે નીંદકોથી કરી જઈ હીમત હારવાની નથી. પણ ખુદરતપર ચક્રીન સખી સાબુત કરણીએ સ્વધર્મપર ઓસ્તવાર રહી મક્કમ મનથી વરતવું જોઈએ. વળી, ચોથા વીલીયમના બાઈ (મહારાણી વીક્ટોરીઆના પિતા) પણ એજ ભવ છે, તે પછીથી જગજાહેર ખારીસ્તર મી. એનેસ્તી, અને ત્યારબાદ ભવનો તારો થયો. (સને ૧૮૭૩ માં મી. એનેસ્તીનું મરણ છે) અને તે પછીથી કેટલેક વરસે તે તારામાંથી આ ચાલુ જાંદગીમાં ભવનો જન્મ છે. અને અલબત્તે પુનર્જન્મે ખુદરત શક્તિનાં અભ્યાસ મુજબ જન્મો ગયા હશે તોજ ચાલુ જાંદગીમાં ફક્ત વીસ વરસનીજ ઉમરમાં પુરતકો લખવાં છપાવવાં વિગેરે શરૂ કર્યું. ને ઉપર કહ્યા મુજબ ખુદરતી સર્વ સામગ્રી મળી હતી. મનથી વિચારું તે એજગેબી નજર સામે આવી જાય.

દરેક બાબદમાં અસહ્યથીજ મને હાર પાડનાર મારી હીંમત અને મહદ કરનાર ખુદરત છે. હવે, મારી ખાત્રી થઈ છે કે એ સઘળાં માટે આગલી જાંદગીઓની સાબુત કરણી અને ચાલુ જાંદગીમાં જાત જાંદગીને જોખમ પુગાડી તનથી તરહી વેડી, સર્વનાં નીંદક બોલવાની દરકાર નહી સખી, પોતાનું ઉંઘ, ભુખ, અને સુખ એક કોસણે મુકી, પોતાનું દુઃખ પીક પાછલ નાખી, સામાનું દુઃખ ફેરવા માટે કાળજી સખી, પવિત્રાઈ બંદગી

સાથે પરસ્પાર્યા વરતણુક એખતયાર કરી હોય, તેનેજ આપ સુધ પુરત શક્તિઓ મદદે આવી રસ્તો બતાવી રક્ષક થાય છે, અને ભોમીઆ તરીકે ચહુખર રહે છે.

હાલના વાંચકો—પુરત શક્તિઓ બબરે વેચાતી નથી મળતી કે ચાલો બાઈ, બબરેથી ખરીદી લાવી તે ઘરમાં બેસાડીએ ? તે માટે તો હીલે હામ બીડીને હીમતથી ચાલનાર એ સઘળું મેળવી શકે છે. આજે તો ત્યાં જોવો ત્યાં up-to-date અને વળી તેજ બોલ ચાલુ છે, એકે કુમતું ખોસ્યું, તો વળી બીજાને કુમતું જોયેજ, તે જો કોઈ બંદગી કરનાર ગંભીર જીવે સાદાઈ એખતયાર કરી, તો જોઈજ લેવો તેની ઠેકડી. પણ આજે એ up-to-date ની નકલની તો ધર્મ ડુબાડુબથી કટલ વરસી રહી છે, બલ્કા, તેની કંઈ સમજણ ? સમજણમાં એટલુંજ કે સાદુ ગંભીર ચાલવું, વખતને અનુસરતું ધાર્મિક વરતણુકે વરતવું ગળ મુજબનું ખર્ચ અને આ સઘળું સાથે પોતાના રાજકર્તાને વફાદાર નીવડવું, કોમમાં ધાર્મિક કામોમાં હમશરીક થવું, વિગેરે. આ બધા કામની પહેલ કોમના આગેવાનોથી થવી જોઈએ. અને કોમે તેનો હયે લઈને તે મુજબ વર્તવું જોઈએ; ત્યારે, ત્યારે, અને ત્યારેજ કોમનું દલદર પ્રીટે, સિવાય સાર્યક નથી. પણ હવે બહુ મોડું નથી થયું વખત હાથમાં છે. સાચવશે તેજ જીતશે અને અકડશે તે ખોડશે.

છેવટ—આ મજકુર મોજેબઓથી અને બતી અનુભવથી તથા દુનિઆની આ દરેક ચીજો શું શું બાબદો છે, વિગેરે; એનો

અધ્યાસ કરવાથી માલુમ પડે છે કે આપણે રહીએય, વસી-
એય, ખાઈએય, પીણીએય, પેહેરીએય વિગેરે સર્વ ચીજો અને
આપણે વટીક સઘળું હવા છે. અને દરેક ઉત્પત્તી પણ હવાથી
છે. દુનિઆને લગતું કોઈની ઇનશાન જો કોઈની દેવદેવતા યા
પ્રીરેસ્તાને અરજ કરે તો તેની અરજ તેના જીવનાં તારાને પુગે
છે અને ત્યાંથી સંદેશો હવા મારફતે ખુદસ્તને (રોશની પ્રકાશ
નીરંજન નીરાકારને) પુગે છે ને તેનું ફરમાન વડા ઉપરી
(તે માલેકની અશો શક્તિઓ) ને પુગે છે, તેઓ મદદની
હવાઓ હુકમ આપેથી તે હવાઓની મદદ મળી બહા વિચારો
પાર પડે છે ને જો તેમાં કંઈ ખુરી ઇચ્છા હોય તો તેટલી
નસીબત તે અરજ કરનારને છેજ.

અધ્યાસથી માલુમ પડે છે કે સપેનતમઈન્સુસ તેમજ અં-
અમઈન્સુસની ઉત્પત્તી દરમીઆન મતફેરીથીજ મુખ્ય છે ને તેથી
ઇનસાનોની પણ મતફેરી છેજ. અને તેજ મુજબ આ બન્ને
મીનો ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં ખુદસ્તી રીતે શરૂઆતમાં બે હવાઓ
છે, તેમાંથી બન્ને શક્તિઓ આદમરૂપે ખુદસ્તી ઉત્પત્ત થઈ છે.

જેમ આદમીની ઓલાદ અત્યારે છે, તેમ શરૂઆતમાં હવા-
ઓથી હવાઓની ઉત્પત્તી આગલ વધી છે હવાઓ અસંખ્ય
છે (ને અત્યારે લેવું અનુકુળ છે પણ ઘણુંજ લાંબાંજી છે અને
હ્યાં સંક્ષેપ લેતાં પણ બહુજ વધી જવાથી ટુંકે સાર છે)
૯૯,૯૯,૯૯,૯૯૯. (નવાનું કરોડ, નવાનું લાખ, નવાનું હજાર,
નવસેં નવાનું) યાને એક અબજમાં એક ઓછી હવા આ દુ-
નિઆમાં હમેશની ફરતી છે. ટુંકમાં તેનાં બે તરાં છે કે એક

સારી અને બીજી જુરી અને તેમાંથી ઉપર કદા મુજબની બતની હવાઓ છે. ને તેમાંથી સેતારાઓની ઉત્પત્તિ છે ને જ્યારે ખજે શક્તિ સપેન્ન અને અંજને અથડામણ થાય છે ત્યારે ખુબ વટોદયો થઈને વમલ થયો છે.

શરૂઆતમાં જે શક્તિઓ ઉભી થઈ છે તે જ્યોતીશમાં રાશીઓનાં નામે બહોર થઈ છે, અને ધર્મોમાં ફરેસ્તા, તથા દેવતા, ને નામે બહોર છે તે પછીથી તેમાંથી તારામંડલની ઉત્પત્તિ થઈ છે, ને તે પછીથી ખુરશેદ (સુર્યનો પ્રકાશ) અને માહા (અંદ્રમાં) ની ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમાંથી પણ આ બંને શક્તિઓના અઠડામણથી દર્યામાં ભરતી ઝોટનો સુમાર છે, તે પછીથી મીનોઈ દુનિઆ વસી, અને ત્યાં વસ્તી ઘણીજ થવાથી આં ગેતી દુનિઆ વસાવી.

હવે ઉત્પત્તિ દરમીઆનમાં પેહેલાંથી કુલની ઉત્પત્તિ અને સાથે ફલ (fruit) ની ઉત્પત્તિ થઈ ગઈ છે, તે મીનોઈમાં હતું. ગેતીમાં તરકારી લીલોતરી થઈ હતી અને પ્રાણી ખોરાક દેવ હૈત્યની રાશીઓને માટે છે. ને જ્યારે તે તારાનાં જીવો આ દુનિઆમાં જન્મીઆ તે ખાતાતા તે દેખાદેખીનો રૈવયો બીજા સારા જીવોને પણ થયો ને રેવાજ ચાલુ રહ્યો છે. પણ જો ખુદ-રતનો અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનાર અથવા તે ઉત્તમ શક્તિઓનો સંદેશો માંગનાર ઇનસાનોને તે તદ્દન નકામો છે.

પ્રાણી ખોરાક ખાનારાઓ તે મોઢાડે લાગેલું છેડવા નહીં માગે તેથી તેની હીમાયત કર્યા બંધ છે પણ-તેનું બાલુબતું જોજ કે જો બધું માહાવેસથી છે. પણ જો તેનો અભ્યાસ

કરીએ છીએ તો તે ચીજોની અકાશે વટીક જવા ગમતું નથી. જે પુણ્ય રાહે આવે તેને પહેલું સોમવું પડે પણ આખરે તેને પોતાને પુણ્યથી નેક જીંદગીનો ખડકો બલી ક્ષેત્રગીરીમાં છે.

નામાકીત જન્મો બાણીને કોઈએ પણ મગરૂર થવાનું નથી પણ જો બાણવામાં આવ્યું તો પોતે તે માટે તપાસ કરીને વિચારવું કે આજી જીંદગીમાં પોતાની કેવી સ્થિતી છે ? શા કારણે હાડમારી હોય ? વિગેરે અને તેનાં નીવારણ અર્થે જીંદગી, તથા નિયમથી જીંદગી ગુજારવી વિગેરે નસીબત લેવાની છે.

સુચના—મજકુર બાબદ માટે કંઈ પણ મત એકદમ બાંધી લેવા તથા વીરૂધ થવા પેહેલાં ચોક્કસ, ને તે માટે કહેવાનું એજ કે જે મારા અભ્યાસમાં આવ્યું તે દેખાડ્યું. ધર્મ દખ્ખેલવો યા અનબુમન વીરૂધ જવું એ મારો હેતુ નથીજ.

હરેક ઇનશાને જન્મ લીધો માને પેટે ને જવું છે પા-રકે પગે, તોપછી અનબુમનમાં મતફેરી ઉત્પન્ન કરી કૃતવા આપવામાં કાયદો શું હોય ? “ચોરે જાય તો ઘાસ રહે ને કુલ કરમાય તો વાસ રહે.” તેમ જે અનુભવ્યું તેજ ખીજતને આધતો લાભ દેખાડ્યો છે પણ વીચીત્ર પુતલાંઓ, વિચિત્ર બાબદો રજુ કરશેજ. તેથી ખુલ્લું કહેવાનું કે જુદું તોફાન ઉઠાવનાર થકી ઘટલાં પગલાંની જરૂર રહેશે માટે નાહક સત્તાવવાથી દુર રહેવું.

રહેમી દાદર મદદગાર

મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજનીયર.

લડાઈ-અરે ઓ ગજબનાકે ભયંકર લડાઈ, તારાં નેસ્ત
કદમ આ પૃથ્વીપરથી ક્યારે નાબુદ થશે ? આ સુદીની શરૂઆતની
ઉત્પત્તિ દરમીઆનમાં બન્ને મીનો(યુગ) ની મતફેરીથી તું
જન્મી, શરૂઆતથીજ તેં આબાદીમાં ખલલ પુગાડી, જેથી વી-
જલીને જન્મ મલ્યો. આફતાબ, માફાતાબ, સેતારા, પાહાડ,
પાણી, અખંડ આબાદી સર્વેને તેં ખલલ પુગાડી જેથી તારા-
મંડલ થયું છે. શું દુનિઆ, કે શું ઘરો, કે શું દેશ કે શું
શેહેર જ્યાં તારાં પગલાં ગયાં ત્યાં આબાદાન હોય તે વેરાંન
થયા સિવાય બીજું કંઈજ પરીણામ નથી. તાહરાથી મોટાં
મોટાં રાજ્યોમાં ખરાબીઓ થઈ ને તવારીખ ને સદે યાદગારી
નોંધાઈ છે. કંઈ કંઈને તેં ખવાર ને નાચાર તેમજ બેચાર કયાં
છે, હજી કરે છે, ને કરશેજ. તો હવે એજ દુષા છે કે સધલે
શાંતિ બ્યાપો. આબાદીનું બલ વધો, બલ હવા ટળો, ખુરાઈનો
નાસ થાવો, રાજ અને રૈયત વચ્ચે એખલાસ વધો, અદલ
ખીટીશ રાજ અમર તપો, ખુદરત સર્વને નેક અલ્લહ બક્ષો, ને
સલાહસંપ અને શાંતિભર્યું શુભ પરીણામ મલો.

~~~~~

ખુદા રાજને સલામત રાખો.

રાજને માંથેની ભય ભરેલી હાલત દુર થાવો;
ઘેર કે શેહેર કે દેશ સધલેથી શત્રુતાઈ નાબુદ થાવો,
માલેકની દુનિઆ સુખી ખુશી ને આબાદ રહેવો.

આબાદી !!! શાંતિ !!! આમીન !!!

૪. સ. ૧૯૦૧ની સાલમાં મારી કેતાબ નામે “ તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ ” જેમાં યસ્તોને મથાણે તે પઢવાનાં ફાયદા વિગેરે લખાંધુ તથા તેની હેઠલ નોટ ખુલાશા તથા બેહેમન યસ્ત, અને એજમતી નીરંગ, જરતોસ્તી ધર્મ સંબંધી નોંધ, વિગેરે મેં પોતે મારે હાથે લખી છપાવેલી કેતાબ પ્રગટ થવા આગમય અને પ્રગટ થવા પછી તેનાં આહોકો તરફથી વગર મોંગવે મારી પર આવેલાં સરડીશીકેટસમાંથી ચોસાંક નીચે મુજબ છે.

કેતાબ પ્રસિદ્ધ થવા આગમય કેટલાંક જાણીતાં યુદ્ધસ્થ તેમજ બાતુઓનાં લખાણ આવેલાં મત.

દસ્તુર હોજ. પુચા તા. ૧૨ મી માર્ચ ૧૯૦૧.

નેકનામી બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીચર.

જત તમાઈ પત્ર તા. ૯મી માર્ચનું પોહોતું વાંચી બીનાં જાણી છેજ તમે બાઈ તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તાનું દ્વિતર પ્રગટ કરવા માગો છો તે સાંભળી હું ધણો ખુશી છું.

બીજું—તમે તે દ્વિતરમાં ‘બેહેમન યસ્ત’ છપાવ્યા માગો છો તે જાણું છે આપણાં પવિત્ર ધર્મ તરફની તમારી કેપેશ માટે હું તમે બેહેનને મુબારકબાદી આપું છું. હાલ એજ—

હી. હાઆગો કેકોબાદ બાદરબાદ દસ્તુર નોશીરવાંન ની હાઆ આમીન.

રોજ ફોટોગ્રાફ મોઢોર ચળદ. માઠ મુખારક બહમન
અમેશાસપંદ ચળદે સાલ. ૧૨૭૦

મનમાં મજબુત પવીતર વિચારો સાથે ખોદા તમોને બધી
તનહોરસ્તીમાં રાખે.

માનવંત પ્યારાં બેનજી દીનખાઈ સોરાખજી એનજીની-
ચર, જોગ-અમદાવાદ.

ધતે છે તમોને માન તે 'પરવર' તરફનું કે તમોએ આપણું
પક્ષ પવિત્ર ધર્મની સોધ ખોલપર ચીત લગાડી બારે મેહેનતનાં
ખંડમાં ઉતરી બે કેતાખો એક 'ખોરદેહ અવસ્તા' અને ખીજી 'મહ-
બબે જરથોસ્ત' પ્રગટ કરાવી છે.

પરદુઃખભાજન બહેન.

ચોપડીની કિંમત તરફ જોતાં બચારાં ખરેખર વચલે વધિના
અને ખીજી બેઢનો, બાધઓ, કે માવતરો એવી ચોપડીઓ ખરીદવાને
બે નશીખ રહે છે. સમજ ખરેખરે પુણ્ય કાંમતો એવાં બચારાંઓ
ખોદાઈ ઉન્યું જ્ઞાન મેલખ્યાથી બે ખખર રહે છે. ઊંચી કીસમના
પુઠા પરની લાગત કમ કરી ખીજી રીતે મજબુતાઈ બરેલી ખાંધણી
કરતાં અલખતે કિંમત ઘણી ઓસારી શકશે. તેના બદલામાં તે ગેબી
ખાવોદ તમારે બવીશ ચકળતું બનાવા ઉપરાંત સઘળી પ્રકારનાં સારાં
સુખ બધે. મારા પ્રાણનાથ ખાવોદની પણ એવીજ સલાહ છે. એજ
અરજ ખુદા તમારો મહેરબાન અને મદદગાર. મારા તરફની એક
માદદસ્ત ખાતર તમારે મારે એક ચોપડી 'ગંજે સાયરાન' ની
મોકલીય તે કબુલશેજી. લા. મને માન છે તમારી પ્રિતી મેલખ્યાનું

જરખાનું ફરાખજી મનચેરજી. નં. ૧૧ બેન્દીક જિલ્લ કલકત્તા.

સુંબાઈ તા. ૨૯ મી જુલાઈ ૧૯૦૧.

મેહુરખાંન બેનજી દીનજી.

જત આ સાથે છાપેલું કાગળ મોકલ્યુંય તેમાં બે નકલો મંગાવેલી છેજી.

ખીજું તમે નેક બેનજીએ ધણીજ સારી અકલ વાપરી છે ને આવી કિંમતી ચોપડીઓ બાહાર પાડી છે, તે માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. અને આપ તમારી શુભ મહેનતનો બદલો ખુદ તમોને આપશેજ. હાલ એજ.

લા. આપનું બહુ ધન્યવાદ.

બમનજી ફરામજી પટેલ.

સુંબાઈ તા. ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૦૧ બુધવાર.

મેહુરખાંન કદરદાંન બેહનજી,

મીસ દીનજી સોરાજી એનજીનયર, જેમ,

જત તમારું પત્ર પોહોંતું છેજી. તમે જેવાં નેક બાનુને હાથે ધર્મ જેવી બાબતની આ શુભ પેઢેલ છે. કેમજે અત્યાર સુધીમાં ધર્મની કાંઈખી ચોપડી બાનુને હાથે લખાઈને બાહાર પડી નથી તેથી આ પગલાં માટે હું તમને ધન્યવાદ આપું છું અને એમાં તમારી દરેક કીર્તી અને ફતેહ ચાહતો:—

હું છું તમારો દુઆગો.

એશી અસપંદીઆરજી જમશેદજી.

વાડીઆ. તા. ૨૯.

એચ. એલ. બાટલીવાલા. પાસઃ મેડીકલ પ્રેક્ટીસનર માંડ મેડીકલ કોલેજ
મુંબાઈ તા. ૫ મી આગસ્ટ ૧૯૦૧.

મેહુરબાંન બાકલ દીનબાઈ સોરાબલ એનલનયર.

હેક દુર અમદાવાદમાં પણ તમારા જેવા નરયોસ્તી ધર્મથી
વાકેફગાર બાતુઓ છે, તે જોઈ વણીજ ખુશી ઉપજે છે.

સાદાં પુડાંની તમારી ચોપડીઓની કિંમત વણી છે. તમારાં
કામમાં દરેક ફતેહ હાંધુ'છું' અને મારી એક બહુવાની ચોપડી
તમોપર મેઠ મોકલું છું તે રાખજે.

લા. દુઆઓ.

હોરમસલ લીમલબાઈ બાટલીવાલા.

કેલીકે મીલ. અમદાવાદ તા. ૯ મી આગસ્ટ ૧૯૦૧

મેહુરબાંન શેઠ સોરાબલ.

તમારાં બેટી બાઈ દીનબાઈએ રચેલી બે કેતાબોનું હેન્ડખીલ મે
વહુ સંતોષ સાથે વાંચ્યું છે. બેહન દીનબાઈ જેવી બેટી ધરાવ્યા
માટે હું તમોને ખરાં અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું. અને હાંધું
છું કે એવી ઘોડીક વહુ દીનબાઈઓ નરયોસ્તી ટોળામાં જન્મે તો
નરયોસ્તી ટોળાની દંમવડા વગરની હાલની હાલતમાં વણે સુધારો
ચાય. આશા છે કે આપ કુટુંબ સાથે પુરતી સુખાકારીમાં હશે—
હાલ એજ અરજ.

લી. સેવક.

રતનલ કુંવરલ માંડવીવાલાની સલામ વાંચજે.

જેહાંગીર બી. કરાણીનાં ઇકરાઓ.

કોટ મુંબાઇ તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૧

મેહેરબાન બેહેનજી મીસ દીનબાઇ. મું. અમદાવાદ.

જાત. તમારો વિગતવાર પત્ર અમને ગઇ કાલનો લખેલો આજ દીને મળ્યો છે, અને તે વાંચી બીના બહુી છેલ.

જરયોસ્તી શીરકાને માટે આપની બહી લામણી એક ખરાં જરયોસ્તી બાનુને શોભા આપે તેવી છે. આપણા લોકો અને ખસુસ જરયોસ્તી બાઇઓ તરફની બહી ધર્મી લામણીજ તમને આશીરવાદ સમાન થઇ પડશે. હાલ એજ.

તમને દરેક ક્ષેત્રે ઇચ્છતાં હોય છીએ તમે
બેહેનના દુઆઓ સેવકો.

જા. બી. કરાણીનાં ઇકરાઓની દુવા.

કલકત્તા તા. ૧૩-૬-૧૯૦૧

આપણું પરીતર બેસ્ટું સાલ તમોને તમારા પ્યારાંબોને ખુદાની મેહેરથી સુખી તનદરોસ્તી સાથે મુબારક હોજો. માહારાં નેક અને બસાં દીલનાં પ્યારાં

બેનજી દીનબાઇ સોરાબજી એનજીનયર જેમ-અમદાવાદ.

તમારો માયાવંતો પત્ર પુરો છેલ.

તમોએ માથે ઉઠાવેલું ખરેખર જરયોસ્તી શીરકાની ઉંચરતી ઓલાદ અને હાલ કામાડોલ હાલતનાં આ તર કે નાં પેલીતર ડોલતી લાગે છે, તેવોને તમારી બેક કીર્તિવાંન કેતાઓ બહુી અજવાળું અને હિમાનમાં પુસ્કલ સુધારો કરી શકશે. મારી બહુી બહુી દુવા તમો બેશ કુદુંજ સાથ કમુલ રાખરોજી હાલ એજ.

લી. હું માન સમજુંય તમારી દોસ્તીનું
જરબાનું કરામજી મંનચેરજી. કલકત્તા.

મુંબઈ તા. ૨૨-૯-૧૯૦૧

મહેરબાન પ્યારાં દીનબાઈ જોગ

ખોદા તમેને સુખી રાખે. જત તમે બાતુનું કામજ ધણા દિવસો ઉપર મને મથ્યું હતું. પણ અડચણનાં શબ્દો જવાબ નહિં લખાયો તે દરુજી કરશે. હું ધારું છું જે હવે આપની પાક કેતના જો લગભગ તૈયાર થવા આવી હશે. હવે તે હમારાં જેહવાં ઇનતેબર માહકોને જલદી પહોંચાડવા તરદી લઈ ઉપકારી કરશે. જેથી હમો એ ઉમદા કેતાબનો લાભ લઈ તમે જેહવાં એક નેક અને પરગણુ બાતુના હકમાં રૂઝમાં રૂડી દુવા ચુબરશું, એહવી એક કેતાબની ખરે-ખરી ખુટ હતી જે તમે બેહેને શ્રમ લઈ પુરી પાડી છે. તે માટે તે પાક ખુદાનાં સફથી રૂઝમાં રૂઝ આશીવાદ તમે બેહેન ઉપર ઉતરશે. હાલ એજ અરજ.

લી. દાઆગીર બેહન શી. મા. કા.

પારસી ધર્મને લગતાં બે નવાં પુસ્તકો.

આજના અમારા અંક સાથે “ તમામ પાક ખોરેહ અવસ્તાએ રોહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ ” તથા “ પાક મહજબે જરયુસ્ત વ હાલ તે જરયુસ્તીઆને ઇ અમાન ” નામની બે નવી કેતાબોને વગતું એક હેંડખીલ વહેંચવામાં આવ્યું છે એની ઉપર અમારા વાંચનારાઓનું ધ્યાન ખેંચે છીએ. અમદાવાદ ખાતેના એક જરયોસ્તી બાતુ મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર તરફથી આ પુસ્તક રચાઈ બાહેર પાડયું છે. બાતુ કર્તા આ દ્વિતર બાહેર પાડતાં ખુલાસો કરે છે કે “ જરયોસ્તીઓના એકીન દીન આઇનમાંથી એાછાં થવાથી અને બહેર છાપા છાપી થવાથી એ દ્વિતર પ્રસિદ્ધ કરાવવામાં આવ્યું છે. ” આજે અમદાવાદ રોહેર પારસી બાતુ અંચકર્તાઓ ધરાવવામાં

અમેવાની છે છે. એક પારસી બાનુ લેખક તરફથી બાહર પાડેલાં આવાં અમલનાં એ ધાર્મિક પુસ્તકોને આવકાર આપતાં અમને ખુશી ઉપજે છે. હમણાં જ્યારે પારસીમાં ધર્મનું જોસ તાબું છે, તેવી વેળા આવાં પુસ્તકો બમણાં આવકારદાયક થઈ પડે છે. એ કેતાબોને હામતી તમામ વીગતો હેન્ડબીકમાં સમાવવામાં આવી છે.

જામે જામશેદ બુધવાર તા. ૨૪ મી જુલાઈ ૧૯૦૧.

“તમામ પાક ખોરહેલું અવસ્તાએ રાહેનશાહી બા
એજમતી નીરંગ.”

પારસી બાનુઓ ધર્મ અખ્યાસ કરે અને ધર્મને હામતાં મોતે-બર પુસ્તકો બાહાર પાડે, એ ખરેખર બહુજ વખાણવા લાયક છે એમાં તો કશો શક નથી. આ સાથે વહેંચવામાં આવેલાં એવાં એક હેન્ડબીક ઉપર (નજદીક આવતા જરથોસ્તીઓના પવિત્ર દિવસો ઉપર) તમામ જરથોસ્તી વાંચનારાઓનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. અમ-દાવાદનાં એક જવાન પારસી બાઈ મીસ દીનબાઈ સો. એનજીનયરે આ પુસ્તક પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું છે. ધર્મનાં પુસ્તકમાં ખુબુ બહુ સંભાલ રાખવી જોઈએ અને જ્યાં સુધી અમે જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી એ પુસ્તકના કર્તા લેખે છે. સમજા અવસ્તા તથા તે કેવી રીતે પઢવા વગેરેની પુરતી સમજાણવાળી એ કેતાબ તેના આદસો પાના તરફ જોતાં કિંમતી થઈ પડવી જોઈએ. એ બાનુ અમને જણાવે છે કે લક્ષ્મીક તરફના આમદને શરણ થઈ કિંમતમાં થોડો ઘટાડો કાઢે છે, તે જોતાં દરેક જરથોસ્તી એવી એક કેતાબ પોતાને ત્યાં રાખ-વાની લાલચ યોજાવી શકશે નહીં, એમ અમે માનીએ છીએ. અલ-ખતાં પુસ્તકની આખી તપાસ વના તેની બલામણુ કાપેલી ઠીક નહિં તે છતાં એ બાઈએ જે જે મેહનત અને રંજ ખેંચ્યાં છે તે જાણીને એ પુસ્તકની બલામણુ કાપેલી ખોટી નહીં ગણાશે.—કોહીનુર ૧૯૦૧.

કેતાબ હપાઠ તૈયાર થયા પછી વિદ્વાનોના હપાઠ આવેલાં મત.

“ તમામ પાઠ પોરેહ અવસ્તાએ સહેનશાહિ આ એકમતી નીરંગની ” પારસી ધર્મ ચોપડી હાલ ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદમાં રહેનાર, બાઈ મીસ સોરાબજી એનજીનયર તરફથી પ્રગટ થતી જોઈ તે વિષે મારો અભિપ્રાય આપવાને અતિ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.

અભિપ્રાય અર્થે હાથમાં લીધેલું આ નવું બહાર આવતું પુસ્તક એવાં એક લાયક, એક માર્ગ અને લાયકીવાળાં સ્ત્રી લેખકની અચામ મેહનતનું પરિણામ છે કે જે પરીશ્રમથી ધણાંક થોડાં અગ્નિપ્રવાં હશે. તેવજે હમેશના સાદા, બસા અને નમ્ર ખવાસથી પોતાની કોમના બસા અર્થે આ પુસ્તક પ્રગટ કરાવ્યું છે. એ પુસ્તક મેં નજરે જોઈ ખાતરી કરી છે. ને કહેવાનો કરસો સદેહ નથી કે એ પુસ્તક સરવે પારસીઓને ધણું કામનું છે. એવું જરૂરીઆત જેવું પુસ્તક પારસી કોમના સ્ત્રીઓને વાપરવાની ધણી અગત્ય હતી અને તે જરૂરીઆત બસા ધર્મી બાઈ દીનબાઈએ ધણી સખત મેહનત અને મારે કોપેસથી પાર પાડી છે. જેથી આખાં ટોળાએ ધણો ઉપકાર માનવો જોઈએ. એ પુસ્તકમાં પારસીઓની દરેક બંદગી ઉપરાંત નવી બાબદો અને ઉત્તમ નોટો જોવામાં આવે છે જે હજુ સુધીનાં કોઈખી એવાં પુસ્તકમાં નથી છતાં એ પુસ્તકની કિંમત એટલી તો નજીવી છે કે દરેક પારસી ગૃહસ્થ ખરીદ કર્યા વગર રહેશે નહિં. બાઈ દીનબાઈએ રાત અને દિવસ ખરી મહેનત લેઈ ઉંધ સુખ વેડી મારે જેહેમત ખેંચી આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરાવ્યું છે. તથુ તથુ વખતની બેહદ માંદગી છતાં આ બાઈએ પોતાની ખંત ચાલુ રાખી એવી જાતનું એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે કે જેની પારસીઓમાં ખરી ખુટ હતી. એ પુસ્તક

દરેક પારસીએ ધરમાં રાખવું લાયક છે. વળી મને જણાવાને ખુશાલી ઉત્પન્ન થાય છે કે એ બાઈએ ઈંગ્લેન્ડ તથા ફારસી ભાષાનો પુરતો અભ્યાસ કર્યો છે. આજની કેટલીક તરણ વયની સ્ત્રીઓ સુધારા અને ફેસનએબલ શાંટાની સરમાં સજ થયેલાં માલમ પડે છે ત્યારે આ બાઈને એક સાદી ધાર્મિક જીંદગી, બહી લાગણી અને નમ્ર ખવાસ પસંદ પડે છે. ધર્મનો વધારો થાય તેમજ કોમતુ બહું થાય એ એમનો મુખ્ય હેતુ છે. પંસાદાર લોકો સખાવત કરી પોતાની પાછળ નામ મેલી જાય છે, જ્યારે આ ધાર્મિક બાઈની આ દુનિયાની યાદગારી તેમનું આ ઉપોગી પુસ્તક દરેક સ્થળે જાળવી રાખશે. તેમજ તેવણની હયાતિયાદ બી તેવણની આ બારે મહેનતનું ફલ મોટી યાદગારીની નિશાન આ પુસ્તક છે કે જે દુનિયાની આખરી સુધી તેઓનું બહું નામ જાળવી રાખશે, કારણ જે કામ આજ સુધીમાં એક પુરૂષ લેખકે બજાવ્યું નથી તેવું મહાભારત કામ બેન દીનજીએ સંતોષકારક રીતે પાર પાડ્યું છે. યોગાકજ વાંચનાર જાણીતા હશે કે બાઈ દીનજી તે મરકીની હોસ્પિટાલના જાણીતા ડૉક્ટર મરનાર કએખશર નધરવાનજી બાહુદુરજીના અતલમતનાં કુકુંબિ છે. એ કુકુંબે જાણે આ પૃથ્વીપર પારકાનું બહું ઇચ્છવા જાણે જન્મ લીધો હોય એવું દીસે છે. એ વિષે વધુ બોલવું એ નક્કર સોનાને ધોળ ચઢાવવા જેવું છે. હુંકમાં બાઈ દીનજીના ધંધામાં દરેક ફતેહ ઇચ્છી એટલુંજ જણાવીશ કે જેઓના સાંમજવામાં આ પુસ્તક નથી તેઓએ જરૂર પરિદવું. આ પુસ્તકને બોધદાયક બનાવાને જેમ મહેનતની કરકસર રાખી નથી તેમજ પોતાની ચાલાકીનો દાખલો આપવાને કશી બાકાત રાખી નથી કું દરેક પારસીઓને બલામણુ કર્ફુ' કે મીસ દીનજીના પુસ્તકને ઉપર ઓળંગવા દેવામાં જરૂર લાભજ સમજવો.

આ પુસ્તક મેં એક અનુભવી પારસી મૃદુસ્થ પાસે તપાસાવી
મારે ખરે અભિપ્રાય જાહેર કર્યો છે.

હી. જોશી ઉત્તમરાંમ દુર્લભરાંમ

અમદાવાદ તા. ૭-૭-૧૯૦૨

નેહનામી બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી એનજીનીયર જોમ-

જાત તમારી 'તમામ પાક પોસ્ટેજ અવસતાએ શેકેનચાહી બા
એજમતી નીરંગની કિમતી કેતાબ મેં વાંચી છે. અને મને જાણ્યા-
વાને સંતોષ ઉત્પન્ન થાય છે હે આ જેવી કિમતી અને ઉત્તમ કેતાબ
એટલા મોટા સંપ્રદમાં આજ સુધી પ્રગટ થઇ નથી. તેમજ નીરંગ
બાએ પોલાશો તથા અવસતા પદ્યોની પુરેપુરી સમજ, અને પદ્યારને
વધુ ઉદાર આવે એવી ઉત્તમ નોટોનો સમ્રહ, વળી અવસતાનાં ગોઠવેરો,
નામીયા અશો નરનારીઓનાં નામોની ટીપ તેઓનાં કીર્તિવંતા કામો-
ની નોંધ સહિત, વગેરે બાબતો આજ સુધીની કોઇથી પોસ્ટેજ અવ-
સતામાં જોવામાં આવતી નથી. આજની આપણી બાનુઓ સુધરેલાં-
માં નામ ખપાવા ધર્મ બાબતોને એક વેહેમ તરીકે ગણે છે અને નાના
બાળકોને ધર્મની કેળવણી શરૂઆતથી મળે એવા ઉપાય લેવાની યોજના
અમલમાં મેલવાને હજુ યત્ન થાય છે, તેવા વખતમાં આપની આ
કીર્તિવંત કેતાબ બહુજ ઉપયોગી થઇ પડી છે.

હમેજ કેળવણીથી આજની આપણી મુઠીભર જુવાન બાનુઓ
'માર્ગ'જેવી બુલંદ બાબતને તેમજ અવસતાને તુચ્છકારે છે, અને તેઓનો
દાખલો ઉધરતી ઓલાદ શીખે છે, તેમજ વળી બીજાંઓ જાહેરમાં સુધારા
વાળામાં ખપવાનો યત્ન કરી બાતેનમાં દેવ, દેહેલાં, પીર, વિગેરેની છુપી રીતે
બાધા માને છે. અને એવું થવાથીજ હાલ એક પારસી કુટુંબે પોતાનો

આપીકો ધર્મ ત્યાગ કર્યો છે, જે વાત શેહેનશાહી જરથોસ્તી શીરકાનાં બાબમાં તેમજ તેઓની ભવિષ્યની હાલતમાં વધુાંજ દુઃખ ભર્યા બનાવ તરીકે લેખાઈ છે, તેવા વખતમાં તમો દીનદાર બાનુએ ધર્મ તરફ વધુ ધ્યાન લગાડી આવી કીસમની મોટેબર કેતાબો બાહાર પાડી છે કે જેની જરથોસ્તી ટોળામાં ખરી ખુટ હતી.

મને જણાવવાને વધુ ખુશી ઉત્પન્ન થાય છે કે ઇમેજી હારસીનું પુરતું જ્ઞાન ધરાવ્યા બાદ બી આજની આપણી જરથોસ્તી બાનુઓની નીતી રીતી મુજબ નહિ ચાલતાં ધર્મની બાબદને વધુ ટેકો આપે છે. અને ધર સંબંધી, ધર્મ સંબંધી વિષેરે કેળવણીનું પુરતું જ્ઞાન મેળવી હુંક અને તરફ વચમાં પોતાની કોમનું બહુ ઇચ્છવાની નેક લાગણી ધરાવે છે તે મેં મારી આપની સાથની મુલાકાત દર્મયાનમાં આપની બેહદ માંદગી પરથી નજરે જોઈને અનુભવ મેળવ્યો છે. ઇનજ્ઞાનની એવી બધી લાગણી ભવિષ્યમાં તેનાં જલકતાં કામોની તથા કારકિર્દીની આગાહી આપે છે. અને તેવી આપની લાગણી જોઈ હું બેહદ ખુશી છું. અને ઇચ્છું છું કે દરેક આપણી જરથોસ્તી બાનુઓ બીજી બાબાનો અભીયાસ કરી આપનાં જેવીજ નીવડે કેમકે એવા એક વખતમાં આપે કેતાબ પ્રગટ કરાવી છે કે જે વખતે જરથોસ્તી ટોળાની હાલત તદ્દન હામાડોળ છે અને કેળવણીને માથે અજાણતાંપણનો કલંક લાગુ પડ્યો છે તેવે સમયે આપ સ્ત્રી કેળવણીનાં હીમાયતી તરીકે બહાર પડ્યાં છે.

આપ બાનુની ઉંમર જોટલીજ તરૂન વયની આજની આપણી જરથોસ્તી બાહઓ બ્યારે પશ્ચિમ તરફની નીતી રીતીની હદ બાહાર નકલ કરવામાં આગળ વધે છે, તેઓને માથે બેહદ છુટાપણનો આરોપ આવે છે તેવે સમયે તમો બાનુ ચોથા તેઓનો આરોપ દુર કરવા

તેમજ પોતાને પગલે ચાલવાની તેઓને ફરજ પાડવા ખાતર બાહાર આવ્યાં છે. આપનાં લખાણની જમક પુરૂષ લેખક કરતાં સરસ સાક્ષેષ છે.

આ વખતે મને બોલ્યા વગર ચાલતું નથી કે આજ સુધીની સ્ત્રિ લેખકોમાં ધર્મ સંબંધી લખાણ કરતાં તરીકે આપને પેઢેલે ફરજતેનું માન ધટે છે.

કેમકે બેહેમન યશત અને એજમતી નીરમો જેવી બાબતોની આજ સુધીમાં કોઈ મદદ લેખકે પણ સોધ કરી નથી અને એ બાબતો પણ તેઓને હાથ લાગી નથી.

રોજ મીનારાંમ માહુદએ હાહાર અહુરમજ્દ ૧૨૭૧ યજ્ઞેઝરદી તા. ૨-૭-૧૯૦૨. **લી. તમારું લણું ઇચ્છનાર,**
[બાનુ] અર્દ.

આ બાનુ તરફથી જે મને એવણું નામ જાહેર કરવાની એલતેમાસ થશે તો હું જરૂર નામ આપવાને સજ્જ છું.

દી. સો. એ.

મુંબઈ—ખેતવાડી. તારીખ ૧૧-૭-૨

મેહેરબાન ખારાં બેનજી દીનબાઈ બેગ—

બોદા તમેને સુખી રાખે.

મેહેરબાન બેહેનજી તમારૂં મેહેરબાની બધું કામજ તથા બેહેમન યશતનાં ફરમા મલ્યા છે અને તે માટે તમારી ધણીજ ઊપકારી થઈ છે. તમે જેહવાં દીનચુસ્ત અને લાખડીવાલાં બાનું તરફ હું તો બેચક ખારાં જીમરથી માન ધરાવું છું અને ઇચ્છું કે તમે જેહવાં આપણી કામમાં વધુ બાનુઓ હોત તો આપણે ક્યાંની ટોળા આવો નાસવંત

હાલતે કદીખા પુમતે નહિ પણ જરથોસ્તી કોમનાં કમનશીએ (તમે જેહવા દીનદાર બાનુઓ)ની ખોટે બવીશમાં તેવોનાં બચ્ચાંઓ અધર-મી ઉધરી દીન દુખાડે તેમાં નવાઇ શું ? માદરાં નેક બેન તમારી દરેક સારી લાગણી માટે હું ફરીથી તમારો ઉપકાર માનું છું અને તે પાક કીર્તારનાં સૌથી રૂઢામાં રૂઢા આશીસ્વાદ તમે જેહવી મારી દીનદાર બેહેન પર) જિતરો એમ અંતઃકરણથી દુવા કરે છું તમે બેને મોકલેલી બેહેમન યસ્ત હું તમારા હકમાં હોઆ યુગ્મરીને બધીશ અને મને તમારી તરફની પાક ખોરેહ અવસ્તા મલતાં એ બેહેમન યસ્તના ફરમા પાછા તમે જિપર રવાને કરીશજી. બેહેમન યસ્ત બધુવાની મારી મોરાદ જેમ તમે નેક બેને પુરી કરી છે તેમ તમારી દરેક નેક મુરાદો પાક ખોદા પુરી કરશે. એ બેહેમન યસ્ત વીમેરે તમારાં નેક માતાજીને અર્પણ કીધું છે તે બધીને હું ખરેખર ખુશી થઇ છું. તમારાં માતાજી બધાં ને નેક બાનુ દેખાએ છે. તેમજ તમે જેહવી નેક પુત્રીને જનમ આપનાર એઓ બાનુ દરેક માનને લાયક છે.

બેનજી તમે એમ બધુસો કે હું સરાહમાત કરીને લખતી હોવસ પણ ખોદાને હાજરે બધી લખુએ કે હું મારાં જીમરનાં ઉબરા અને હેદાનથી લખુ છું કારણ તમે તરફ મને ખુદરતીજ માન છે અને તમે જેહવા દરેક દીનદાર માણસો તરફ હું સદાજ માનથી જોવું છું.

ખોરેહ અવસ્તા થોડા દીવસોમાં તૈયાર થસે બધી ખુશી છું.

એ યસ્ત તમે બેને કોઇને નથી ધીરી પણ મારી ઉપર મેહેરબાની કરી મોકલી તે માટે ફરીથી તમારો ધણોજ ઉપકાર માનું છું. ધર મધે નેક માતાજી બાવાજીને મારી હોઆ કહી તમે બેન કયુલ કરશોજી. એજ અરજ

લા. હોઆમીર બેન. શી. મા. ઠા.

અમદાવાદ તા. ૧૧ મી જુલાઈ સને ૧૯૦૨.

ધારા બાઇલ સોરાબલ—

જેન દીનબાઇનાં પુસ્તકોનો કેટલોક ભાગ મેં વાંચ્યો છે એ પુસ્તકોની જોટલી તારીફ કર્યે તેટલી થોડી છે. ધર્મ અને નીતીની કેળવણી એ સર્વથી ઉચી કેળવણી છે. એવી કેળવણી ધણા થોડા ગૃહસ્થો પોતાનાં બચ્ચાંઓને પુસ્તી રીતે આપે છે. એવી કેળવણી આપે આપનાં બચ્ચાંઓને ધણો મોટો ખર્ચ કરીને આપી છે તે જોઈને ખુશી ઉપજે છે. કેળવણી શક્ત સ્કુલનીજ નહિં પણ ઘરનીખી હોવી જોઈએ. ઘર એ મોટી અને પેઢેલી પાઠશાળા છે. માખાપનાં દાખલા મુજબ બચ્ચાં પેઢેલાં ચાલે છે. બચ્ચાં બમડે નહિં મારે માખાપે પોતે સારી ચાલની ટેવ પાડવા ધણા જોગ આપવા પડે છે. એવી કેળવણીની કદર આપ જુને છે એ સતોષકારક છે.

આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં જેન દીનબાઇએ ધણીજ સંભાળ તથા મહેનત લીધી છે અને આ તેમનું શુભ કામ હોતકર્મદ થયું તે માટે હું તેમને મુબારકબાદી આપુ છું.

પબ્લીક પ્રોસીક્યુટર

અમદાવાદ

લી૦ દોઆમીર બાઇ.

ખરસેદલ નસરવાનલ વાડીઆ
નો સલામ.

અમદાવાદ તા. ૧૭ મી જુલાઈ ૧૯૦૨.

નેકનામ જેનજ, દીનબાઈ સોરાબજ એનજનયર અમદાવાદ.

ધારાં જેનજ, તમે તરફી લખ અરદીએહેસ્ત મસ્તની સાથે બજવાની ચોપડી ફેરવી બતલાવી તેથી મેહેરખાંની ઘણ છે.

ચોપડી ફેર અને હા ના નો જવાબ મહે અને તેમાંનાં ધણા-ખરા જવાબ ખરા પડે એ નવાઈ જેવું છે. આશા છે કે તમારી કિં-

મતી ચોપડીઓ હવે તૈયાર થઇ હશે ને તમે ખુશી સાથે હશે.

• લા. દોઆગીર બેન. સુનાબાઇ ખરસેદલ વાઢીઆની
દોઆ વાંચજો.

પ્રુદા.

મુંબાઈ ૨૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૨

મેહેરબાન પ્યારાં બેનલ દીનબાઈ બેગ

જત લખવાનું કે તમારી પાક ખોરદેહ અવસ્તાની કેતાબ મલી છે. તે માટે તમારો ધણેજ ઉપકાર માનું છું. નેક બેદન એ કેતાબ બેદનું હું કેટલી ખુશી થઇ છું તે તમેને હું પત્ર દ્વારાએ કેમ સમજાવી શકું? પ્રથમમાં દીઆઓ વાંચતાંજ તમે બહેને આ નેક કાંમ પાછળ ઉઠાવેલી રંજનો ખ્યાલ આવે છે, અને આવી સંપૂર્ણ ખોરદેહ અવસ્તા પ્રગટ કરનાર જરથોસ્તી કોમની તમે (પિહેલીજ માનવંત બાનુનુ નામ હું) સદાએ દોઆ તનદરોસ્તીમાં બધુવામાં મને પોતાને ધણું સવાબ સમજીશ. બહાલાં બેદન દરેક ચસ્તોને મથાલે તે (પાક ચન્દ અમશા સંપદો) શું શું ચીજો ઉપર મકવલ છે તથા શું મુરાદે આ ચસ્તો બધુવી તેના ખુલાસો તમેએ આપી ધણુંજ નેક કાંમ કર્યું છે કારણ કે મારી જાણ મુજબ આપણી કોમના ધણાં બાનુઓ પોતાનાં બહાલાંઓની યા પોતાની ખીમારી યા અડ્યણને વખતે જોશી બ્રાહ્મને ધર ટપકા લઇને દોડી જાય છે અને તે લોકોનાં હરમાબ્યા મુજબ પવિત્ર બધુતર બધુાવે છે ત્યારે આ ખુલદ કેતાબ તો જોશી અને દાક્તરોની ભેગી મરજ સારે (એવી ઉત્તમ માત્રવાણી અને નીરંબો પવિત્રથી) ભરપૂર છે જેથી નશીબમાં હોય તે એવી ઉમદા સમજનો લાભ લેએ. બોદ પાકને કરે ને આપણા દરેક જરથોસ્તી મકાનોમાં

તમો બહેનની પાક કેતાબ ફેલાય એવું મારા પાક દીલથી ચાહું છું આગલા જમાનામાં આપણી પાક બંદગી અને ક્રિયાઓથી અજાણ જેવી અસરો થતી આપણે સાંભળી છે ત્યારે તે અસરો હાથે લગભગ નાબુદ થઈ જઈને મુલ આગદજ ઉલ્લતાવી નાખવામાં આવે છે અને અપ્રસોસ આપણું ધણુંક હમદીનો માયનમાં રામડા તાંણી અવસ્તા તરફ છતી આંખે આધર્શ બન્યાં છે. ખરા બક્તિબાવથી આપણી પવિત્ર માથ બહુનારનાં આત્માની ઉંડી ખુલાસી એવા ધર્મ-અધો શું જાણે. ખારાં બેદન, હું ખરાં દીલનાં અદ્દશોસથી સેકડો 'કુટુંબમાં' જોડાય કે શું જુવાન બાનુઓ કે શું જુદ કે બચ્ચાં બંદગી શું છે તે સમજતાંખી નથી. આંખે બીચારાં વર્ષમાં એક બે વખત સારૂ રૂકું હોય તો તેખી આતશ-બેહેરાંમ જેવાં ખુજર્ગી અને ખુલ્લંદી બરેલાં મકાંનમાં આવેને બહુવાની જાણે મરફેરી કરતાં હોય તેમ આવતા જતાં માણસોનાં મોઢાં અને પોશાક જોઈપોતાની ફરજ પુરી કરી આવે તેવાં કમનસીબોને તમારી આ કેતાબોમાં સમાવણી ખુબીઓ વચાબવી જોઈએ, જે બીચારાંઓ પોતાનાં ખાલી શરીરની અરોઘ નથી પાળી શકતાં તે પોતાનાં અનદીઃ આત્માની ખુબીનાં ખ્યાલને તે કેમ પોંદિંચી શકે અને ઉધરતી ઓલાદને તે કેમ ધર્મ ખ્યાન શીખવે અને ત્યારે એવા કામાડોળ વખતમાં તમો બેદને એક રાહુતુમા શીરેસ્તાની મરજ સારી છે. તમારી અગ્રામ મેદેનતતુ શુભ પરીણાંમ પરવરદીમાર કરે ને આવે વધુ તે શું લખુ બેદન આ કેતાબની હજારે નકલો ખપી જશે એવી મારી ખાત્રી છે. હજુર કોઠની જાણમાં આ કેતાબ નથી.

હજુ એવી ધણી કેતાબો તમારે નેક હાથે બાહાર પડે એજ દોઆ સાથ તમો તરફ માન અને ઉપકારની હામખી ધરાવનાર બહેન શી. મા. કા. ની દોઆ તમોને આપીન.

અમદાવાદ તા. ૨૬-૮-૦૨.

મેહિરખાંન ખ્યારાં બેનણ દીનબાઈ જોગ.

જત તમે બેઠનજીએ ખરાં જીમરથી મેહનત કઢાવી પાક ખોર-
દેદ અવસ્તા છપાવી બાહાર પાડી જે વિષે તમે બેઠનજીને પુરતું માન
ધરે છે. કેતાબ હમુને પુગી છે અને હમુને ધણીજ પસંદ પડી છે તેમજ
હું ધાર્યે કે તમારાં દરેક માલકોને પણ ધણી પસંદ પડી હશે, આજ
દીન સુધી કોઇએ પણ એવી કેતાબ પ્રગટ કરી નથી વાસ્તે તમારાં એ
નેક કાંમમાં દરેક શ્લોક ધણું જુએજ અરજ.

હી. હું જુ તમારી બહેન માસ સુનાબાઈ એકજણ મેહેતા.

અમદાવાદ તા. ૨૭ મી ઓગસ્ટ ૧૯૦૨.

સદા સરકારાજ નેક બાતુ દીનબાઈ સોરાબજી.

આપે પાક જરથોસ્તી ધર્મપર પુરતું ધ્યાન આપી ધણીજ ખંત
અને બાહોશીથી પાક જઈ અવસ્તાની કેતાબનો ફેલાવો કર્યો તે હમો
તમારાં ધણું આભારી છીએ. તે રહેમી કીરનાર તમારાં નેક કાંમમાં પુરતા
મદદગાર થાવો. આમીન.

હી. બચુબાઈ જાંહંગીરજી હોડીવાલા.

રેશન રોડ સાંઠાકુક પોસ્ટ અધેરી તા. ૨૮ મી ઓગસ્ટ ૧૯૦૨-
બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ, અમદાવાદ.

તમારી તરફથી પ્રગટ થયેલી કેતાબ અસલ ઉચ્ચાર પ્રમાણે છપા-
યલી હોવાથી અને વધુ કિંમતી લાગે છે એજ કારણથી તે મેં ખરીદી
હતી. અવસ્તાનાં નવી રીતનાં ઉચ્ચાર અને દુસ્ત જણાતા નથી અને
તેથી મને એ કીસમની ચોપડીઓ લેવાની લાલચ થતી નથી * * *

હી. રાખાજી દીનશ મનચેરજી માણેદજાનાં.

કુરલા મીલ. કુરલા તા. ૩૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૨.
મેહેરજીન બહેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર જોગ,
અમદાવાદ.

જાત આપ બેહેને જે ચાર ચોપડીઓ મારીપર રેલવે પારસલ
 મારફતે મોકલી તે પુગી છેજી * * * * *

એવી ચોપડીઓની ખરી ખુદ હવા જે તમે બેહેને પુરી છે તે તમને
 તેમજ તમારા માતા પિતાને ખરેખર ખુશવાદ મટે છે * * *

શ્રી. હાઆગે બાઈ રૂસ્તમજી પાલનજી શેઠનાની દુધાબંદગી.

જુલ. બુધવાર મેટ બોપાલ તા. ૬-૮-૦૨.

નેકનામ બેહન, પાક ખુસ્તેહ અસ્તાની જે કેતાબો મારા આમલો
 નોખાબા મુજબ મેસેસ મજદર અપસને ત્યાંથી આજે વી પી. થી મ'મા-
 વી છે. ખરેખર એક મરદથી ન ચાલ તે કાંમ મોટી જેહમત ઉઠાવી
 આપ નેક જાતુએ પાર પાડ્યું જે જોઈ સેવક એક જરબોરતી તરીકે
 આપનો ઉપકાર માને છે. **શ્રી. હાઆગે દીનરામ શાહપુરજી.**

ન. ૮ કીયર રોડ કોટ મુંબાઈ. રોજ ૨૮ મેં મોહોરો ૧૨ મે ૧૨૭૧.

તા. ૮ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

મેહેરજીન બાઈજી સાહેબ બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી
એનજીનીયર જોગ.

જાત તમે બાઈજીનો રોજ ૨૨ મીનો હાખેલો પત્ર અને તે પત્રમાં
 લખવા મુજબ તમેએ હાખેલી તમામ પાક ખોસ્તેહ અવસ્તા અપસરે
 હિન્દ પ્રેસ મારફતે હોમને ખર વખતે મળી હતી. આવી એક સુંદર
 ખોસ્તેહ અવસ્તા તમે બાઈજીએ મેહેરજીનીની સહે હોમપર મેટ મોકલા-
 વી તે માટે તમારો મોટો ઉપકાર માનીએ છીએ.

આવી એજમતી નીરંગી સાથની અને જરથોસ્તી શીરકાને બરની બાબજો ધરાવતી સપુર્ણ ખોસ્તેહ અવસ્તા પેહલવેહલી બાહાર પડી છે. વળી તેવી અવસ્તાની કેતાબ એક મહત્ત્વ તરફથી નહીં પણ તમે જેવાં એક બાનુ તરફથી બાહાર પડેલી છે તે માટે તમોને મુબારકબાદી ઇચ્છીએ છીએ.

આઇજી જરથોસ્તી, ધર્મ માટેની તમારી ચુસ્ત લાગણી આ કેતાબ દેખાડી આપે છે અને આવી એક કેતાબ જરથોસ્તી આલમમાં ફતેહમંદી સાથે જલદી ફેલાય એવી હોઆ સાથે હમો આ પત્ર ખતમ કર્યે છીએ

લી. હોઆગો કેખરાઝ દરાતુર જામારપણ.

ઉપરું મત આપની કોમનાં હાલનાં વણ રાહબર તે મરહુમ જામારપણ દયતુરનાં દીકરા હાલનાં દયતુર કેખરાઝ તરફનું છે. કર્તા.

ખેતવાડી બેલીશનું ધર મુંગાઇ તા. ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

બહેનજી મીસ દીનબાઇ જોગ,

ખેનજી તમારી તરફથી હમારે ત્યાં પાક ખોસ્તેહ અવસ્તા બા એજમતી નીરંગની સાદી નકલ ૧) હમારા બાવાજી મેરવાંનજી પેસ્તાનજી ઇજાપોરીઆપર આવી જે વાંચી હમો પુર સતોષ પામ્યાં છીએ. અને તેનાં હવે વખાણ કરવાં તે સુનાપર ઢોળ ચલાવ્યા જેવું થશે.

લી. હોઆગર બહેન બસુબાઇ મા. ઇજનેર.

૧૧ કેનીંગ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા તા. ૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

નેક બાનુ બહેનજી દીનબાઇ સોરાબજી જોગ,

જલ તમારી હાવાલી ખોસ્તેહ અવસ્તાની એક નકલ મને વી. પી. થી મળી છે. એ ચોપડી અવલથી આખર વાંચી છે અને મને બધી જ પસંદ પડી છે. ધર્મપરથી યા જંદ અવસ્તાપરથી મારો એતે-

કાદ તદ્દન ઉપી ગયો હતો જો કે જાંદ અવસ્તાની બધીએક કેતાબો મેં ખરીદી હતી પણ બ્યારે બધવાનું વિચાર કરી કંઈ પણ બધુવા બેસતો ત્યારે બેચાર પાનાં બધુ કે તદ્દન મને કંટાળો આવી જતો હતો અને આગળ બધુવાનું માદી વાળી ચોપડી બધ કરીને ઉઠી જતો હતો પણ તમારી ચોપડી મલ્લે તે ચોપડી કંટાળે પેહેલેથી છેલ્લે સુધી મેં ખરાં દીલથી વાંચી છે, અને મને લખવાને કરસુ પણ સહરાગાત જેવું માનસોનાં, ખરેખર હાથમાંથી મુકવાજ મમતી નથી.

લી. હું છુ દોઆગીર બાઈ દાકતર અંહાંગીરહની દુવા.

માઈન્ટ આબુ તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

મેહરબાન વહાલાં બેનહ દીનબાનુ બેગ,

જત તમારી તરફથી અવસ્તાની ચોપડી ૧) મળી છે તે માટે ઉપકાર માનું છું. તમે બેહનની મેહેનત ખરેખર વખાણુને પાત્ર છે અને ચોપડી પોતેજ તમારી અધ્યાત્મ મેહેનત સાબીત કરી આપે છે. દીલને માટે દલગીરી બતાવો છો પણ તેની કંઈજ શીકર નહિ, દીલને લીધે જે તમારાં માહકેને અડચણ પડી હશે તેનો બદલો તમેએ ચોપડીનાં પાછલા ભાગમાં જે વધારો કર્યો છે તેથી પુરતો વળી રહે છે. તમારાં દરેક હાંમમાં ફતેહ હજી ચાહુ છુ કે તે પરવર જલદીથી એ નક્કો ખપી જઈ બીજી આવૃત્તીની તક બધે. એજ.

દોઆગીર બહેન પીરોબ અરદેશર ફરાંમહ.

મુંબાઇ તા. ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

મેહરબાન બાનુ દીનબાઈ સોરાબહ બેનહનીયર બેગ,

જત લખવા અરજ એ છે જે તમે બાનુના હાથની લખેલી તમામ

પાક ખોરદેહ અવસ્તા આ એજમતી નીરંગ સાથેની ચોપડી ને છપાઇને બહાર પડી છે તે વાંચી હમો વચ્ચાજ ખુશી ઉએ ને એક એક ચોપડી દરેક જરયોસ્તીને રાખવાને ઘટારત છે. પીરોશા બેહેરામજી રામદર.

ગાસ પોર્ટ લાઇન્સ મોરાર તા. ૨૩ મી અક્ટોબર ૧૯૦૨.
સદા મહેરબાંન બેનજી સાહેબ બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી
એનજનીયર.

જત મોરારથી લી. તમારો બાઇ હોમી નાશીરવાંન
ગોઠલનો દોઆ સલામ. જત લખવા અરજ એ છે ને તમોએ ને
પાક કેતાબ ખોરદેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી પ્રગટ કીધીય તે ખરેજ
વાપરવા લાયક છે. આજસુધી મારા ભણવામાં યા જ્ઞેવામાં એવી એક
પણ કેતાબ નહિ આવી હતી પણ તમોએ સર્વની ઉમેદ પુરી પાડી
છે વાસ્તે એક જરયોસ્તી તરીકે ખરા અંતઃકરચુથી તમારો મોટો આબાર
માનું છું. ખુદાતાલા તમારા ટોળાઓને હમેશાં સુખી રાખે. આમીન.
લી. બાઇ હોમી નાશીરવાંનજી ગોઠલ.

નંબર ૨૪ પારસી બજાર સ્ટ્રીટ મુંબાઇ તા. ૧૧-૧૧-૧૯૦૨.
મેહેરબાંન બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી ઇજનેર, અમદાવાદ.
જત તમો તરફનો પત્ર મળવે તેમાં જણાવેલાં ઠેકાણાં ઉપરથી
ખોરદેહ અવસ્તાની કેતાબો મંગાવી છેજ. ને ચોક્કસાઇ અને સફાઇથી
આ કેતાબો બહાર પાડવામાં આવી છે તે તમો બાઇને ધણે સંતોષ
લેવાળેમ છે. અને તેમાં સમાવેલી ભણતર તથા બીજી બાબતો તરફ
નજર કરતાં ને નજીવી કિંમતથી તમોએ વેચાંણ કર્યાં છે તે પરથી
સાફ જણાઇ આવે છે કે એમાં કાંઇપણ ખાનગી લાભની આસ રાખ્યા

વમર આપણાં પાક મહજબ તરફની આસ્થા તથા લાભણી સિવાય બીજો કાંઈપણ ભાવાર્થ રાખ્યો નથી. આ બાબદમાં તમેને ધણો ધન્યવાદ હોય છે અને એજ મુજબ બીજા ગરથોસ્તી મરેલા તેમજ બાનુઓ તમે માફ પોતાથી બની આવે એવી રીતે આપણા ધર્મ તરફની ફરજ બદા કરી આપરા ધર્મની મોતેબરી હાલ કરતાં જીવ્યાદા કરે. તમારી વગર હાંસસની મેહેનત તેમજ કાલજનો બદલો પરવરહેમાર તન-દરોસ્તી અને સુખ એનમાં હમેશાં બધું. લી. તમેને ફતેહ હજીબનાર હોઆમો.

દીનશાહ પીરોશા સૈકનાની હોઆ.

બોટેનીકલ ગારડન, સાહરનપુર તા. ૨૮ મી નવેમ્બર ૧૯૦૨.
બાધ દીનબાધ સોરાબજી એનજીનયર.

મહેરબાન બેનજી, હું તમારી અવસ્તા કેતાબનો ધણીજ ઉલ્લતથી મોટો લાભ લઉં છું અને બની શકિત ચાર ગેદમાં બંદગી કરું છું જે પહેલાં કેતાબ મળવા આગમજ વધુ ગેદમાં કરતો હતો પણ તે વખતે હાલના જેવી ઉલ્લટ છુટતી નહોતી જે હાલની ચાર ગેદમાં હું બંદગી કરું છું તે હાવન, ઉજરન, અધવીસરથરેમ અને હિસેન ગેદો.

આ ચીજ કંઈ જેવી તેવી નથી, એને તો એક ધરેણું કરતાં પણ બ્યાદા ગણવી જોઈએ અને આ કેતાબ પોતાની કિંમત એક દિવસમાં વસુલ કરી આપે છે. માર લાખવું જે તમારા નેક ધ્યાનમાં આવતું હોય તો એ એક સહમાર ઉલ્લત ખેંચનારી અને શાદી, નવજોત, વર્ષગાંઠ, જેવા શુભ પ્રસંગે એક ઉમદા જણસબાવને ટેકાણે બેટ કરવા લાખકની ચીજ છે હાલની બાંધણી પણ ધણી મજબુત અને સુંદર છે.

લી. હોઆગીર,

તેહમુરચ રસ્તામજી અ'કલેશરીઆની હોઆ બંદગી.

એકન, તા. ૬ મી નવેમ્બર.

મહેરબાંન બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ.

જત તમેએ વેલ્કુપેએજલથી મોકલેલી વજુ ખોરેક અવસ્તાની કેતાબો મલીછેજ. * * * તમારી ચોપડીઓ વણી સારી છેજ. એ ચોપડી પ્રમાણે ચાલે તો સુખી થાય તેમાં કસ્સો શક નથી. તમેએ આટલી મહેનત લખને ચોપડીઓ બહાર પાડી છે તેથી એનાં વાંચનાર તમારો ઉપકાર માનેછેજ. હાલ એજ અરજ. લી. દાઆબીર,

બેદન માલુકબાઈ ખમનજી મહેતા.

તા. ૮ સરદાર બીરીંગ, મુંબાઈ તા. ૩૦-૧૨-૧૯૦૨.

માનવંત બહેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર.

જત તમેએ મોકલેલી પાક ખોરેક અવસ્તાની કેતાબ મને પુગી છે. આવી કૌસમની કેતાબ બહાર પાડવાનાં શુભ કામ માટે તમને દરેક ધન્યવાદ થટે છે. ખુદા નેક તોડીયત આપો અને વધુ એવાં કામોમાં મશગુલ રહો એજ. આપનો દોઆઓ,

હીરજીભાઈ હોરમસજી વાડીઆ.

મુંબાઈ તા. ૧૫ મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૨.

મહેરબાંન બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી જોગ.

જત તેઓએ જે ચોપડી મોકલી છે તે ઉત્તમ મોકલી છે તે બેટને માટે તમે બહેનજીનનો ઉપકાર માનુંજુજ. અને તે ચોપડી જોકે હમોએ પુરેપુરી વાંચી નથી પણ માત્ર ઉપર ટપકેથી વાંચ્યાથીજ કર્તાની અક્ષર વિષે હેરત ઉપજે છે તે દાદખર અક્ષરમાં વધુ ઉમેરો

કરે અને તે સતતવંતની સેવામાં હમેશાં નેક રહેતે ચાલી તેનું શુભ ફલ મેલવો એવી મારી અંતકરણની દોઆ આમીન. આમીન. આમીન.
લી. શુભકમ્ભક બેહન દો. ૩. માસ્તર.

અમદાવાદ રેલેમાન સ્ટ્રીટ બાહારકોટ. મુંબઈ, તા. ૨૯-૧-૧૯૦૩.

મહેરખાંન બાઈજી હીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ. જન મુંબાઈથી એરવડ નવરોજી સોરાબજી મથાનીની દોઆ આમીન.

તમે બાઈજીની કેતાબની એક નકલ તમે મુંબાઈ શીધારેલાં ત્યારે અમારીપર તમેએ બેટ મોકલી હતી-જે અતરેથી હાંમે વખતે તમે બાઈજીનો ઉપકાર માનવા માટે દરજીબર કરશો.

વંદોદાઈની સાતમી પ્રગરદમાં જણવેલું છે જે અમર એક વંદ જે આયોરનાનને દવા આપે તો તે ખરેખર આયોરનાન પાસે પૈસા ન લેતાં તેની નેક દુવાજ માંગવી-તે ફરમાનને અનુસરીને આપની કિંમતી બેટ માટે તમે બાઈજીના હકમાં અમારી નાકેસ દુવા એ છે કે “યાદાએ આશા વચ્ચેશ માયાએ મનંધહે વીરપા અપારે દરે દરેશે જયોતોહશ ઉરવાઈધહા” ખોદા તમેને બહી મનશની અને રાસતીની સાથે હાંખી જીદગી બશે. આજની છકેલ છોકરીઓ પશ્ચીમ તરફની અધુરી કેળવણી મેળવવાથી પોતાનાં બાપીકા ધર્મ તરફ બેદરકાર બની પોતાનાં બચ્ચાઓને બી ખરાબ ધરો. બેસારે છે તેવા અધ્યાત્મમાં તમે જેવાં નેક માતપિતાનાં ફરજદ આપનાં ધર્મપર પુરતી આસ્થા રાખો અને ધર્મ સંબંધી અભ્યાસ કરી હમદીન બાઈઓ માટે આપનાં મહજબના ઉમદા સખાંણોને જાહેરાત આપો, એ એક દાખલો લેવા જોગ છે. નેક કામ પાછળ જે માણસ પોતાનો વખત રોકે છે તે ખરેખર

ઉપયોગી છે, કારણ અવસ્તા પ્રમાણે “તાઠરાયુરો ધ્યાયનાઠરા અવેમ ખરામેળીઆ” તમામ તમારા નેક કામેને સારો બદલો મળશે. તમારી કેતાબ માહેલી નીરગો તથા તાવીજો હાલનાં જમાનાનાં કેટલાક શખ્સોને વેહેમ સરખી જણ્યારો પણ કદામ ઉલ આઠ-આમથીજ માંથિવાણીનાં કલામો અસરકારક જણાયલા હતા ને ધણાં ખીકટ દરહો સારાં કરવામાં માથનો ઉપયોગ થતો હતો. અરદી-એહેસ્ત યસ્ત પ્રમાણે જે પાંચ જાતનાં શખ્સો દુઃખ ટાળી તંદરોસ્તી બક્ષનાર છે, જેવા કે-અવો બેષજો, દાતો બેષજો, કેરેતો બેષજો, ઉર્વરો બેષજો, માંથરો બેષજો, તેમાં સર્વથી પહેલી જગ્યાને ધણોજ અસરકારક માંથ બણી સારું કરનારો શખ્સ ગણેલો છે. માટે આપની કેતાબ માહેલી નીરગો તથા તાવીજો ખરા ચક્રીનથી ને ઘટતી તરતી-બથી જો જાતબ્યામાં આવે તો બેશક ધારેલું કાંમ કરવા તે ધણીજ અસરકારક છે. અફસોસની વાત એ છે આપનાં હમદીન બાઠમો તથા બેદનો વારે ઘડીએ પારકા ધર્મવાલાઓની માનતા તથા પીર સંપદનાં વેહેમો પાછલ પતકાઠને અરધા થઇ જાય છે પણ આપણાં ખાપીકા ધરમ માંહેલા રેવાજો તથા બેદ બરમો તે લોકને હસવા સરખા દીસે છે તેવા લોકોને તમારી કેતાબ માહેલી ધણી બાબહો ઉપયોગી થઇ પડશે. પણ યાદ રાખવું કે જ્યાં સુધી ચક્રીન રાખવામાં નહી આવે ત્યાં સુધી નીરગો તથા તાવીજોની ઘટતી અસર માલમ પડતી નથીજ. નામીઓ શીલસુદ બેકન ધર્મ માટે લખતાં કહે છે કે “ Give unto faith the things of faith” યાને ધર્મની બાબદમાં ચક્રીન રાખી ખુદાપર વિશ્વાસ મુકી કાંમ લેવું જોઇએ. કારણ દરેક આદમીની નાકેસ આકલસ ધર્મનાં ઉડાંચ બેહોમાં ઉતરવાને લાયક હોતી નથી ને તેથીજ ખોરદાદ યસ્તમાં જણાવેલું છે “ એા જરથુસ્ત આ માંથ સારા મુણવાલા, અરો નામીઆ, તમામ દેવ

દેખને જેર કરનારા આશ્રવનનેજ શીખવજો.” મતલબ એ કે આપણાં પાક મહાજનનાં ઉદ્ધાર અર્થે તથા ભેદોનો આપણને સમજણ ન પડે તો તેટલા માટે તેને હસી કાઢવા નહીં પણ તે સમજનાર લાયક આદમી પાસે જવું યા તો આપણને પોતાને અશીષની મરફતે તથા ભેદમનની બસારતથી તેવા ભેદ ભરેલાં લખાણો ઉકલાવવા લાયક કરવી જોઈએ કારણ એકન કહે છે તેમ the dogmas of religious are not to be tested or criticised by reason, nor to be rejected if they are repugnant to reason—સારાંશ કે ધર્મ બાબદ સમજવામાં પાકી પરહેજગારીને અરોપથી જાંઘી ચુબરી આપણી ખાકી અકકલને બસારત મેલવાને લાયકની કરવી જોઈએ. ને નહિ કે જો કંઈ ક્રિયા અથવા બધુતર સમજણ ન પડે તો તેને બકબકારો યા વેહેમ તરીકે પડતું મુકવું. છેવટે એટલું ધ્યાની ખતમ કર' હું કે તમેને બધી મનશનીની અકકલ જીઆદ હોખે ને બીજી વધુ દીન આપનને લખતાં લખાણો જાહેર કરતાં રહો. * * *

લી. નેક દોઆઓ, નવરોજ સોરાબજી મસાની.

તારદેવ તા. ૨૨ મી એપ્રિલ ૧૯૦૩.

મેહેરબાંન બેનજી દીનબક સો. એનજીનીયર બેંગ.

જત તમારી ચોપડી તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તા વાંચતાં મને પરમ સંતોષ અને આનંદ ઉપજ્યો છે અને એક અગળા તરીકે તમોએ જે અમ વેડી આવી મોટેબર રોસની ધર્મમાં ફાટી છે કે જે એક મરદ લેખકને બી ટકર મારે છે અને કંઈક ભોગબી એથી આપવા પડ્યા છે તે સર્વનો વિચાર કરતાં આ કર્તાને બેહદ શાખારી અને ધન્યવાદ પડે છે. હાલ એજ. લી. અસપ'દીઆરજી જમસેદજી વાડીઆ.

તારદેવ તા. ૨૭ મી એપ્રિલ ૧૯૦૩.

મેહેરખાંન બહેનજી દીનબાઈ જોગ.

જત તમારી ખોરેહ અવસ્તાની ચોપડી અતી નાદર અને નમુને-દાર છે જે મારા સમાને દેખાડતાં બહુ પસંદ પડી છે માટે તેની એક ખીજ નફલ વી. પી. થી મોકલસોજી. હી. અ. જ. વાડીઆ.

જંગમાર તા. ૨૯ મી માર્ચ ૧૯૦૩.

મેહેરખાંન બહેનજી દીનબાઈ જોગ.

જત બેહેનજીને લખવાને ધણોજ ખુશી છું કે હમારે ત્યાં તમારી તરફથી પ્રગટ થયેલી ચોપડી તમામ પાક ખોરેહ અવસ્તાએ રોહેનચાહી બાએજમતી નીરંમ વાળી આવી કે જેમાં બેહેમન વસ્ત પશુ છે તે જોઈ તેમજ વાંચી ધણાંજ ખુશી થયાં છે એ ખીજ બાવી ચોપડીઓ જલદી મોકલવાની તજવી લેજો. હમારાં સમાંઓ એવી ચોપડીને માટે ધણાંજ આતુર છે માટે મેહેરખાની કરી જરૂર મોકલજોજી. હાત્ર એજ.

હી. દોઆગીર બાઈ મા. અ. મીચી. ખુનાજીની જંગમાર.

ચરનીવાડી વાડીઆજીનાં આતજ બેહેરાંમસામને.

મુંબાઈ, તા. ૩-૩-૦૩.

સદા સુખી નેકનામ મારા બહાલાં બેનજી મેહેરબાઈ તથા બહાબેદી દીનબાઈ.

જત બેનજી તમારી તરફથી ધણાંદીવસોપર પાક ખોરેહ અવસ્તાની ચોપડીની નકલ ૧) મને મળી છે તે માટે હું તમારા ધણો ઉપકાર માનુંચ.

ચોપડી મને ધણીજ પસંદ પડી છે. બાપા અને અક્ષર શુદ્ધ વખા-
ણવા લાયક છે. ખોદા તમારી મહેનતને જશ આપે અને આજનાં જર-
થોરતીઓનું બી આપણાં ધર્મપર યજ્ઞીન ચુસ્ત થાવો એવી મારી નેક
હોઆ ફલે. હાલ એજ અરજ. લી. દોઆગીર બહેન ના. અ.
કંટાકટરની દોઆ વાંચી કપુલ કરજોછ.

૫૭ મુગલીસર, સુરત તા. ૮-૫-૦૩.

મેહેરખાંન નેક ખસલત બહેનછ બાર્ડ દીનબાઇ સો-
રાબછ એનછનીયર.

તમોએ બહાર પાડેલી " તમામ પાક ખોરજેહ અવસ્તાએ
શસેનશાહી બા એજમતી નીરંગ.

મારા એક દેશાવરનાં ખેરીએ વાંચી છે અને પુબલ સંતોષ
બહેર કર્યો છે, વળી તે ખરીદી તેનો ઉપયોગ કરવાની મને બલામણ
કરી છે. માટે તમો બેદનને તસદી આપું છું જે મારી પર એક
ચોપડી મોઝલશોછ.

મારી હમેશની દોઆ છે કે પારસી બાનુઓ પોતાનો કુરસદનો
વખત ધર્મનું યાન વધારવામાં ગુજરે અને તમારા જેવાં મજ્જુન યજ્ઞી-
નબાળાં બહેનોનો આપણી જરથોસ્તી કોમમાં વધારો થાય. એવી દોઆ
સાથે આ પત્ર ખતમ કરું છું. લી. દોઆગીર,

બહેન રતનબાઇ પાણનછશટેજની દોઆ આમીન.

બોટેનીકલ ગારડન, સાહરનપુર તા. ૧૫-૩-૦૩.

માનવંત બાનુ દીનબાઈ, જત બહેનછ તમારી અવસ્તાની
ચોપડીની કિંમત પાછએ પાછ વસુલ થઇ ગઇ છે, આજ દીને તક મલતાં

અતરેનાં બોટનીકલ ડીપાર્ટમેન્ટનાં ડ્રાફ્ટ્સમેન શેઠ હીરજીભાઈ દેવુ સાથે " હરેક આસામીએ પોતાનું ધારેલું કામ ફતેહ કરવાની બાબદ " ફતેહમંદીથી ભારી ખુશાલી સાથે જરલાવ્યા હોયે. શેઠ હીરજીભાઈનાં એક જવાબ સીવાય બધી વખતે કેતાબ ફરી હતી. તથા મારા બધા સવાલોમાં પણ ખોરેહ અવસ્તા ફરી હતી તે જાણીશોજી. જે માટે પાક પરવરેદગારનો તેમજ તમારો હેશ્વાનમંદ છું. જે તમે ખોરેહ અવસ્તા બહાર પાડી નહોત તો હમો બીલકલ બધાઓ અંધારામાં રહેતે. અને ધર્મનું ઘમા ડોલપણું ચાલુ રહેતે.

બેનજી હું ખરાં યકીનથી લખુચ કે જ્યારથી તમારી મુબારક કેતાબ મારા હાથમાં આવી છે ત્યારથી મને હદ બહાર ખુશાલી જણતર બાબે ઉપજે છે અને હમેશાં તમે બહેનને ખરાં દિલથી દોઆ દેક છું નસદી માફ.

લી. દોઆગીર લાઇ તેહેમુરસ રસ્તમજી
અંકલેસરીઆની દોઆ બંદગી.

રંગુન તા. ૩૦-૧૧-૦૩.

બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર જોગ.

જત લખવાનું અવશ્ય એ છે તમે મેહરબાંન બાનુ તરફથી પ્રગટ થયેલી ખોરેહ અવસ્તા બા એજમતી નીરંગ નામની ધર્મની કેતાબની (૩) નકલ મેહરબાંનીની રાહે વી. પી. પોસ્ટથી નીચલે સરનામે રવાના કરશોજી. પારસી બાનુઓ ધર્મનો વ્યભ્યાસ કરે છે અને ધર્મને લમતાં પુસ્તકો બાહાર પાડે એ ખરેખર વખાણુવા લાયક છે એવાં ધર્મને લગતાં પુસ્તકો બહાર પાડી આજકાલ પારસીઓમાંથી ધર્મનું ઋતુન ઓછું થયેલું પાણું આણુવાનો આ એક પ્રયત્ન છે અને તે ખરેખર વખાણુવા લાયક છે. જરથોસ્તી દોલાની હાલની દમદમ વગરની રિથતીમાં એવાં ધર્મને

લગતાં મોટેખર ઘુસ્તકો ખરેખર એક આશીરવાદ સમાન છે. અને તમો નેક બાનુએ એવા નેક તરીકાની પહેલ્લીજ સરઆત કરી ખીજી જરથોસ્તી બાનુઓમાં ઠીક દાખલો બેસાડ્યો છે અને ધર્મને લગતી બાબદો બખ્ષવાને ગોચા તમે તેવોને કિતેજન આપ્યું છે જે ખરેખર વખાણુને પાત્ર છે. જરથોસ્તી શીરકાને માટે આપણી બધી લાગણી એક ખરાં નીતીવાન જરથોસ્તી બાનુને શોભા આપે તેવી છે. ખસુસ કરીને આપણાં જરથોસ્તી ટોસાની બધી લાગણી એજ તમુને આશીરવાદ સમાન છે. હી. નેક દોઆઓ, ફસ્તમજી પાલનજી દારૂવાલાની દુવા આમીન.

લાહોર તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૦૩.

રોજ મુબારક બેહેમન માહ મુબારક ખોરદાદ યજ્ઞ શેહેનશાહી યજ્ઞ સને ૧૨૭૩.

નેકનાંમ કદરસનાસી મેહેરબાંન દીનબાહ સોરાબજી એનજીનીયર બેગ.

અત્રેથી લખનાર દોઆગીર બેહન સીરીનબાહ એદલજી બંડારાની બધી દોઆઓ તમો નેક બેહનજી નેક માતાજી કયુલ કરશેજી * *

તમો બેહનજીની આ ચોપડી વાંચી તમારાં કહાપણુ ખરેલાં લખાણુની ખરાં અંતકરણથી હું વાચીને ખુશ થઈપડું કે તમારા જેવી નેક કેરદાર બેટી તે રેહમી કીરતાર કુલે જરથોસ્તીઓને ઘેર બહે જેને ઘેર હોય તેખી એવીજ નેક કેરદાર અને એવી મારી ખરાં અંતકરણુની ચાહેલી બધી દોઆઓ આપણુ કુલે જરથોસ્તીઓને ફલે એજ મારી દોઆ છે. આમીન આમીન આમીન.

હી. દોઆઓ બહેન શીરીનબાહ એદલજી બંડારાની દોઆ

મુંબાઈ તા. ૨૫-૧૨-૦૭.

સદા મેહેરબાંન પ્યારાં બેનછ દીનબાઈ જોમ.

જત તમારો મેહેરબાંની બરેલો પત્ર મળ્યો વાંચી મળ્યા જેટલી ખુશી થઈ છું તમારી બચવાની ચોપડી મેં બહાર આપી તેઓ ધણી ખુશીથી તે વાપડે છે એટલુંજ નહિ પણ હાથમાંથી મુકવા પણ માગતાં નથી. તમે બેહેનજીએ જે શુભ કાંમ આરંભ્યું અને પછી તે પાર પડ્યું તે જોઈ હમો ધણાંજ ખુશી થયાં હોએ. તે પાક પરવરદેગાર પાસે દોઆ મુજારફું કે હજુર પણ તમો બેહેનજીને વધારે ને વધારે ધર્મનાં ઉંઘ અબ્યાસમાં ઉતારે ને તમો તમારાં માતપીતા સાથે પુરતનદરેસ્તી અને સુખાકારીમાં લાંબી છંદગી ભોગવો હાલ એજ.

લી. સદા દોઆગીર, બહેન કું. રૂ. હારદાની નેક દોઆ સાથે.

લાહોર તા. ૨૦ જાનેવારી ૧૯૦૪.

મેહેરબાંન બહાલાં બેનછ દીનબાઈ સોરાબજી એન. છનયર જોમ.

જત બેનજી તમોએ જે સખ મેહેનત લઈ આપરા કુલ જર-યોસ્તીઓ માટે બચવાની ખોરેહઅવસ્તા છપાવી છે તે કેતાબ વાંચી હમો ધણાં ખુશી થયાં છીએજ કીરતાર તેનો બદલો આપો.

લી. દોઆગીર બહેન આ. ધ. પે. ભાંડારાની દોઆ.

મુંબાઈ તા. ૨૮-૪-૦૪.

મેહેરબાંન બેનછ દીનબાઈ તથા મેહેરબાઈ જોમ. જત તમોએ છપાવેલી પાક ખોરેહ અવસ્તા હમારા વાંચવામાં આવી છે અને તે ધણીજ સરસ છે જ.

લી. દોઆગીર સાહ છ. મ. વાંદરેવાલા.

કરાંચી તા. ૧ લી. માર્ચ ૧૯૦૪.

સદા મેહેરજાન બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી એનજીન્યર, જત તમારી પ્રગટ કરેલી બેહેન યસ્તની ચોપડી નીરંગો સાથેની હયાં એકાદ બે આવી છે જે બેઇ લોકોનું પ્યાન બાણું બેચાણું છે અને બાણુંક જરથોસ્તીઓએ મને ફરમાવ્ય કીધી છે કે તમે ચોડીક નકસો હયાં મંગાવો જેથી બાઇજી ૨૫) નકલ મોકલી આપજોજી. લી. દોઆગીર, બાઇ બાંહાંગીરજી ખરસેદજી કલાર્ક સ્ટ્રીટ કેંપ કરાંચી.

ઇજિર તા. ૧૦-૫-૦૩.

મેહેરજાન બાઇજી સાહેબ.

મેહેરજાની કરીને કેતાબ ખોરદેહ અવસ્તા એ શેહેનશાહી બા એ-જમતી નીરંગ જે તમેએ હમેને મળ્યા નવેમનર માસમાં મોકલી હતી તે માર્ગેલીજ વી. પી. થી મોકલજોજી કેતાબ પહોંચી સરસ છેજી.

લી. સો. કા. દોટીવાળા.

આ પવિત્ર મોટેજર હજાર બાબે જાહેર છપાનાં આવેલાં મત.

નવી ચોપડીઓ.

તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી.

લખનાર તથા પ્રગટ કરનાર.

બાઇઓ દીનબાઇ તથા મેહેરબાઇ સોરાબજી એનજીન્યર.

આ પુસ્તક વધુ આવકારદાયક એટલા મટે થઇ પડે છે કે તે જરથોસ્તી કોમની બે ચંચળ, મેહેનતુ બાનુઓના અધ્યામ શ્રમનું પરી-ણામ છે. પોતાની દીન તરફની અત્યુક લાગણીથી દોરવાઇ જર અને

જાહેરમતના બોજે એનજીનીયર બેહેને બહાર પાડેલું આ કીમતી પુસ્તક દરેક જરથોસ્તીનાં ઘરમાં એક જરથોસ્તી વસ્તુ તરીકે રહેવું જોઈએ. એ પુસ્તક સઘળા અવસ્તાથી બરપુર છે અને તેને સંપૂર્ણ બનાવવાને એ બધી બાઈએ મહીનાઓ સુધી જે મહેનત કરી છે તે તેમને ખચીત શોભાબરી છે. નફાની આશા વગર પોતાની પવીત્ર દીનની મોટેબરી જળવાય અને જરથોસ્તીઓના હાથમાં સારી એબારત સાચવું અવસ્તાનું એક દલદાર પુસ્તક આવી પડે તે નેમથી જે બીન-સ્વાર્થી કાળજી એ જરથોસ્તી બાનુએ દેખાડી છે, તેની નકલ બીજી ધણીક બાઈઓના બાબમાં થયેલી જોવાને અમો આતુર છીએ. એન-જીનીયર બેહેનનાં આ પુસ્તકની બાઈન્ડીંગ બે જાતની છે, એક કપ-હાંતી ને બીજી ચામડાંની. બંને બાઈન્ડીંગ મજબુત છે, કાગળ સારાં છે અને છપામણી પણ સફાઈદાર હોવાથી તેમજ હરકે મોટા હોવાથી એ પુસ્તક જરથોસ્તીઓને ફાલના સમયે ઘણું કામનું થઈ પડે એમ છે.

કમ્પસરેલિન્ડ મુંબાઈ તા. ૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

The Bombay Vartman Press.

No. 141, CHANDANVADI, Bombay, 25-12-1902.

બાર્થ સાહેબ, દીનબાર્થ સોરાબજી બેગલ અમદાવાદ.

જાત તમેએ “તમામ પાક પોસ્ટેલ અવસતાએ શેફનશાહી બા એજમતી નીરંગ”ની ચોપડીઓ ત્રણુ તેમાં એક ચામડામાં અધિલી તથા બે કપડામાં અધિલી રેલવે પારસલથી મોકલાવી આપી છે તે અમેને મળી છેજી. તે માટે તમારો ઉપકાર માન્યે છીએજી.

તમેએ અમો ઉપર અવસતાની ચોપડીઓ મોકલાવી તે બેતાં ખરેખર તમેએ ઘણી જ મહેનત એની પાછલ લીધેલી જણાય છે.

તેમજ એ કેતાબ આપરા પારસી કુટુંબમાં નામજ્ઞ મોટાને વાંચવા લાયક તેમજ જાણવી રાખવા લાયક છે. લી. દુવાગીર શૈવક, મનચેરજી હોશંગજી, વરતમાન પ્રેસના માલિકની દુવા ખંદગી.

તમામ પાક જોરદેહ અવસતાએ શૈહનરાહી બા
એજમતી નીરંગ

લખનાર-મિસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર, પ્રગટ કરતા-
બાઈ મહેરબાઈ સોરાબજી એનજીન્યર.

ઉપલા નામની લગભગ નવસો સહાની એક મસ મોટી પાક કેતાબ અમારા અભિપ્રાય માટે મોકલવામાં આવી છે જેની પહોંચ માન સહિત સ્વીકારીએ છીએ.

મમે એવા કહેવાતા દીન દુબાઉ ખુદા ભુલક પારસીઓ વચ્ચે પશુ કેવા કેવા રત્નો હજી કુપાયલાં છે તેના પુરાવો ઉપલી બાતુઓની મો પવિત્ર કેતાબ જોતાંજ આપણને ખ્યાલ આવે છે.

આ કેતાબમાં અકસર ધ્યાન ખેંચનારું નવું અને જાણવાજોમ ધણું છે. જોરદેહ અવસતા અને તમામ જોરદેહ અવસ્તાના નામ હેથલ અત્યાર સુધીમાં જે પશુ કેતાબ જોવામાં આવે છે તે કરતાં આ કેતાબમાં વિશેષ છે એમાં જરાએ સંદેહ નથી. કારણ કે બેહમન યક્ત કે જેની મોતેમરી જે જરવોસ્તીઓ સમજતા હતા તેઓ તે મેલવવાને આજદીન સુધી અતિ ઈતેજર હતા તે તેમની અમત્યની ધાર્મિક જીદાસા કોઈ જોરદેહ અવસતાનો પ્રવરતાવનારથી પુરી નહી પાડી શકાઈ તે એક કોમલ જાતી મિસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીન્યરે પુરી પાડી પારસી કોમની એક અછી સેવા બજાવી છે. ઉપરાંત ખીજી નવી બાજો અને નોટો જે આ જોરદેહ અવસ્તામાં કેવળ

શુદ્ધ ભાષામાં લખાયેલી જોવામાં આવે છે તે ઉપરથી તેની લખનાર બાબુએ તે પાછળ ખેંચેલી રંગનો આપણને અજાણ ખ્યાલ આવે છે.

આવી લેખક બાબુને પારસી કોમની એક મગરૂરી અમો લેખ્યે છીએ. કારણ કે આવી સંપૂર્ણ પવિત્ર ખોસ્તેદ અવસ્તાની અત્યાઃ તુલકમાં ખુદ હતી તે કોઈ શૂદ્ધ લેખકે નહિં પણ એક નાણુક નારી જાતીનાં બેજાએ પુરી પાડી છે. અમરજો જરથોસ્તીઓમાં પોતાના ધરમ માટે લગાર પણ સારી દાઝ હોય, તો આ સરવોત્તમ પુસ્તકની એકેક નકલ ખરીદી પોતાના ધરમાં સાચવી રાખી આ પર-ગણુ બાબુને તેની મેહનતનો બદલો ઉત્તેજનથી વાલવો જોઈએ છે.

એવું જણાય છે કે મિસ દીનબાઈએ પોતાની જવાન વય છતાં ઇંગ્લેન્ડ ઉપરાંત ફારસી ભાષાનો પણ અગ્રણી અભ્યાસ કર્યો છે; જે અ-બ્યાસ આ તેમની કેતાબમાં બહુ કિંમતી મદદગાર થઈ પડ્યો છે એમાં શક નથી. બાબુની કહેવાતી કેલવાયલી અને ઇંગ્લેન્ડ બહેલી સ્ત્રીઓનો મોટો ભાગ સુધારા વધારાના રોહમાં તથાપ દુટી જ્યારે એક તરફથી પારસી કીર્તીનું ક્ષાન્ન કુખનું કરવાની કોષેસ કરતો જાય છે ત્યારે તેવા સમોની અંદર મિસ દીનબાઈ જેવી બાબુ લેખકે તેવીજ કેળવણી છતાં પોતાના જાતી યુલ્લથી ધાર્મિક કામની એક કેવી અગ્રવની સેવા બજાવી છે તે આ કેતાબ તપાસતાં માલમ પડે છે. માત્ર કેળ-વણીથીજ પારસી છોકરીઓનું સારથક થતું નથી. કેળવણી ઉપરાંત તેઓમાં જાતી યુલ્લ અને ધર્મ ઉપરનાં ધકીનની જરૂર છે એમ મિસ દીનબાઈના દાખલા ઉપરથી જણાય છે પણ જાતી સારા યુલ્લ આવે અર્થે ? જ્યાં સુધી ધરમ ઉપર ધકીન નહિ અને ધરમ ઉપર ધકીન લાવવા માટે માબાપોની જોઈતી કાળજી અને ચોંંચ નહી. સેવટે અમો દરેક જરથોસ્તી વાંચનારાઓને પોતાના દીન-ધરમને લખતું

એક અતી ઉપયોગી પવિત્ર પુસ્તક પોતાના ઘરમાં સદા જાળવી રાખવાની મજબુત બલામયુ કરીએ છીએ. જામે જાહાનુમાં ૧૯૦૪.

ખાનપુર અમદાવાદ રોજ બેહેરાંમ માહ સપંદારમદ સને ૧૨૭૧ યજ્ઞે.

તા. ૩૦-૮-૧૯૦૨

કુની હોકમે બેહેરાંમ શીરોજરા, કે બાશદ રશીકમ બ હસ્તે સરા,
બ બેહેરાંમ દાયમ હતેહ બક્ષી અમ, બ જાએ હેરાંસાદે રામસ્તી અમ.

અઝીઝ વ પારસા બહેન, આપની રોચન જેનની બરકતથી અને બેહદ મહેનતથી તથા પહેલું તો તે મહેરબાન માસેકની મેહેરથી અતિ તે સુંદર કિતાબ તમો બહેન બાહાર પારી શક્ત્યાં તે તમારી બેટ જોઈ હમો ખરાં અતકરશુથી ખુશ અને શાદ થયાં છીએ. એ તમારી નેક મહેનતનો બદલો તે સાહેબ વાલેઃ અમીન. બહેન એ કિતાબ માટે આપણા ધર્મનાં મોટા અબીઆસીઓનાં મત તમોએ જેમ બને તેમ વધુ એકઠાં કરી ઇલાવ્યાં હોતેતો વાંચનારને સુરમંદ થઈ પડતે. એવું એક પવિત્ર પુસ્તક કે જે મોટા વીદવાંન મહસ્થો પશુ એટલી સંપુર્ણ સંપુર્ણ હતેહથી સ્વવાની દરકાર કરતા નથી તે તમો તરફથી બાહાર પડેલું જોઈ ખચીત તમને શાખાસી અને અંતકરશુની હતેહ આહુધું.

તમારાં નેક કુટુંબને હમારી દુવા કહી કયુલશોજ. આજે મારી એક નવી ચોપડી મોકલુધું જેનાં બહેર પેપરોમાં સારાં અબીપ્રાચો આવ્યા છે અને ખાંનગી રીતે પશુ ધણીક સારાં ઉમદા મતો એ માટે પડ્યાં છે. એ મહિ આપણાં બુલદ જરતોસ્તી ધર્મનાં ઉમદા પવિત્ર શબ્દો હુમત, હુખત, હવરસતનો ઉત્તમ કાપદો બરાબર દરશાવેસો તમો જોશોજ. એકાદ વખત આપનાં તેઘને ખુશીથી સ્વીકારી આવીશું તે દરમ્યાંન તમો બહેનથી અત્રે આવ્યા બનશે તો હમો તમારી મુલાકાતથી બેહદ ખુશી થઈશુંજી લી. દુવાગીર બહેન મેહેરબાનુ કા. હાવર.

ગોટેનીકલ મારકન શાહારનપુર તા. ૭-૧૦-૧૯૦૨
મહેરબાન બહેનજી દીનબાઈ જત મહકાલે તા. ૬ થીએ તમોએ
મોકલેલી તમામ ખોરોહ અવસ્તાની પાક કેતાબ જણે એજ એખી
રીતે મળી છે તે અન્યાયી છવને એવી તો ખુશી અને હરખ પેદા
થયો છે કે તે જણાવવાની મારી કલમમાં તાકાત નથી.

એ માહાબારત કાંમ તમો જેવાં એક બાનુને હાથ બાહાર પડેલું
જોઈ હમને ધણીજ ખુશી પેદા થાય છે. ખરેખર તમોએ આખી પારસી
કોમની જોઈતી વખતે મરજ સારી છે. જે માટે તમોને દરેક હાથક
જરતોસ્તીઓનાં કેવા આશીરવાદ મળશે. પરવરોમાર તમારી રાતદીનની
મહેનતનું તમોને મીઠું રસ અપાડશે. તે સમજવું મુશ્કેલ નથી. તમારા
માહકોમાં એવું કોઈ નહશે કે જે તમારી નાદર મહેનતની પીઠાણનો
પુરો બદલો નહી વાળી આપવાની શક્તી નહી ધરાવે. જેમ એક જુખ્યાં
મરીબ જનનવરને ખોરાક મહે ને અધીરાઈથી ખુશી થતું તે ખાણું
ખાવા માડે તેનીજ રીતે હમારો છવ પણ આ કેતાબ અધીરાઈથી
મેલવતાં ખુશી થયો હતો. સેવટે તમોએ પારસી કોમની સેવા બળબ્યા
માટે લીધેલી મહેનત માટે મોટો ઉપકાર માનુંહું.

લી. દોઆઓ બાઈ તેહમુરશ રસતમજી અ'કલેસરીઆની દુવા.

અમદાવાદ તા. ૧૭-૧૦-૧૯૦૨.

મહેરબાન નેકનામ બહેનજી દીનબાઈ, જત તમોએ તમ્હી
લઈને ખોરોહ અવસ્તાની કેતાબ મોકલી તે મલી છે ને તે માટે હું
ઉપકાર માનું છું. કેતાબ પ્રમટ કરવાની અડચણો અને મુશીબત વાંચી
દલગીર થયોહું. અને વધુ દલગીર એટલા માટે છું કે તમારી બલી
નેમ ને બલાં કામમાં જરતોસ્તીએજ તમોને વધારે હેરાંન કીધાં છે.
પણ તમો હીમત નહી હારતાં સખુરી અને ખંતથી એ તમારું ધાર્યું
કામ પાર પારવામાં તમુને ખરાં અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું.

પરવરેઆર તમારી મહેનતનો બદલો જસ અને પુસ્તાં સુખમાં આપે તેમજ તે કીસ્તાર તમારા જેવાં ધરમની દાઝ હોયે ધરનારા ધણાંક દીન-બાધાઓ જરતોસ્તી દીનમાં પેદા કરે. આમીન ! ! !

લી. દુઆગીર બાઈ રતનજી કાવરાજી માંડવીવાલાની દુવા સલામ.

હોંગકોંગ તા. ૯ મી માર્ચ ૧૯૦૩

સદા તનદરેસ્તી સાથે મહેરબાન બહેનજી દીનબાઈ.

જત તમારા કામગીરી સાથે તમેએ પ્રગટ કરેલી પાક ખોરોદ્ધ અવસ્તાની કેતાબ પછી મલી છે. ખરેખર કેતાબ ધણીજ વખાણવા લાયક અને કીમતી છે. આ કેતાબ પ્રગટ કરવા માટે ખરેખર તમે બહેનને શાબાશી ધટે છે. આજદીન સુધી એક મરદ લેખકે નહીં બળવેલું કામ તમે બાનુએ પાર ઉતાર્યું છે તેથી હું તમેને મુબારકબાદી આપું છું. એમાં ધણી બળવાળેગ બાબતોનો સમાવેશ છેજી. હાલ એજ.

લી. દુઆગીર બાઈ સોરાબજી ધનજીભાઈ શેઠનાં.

બાઈજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીન્યર—જત તમેએ વી. પી. ધી. મેકલેલી પાક ખોરોદ્ધ અવસ્તા કેતાબ મને મલી છેજી. આ ખોરોદ્ધ અવસ્તામાં ધણી બળવાળેગ અને અમાફ નહીં પ્રગટ થયેલી બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે વાંચી મને ધણી મોટો સંતોષ ઉપજ્યો છે. એવું દલદાર પુસ્તક તમેએ બાહાર પાડી જરતોસ્તીઓમાં ફેલાવે કયો છે તે માટે હું તમેને મુબારકબાદી આપું છું. સુખી રહો. એજ.

મુ'બાઈથી લી. દુઆગીર કા. પા. પટેલની દુવા બંદગી.

અત્રે જગ્યાની તંગાશને લીધે દરેક મત આપી શકાતાં નથી. ઇ. સ. ૧૯૦૨ માં મોટું છત્તર ખોરોદ્ધ અવસ્તા પ્રગટ થઈતી ત્યારથી

હજીસુધીમાં વમર માંગવે આવેલાં એ કેતાબના મતમાંથી થોડાંજ અંગે દરશાબ્યાંછે. દરેક મત છપતાં આ જોવાં અનેક પુસ્તકો ફક્ત એ મત છપવા માટેજ થાય તેમ હોવાથી અને થોડાંજ લીધાં છે વખત પ્રસંગે સર્વ મત જાહેર કરીશ. મારી તરફથી ચઢે. ૧૨૭૫ માં, તથા ઈ. સ. ૧૯૦૫ માં પાકીટ દરતર ખોરહેહ અવસ્તા તથા માથાનાં હા વિગેરેની, તેમજ ત્રિસે રોજની સેતાએસની આ મુજબ બીજી ત્રણ કેતાબ પ્રગટ થઈ તેનાં આવેલાં અનેક મતમાંથી ફક્ત એકજ આ-જેવાંન મત વાંચો.

હસ્તુર હાલ પુણા રોજ ૩-૧૨-૭૫

નેકનામી મહેસ્તાંન માયાણુ બાહજી દીનબાઈ.

જત તમેએ પ્રસીદ કીધેલી “તમામ ખોરહેહ અવસ્તાની તથા બીજી માથાનાં હા, અને સેતાએસો વિગેરે ત્રણ ચોપડીઓ અમને પુગી છેજ.

આ ચોપડીઓ પાછલ તમને ધણી મહેનત પડી હશે, એ મધેનાં ઉચ્ચારો તમેએ બનતાં સુધી ધણાં સુદ છપાવ્યાની કાલજી રાખી છે જેથી જરથોસ્તીઓને અવસ્તા સુદ ઉચ્ચારે બચવાને બની આવે. આપે આ કેતાબ રચવા માટે પ્રોફેસર વેસ્ટરગાર્ડ અને ગેહડનરનાં દરતરોની મદદ લીધી છે તેથી સર્વે ખાસો આમ જરથોસ્તીઓને તમારી પ્રસીદ કરેલી ચોપડીઓ ખરીદવાને હું બલામન કરુંહું. તમારી આ કોશેષ ધણી સ્તુતી પાત્ર છે. તમે આપનાં પાક મહજબ ને માટે આવી કાળજી ધરાવોછો એ બીજી તમારી બહેનપનીઓને હોડો લેવા જોગ છે. તમારાં જોવાં બાનુઓની સાખ્યા આપણી કામમાં વધે ને ધર્મની ખુલ્લો થાય.

હી. હોઆગો કેકોબાદ આહરબાદ હસ્તુર નોશીરવાનજીની હોઆ આમીન.

આ મત હમણુનાં વધ હસ્તુરજી સાહેબનું છે. હી. હી. સો. એ.

મોટી કેતાબ ખપી જવાબાદ તેનાં આહકોને એ કેતાબ નહીં મળવાથી તેઓ નાસીપાસ થયા અને તેઓમાંનાં અનેક તરફથી પાછી છપાવવા બલામણુ આવેલી તેમાંથી ફક્ત બે મત આપુંહું, જે નીચે મુજબ.

મુંબાઈ તારદેવ પોસ્ત ઓરીસ તા. ૧૪-૯-૧૫

મહેરબાન માનવંત બહેનજી દીનબાઈ. જત બધુવાની ચોપડીઓ ખલાસ થઈ તે બધીકે છે. પણ તમે બાઈએ જરોસ્તી ધર્મ બાબદ જે રંજ ખેંચી છે તે તમેને માન બરેહું છે. નારીબતીએ ધર્મને ખાતર જે તારીફલાયક સેવા બજવી એ વખાંણને લાયક છે. એ સંકટ ખમનારાં તમે પહેલાંજ પારસી બાનુછો તે કહેહું સરાહવાત કહેવાશે નહીં. બધુવાની ચોપડી ફરીથી બતાવવાની જરૂર તરફી લેજો ને જ્યારે થાય ત્યારે બે નકલ મારે મારે મોકલજો.

હમણાં આપે બાહાર પાડેહું પુસ્તક મહજબે જરોસ્ત તમારા લખવા પ્રમાણે મી. અરબનીની દુકાનેથી ર. ૩ ની કીમતે લીધી છે તે પણ બધી મળેની છે. ને તે તથા મી. આંતીઆવાલી બોરદેહ અવસતા ગામ માત્ર મોકલી છે. અળખબ જેવું એ છે જે બીજી ચો. પડીઓમાં બહમન યસ્ત, નીરગો, ધર્મ સંબંધી બાબદો નથી ને તે બધું તમારા પુસ્તકમાં છે સુખી રહો. લી. દુવાગીર બે. પી. લી. ની દુવા.

ઉદવાડા રોજ ૨૮ માહ ૧, સને ૧૨૮૫ યજ્ઞે.

સદા સરદારજી ઉમરદારજી નેકનામ કદરવંત ખુખીવંતા માયાણુ દીનનાં ધર્મી બાઈજી દીનબાઈજી જત બાઈજીનો કીમતી વખત રોડી સેવક તરફી આપું હું તે દરમુજર કરજોજી. તમે બાઈજીએ સને ૧૨૭૧ યજ્ઞેઝરદીમાં એક અમુક પુસ્તકનો સંગ્રહ કરી છપાવી પ્રગટ કીધું છે.

ખોરદેહ અવસ્થાનું દરતર હું બરૂચ કાંમ સારું રોજ ૨૨ માઠ ૧ લે ૧૨૮૫ માં મયો તો ત્યાં જમરોદ બાગમાં આદરાંનમાં એ પુસ્તક મેં જોયું—એની સમગ્રુત અને લક્ષ્મી મોટેબર બાબતો—તાવીજો એનાં બધુ-તરો અને ખોલારા સાથે બાહાર પારેમાં છે. આજલગી એવાં દર-તરો કોઈ એલમા સાહેબોએ પણ બાહાર પારીમાં નથી ને આજ મારી ૧૫ વરસની કિમરમાં જોયાં પણ નથી. આજ દરતર પહેલ વેહેલું જોયું.

મેં બરૂચમાં એમાંનું દરતક ખરીદવાને તપાસ કીધી પણ મળતું નથી તેથી જો આપનાં પાસે હોય તો વી. પી. ચી. મોકલવા કૃપા કરશોજી. જો નવું દરતર નહીં હોય ને જુનુખી હોય તો વી. પી. જે કીમત હોય તે કીમતે મોકલજોજી. હમારા ઉડવાડામાં કે આતશ બેહે-રાંમમાં એવું દરતર એકખી નથી તેથીજ લખું છુંજી. એજ.

પાક દાદર અહુરમજદ, આતશ બેહેરાંમ સાહેબ, પાક તેતરીસે ફરેસ્તા સાહેબો તમે સર્વને ફતેહ શીરોજી તનની તનદરેસ્તી, જીવને ખુશી લાંખી જીન્દગીની નેક મોરાહો સાથે લલ્લે. બસી દુવા આમીન થાવો. સર્વે સાથે ખુશી રહો. એજ. લી. મોબેદ મા. પી. માકુજીની દુવા.

અને યજ્ઞેઝરદી ૧૨૮૪ માં ઈ. સ. ૧૯૧૪ ની સાલમાં મારા તરફથી પ્રગટ થયલી ધાર્મિક કેતાબ “પાક મહુજબે જરતોરત વ હાલતે જરતોરતીઆંને હું જમાન” માટે આમેવાંન વર્ત-માંનપત્રો, માસિકોએ જે પ્રમાણીક તુકતેચીની કરી છે તેમજ આ કેતાબનાં આક્રો તરફથી વગર માંગવે આવેલાં મત, તથા જ્યાં જ્યાં આ કેતાબ બેટ મોકલી તેઓ તરફથી વગર માંગવે આવેલાં મતમાંથી થોડાંક અત્રે દરજાબ્યાં છે. મહેરબાની કરી નીચલા અભીપ્રાય વાંચશોજી. એશીઆથી આફ્રીકા સુધી અખંડ દુનિઆમાં એખંડ વીખ્યાતી પામેલું પુસ્તક.

માસીક માહાવારી ટાંગસોંગ. તા. ૧-૬-૧૫.

“પાક મહુજાએ જરથોસ્ત.” ખુદ તરફ પોતાના પેગ-મખર તરફ, શીરેસતાઓ તરફ તેની હસતીની માન્યતાની મજબુતીમાં મર્યાદા રહેલાં “ધરમી બાધ” દીનબાધ શોહોરાખજી એનજીનીયરે આ ઉપલાં નામની ચોપડી લગભગ ૪૫૦ પાનાની સુંદર બાઇનડીંગ અને એક વર્ણાંજ મનન કરવા બેગ ધારમીક લખાણોની મદદથી હાલ પ્રગટ કીધી છે.

બાધ દીનબાધ એનજીનીયરે પોતાની બાહોશીથી લોકોને વર્ણાંજ નીચીતાં કીધેલાં છે. આ બાધએ અવસતા બાયાનાં બહુતરની એક મોટી ચોપડી દીનદાર જરથોસ્તીઓ માટે યોગ્ય વરસોની વાત-પર પ્રગટ કરી હતી. તે ચોપડીની ખરી ખુબી જે હતી તે એ કે એક બહુતર પુર્વ ઘટાંજ જે સાર બહુતર માટે સમજાવયો હતો. તે એટલો બધો બંદગી માટે અસરકારક વાંચનારને જણાયો હતો કે તે ચોપડીઓ બેવડાં દાંમે પણ આજે મળી શકતી નથી. બાધ દીન-બાધનાં ધારમીક લખાણોએ અમારી પર સારી અસર કરી છે અને એક જરથોસ્તી ખુદા પયધમખર અને શીરેસ્તાઓની બંદગી કરી જે છગ્ગે છે તેને ખુદા અને મીનોબ શકતી આદમ જાતને જેખી રીતે કેમ મદદ આપે છે, તે આ ચોપડીમાં વર્ણી સરસ રીતે સમજ સાથે લખેલું માન્ય કરવા અને દરેકને દખાણુ કરવા જેવું છે. આજે જે લોકો ધરમખર પોતાની આસથા નથી રાખતાં તે લોકોનાં અશો માખાપો આ ગેતી દુનિઆમાં રંજા થાય છે. તેના એક દાખલો હાલ યોગ્ય મહીનાં થયા હમુને એક ખુઝરગ અહસ્થે આંખમાં આંસુ લાવી નીચે પ્રમાણે કહ્યો હતો. “બાધ અધીપતિ, મારી વહુઓની બાબદમાં મને આજે એક વર્ણી કડવી શરીયાદ કરવાની એ છે કે હું બહુનાર બહુનાર હજારો જનને સારો સ્તો બતાવનાર, હું બ્યારે મારા ધરમાં બેસું છું તે મને બેસવા મમતુ નથી. તેઓનું મને કંઈ દુઃખ નથી

પણ ધરમ જેવી ઝીંજે સાચવતા નહીં હોવાથી હવે પછીની મારી
ઓલાહ આ અધરમી વહુઓથી તમામ કુટુંબ તેવું બનશે અને સધળા
બેજો પાપનો મારે માથે લાઇને જાઇશ કે તારાં બચાંને બચીશ્યમાં
બરોબર સુધાર્યાં નહીં અને તે જોહાનમાં હું થું જવાબ દઇશ. ”
વીઝેરે. આ એક મોટું ખાનદાન છે અને તેઓની આ બાબત મને
ખરી વચ્ચુદવાળી જણાઇ. પણ આ કમીનો તેઓને જવાબ આપવાને
કંઈ કરી શકે તેમ ન હતું. ધરમ દુનીઆમાં આવનાં જીવ સાથે
જોડાયેલો છે, ત્યારે તે જીવ ધરમ કૃપાળુ રહેતો બાપનાં દરમનો સામે કેમ
રોખી કરી શકે ? બહેન દીનબાઈ પોતાનાં વહાલા ધરમની પોતેજ દરજ
સમજીને નહીં બેસી રહેતાં તમામ કોમને માટે જે અધ્યાત્મ મહેનતનાં મીઠાં
ફળો વાંચનારને સમજાવે છે તે જાણવાને ખુદા સડને રૂઢી બુધી બહો.

જામે જમશેદ. તા. ૨૨-૬-૧૫.

“પાક મહાજબે જરથોસ્ટ વ હાલતે જરથોસ્ટીઆને
ઇં જમાન. ”

લખનાર—મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજનીયર.

મીસ દીનબાઈએ અવસતાની ચોપડીઓ અને જરથોસ્ટી રેવા-
જેનાં ખીન્ન લખાણો છપાવી એક ધારમીક વસ્તીની બાતુ લેખક
તરીકે અત્યાર આગમજ નામના મેળવી છે. હાલનાં પુસ્તકમાં શર-
આતથી ૨૫ ઉપર પાનાનો લખાણ ખુલાસો આપી લેખકે અમને મ-
બસાવી માર્યા છે. વળી એક બીજી વાત “ અશો શક્તી ” ને લગતી
છે, જે આ બાઈને દેખાવ દઇ ધરમનાં દરેક સવાલનો ખુલાસો આપે
છે, જે ‘અશો શક્તી’ની મદદ લેખકે દરેક ડેકાણે કયુલ રાખી છે.
ત્રીજી બાબત સમજાવતી છે જે આજના જમાનાનાં સુધારા વાલાઓ-

નેજ રૂએ તેવી નથી. ચોથી બાબદ આ ખુલાસામાં આવેલી છે અને જે વાંચી હમારા કાન કંભા થયા છે. “ અશો શક્તી ” ની મદદથી લેખક બધાંએ છે કે “ મારી આગલી જીંદગીઓ મઠ છે, તેમાં કેતાબુન, સીતા, દમયંતી, નરસીદ મેહેતાની દીકરી કુંવર બાઈ, વીગેરે બીજા ધણા જનમો છે ! અને છેવટ અવતાર બારીસટર ચીઝલ એમ. એન. સટી છે અને તે પછી મારી આ ચાલુ જીંદગી છે. ” આ ખુલાસા છતાં સાડી ચારસો પાનાનું બાકીનું સઘળું લખાણ હમો વાંચી ગયા છીએ. જેમાં જરથોસતી દીનની ધણી બધાવા જોગ બાબદો સમાવેલી દીસે છે. જુનદેહેશની પહેલી કેતાબપરથી તેમજ પારસી નામાઓ, પહેલવી તથા અવસ્તા કેતાબના તરજુમા, જામાસપી તેમજ નજુમીની કેતાબોપરથી ધણીક બાબદો લીધી છે, આ સઘળું તારવી કાઢી એ-કઠું કરતાં લેખકને બારે રંજ ખેંચવો પડ્યો હશે. અલખતાં ધરમની બાબદના અભયાસીધીજ આવી બાબદો લખી શકાય. બહુતરના મો-જેજ, અશો જરથોસતની જીંદગીનો હેવાલ, જરથોસતી દીનની સરે-સરાઈ, દીનના ફરમાનો, બંદગીના ફાયદા વીગેરે બાબદો વાંચવા લાયક છે, અને દીનદાર સુસત એકીનવાળા જરથોસતીઓને એમાંથી બહુ જ્ઞાન મળી શકશે. આ કેતાબ અમદાવાદમાં છપાઈ છે અને તેની કી-મત રૂ ૩ છે.

આજકોનાં મત સેંકડોમાંથી થોડાંક વગર માંગવે આવેલાં.

મુંબઈ તા. ૨૪-૧૦-૧૩.

બહેનજી દીનબાઈ આપે પાઠ મહજબે જરથોસ્તનું પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે તે સમજી ખુશી છું. એવું અભ્યાસને લાયકનું પુસ્તક તમો બહેન તરફથી પ્રગટ થયું છે તે માટે તમને હું મુબારકબાદી આપું છું.

લી. કા. પા. કરજીઆ.

સમોલકોઝ કોરટ મુ'બદ્દ તા. ૧૪-૪-૧૪.

મેહેરબાન બેહેનજી દીનબાઈ તમોએ મોકલેલી પાક મહજબે જરથોસ્ત કેતાજ મળી છે, વાંચી પછુંજ નજીવાનું તેમજ શીખવાનું મસ્તું છે. ખુદરતે તમોને એવા સહીઆરાં હેઠળ જન્મ આપ્યો અને તમોને આટલી બધી રીતે માહીતમાર કીધાં તે માટે અમોતે દાદાર અદુરમજદનાં હજારો હજાર શુક કરીએ છીએ અને એવી બીજી ધરમની બાબદની પવીત્ર ચોપડીઓ તે પ્રગટ કરવાને કુદરત પોતાની યથાશક્તિથી તમોને ફતેહમંદ કરે. લી. હો. તે. દસ્તુર.

ઓરંગાબાદ તા. ૧૮-૪-૧૪.

સદા બહાલાં બેહેનજી દીનબાઈ ચોપડી આજ રોજે વી. પી. થી મળી છે ને પછી મળેની વાંચવાલાયક છે. ખુદરતે તમોને પછી સારી અક્કલ આપી કે તમો મુરખી બધાંને સારી અક્કલ બતાવો છો. ખુદા સુખી રાખે. લામ કાવે અમો સરવેને એ માટે બલામજુ કરીશુંજ.

લી. બહેન આવાંબાઈ ઓરચશાહ.

મુ'બદ્દ તા. ૧૮-૪-૧૪.

બહાલાં બેનજી દીનબાઈ આપના મુબારક હાથનું વી. પી. ચોપડી મહજબે જરથોસ્ત નંમ બે પુગી છેજ. જો કે મેં બરેખર વાંચી નથી પણ ફક્ત ઉપર ટપકેથી જોતાંજ આપણાં પાક ધરમની દરેક બાબતો પછીજ સરસ રીતે આપ બેને રચી છે તે જોઈ હું આતી આનંદ પું. તે પાક પરવરેઆરની મદદથી હું આપ બેહેનને કુંકર્માજ નજીવાની કે તે માલેક બવીકર્મા તમોને એથી પણ સરસ પુસ્તકો જાહેરમાં લાવવાને મદદ કરે. જો કે આપણો જરથોસ્તી યોગો નાનો છે તોપણ

આવી સારી છુકો બહાર પાડી આપણી કોમનાં હાલનાં સંજોગોમાં ફેરવાયલા આચાર વિચારો પાછા પોતાની અસલ રૂઢીપર આવે એવું ચાહું છું. અમારા વાંચન વર્ગમાં આ કેતાબ અત્યંત લોકપ્રીય થઇ પડી છે.

લી૦ બાઇ અરદેસર હોરમશહ મરચંદ.

મુંબઈ તા. ૩-૩-૧૫.

મેહેરબાન બામશાળી મેહેનહ દીનબાઇ પાક મહજમે જરથોસ્ત કેતાબ મેં ખરીદી છે, તેમાં તમારી જીંદગીનો બક્તીભાવનો હેવાલ વાંચી ધણી તાજુબી ઉત્પન્ન થઇ છે. આમલા બવમાં મોટા જન્મો મોગવી હાલમાં જરથોસ્તી બાનુ બનીને આવો પ્રીમતી મંથ રચ્યો છે એ બહુજ શાબાશીને પાત્ર છે. તમો બાનુ અરો શક્તીની પનાહમાં છો અને ધારમીક બાબદો માટે ધણું સોસયું છે, અહીંયાં કેટલાક શખસોને અમોએ ધારમીક-સવાલો પુછેલા પશુ તેઓએ ઉડાઉ જવાબો આપ્યા છે તેમજ મોળ મોળ બાશામાં વાતો કરે છે. બ્યારે આ કેતાબમાં તો ખુબેખુલ્લું દરશાવેલું છે, કેતાબ ધણી સારી છે.

લી૦ બાઇ અ. પે. કોટવાલ.

વડોદરા તા. ૨૮-૭-૧૫.

મેહેરબાન મેહેનહ દીનબાઇ "મહજમે જરથોસ્ત" અને ખોરદેહ અરસતા બેઉ કેતાબોની દરેક બીજી એકેક નકલ મોકલજાણે. "જરથોસ્તી ધરમના અમુલ્ય જ્ઞાણોને દયાઇ મયલાં તમોએ શોધી કઢાડીને જે ખરી જરથોસ્તી સેવા બળવી છે તેને માટે આખી જરથોસ્તી કોમ તમારો જોટલો હેશાન માને તેટલો ચોડો છે, આજના દસદુર દાવરો અને વીદવાન તેમજ મોટા જીમંત રોઠો મોજ રોખ

અને સરકાર દરબારમાં કહ્યામાં રોકાયા છે ત્યારે તમે નેકબાઇએ ખરેખરી સેવા વખતને અનુસરતી બનવી છે. શાબાશ. ખોદા તમને સુખી રાખે સાંખી છંદગી બધે. લી. બાઇ, બે. એ. ગારડ.

મુંબઇ તા. ૨૦-૮-૧૫.

મહેરબાન બેનજી દીનબાઇ તમેએ જરથોસ્તી ધરમ ઉપર આદરો બધો એતેકાદ ધરાવી કાળજીથી આ ઉમદાં પુસ્તક બહાર પાડી સરવે જરથોસ્તી બાઇ બહેનોને વાંચવાની તક આપી છે તે ખચીતજ ધણું ખુશી થવા જોઇ છે. લી. દી. હો. એનજીનીયર.

મુંબઇ તા. ૩૦-૮-૧૫.

માનવંત બહેનજી દીનબાઇ, લખવાને ખુશી ઉપજે છે કે મહજબમે જરથોસ્ત જેવી કેતાબ તમેએ બહાર પાડી છે. તમે એવા નેક કામ દુનીઆમાં બહેર કરોજ તેનાં હમો જરથોસ્તીઓ તમારો ધણો મોટો ઉપકાર માનીએજ. દાદાર ધણું સુખ આપો. આક્રમાય. ન. તવડીઆ.

વાંદરા, તા. ૧-૯-૧૫.

માહરાં વઢાલાં બહેનજી દીનબાઇ, તમારી ખોરેહ અવસતા માટે હું ખરાં જીરથી સાંખો વખત થયો રાહ જોતી હતી. તમે તરથી નીકળતી નવી મહજબમે જરથોસ્તી કીમતી પુસ્તકોની નકલ દરેક દરેક કુટુંબે પોતાના ધરમાં રાખવીજ જોઇયે. અને ખુશાલી સાથે જાણવુંજ તેવી નકલો તમારા આગળ નીકળેલા ખોરેહ અવસતા બા એજમતી નીરંગ પુસ્તકોની મારા ધરમાં છે. બહેનજી તમારી પીઞાનનું અને માન નથી વધુ મગરરી સાથે લખું હું કે આપણી કોમમાં એવા થોડાંજ બાનુ

ઓ હશે કે જેવો પોતાના ધરમ પાછળ આટલી રંજ ખેચે.

તમે મહેરબાન બેનજાનાં દરેક પુસ્તકો ધરમાં રાખવા લાયક છે. તેમાં મુખ્ય કરીં બચરવાસ કુટુંબમાં દરેક માળાપે પોતાનાં બચાને તમે જેવાં ધરમી બહેનનાં પુસ્તકોની અજમાયશ કરાવી પોતાનાં ધરમપર વધુ એતેકાદ રાખતાં બચપણથીજ શીખવવું જોઇએ કે બીજા સુધારા સાથે જરથોસતી ધરમનો પક્ષ વધારો થતો રહે. દાદાર તમેને વધુ ફતેહ સાથે દરેક જરથોસતી તરફનો જશ બધો આ શુભ કામમાં ફતેહ મેળવો.

તમારી ખોરોહ અવસતાની ઇતેજરીથી રાહ જોતાં દુવાગીર બેન મહેરબાન પે. વહકિયા.

સુબક, તા. ૧૦-૬-૧૫.

મહેરબાન બેનજા દીનબાઈ, મહજબે જરતોસ્ત કેતાબની બીજી નકલો મોકલજો. જે ઉચ કામ તમે માથે ઉઠાવોછ તેમાં તે કીસ્તાર તમેને સંપુરણ ફતેહ સદાકાળ આપે ને એવા મોતેખર કામે તમારાથી થાય. તે માયાણુ દાદાર નવાં બેસતાં સાલમાં નવી બહી મુશહો સાથે ફતેહ શીરોજ મેળવવાને નશીબવંત કરે ને તમારાં જેવાં બેબાના સહિ નર નારીઓ થવાને આગમ વંત થાય, નવું સાલ મુબારક આપીન.

લી. દુવાગીર બેન, મ. પે. મહેતા.

પુના, તા. ૧૧-૬-૧૫.

બેનજા દીનબાઈ, તમારી મહજબે જરતોસ્તી ચોપડીમાં સુધારાવાળાએને ચીમકી આપો છો તે વાંચી ખુશી છીએ. પુનાની તારીફની આ ચોપડીમાં ખુદરતનું યાન ધણું મળે છે. મેં એક ચોપડીમાં વાંચ્યું છે. શાહનાયું રચનાર શાખર શીરોહીએ પુનાની ધણી તારીફ

કરી જેનાં બદલામાં સાઈ બેહેસ્ત મંથું તેમ તમોને પણ બસોજ બદલે
મળશેજી. સાલ મુખારક આમીન. લી૦ બાપ્ ડા. મ. બીલીચારયા.

મુંબઈ, તા૦ ૧૬-૮-૧૫.

મહેરબાન બેનજી, દીનબાપ્ તમે મોકસેલી બને ચોપડીઓ સહી
સલામત મળી છે તેથી શેવક ઉપકાર માને છે, આ કેતબ બધી ઉત્તમ
છે. આપણી નાની કોમમાં તમારાં જેવાં ધરમી બાનુઓની સંખ્યા
વધે. દરેક રતેહ આહતા દુવાગીર. બાપ્ શાવક અ. મુદલાં.

ગજહેલી, તા૦ ૧-૧૨-૧૫.

સદા મહેરબાન બેનજી, દીનબાપ્ મદનમે જરતોસત ચોપડી મેં
વાંચી હું દરેક બાપ્ઓને એક કોપી ખરીદવા બલામણ કરું છું. ખુશ વાંચી
તમો નેક બહેનજી વીશે બહુજા માન બસવું છું ખુશ તમો નેકની
રાહરોશન કરે એવી દુવા સાથે બાપ્ ખરશેજી માણેકજી.

ઇંદોર, તા૦ ૬-૧૨-૧૫.

મહેરબાન બહેનજી, દીનબાપ્ મેં મહંજમે જરતોસત ચોપડી વાંચી
અને તે મને બહુજા મનપસંદ છે. હું બીજાં પર ભેટ મોકલવા મંગાવું છું
જેથી બીજી નકલ મોકલજોજી તમો બહેનજી બહુ આહનાર બાપ્.
ના. એ માણેકશાહ

રવલાલી, તા૦ ૭-૧૨-૧૫.

નેક અશો બહેનજી, દીનબાપ્ “મહંજમે જરથોસત” વાંચતા
પેલી દુનીઆનું બહુજા માન મમે છે. ખોરેહ અવરતા મોકલજોજી.
લી૦ બાપ્. દી. ઉમરીખર.

ભાવપદા મુંબઈ, તા. ૧૮-૨-૧૬.

મહેરજાન બેનજી દીનબાઈ, જત તમો બહેનજીએ પ્રગટ કરેલી કેતાબ “મહજબે જરતોસ્ત”નો દીખાવો વીઝેરે વાંચી ધણો ખુશી ધણો ખુશી કે આપણી કોમમાં આવાંબી ધારમીક જાતુ લેખકો છે કે જેઓ ધારમીક યાન સંપાદન કરી આપણા ધરમ પુસ્તકોની પ્રગટ કરી શકે છે અને તેથી હું તમો માટે ખુદના શુકર કર્ણ ને તમો બહેનજી માટે ઇચ્છું છું કે ખુદાવદે કરીમ તમોને લાંબી જીંદગી અને સુખી તનદરોસતી બક્ષે જેથી એવાં ધણાંક પુસ્તકો તમો પ્રગટ કરી શકો આમીન. આ કામગીરિ પુમવે બહેનજી તમારી મહજબે જરતોસ્ત ચોપડીની બે પ્રટ વી. પી. થી મોકલી આપજો. લી. સેવક, કા. રૂ. બીલીમોરી આ.

બનામે ખુદા, કામ શર કરેજી બંદ.

ઓ ખુદરતનાં ખાવીંદ, ઓ આકાશી બાપ,

દરેક તારા જરથોસતી બંદને એવીજ નેક ખુશી આપ.

જે રાખે ને રખાવે સધળાં એક બીજાની પાસ

તમામ નેકીને નીતીથી જરપુર “ બહું મહજબે જરતોસ્ત કેતાબ ”

ઓ ખુખીના ખાવીંદ ઓ પાક પરવરદેમાર.

પેદા કરજે એવી બીજી દશ દીનબાઈ દીનદાર.

મુંબઈ, તા. ૨૧ મી ફેબ્રુવારી ૧૯૧૬.

મહેરજાન બેનજી દીનબાઈ

જત તમારાં તારીફ લાયક પુસ્તક “ પાક મહજબે જરથોસ્ત ” વીસેની જા. ખ. તા. ૧૮-૨-૧૬ ના જામે જમરોદ નયુસમાં વાંચી છે, તુરતાતુરત એ કેતાબની એક નકલ વળતા પોસ્ટે રવાના કરજોજી સુખી રહો આમીન.

લી. બાઈ ર. પી. પાચાણ:

નરશીરાખાદ તા. ૨૧-૨-૧૯.

સદા મહેરબાન નેક વહાલાં એનજી દીનખાદ તમારા અખતા-
વર હાથથી પ્રગટ થયેલી કેતાબ “પાક મહજબે નરથોસ્તની વધુ એક
નકલ ચી. પી. કરજોજી. એ પાક કેતાબપર મારે દીક્ર વહુ લાગુ” છે
ખીજી ત્રીજી અક્ષલાતુ ચોપડીઓ વાંચવા કરતાં હમોને ધરમ પુસ્તક
વાંચવાનો ધણો શોખ છે ને તમો જેવાં નેક બહેનજીએ તે આપણાં
નરથોસ્તી આલમની ખાહેશ જર લાયાં છે તેનો બદલો પાક દાદાર
અહુરમજદ લાંખી છંદગી બક્ષી વાળી આપે.

લી. બહેન, સુ. કા. લા. ની દુવા.

મુંબઈ તા. ૧૮-૨-૧૯.

મીસ દીનખાદ સો. એનજીનીવર.

બેહેનજી, આપની ચોપડી ‘પાક મહજબે નરથોસ્ત’ કેતાબ જે
નરથોસ્તીઓ ખુલ્લે નરથોસ્તી ધરમની ખુખીઓથી અંગણુ હોય,
તેઓને વગર શકે એક રાહજર તથા આશીરવાદ સમાન થઈ પડશે,
જે નરથોસ્તીઓ પોતાનાં આ દુનીયાના સવારથને ખાતર નરથો-
સ્તીમાં ખપીને ખીજી ધરમોપર પોતાનું ધયાન દોડાવે છે, યાને જેઓ
પોતાની હરેક જાતની મોરાદ જર લાવવા માટે અથવા તો કાંઈ મુસ્તી-
ખત દુર કરવાને માટે ખીજી ધરમોમાં કીયાકામ કરાવે છે તે લોકોની
આંખો ખુલ્લી થશે, કે આપણાં ધરમમાં બહુતરની કીયાઓ તેવા
નેક કામોને માટે કાંઈની પ્રકારે ઉતરતી નથી. આપણાં પરીત ધર-
મની કીયાઓ miracles કરી બતાવે છે. આપણો ધરમ આપણી
કોમને સમજાવવાની જાહેર રીતે આણુ કોશશો થવી જોઈએ, કે તેથી
કરીને આપણાં ધરમપર આપણાં નરથોસ્તીઓ એતેકદ સખતાં થીએ.

તમે બેહેનજીની ઝોળખતું હું માન ધરાવતો નથી પણ આપણાં ધરમ તરફનાં તમારા હૈંદા અભયાસપર હું ધણુ માન તથા અભયખીની નજરે જોતું છું. વળતા ટપાલે એક કોપી વી. પી. થી રવાના કરજો. લી. સેવક, અ. એ. મીસ્ત્રી.

કરાંચી, તા. ૨૧-૨-૧૬.

બેહેનજીને નેક ધરમી બાતુ મીસ દીનબાઈ, બેહેનજી, જામેમાં 'મહાજાને જરથોસ્ત' ની જા. ખ. વાંચી પણ ખુશી છીએ. પરવર તમેને ધણી લાંબી છાંદગી બહે ને એવાં અનેક ધરમ પુસ્તકો રચતાં રહો એવી મારી હવા છે. એ કેતાખની એક નકલ વી. પી. થી તુરતા-તુરત રવાનાં કરજો. તમે બેહેનજીએ આગળ લખાવેલી પાક ખોર-દેવ અવસતા અમો પાસે છે ને તે સાચવીને રાખેલી છે કારણ હવે મલી શકતી નથી. એ કેતાખ પણ ધણીજ ઉમદા છે.

અમેને સરવને ધણી પસંદ પડેલી છે. પરવરદેગાર એવી શુભ અક્ષર સંવેને બહે ને એવાં નેજાનાં કામ કરતાં રહો એવી અમારી હવા છે. આમીન ! લી. હવાગીર બાઇઓ, મિશરસ જે. બરજેરજી

એંદ સનસનો સલામ.

ચીંચપુગલી પોતાનાં જમલામાં, સુ'બઈ, તા. ૧૯-૨-૧૬.

સદા સુખી મુરખી મારાં વહાલાં બેહેનજી દીનબાઈ, આપણા સીરકતને અને તમને ખોદાએ માંદગીથી આરામ કીધો તે તમારી આપણાં ધરમ તરફની બળવેલી સેવાને લીધે છે. આપના જેવાં પ-વીત્ર બેહેનને ખુદા સારી તનદરોસતી લાંબી છાંદગી બહે કે જેથી ધરમનો બોધ પુસ્તકો મારફતે આપણી પાસે કોમને મહે.

આપના તરફથી ત્રણવાર વી. પી. થી આવેલી કેતાબો પુગી છે. વધારે તરફી આપવાની કે “ પાક મહજબે જરથોસ્ત ” કેતાબની એક નકલ વધારે વી. પી. થી મોકલી આપજ્નેછ. બેહેનજી, વારંવાર મંગાવેલી ચોપડીનું જાણવું જે તમારી ચોપડી ઘણીજ સરસ હોવાથી જેની તેની માંગણીથી અપાઈ જાય છે. માટે એક નકલ વધુ વી. પી. થી મોકલજ્નેછ. લી. બેહેન, ટે. ૩. ઇરાની.

૩૮-૩૪ કાલબાહેવી રોક, સુ'બાઈ, તા. ૨૭-૨-૧૧.

મેહેરબાન બેહેનજી હીનબાઈ, તમોએ વી. પી. થી મોકલેલી “ પાક મહજબે જરથોસ્ત, કેતાબની એક નકલ પહોંચી છે તે દાક્તર. વાંચવાની આજુ કરી છે, જોકે તે મેં પુરેપુરી નથી વાંચી પણ હજી તો ઉપર ટપકે વાચતાં એ ચોપડી માટે હું એવું માનું છું કે એક આવો જરથોસ્તી પોતાના મકાનમાં એ એક ચોપડી નહીં રાખે તે મજા તેને વાંચવાની દરકાર નહીં કરે તે. તેવા જરથોસ્તી ખરેખર કમનસીબ છે એમ હું માનું છું. બેટ આપવા લાયક આ હીમની ચોપડી છે, માટે બેહેનજી, ખીજ મે ચોપડી મારા ઉપર લખેલા સરનામે મોકલજ્નેછ તે તમારી ખોરદેહ અવસ્તા જે મારી પાસે છે અને તેમાંની ખીજ નકલ જોઈએ છે જે મળી શકતી નથી તેથી તે પણ હોય તો સાથે મોકલજ્નેછ. દમેશા કતેહ પામો.

લી. ન. બે. મીસ્ત્રી ની સલામ સાથે.

‘મહજબે જરતોરત’ કેતાબ જેઓ પર લેટ મઠ તેઓનાં
વગર માંગવે લખાઈ આવેલા જવાબો અને મતમાંથી
ઘાઠાંક નીચે મુજબ વાંચો.

મુંબાઈ, તા. ૨૯-૧-૧૪.

મહેરખાન બેનજી, આશરે દશ વરસની વાતપર તમેએ પ્રગટ
કરેલી એજમતી નીરજો અને જોલાસા સાથની જોરદેહ અવસ્તા-
ની જે ચોપડી ભેટ કીધીતી તે સરવેની પ્રસંશા પામી છે અને તમે
બહેને જે ખીજી ચોપડીઓ બહાર પાડવાની તક્યારી કરી છે તેમાં
દરેક દરેક ધમધું છે. આજની પારસી છોકરીઓ પોતાનાં જરથોસ્તી
ધરમને કે જે ભેદાંથી બરપુર છે તે નહીં સમજવાને લીધે અધુરી
કેમવણી લઈ ન જાજતું લખાણ કરે છે તેમજ પોતાના ધરમ તરફ
કામડોળ થાય છે તે અર્ધઆમમાં તમે બહેને જોયા આવાં કીમતી
પુસ્તકો પ્રગટ કીધાં છે તે તમને તેમજ સ્ત્રી જાતીને ખરેખર ખુશી
થવા જેવું છે. મારી ખાત્રી છે કે સહેજમાં હજારો નકસો ખપી જશે
અને હું મારા દરેક મિત્રોને તે લેવા ખરીદવા માટે ચેતાવીશ.

લી. નવ રોજી સોરાબજી મસાણી.

અમદાવાદ. તા. ૭-૩-૧૪

મહેરખાન બહાલાં બેનજી દીનજી,

જત તમેએ તરફી લઈ મારે માટે તમારી બનાવેલી ધાર્મિક
અને સુંદર કેતાબ મહજબે જરતોસ્ત મોકલી તેથી મહેરખાંની ધર્મ
છે. ખુશીથી એ કેતાબ વાંચીશું. તમારાં ધાર્મિક લખાણો વાંચવા

લાયક છે. તમારી ખોસેલ અવસ્થા પણ ઘણી મળની અને ખોવ-
દાયક છે. ખુશી અને સુખી રહો એજ.

લી. દુવાગીર મુનાબાઇ બહાંગીરજી વડીલ.

અમદાવાદ. શાહીગામ ૭-૩-૧૪

નેકનામ મહેરગાંવ બેનજી હીનગામ.

જત તમેએ મોકલેલી સુંદર ધાર્મિક લખાંસોથી બરપુર કેતાબ મહજબે જરતોસ્ત મને મલી છે. બહુ મહેરગાંવી સુખી રહો, ખુદા ફતેહ આપે. તમારી બધી દુવાઓ માટે ઉપકારી હું.

લી. બાઇ નવરોજી પેસતનજી વડીલ.

મુરબીજી સર નવરોજીનો ઉપસો જવાબ છે. દી. સો. એ.

અમદાવાદ. તા. ૨૨ મી માર્ચ ૧૯૧૪.

સદા નેકનામ બહાલાંબેનજી હીનગામ,

જત બહેનજી તમે બહેને ઘણી તસ્દી લઇ મારે માટે તમે તરફથી પ્રગટ થયેલી કીમતી સુંદર ધાર્મિક કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે હું તમે બહેનજીનો ઉપકાર માનુ'ચ. તમે કેટલી બધી તસ્દી કામ માટે લીધી. બેનજી ધરમ સંબંધીની આવી સુંદર કેતાબ પ્રગટ કરવા હું તમે બેનજીને મુબારકબાદી આપુંચ. એ પુક હમો ઘણી ખુશી સાથે વાંચીશું ને ફરી એ માટે તમે બહેનજીનો ઉપકાર માનુ'ચ. સર્વની દુવા વાંચશેજી. હાલ એજ. લી. સદા બહુ ચાહનાર દુવાગીર બહેન પીરોજબાઇ અરજેસર લાલકાકાની દુવા.

નવરોજી બીહીંગસ તા. ૨૩-૩-૧૪

નેકનામ બહાલાં બેઠનજી હીનબાધ,

તમે બહેને તસ્દી લઈ અમારે સાથે આપરા પાક મહજબની
જે કીમતી અને સુંદર કેતાબની બેટ મોકલી તેમજ શુભ જન્મશેદી
નવરોજનાં નવાં વરસની મુબારકબાદી ચાહી તે માટે અમે સર્વ
તમારો ધણો મોહોટો કપકાર માનીએ ને તે હમે ધણી ખુશી સાથે
વાંચીશુંજી. ફરી એ માટે મહેરબાની સમજીએચ. કમેદ રાખુંચ કે
ધરમાં બધાં ખુશી તનદરોસ્તીમાં હરોજી. હી. તમારૂં સદા મહું ચાહનાર
બહેન હીનબાધ સોરાબજી લાલકાકાની દુવા.

નેપવનસી રોડ મલબાર હીલ.

મુંબાઈ તા. ૨૩-૩-૧૪

માયાબુ બહાલાં બેનજી હીનબાધ.

જત તમેએ તસ્દી લઈ મારે માટે આવી સુંદર ધાર્મિક કેતાબ
બેટ મોકલી તે માટે તમારી ધણી મહેરબાની માની, કપકાર થયો છે.
તેમાં તમારી બહી દુવાએ માટે કપકારી છું. ચોપડી મને મન પસંદ
છે. બહી દુવા સાથે દુવાગીર બહેન આધમાય ફીરોજશા મેહેતા.

મજકુર જવાબ બહાં અને લાયકીવાલાં બાબુ લેડી મેહેતાનો છે.

હી. સો. એ.

અમદાવાદ તા. ૨૪ માર્ચ ૧૯૧૪ .

નેકનામ સદાનાં લાયકી વાલાં બહેનજી હીનબાધ,

આશા છે કે તમે સર્વ ખુશીમાં હો તમે બહેનજીએ ધણીજ
તસ્દી લઈને મારે માટે ખરેખરી કમદ ચોપડી મોકલી તે મને પોં-

હોતી છે. તે ત્રીશે તમે જાહેનનો ધણેજ મોટો ઉપકાર માનુંચ. ખરેખર ચોપડી ધણીજ વાંચવા લાગતી છે. એ નેક કાંમનો બદલો તે પાક દાદાર અદુરમજદ તમને જેળી આપશે, તમારી દરેક મુશ્કેલી પાર પડશે.

આ ચોપડીનું ઉમદા લખાંશ વાંચવા લાયક અને જોટલી તારીફ કહે તેટલો ચોડી છે. ખરાં દીલથી લખુંચ કે આપનો મહજબ જર-તોસ્તી દીન કુખી ગમલી આ ચોપડીનાં લખાંશથી જાણે હમણાં પાછી સજીવન થઈ જશે. એવાં નેક કાંમ કંઈ બધાંથી બની શકતાં નથી. તમારાં જેવાં નેક માણસથીજ બની શકે તનદરોસ્તીની સાથે લાંબી જીંદગી ભોમવી એવાં નેક કામ કરતાં રહેજો. એ મારી ખરાં અંતઃકરણની નેક દુવા તમને ને તમારાં કુટુંબને આમીન હોજો. ફરી તમે જાહેનનો ઉપકાર માનુંચ. મારી ધણી ધણી નમનતણ સાચની દુવા ધરમાં સર્વને કહી તમે પોતે પણ કયુલ કરજોજી. એજ

લી. દુવાગીર જાહેન જરબાક બરજોજી કારંબવાલા.

અમદાવાદ, તા. ૨૫-૩-૧૪

નેકનાંમ મહેરબાંન જાહેનજી દીનબાક સોરાબજી એનજીનયર જેમ,

જત તમે જાહેનજીએ તસ્દી લઈ તમારી પોતાની પ્રગટ કરેલી આપણાં જરતોસ્તી મહજબને લક્તી સુંદર ધાર્મિક લખાણોની કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે હું અને મારા ધણીઆણી તમારાં ધણાં આ બારી છીએ. બીજી મોકલેલી કેતાબો માહરાં માયજી માસીજીઓને પણ પહોંચાડી છે તે જાણુજોજી હાલ એજ.

લી. દુવાગીર બાક બેહરાંમજી સો. હાલકાકાની સલામ વાંચજોજી.

ગુલસન, પેડર રોડ સુબાષ. ૨૯-૩-૧૯૧૪

મહેન્દ્રાનંદ માનવંત બાઈ દીનબાઈ,

તમારાં તા. ૨૦ મીનાં કામજ માટે અને તમારી કેતાબની બેઠ માટે ઉપકાર માનુષ્યુજી આપણાં જરતોસ્તી મહાજાનને લગતી રોજનાં વપરાસની આવી સંપૂર્ણ માહિતી ધરાવતી આવી સુંદર કેતાબ રચવા માટે હું તમેને ખરાં જીગરથી મુઆરક્યાદી આપું છું, હું તમેને જીદીજ રોસ્તીમાં જોવું છું. ખુદા કરે ને તમારી બીજી બહેનપણીઓ તમારે પગલે ચાલે. પારસી કોમમાં તમે એક ઝોનર છો. બેચક વીશેચ તકરારોમાંથી હમેશાં તમેને પસાર થવાનું છે, છતાં તનયા તસ્દી વેઠી, જાતી સુખનો ભોગ કરી જે આવો ઉમદા મંચનો સંમદ કર્યો તે વખાણુને લાયક છે. આવા હાથાડોલ વખતમાં આ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી છે. તમારાં જેવાં બાનુ પારસી કોમની એક ખરી મગરૂરી છે. તમારી બધી દુવાઓ માટે હું તમ.રો ખરો આબારી છોક.

તમારો દુવાગીર સેવક દી. ધં. દાવર.

મીસ દી. સો. એનજીનયર.

ઉપહું મત આપણાં મરકુમ મુરંબી જસતીસ સર દીનશા ધનજીભાઈ દાવરનું છે. એવણ મુરંબીજીએ કેટલીક કેતાબો ખરીદીને પણ આ કેતાબને ઉતેજન આપ્યું છે. ખુદા આ રહને સાંતી બક્ષો ને સુખથી રાખો.

દી. સો. એ.

અમદાવાદ. રોજ રાંમ.

નેકનામ જ્ઞાણાં બહેનજી દીનબાઈ.

તમેએ તસ્દી લઈ મારે સાર તમેએ પ્રગટ કરેલી નવી ચોપડી બેઠ મોકલી તે આવી ધાર્મિક ઉમદા અને વખાણવા લાયક બેઠ માટે

લણે મોટો ઉપકાર માન્યજી. તમારા લખવા મુજબ ખીજ બે ચો-
પડીઓ પહોંચાડીશજી. તમારી બધી દુવા માટે પણ લણી આભારી છું.
હી. દુવાગીર બહેન ધનબાઈ અરદેશર દલાલ.

સુરત, તા. ૨-૪-૧૪.

બહેનજી, તમારી ખાસ બનાવેલી, સારા ધાટી અને આજના
વખતને અનુસરતી કેતાબ નામે “ પાક મહાજમે જરથોસત ” મને
પુગીછેજી તે માટે ઉપકાર માન્યજી. હાલ એવાં પુસ્તકોની ખરેખરી
જરૂર છે. મેં ફક્ત ઉપર ટપકેથીજ જોયું છે પણ ઘણું સરસ અને મને
મનપસંદ ખાસ પાંચવા લાયક પુસ્તક છેજી. તમે એક બાતુ તરીકે
ખાસ ધરમનું યાન ધરાવો છો અને વળી એક બાતુ તરીકે પુસ્તકો-
ના કરતા છો. હું મગરૂરીથી લખું છું કે તમેને ખુદાતાઆલાથીજ
આ રસ્તો સુઝેલો છેજી. તેનો બદલો તે જેબી માલેક આપશેજી.

હી. એરવદ કા. સો. આઘબાહા.

ગોધરા, તા. ૪-૪-૧૪.

વહાલાં બહેનજી, તમારો મુખ્યારક કારક તથા બેમુલ પુસ્તક
મલ્યુ છે જે માટે મહેરબાની થઇ. આજ રોજે તેનાં Exchange
માં મારી ચોપડીઓ મોકલી છે.... દરેક બધી દુઆ સાથે, બહેન
જરબાતુ મે. કોઠાવાળા.

અમદાવાદ, તા. ૮-૪-૧૪

નેકનામ વહાલાં બહેનજી દીનબાઈ—આપનાં વિક્રતા બરેલાં
પુસ્તકની પહોંચ સ્વીકારતાં ખુશી ઉપજે છે. પહોંચ સ્વીકારતાં આ-
ટલા દીવસ થયા તે દરજીબર કર્યો. હું મુંબાઈ મહતી તેથી જવાબ

લખવો રહી ગયો હતો, લેડીઝ કલ્પની કાચબેરી માટે એ ચોપડી મોકલવા માટે આપની આભારી છું અને તે ઉપકાર સાથે સ્વીકારી છે. તમારા પુસ્તકનાં કાંમમાં પરમેશ્વર તમને સદાય થાવો ને વધારે જસ આપો. એવું ધન્યું છું. લી. દુવાગીર

સૌ. વિદ્યા રમણભાઈ સેક્રેટરી લેડીઝ કલ્પ-અમદાવાદ.

એપ્રિલ ૩૦ રોડ અમદાવાદ, તા. ૧૮-૪-૧૪

મહેરબાન બેહનજી દીનજી, જત તમેએ પ્રગટ કીધેલી “ પાક મહાજમે જરતોરત ” કેતાબની નકલ એક જે તમે બહેને મારે માટે બેટ મોકલી છે તે બધું ઉપકાર સાથે સ્વીકારું છું. અને તમારી બહી લાગણી માટે ધણો આભાર માનું છું ખુદ તમેને ધણું સુખ બક્ષે. આવી રાંકડી અને ધાર્મિક ચાનની કેતાબ પ્રગટ કરવા માટે હું તમેને મુબારકબાદી આપું છું. તમારાં માતાજી પિતાજીને મારી બધી બધી સલામ આપી તમે બેહન પશુ કબુલ કરશે. એજ

લી. દુવાગીર ભાઈ રૂ. હો. રોમર.

અત્રેનાં માજી પોસ્ટ સુપરીનટેન્ડેન્ટનો આ જવાબ છે હી. સૌ. એ.

અમદાવાદ, તા. ૨૬

નેકાંમ મહેરબાન બહાલાં બેહનજી દીનજી જત તમેએ આહીને ધરમ સંજધો સુંદર, ઉમદા કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે તમે બહેનનો ઉપકાર થયો છે અને વાંચીતે હમો બધું ખુદી થયાં હેએ ખુદ નેક ખુદી સર્વેને બક્ષે ને ધાર્મિક કાંમો કરે. ધરમાં સર્વેને દુવા કહી તમે પોતે જાણશેજી. લી. ચેરબાઈ દીનશા કામા.

ઓઠ્ઠીફુંદ રોડ અમદાવાદ, તા. ૨૬ મી.

મહેરખાંન બહાલાં બેઠનજી દીનજીજી જત તમેએ અને ચોપડી બેઠ મોકલી તે માટે હું તમારો આભાર માનું છું તમેએ તરદી લઈ અને યાદ કીધી તે બહુ ખુશી થવા જેવું છે, ચોપડી મેં વાંચવા માંડી છે અને અને ધણી પસંદ પડી છે દરેક પારસી કુટુંબમાં વાંચવા લાયક છે આશા છે કે તમે અને તમારાં માતાજી ખુશીમાં હશે.

લી. દુવાગીર બહેન જરબાઈ રૂ. રોકનાં.

જલગાંમ, તા. ૨૧-૭-૧૪.

સદા સુખી નેકનાંમ બહાલાં દીકરી દીનજીજી,

જત તમેએ ચાહીને મારે સાઈ તજી લઈને મુંદર તેમજ દરેક માનસ જાતનાં મગજને સારે રસ્તે દોરવે એવી ચોપડી મહજબે જર-તોસ્તની મોકલી તે માટે હું ધણી મોટો ઉપકાર માનું છું. ચોપડી આ-મલની બધુવા બેગ વિગતો તેમજ આગલા પાઠશાલોની વંશાવળી ધરી ચોપડીમાં વિગેરે દરેક મન નીતીનાં મારગ ઉપર લઈ જાય એવાં લખાંણની છે. ખરેખર તમારી હુંશીઆરી નીતી અને પરહેઝમારીને હું ધણીજ વખાણું, અને તમેએ પોતાનાં વડવા અને મુરખીનાં ધરમને એક મોહું માન આપ્યું છે તે ખરેખર મીનોઈ શક્તીઓનાં તમેએ આશીર્વાદ લીધાય; ને તે જેવી શક્તીઓનાં ખરેખર તમેને દરેક સારી રીતે મદદ કરે એમાં કાંઈ પણ શક નથી. ખુદ તમેને સારી જુદી બહે ને સદા બહાં કામમાં આમગ વધો એ માફરી દુવા આમીન. તમારી બોસ્ટેઈ અક્સ્તા પણ વખાણવા લાયક છે. મારી હેતબરી દુવા મધ્યજને કહી તમે પોતે પણ જાણજોજી.

લી. માતાજી પીરોજબાઈ દોરાબજી મનોહરની બહી દુવા.

કપતરેલીન્દ પ્રેસ મુંબાઈ, તા. ૧૯-૯-૧૯૧૪.

મહેરખાંન માનવંત બહેનજી હીનબાઈ—જત તમારો કાર્ગળ મળ્યો છેજી તમારી બહી લાગણીઓ અને બહી દુવાઓ માટે તમે બહેનજીનો મોટો ઉપકાર માનીએજી. તમે બહેનજી અને કુટુંબને નવું સાલ બર્થ ધુઈ અને ખુશાલ નીવડે એવી અમારી દુવા છે જે તમે બહેનજીને આપીન થાય. તમારી ચોપડી મઝીછેજી જે માટે આભારી છીએ. આપણાં મહજબને લગતું આ સુંદર અને મનન કરવાળેગ પુસ્તક રચવા માટે હું તમોને મુબારકબાદી આપું છું દરેક જરતોસ્તીનાં ઘરમાં આ પુસ્તક રહેવું જોઈએ દરેક બહી દુવા સાથે.

લી. દુવાગીર આઈ ફરાંમજી મેહેતા અને બેહેનો.

કાળુપોર-પોર. અમદાવાદ, તા. ૨૮-૧૨-૧૪.

સદા સુખી બહાલાં બહેન હીનબાઈ તથા સાથ સર્વે જોગ.

જત તમે બહેનજીએ મોકલેલી “પાક મહજબે જરતોસ્ત” નામની ચોપડી મને પુગી છે. કે જે બેટ માટે હું તમે બહેનનો દીસોળનથી આભાર માનું છું, જેણે તમોએ આપણી આખી પારસી કોમને લાયકનીજ ચોપડી પ્રગટ કરી છે. જે માટે હું તમોને મુબારકબાદી આપું છું. એવી ચોપડીઓ આપણા કુટુંબમાં જળજરી સખવાથી શોબા રહે છે દાદાર હોરમજદ તમોને એવી બીજી બધી ચોપડી પ્રગટ કરવામાં મદદ કરે એવી મારી ખરાં દીલની દુવા તમોને તે દાદાર આપીન કરે.

આશા રાખું છું કે તમે સહકુટુંબ સહિત પુર તંદરોસ્તીમાં હશેજી. તમારાં નેક માતાજીને મારી બધી બધી દુવા કહી તમે પણ કબુલશેજી. લી. દુવાગીર બેન શીરીનબાઈ એલસજી મીસી.

અમદાવાદ, તા. ૨૨-૩-૧૫.

સદા નેકનામ મહેરબાન માયાજી બહેનજી હીનબાઈ, તમે બહેનજીએ તઝદી લઈ ઉપયોગીને કીમતી ધરમ પુસ્તક મારા પર મોકલ્યું તે મળ્યું છેજી. જે વીધે ધણે ઉપકાર માનુંધુંજી. ધરમધે ખુદ માતાજીને મારાં માયજીની તથા સર્વની ધણી દુવા કહેશોજી.

લી. દુવાગીર બહેન જરબાનુ સો. કામાની દુવા વાંચશોજી.

કોલાબા મુંબઈ, તા. ૨૬-૩-૧૫.

મહેરબાન બાઈજી હીનબાઈ શોરાબજી એનજીનવર—તમેએ તઝદી લઈ મહેરબાની કરી તમારી સુંદર ચોપડી “ પાક મહજબે જરતોસ્ત.” મારે માટે મોકલી તે માટે હું ઉપકાર માનું છું. જરતોસ્તી ધર્મ માટેની તમારી કોશિશ માન બરેલી છેજી. સુખી રહો.

લી. છવનજી જમશેદજી મોદી.

મહેરબાન બહેનજી હીનબાઈ તમેએ મોકલેલી યુક પુગી છેજી. જે માટે તમારાં બારી આભારી થયાં હીયેજી. પાક જરથોસ્તી મહજબના સુધારા વધારા માટેની તમારી કોશિશ ખરેખ માન બરેલી છે.

તમુને હરેક ફતેહ ઇજતાં બળી દુવાઓ સાથે અમે હીયે. તમારાં

દુવાગીર સુના. જ. ગીમી. તથા જ. મ. ગીમી.

મહેરબાન બહાલાં બહેનજી હીનબાઈ જત તમેએ તઝદી લઈને મોકલેલી ઉમદા અને કીમતી કેતાબ પાક મહજબે જરતોસ્ત અને પુગી છે જે મેં માન અને ઉપકાર સાથે સ્વીકારી છેજી. કેતાબ ધણીજ

સરસ અને વખાણવા લાયક છે. તમારાં નેક માતાજીને દુવા કહી
તમે પોતે પણ જીવજોજી. લી. સદા બધું ચાહનાર,
દુવાગીર જ્ઞેન સીરોબ્બ અ. કુરંજવાલાની દુવા.

હીંદના દાદાનો જવાબ.

Vesava

(Via Andheri B. B. C. I. Ry.)

27th August 1915.

Dear Miss Dinbai Sorabji Engineer. I have
received your letter and a Packets of your Book
“ પાક મહાત્મે જરથોસ્ત્ર વ હાહતે જરથોસ્ત્રીઆને હં જમાન ”

I thank you very much for sending me the
fine religious Book and for very kind word abo-
ut me in your letter.

I also thank you much for your bordcong-
ratulation about Honorary Degree of Doctor of
Laws.

With best wishing you for all your good
religious books and with kind regards.

Yours Sincerely.

Dadabhoy Naorojee.

ધોખીતળાવ, તા. ૧-૮-૧૫.

મહેરજાન બેનજી, આપ તરફથી પુસ્તક મળ્યું છે ને તે વધુન
સરસ છે. તમારી મહેનત માટે હું તમોને ખરાં દીલથી મુબારકબાદી

ધન્યું છું અને આપ એવા અનેક પુસ્તકો નવી નવીન પ્રકારના સાહિત્ય તથા ધરમના મયદાનમાં રચુ કરો અને ધન્યવાદ મેળવો એવી મારી ખરી દુવા છે. પુસ્તક ‘નરયોસ્ત’ પણ હાંકકું ને ઉપયોગી છે. ઘણી સલામ સાથે. દુવાગીર બાઈ ‘મસરેક.’

(તે સોરાબજી ઘરીવારજી ધરાની).

હાંદના દાદાનાં બેટી ડાઁ મિસિસ દાદીનાનો જવાબ.

ધી સેનડજ વેસાવા, તા. ૨૫-૯-૧૫.

પ્રીય બેહેનજી, આપે જે આપણી પ્રગટ કરેલી કેતાબ નરયોસ્ત મારા પીતાજી મીં દાદાબાઈ નવરોજીપર ચાહીને મોકલી જે મારા વાંચવામાં આવી છે. પુર ધપાનથી વાંચી છે તે મને ઘણીજ પસંદ પડી છે. અને મારાં જ્યાંએને પણ ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે.

મારે માટે આપે બેટ કેતાબો મોકલી તે માટે ઉપકાર માનું છું. મોટી ખોરોહ અવસતાની મને જરૂર છેજી. હું તમારી તે પાક કીરતાર પાસની દુવામાં બેઠાવું છું કે તે સરવ શક્તીમાન સાહેબ આપણુ બંનેને માથે આપના મુરખી વડીએને લાંબા આયુશ્ય જણે આમીન.

હું છું દુવાગીર બહેન, માણેકબાઈ હોરમજી દાદીના.

તારદેવ, તા. ૧૯-૧૨-૧૫.

મહેરબાન બેનજી, પાક મહજબે નરયોસ્ત કેતાબ પુખી છે તે માટે ખરાં અંતઃકરણથી આભારી છું. ચોપડીમાં લખાણ બહુ ઉત્તમ પ્રકારનું છે. જે માટે તમેને ધન્યવાદ થતે છે. બહુ જીવો ને એવાં નેક કામ હમેશાં કરો. એવી દુવા સાથે

બાઈ સોરાબજી રસતમજી એનજીનીયર.

નંબર. ૫૦૦ અખદુલ રહેમાન સીટ, મુંબઈ.

તા. ૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯.

મહેરબાન માનવંત બહેનજી સીનબાઈ,

જત તમેએ રચેલી “પાક મહબ્બે જરયોસ્ત” નામની કેતા-
બની નકલ એક મારીપર બેટ મોકલી તે પુગી છેજી.

તમેએ ૧૯૦૨ માં પ્રગટ કરેલી ખોસ્તેહ અવસતા નીરંગો,
તાવીબે સાયેની અને ત્યાર બાદ આ પુસ્તક અનેક મુશકેલીઓ કે
જે તમારા મારમમાં તમારા સતરઓ તરફથી ઉભી થઈ હતી તે
છતાં તે સંપળું ધીરજ ખંત અને ઉલટ રાખી સચુરી પકડી દુર
કરી ‘તમારાં’ શુભ કામમાં ફતેહ પામ્યાં છે તે માટે હું તમને
મુબારકબાદી આપું છું અને તે કીરતાર પાસે એવું ઇચ્છું છું કે તમે
હવે પછી પણ એવાં નેક ધારમીક પુસ્તકો સતતની કામતે અને સરજ
બાધામાં પ્રગટ કરતા રહો. જે કેટલાક અલ્પસમજી તમારા શુભ કામને
તોડી પાડવા તમારા મારમમાં ગેરસમજીતી ઉભી કરી એવું જણાવે
છે કે આ ચોપડીઓ તમેએ બીજાઓની મદદથી લખી છે તેવાઓને
તમારી ચોપડીના આગલા ભાગમાં તમારી તરફથી પ્રગટ થયેલો
ખુલાસો પુરતો થઈ પડશે.

તમે બેનજીએ આપ અંતથી ધારમીક વલણે દેરવાજને જે કાંઈ
કેળવણી લીધી છે અને ખુદરતી મદદ મેળવી છે તેના પ્રતાપે આવી
કેતાબને બહાર પાડો છે. એ ખરેજ તમને અને તમારાં માતપીતાને
મુબારકબાદી લેવા જોગ છે. આ ધરમની બાબતો, તવારીખ અને જયો-
તીશ વીધવા વીગેરેને લગતી બાબતોનો પછો સરસ સંમદ કાઢો છે.
જરયોસ્તી બાઈઓ બહેનો નવાં વરસને તેમજ બીજાં શુભ પ્રસંગે
ન્યાર એક બીજાને મુબારકબાદીના કારડો મોકલે છે કે જે વાંચવા

પછી રખડતા પડે છે તેવા હીમાચલ ને તેઓ આવી કેતાઓ બેઠ
 મોકલે તો આપનાર તેમજ લેનારને ધણીજ ઉપયોગી થઈ પડે. છેવટે
 તમે બહેનજીને મારે મારી એવી દોઆ છે. કે તમે આવી ખીજ
 ધારમીક કેતાઓ બહાર પડતાં રહેવો. હી. દોઆઓ,

એરવદ નવરોજી સોરાબજી મસાની.

માંદરોડ મુ'બઈ, તા. ૭-૪-૧૯.

સદા નેકનામ માનવંત વહાલાં બેહેનજી હીનઆઈ, જત ત-
 મોએ “ પાક મહજમે જરથોસ્ત ” કેતાગ મારીપર રેજીસ્તર મોકલી
 તે પુગી છે. પહેલાં મે મારા વેવાઈ તથા સગા રનેલીઓને તયાં વાંચ-
 વાને મેં મંગાવેલી હતીજી. તેમાંનાં ૧૦-૧૫ પાનાં પહેલાં મેંજ વાંચ્યાં
 ને બહુજ અગળ થયો કે બહેન તમારી શરૂઆતની કેળવણી લેવાની
 કાલજી તથા બહુજ દુઃખ સહન શક્તી વાપરી ખુદામાંજ યકીન રાખી
 તમોએ માત્ર તે કૃપાલુ સાહેબની આરાધનાં કરી અસૌ શક્તીનો મુકા-
 બસો મેળવવાને આઅગ્રાહી થયાં તે કંઈજ નહી, ખરી મનસની, મવ-
 સની, ને કુનસનીને દીલમાં યાદ રાખી જે ખંતથી જહેમત લીધી છે
 ને ફતેહ મેળવી છે તે તમારી જતી ખંત અને ઉસરને આભારી છે.

ખુદાતાલામાં તમારું યકીન હોવાથી તે મેખીના આવદે પ્રશ્ન
 થઈ તમોને જે આગાહી બક્ષી છે તેની પાસે હાથ જોરી મારી દુવા
 છે કે આપણી કોમને માંચે તમોને તન અને મનની દરોસતી સાથે
 લાંખી જીંદગી બક્ષેજ કરે. ખીજ ચોપડીઓ પ્રગટ કરવાની તમારી
 ઉમેદને તે કીરતાર મદદ થાવો, ને ફતેહ પામો. ખચીત તમારાં મા
 આપ આપને પણ ધનવવાદ થટે છે કે તમોને ધારમીક ઉચ્ચ કેળવણી
 તેખી ચુજરાતી, ફારસી, ઉરદુ ને ધરમની આપી છે. તમે બહેન જેવાં

દુર દરાજ કરતાં મુંબઈ શહેરમાં હોતો તો પારસી કામને ખચીતજ હાલના વખતમાં ધણાં ઉપયોગી થઈ પડતો. સ્ત્રી કેળવણીના હિમાયતીઓ આજે જેઓ કેળવણીનાં સારાં ફોલો ચાખવા જીવવા નથી તે બહુજ દલખીરી છે, પણ તેઓનાં રૂઢ બેહેસતમાં ખુશાલ થતાં હશે. મુંબઈમાં જોકે પસારો ધણેજ આમળ વધતો જાય છે, જો કે આગલો અમલુ જમાનો વહી ગયો છે પણ છોકરી છોકરાઓને જે શીક્ષણ સકુલ તરફતું મલે છે તે જેવું જોઈએ તેવું ધારમીક નથીજ.

છોકરીઓની ખરી કેળવણી તો ઘર સંસારની રાંધણકળાની છે કારણ કે અમલ સગવડો તેમજ દુઃખે સુખે નમળા વખતમાં પોતાનો સંસાર કેમ જોગવવો તેની તે કોઈ કાળજીથી તેઓના મનપર હસાવતું નથી. તો તમારા જેવાં કેળવાયલાં મુંબઈ જેવા શહેરમાં ધણું કરી સખો. તેમજ તમારી રાહજરી હેઠળ ધણકો હમશરીક થાય. હું આમળ વધી કહું છું કે તમે વહાલાં બેનજી હમકામપર મહેરમાની કરી વરસનાં જ માસજ મુંબઈ નગરીમાં પધારો તે ધરમપર નીતી સ્વચ્છતા ઉપર બાંધણો આપો તો આજે એમ.એ. બી.એ. થયલાં પણ તમારી વાપજને સમજીને દાંડજ થઈ જાય. કાંકે કેળવણીનાં મીઠાં ફોલો જોઈ તેને સદ ઉપયોગ થું મરદ કે ઝોરત કરતા જ નથી.

રકુલ છોડી કે છેલ્લે બધું ત્યાંજ સોંપી આપે છે બ્યારે તમે બહેને સંપુરણ અબ્બીઆસનો ખરો ઉપયોગ કરી જરથોશ્તનાં શીક્ષણ પ્રમાણે ઝેહેમત મેહેનત લઈ કસતી ખેંચી ઉંચ જુખ તજી જે કાંમ માથે ઉઠાવ્યું ને તેને પાર ઉતાર્યું છે. જો કે તમેને નાપાકો નરતલ કરી જે હેરાંન કરતા હતા, પણ તમારી બત્રી શક્તીનો રૂડો ઉપયોગ કરી તેઓનો પરાજય કરી તમારાં કામમાં ફતેહ મેલવી પારસી ટોલામાટે જે ચોપડી પ્રગટ કરી છે તેનો જાદો તો કોઈથીખી વહી શકેજ

નહી, પણ દયાવંત તે જેખીનો સાહેબજ વાળશે, એ સત જલજીએ.

. વાંચક વરગમાં ચોપડી બહુજ પ્રીય થઇ પડી છે. તમારી ચોપડી જેતાં આક્રીન પોકારવા વખર રહેવાતું નથી. કે તમેએ કેવી જેહે-મત અને જેજમારી સાથે શ્રમ ખેંચી જે કામ આરંભ્યું ને તેને એકસે હાથે કેવું પાર ઉતાર્યું છે ને ફતેહ મેળવી છે તે આજના ધણાંક ભણેલાંઓને નીચું જેવણવવાને બસ છે. એકસે હાથે તમારાં આ કામમાં જે જેહેમત તમે ઉઠાવી બધાંઓને જવાબ દેવો છે એ તમારી શક્તી ઉપરાંત છે તો ખરું, પણ તમે સંતોષી ઉમંગી નર-માણથી બધાંઓને જે પહોંચી વણો છે તે તમારી નમનતાઈ બક્ષાઈ ને દીક્ષણ છે. એ તમારી કેતાવ વાંચવા પરથીજ જણાય છે.

જેખીનો ખાવીંદ તમારા કામમાં મદદ કરેને માંગી મુરદો જરહક થાય, માતપીતા, બાઈઓ, બેનો ને સમા સનેહીઓ સાથે ખુશ ખુશાલ રહેવો એવી દુવા આમીન.

લી. સદા બહુ આહવાર માઈ,

કા. મ. સીદીન

ખાત્રીપત્રો વખર માંગે એટલાં બધાં આવી પડ્યાં છે, કે આ “મહજમે જરયોસ્ત” પુસ્તક જેવડુંજ ખીજું પુસ્તક એનાં “મત” થકી બરાવ. અત્રે ફુંક દરજાવેલું છે.—દી. સો. એ.

નવસારી નરીમાનવાડ, તા. ૧૭-૩-૧૯.

મહેરખાંન માનવંતા સદગુણી દીક્ષણ લાખડીવાળાં બહેનજી હીનબાઈ, જત તમારા મુઆરક હાથતું મહેરખાંની બરેલું લખાંલુ કાગજ મને આજે પુરું છે. તેમાનાં ખુલાવા તથા લાખડી જેતાં ફું ખુશાલી તથા અભ્યખીથી ડંચ થઇ ગયો છું અને તમેને એક નરીજ

રોશનીમાં જોઉં છું. કામલ ઉપરાંત જે રજસ્તાં પાસંસો, તમારી ચાર કીમતી કેતાબો સાથે મળ્યાં છે, જે જે કે મેં હજુ સંપૂર્ણ વાંચ્યાં નથી, તોપણ ઉપર ઉપરથી જોતાં મને તે એક ખજાનાં સમાન લાગે છે. અને એવી ઉમદા બેટ એકદમ મને કરવા માટે હું ખરાં જીગરથી તમારો ઉપકાર માનુ છું, અને તમારી એ ધર્મી, એલમ-ખાજ ને કોમ હીતકારી કારકીર્દિમાં તમારી તમામ ફતેહ હવે છું છું.

હું મગરર છું કે મારી પારસી જરતોસ્તી કોમમાં તમારાં જેવાં કુદરતી અનુપમ શક્તી ધરાવનારાં અને તે શક્તિનો રહો ઉપયોગ કરનારાં કાબેલ ધર્મી તથા પરહેજગાર બાનુ મોજુદ છો. બહેનજી વધુ શું લખું ?

બહેનજી, હું તમારા નામથી અત્યાર સુધી તમેને એક અભી-યાસી બાનું જાણુતો તો, પણ તમારો અજ્ઞાસ આટલો બધો બોહોસો છે, એલમ સાથે તમારામાં અમલ પણ છે. ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉપરાંત તમે ફારસી, જ્યોતીષ વીદ્યા અને ધર્મ શાન સાથે ધર્મ ક્રિયા-ઓની ખારીદી પણ તમે જાણો છો, એ તો મેં આજે તમારાં લખાંશોપરથી જાણ્યું. અને તે જાણીને તમારાપર તેમજ તમારાં બા-અશાલી માતપીતાપર હું આશીન હઉં છું અને તમારા જેવાં વીદ્વાન બાનુ સાથે મને સંબંધ ' પડ્યો તે માટે હું મને પોતાને પણ બાઅ-શાલી સમજુ છું.

તમે ઉલતમદ બહેનને પ્રમાણીકપણે એટલું તો કહું છું કે એ પુરતકો ખરેજ કીમતી, વાંચવા તથા મનન કરવા જોમ, અને કોમી-ઓનું દીન ધર્માં ખીલવનારાં છે. બહેનજી તમારી કેતાબપરથી દાસે છે કે તમે જોતીશું પણ જાણો છો, એ પછી અજ્ઞપત્રી છે. કેમકે આપણી કોમમાં કોઈ પણ બાનુએ આ જ્યોતીષ જેવી અનુપમ પુદ-

સ્તી ગણતરીની ઉત્તમ વીધાનો અભ્યાસ કર્યો હોય એ માસ ગણવામાં નથી. ખુદા તમોને સુખી લાંબી જીંદગી બક્ષે ને ફરાખ રોજ મેલવો એવી દુવા સાથે નેક દે.આગીર બાઇ ખરસેદજી બમનજી ફરાંમરોજ

એવણુ મહેરબાંન એક નમાનાં, રાંક સ્વભાવનાં યુગર્ગ અને બાહોશ શ્રી નવશારીનાં આયોરનાન મહસ્થ છે. એએએ પોતાની આખી જીંદગી લખાંણો કરવામાં, કલમો કસવામાં, અને પુસ્તકો રચવામાં અને મુખ્યતત્વે ધાર્મિક અને સંસારીક બાબતોનાં લખાંણો વિ.ગેરેમાં ગુજરી છે. એવણુનાં લખાંણો અતી મંતરંજન છે અને એવણુ એક અગ્ગ કલમકશ અને કવી લેખક છે. એમની જીંદગી તથા કારકીર્દિ ધણીજ ઝતકતી જાહેર પ્રસંસાપાત્ર અને મનન કરવા, ધડો લેવા તથા ઉપકાર માનવા જોગ છે. કેટલાંક ન્યુસ તેમજ ચોપાનીઆંઓનાં મદદનીશ અધીપતી તથા લેખક અને જરનાલીસ્ટ તરીકે એવણુ બાહોશ અને યુગર્ગ મહસ્થની કારકીર્દિ જાણીતી છે. એવણુનો આ ઉપલો મત છે.

લી. દી. સો. એ.

ચંડાં. દેશાઇ સ્ક્રીટ. નવશારી, તા. ૯-૫-૧૯.

મહેરબાંન માનવંત મુરખીજી જાહેનજી દીનબાઇ, સોશબજ એનજીપરની સેવામાં લી. તાબેદાર સેવક રતનચાહ ૪૨૬નજી દેશાઇની નમ્રતાપુર્વક અરજ એ છે જે:—

સર્વથી પહેલાં તો હમારી “બજમે રૂઝે ખુરશેદ.” માટે મારા મિત્ર મી. આંટીઆની ફરમાસ ઉપરથી તમે તમારી જુક (મહગખે જરતોસ્ત) બેટ મોકલી છે તે માટે હું આભાર માનું છું. તમે જાહેને ઇ. સ. ૧૯૦૨ માં પાક ખોરહેદ અવસ્તા કેતાબ બહાર પાડી છે ત્યાર-

થીજ હું તમારા મીનોષ વિચારોનો વખાણનાર થયો છું. ઉપર તમે હાલમાં 'જરતોસ્ત્રીઓની હાલત' ની જે ચોપડી છપાવી છે અને હાલ બાહાર પડી છે તે હમણાં મારા વાંચવામાં આવી છે તેમાં તમે જે આગલ વધેલા મીનોષ વિચારો દર્શાવ્યા છે તે માટે તમુને ખરેખર ધન્યવાદ ધરે છે. આવું સુંદર પુસ્તક એક મરદથી બાહાર ન પાડી શકાત તે તમે બહેને-લાંબા અભ્યાસ અને તજ્જદી તથા અનુભવ મેલવી બાહાર પાડ્યું છે એ કંઈ થોડી ખુશીની વાત નથી.

બહેનજી, તમે સંગીતની તાલીમ મેલવ્યાથી સરસ્વતીની બંદગી-નેમાજ વગેરે એ કેતાબમાં જોડ્યું છે તે મળ્લહતું છે. તમારી આખી છુકમાં ખુદા તથા પયલમખર પ્રત્યેની હોદાગીરી અને મધ્યમ ધાર્મિક વિચારોનું ચીવટપણું સારું જણાય છે. તેમાં તમે લખો છો તેમ આગલા ભવમાં તમે સીતા દમયંતી તથા દસ્તુરોની છંદગી યુગ્મરી હશે તેથી આટલી ઉમરમાં આવા ઘનાવ ને નેક વિચારોથી હુશીયાર નીવડ્યાં, તેમ છતાં પોતાનાં અવતારો પણ પીછાડ્યા એ ખીના જો કે ખરી છે તો પણ ન જણાવતે તો ચાલતે કેમકે આજે ધર્મપર ધાકણું છે, ને ઉપરથી ઉપરથી ખીનઓ સંસારનાં બાપણો આપે છે.

આ કેતાબમાં દાખલા કરેલા અનેક અવસ્તાઇ રૂકરાથી જણાય છે કે તમારો અવસ્તાનો અભિઆસથી બહુજ બહોળો હોયો જોઇએ. વળી તમારા દુસ્મનો જે નીસહસ થયા તે તમારી પાકી પરીત્રાઇનેજ લીધે છે એમ હું માનું છું.

રમરણનું કામ ખીકટ છે છતાં તે વાત સારી છે. હું પોતે માસ મદીરાનો ઘણો સખ્ત વિરોધી છું એટલે તમારા જ્યાં વિચારો સાથે તદ્દન મલતો છું. મારા વિચાર પ્રમાણે પવિત્ર માથવાંછૂંથી મોંઘની સારી થાય છે. કેતાબમાં આખર હજારની ખીનાં હજારાં અવતાર ચારે તમે

સાફ વીવેચન કરેલું છે. હું તમોને જો વાંચું નહોત્ય તો “યોગ-વધીષ્ઠ મહારામાયણ” તથા “વિચાર સાગર” નામની કેતાઓ વાંચવા ખાસ બલામણ્ય કરેલું. યોગ વધીષ્ઠમાં પ્રહલાદ ચીંતન કરે છે’ એ બાબદ પ્રશ્નીજ સરસ છે. સેવક પોતેથી ૭ થી ૨૦માં વરસ સુધી બહુજ શરીરે માયાનાં દરદથી બીમાર હતો જે મુદતમાં માફ દુઃખ ધાર્મિક તેમજ દરેક જાતનાં વાંચણ તથા સુંદર ખુદાઈ ગાયણે વીસ-સાચું હતું. જેઓ આજેથી મારાં દુઃખમાં દીલાશો છે.

જેથી નાહની ઉમરથીજ મીનોર્મ જ્ઞાન તરફ લક્ષ્ય ખેંચાયથી હું તેવું મલતું વાંચણ છોડતો નથી, હું ગળવે ગરીબકું પણ એવાં વાંચણોનો હું સદા તરસો છું આ કારણે હું આજ આઠ વરસ થયાં મુંબાઈના લગતાં પંદરેક માસીકોમાં ‘દીલખુશ’ તખ્તપત્રસ હેઠલ ધાર્મિક નિર્ધો-મહાન પુરોના સોનેરી સખુનો-દાનાઈનાં ધણાં-નીતીમાંન વાર્તાઓ. તથા સુંદર ખુદાઈ ગાયણો વિગેરે રચીને લખીને છપાવું છું, જે કદાપી તમે કોઈવાર વાંચ્યાંથી હશે. ....સેવક તમો તથા તમારાં માત પીતા માટે અસખ્ય બધી દુવાઓ ખરાં દીલથી ચાલી ખતમ કરેલું છે.

હી. દુઆઓ બાઈ રતનશાહ ફરદુનછ દેશાઈ.

* નહાની ઉમરમાં આટલી ચાલાકી ખતાવનાર અને ખુદાઈ જ્ઞાનમાં ખુદરતી રીતેજ માહીતી મેળવનાર આવા ચાલાક બાઈ રતનશાહ ફ. દેશાઈ પોતે પણ એક ઉંચા પાવરની હવાનો પરસ્વાર્થી પર દુઃખખંજન જીવ છે. મને ‘પ્રહલાદ’ ની વાતો વાંચવા એવણ બાઈ સુચનાં કરે છે પણ અશોશકતીનાં શીક્ષણથી જાણી સકું છું કે એવણ બાઈ ‘પ્રહલાદ’ નાંજ જીવનો અંશ છે, માણસનાં ફેરે ફેરેનાં અવ-તાસ્થીજ ને આ દલદેશરીની ફનીઆમાં વંખતને અનુસરતીજ ઉપર

ઉપરનીજ કેળવણી મલવાથી ઇનશાનો ખુલ્લું ઉંચું ચાન મેળવવા બેનશીખ રહે છે અને તેથી પોતાનાં આગલા અવતારો તેમજ જાંદગી-ઓ પીછાંછી રાકતાં નથી. કેમકે તેટલી પોતાની રાકતી ખીલવાને અને વધારવાને પાવરની હવાઓની યોગ બંદગીઓ કરવી જોઈએ, ને આશુ સાધારણ બંદગીથી બની રાકતું નથી. તેમ યોગ બંદગી સર્વેથી બની રાકતી નથી. યોગ બંદગીઓ કેમ ને કેવી તે આગળ આ કેતાબનાં ખુલાસામાં વાંચો. લી. ડી. સો. એ.

ફર્યુચન રોડ મુંબઈ તા. ૩૦-૮-૨૫
મહેરબાન બાઈજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ.

જાત લખવાનું કે આપની બંને ચોપડીઓની જાહેરખબર વાંચી છે ને તે મુજબ બંને ચોપડીઓની એકેક નકલ વી. પી. થી ઉપસે સરનામે મોકલસોજી. આપ જેવાં ધણાંક બાનુઓ આપણાં જરેતોરતી તોળામાં પેદા પડીને આપનેજ પમસે ધરમપર આસ્થા રાખીને ધરમનાં પુસ્તકો બહાર પાડે એવી ભારી કમતરીનની દોઆ આમીન હોજે.

આપની અમાકે હાવેલી જ'દ અવસ્તાની ચોપડી અને તેમાં દરેક યસ્તની સાથે કુટનોટમાં આપેલી તે યસ્ત પદવાથી થાતા ફાયદા તથા તેની એજમતી અસર જે આપે આપી છે તે ખરેજ એક આ શીરવાદ સમાન છે. અને ઉપરતાં બાલકોને તેમજ મોટાં માણસોના મન પર આપરા ખુલ્લું ધરમની એજમતી અસરો તથા તેથી ફાયદા ઉપજતાં વાંચીને ખરેજ આપરા ધરમની ખુલ્લું અને નેડા વીસે સારી અસર ઉપજાવે છે. આપને એવાં ધરમનાં નેક કાંમે કરવા પાછળ તે કીરતાર ધણીજ તનદોસ્તી અને મનદોસ્તી બહુવા સાથે હતેહ શીરોજી લખશે. આમીન. ! !

આપનો વખાણનાર બાઈ ડી. એ. તંબુવાલા

ધંમતપુરી રોજ બેઠેનન,

મારીં માનવંત મહાલાં માયાણુ બેનછ દીનબાઈ,

તમે તરફથી ખુલાશાચાર કાગળ મળ્યો છે ને તમેએ ફરમાવ્યા મુજબ દરરોજ બંદગી કરું છું તેમજ તનદરોસતીમાં તમે બહેનનું પણ નામ બાંધ્યુંછ.

બહેનછ તમારી ખોસ્ટેદ અવસ્તાની ધણીજ અગત છે. મને ચાર નકલ જોઈએચ. મેં મોકલેલાં સરનામાં મુજબ મહજમે જરતોસ્ત પણ મોકલી દરીછ.

બહેનછ કેતાબ વાંચી મનને એવું ચાપ છે કે નજદીક હતે તો રખર આવી મળતે. આપરા ધરમની ખુલાંદી અને પરહેજગારી ધણી છે. અને તમે બહેન જાત છાંદગીથી તસ્દી બોમવી પરહેજગારી પાળીને ધર્મનો ઉડો અખ્યાસ કરી જે હમે સર્વ માટે આવી નાદર કેતાબો પ્રગટ કીધી છે તે માટે તમેને ખરેજ ધન્યવાદ ધરે છે. એવાં બચ્ચાં-ઝોનાં માતાપીતા પણ ખરાંજ બાગ્યશાળી કહેવાય છે અલખતે તમે બહેનને તકલીફ તો ધણીજ પડતી હશે તેમજ વીરધ મતીમાંથી હમેશાં પસાર થવાનું પણ હશે એમ હું મહજમે જરતોસ્તનો દીગાયો વાંચીને માતું છું; પણ તે કોઈની પણ દરકાર નહીં કરતાં ધરમની લા-મણીએ ચીવટપણે પોતાનાં ખરેખરા ખુદરતી શક્તીઓનાં જવાબ લેવો છે. ને દુનીઆ લોકનાં પરરવાર્ષી કંમો બળવવી આશીર્વાદ લેવો છે એ હુંક હમરમાં તમારી અકલ ઉપરાંત છે ને ખરેજ તે મીનોઈ શ-ક્તીઓ પાવરમાં રહી આ બળવે છે એમાં કસો સંદેહ નથી.

પરદુ :ખમંજન બહેન, હમેશાં ખુદમાં ચીત લમાડીને પરહેજગારી પાળી તનથી તઝદી વેદીને મેળવેલો મંજ તેનો સંમદ કરી ધણી ઝોછી કીમતે કેતાબનાં વેચાણ કરો છે એ તમારી જાવો સાથે કરજો. દાંન અમર

કીર્તિ રહી જશે. સૌ સૌથીજ એવું બની શકતું નથી. ખુદ એનો જલ્દો સુખી તનદરોસ્તી લાંબા આયુષ્ય સાથે જશે એવી દુવા સાથે હમેશાં બહુ ચાહનાર બહેન બાઈમાય હો. પટેલની દુવા બંદગી.

મુંબાઇ આસો સુદ અગીયારશાઠ. સ. ૧૯૧૫

માનવતાં જ્ઞાતાં બહેનજી દીનજી, તમારો માયા બરેલો પત્નીબોધ ઝાંઘીસ તરફથી તથા તમારી ચોપડી ' મહાજમે જરતોરત ' નામની તમારી તરફથી મને મળી છે અને તે ઉપકારથી સ્વીકારી છે ને ખુશીથી વાંચીશજી. મારા માટે જે માયાળુ શબ્દો ખરી લાગણીએ લખ્યા છે એ માટે ઉપકારી 'હુ'. અને ઇચ્છુ'હુ' કે ઇચ્છર હમેશાં સર્વનો રક્ષક થાવો.

પરદુખ બંજન બહેન, આ દુનીઆમાં માનવ અવતાર સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે ખરો, પણ જેને પેતાનાં ધર્મની જરખાદી કરી તેની જીંદગી સફળ નથીજ. તમે હુંક ઉમરમાં આટલી ચાલાકી બતાવો છો એ તમારી આમલી જીંદગીઓની બહી કરધીની તમેને મદદ છે, એમ માનુંહું ને દરેકને માટે તેમજ છે. અને તમારા પુનર્જન્મોમાં હીંદુ અવતારોમાં સીતા, દમયંતી, નરસીંહ મહેતાની દીકરી કુંવરબાઈ, બ્રહ્મ પ્રહલાદજી, ગોપીચંદ રાજે, સાવીત્રી, વીરવિક્રમની દીકરી, વિષ્ણુ તથા મહોબેદન જન્મોમાં હજરત મહમદની બેટી હશે એમાં કસો સંદેહ નથી. અને તમારી વાંસે ચતુ પડે એમાં નવાઈ નથીજ. કેમકે કુદરતમાં પણ કંઈક એવુંજ છે કે મહાન જીવોની હમેશાં તે કસોટી કરે છે ને અનેક દુઃખો ચોગસદમથી આવે છે પણ થીન સાદ રાખી, સહનસીલતા ધરી, ધીરજથી જે કોઈ સ્વર્ગ ચીચપણે પામે છે અને નિયમ પામે છે, એવા ઇનચાનો દુનિઆમાં પહેલાં દુઃખ ભોમવી

છેવટ સુખી બને છે ને બીજાઓ માટે તે નસીબત છે. તમારું પુસ્તક તમારી અમર નામનાં રાખશેજ. એમાં જે કેટલા ખરીદનારાંઓનાં તેમજ જેઓ પર ભેટ મળે તેઓનાં મત મંગાવી જાપી એ પુસ્તકમાં દાખલ કરશો તો જીવોદાન સુધી તે ચોપડી એમાં સચવાઈ રહેશે ને શોકલામણી સ્વર્ગપર વધશે એમાં શક નથી. હવે પછીનાં કોઈની તમારી તરફથી પ્રગટ થતાં પુસ્તકમાં તમારી જાની તેમજ તમારો સંક્ષેપ પણ સંપૂર્ણ સમજ પડે એવો તમારી જન્મ વેલાથી તે અત્યાર સુધીનો અહેવાલ જાપો એ બહુજ સાજાની છે. કારણ વાંચનારને સવલી ખાતરી મલવાથી તમારી ચોપડી માટે જે શરુતાઈ છે અને ગેરસમજુતી થયા કરે છે તેનો નીવેડો થશેજ. મારે માટે તમોએ જાણ્યું છે કે પુનર્જન્મોથીજ હું સીતા વિગેરેનાં જીવનો અંશ હું છેડે વિગેરે તે હશેજ. અલખતે, મને પોતાને પણ નીતી રીતી ચોખી રાખવી, પવિત્રાઈથી હાથેજ પકાવી લઈ ખાલું વિગેરે તથા બંદગી વિગેરે કરીને ફરસુદનો વખત પરસ્વાર્થી કાર્યોમાં મુગસવો વધારે પસંદ છે. અત્યારે મેં પણ બક્તીમાર્ગે અખત્યાર કર્યો છે ને જીંદગીનાં છેવટ દીવસો તેમાંજ સંપૂર્ણ થશે. કારણ સૌભાગ્ય મયું એટલે હવે પ્રાર્થનાં સારી. છતાં મારી છેવટ સુધી મારાથી બનતી કોશિયથી પરસ્વાર્થી કાર્યોમાં બનતો હીરસો લઈશ. લંબાણ થવાથી ક્ષમાં ચાલું છું. તમો સુખી રહો, દીર્ઘ આયુષ્ય થાવો, ને પરમાત્મા તમોને ધધામાં રહેલ આપો એવી ઇચ્છા સાથે.

મં. બહેન જમનાબાઈ ન. સમ્મર્ષની લલ્લી દુવા આમીન.

કરંજ, વાયા ઓરપાક, તા. ૩૦-૪-૧૭.

નેકનાં મહેરબાનીબરેલાં માયાળુ બહેનજી બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનપર જેમ, લી. હમેશાંનો દોઆઓ મોબેદ મહેર-

વાંનજી મનચેરજીની દુવા જંદગી કયુલસોજી, તમે બહેનજીએ પાક મહજમે જરતોસ્ત નામની કેતાબ મોકલી અને આભારી કયો છે તેનો બદલો ઉપકાર સિવાય બીજો વસ્તો નથી, ખુદ તમેને લાંબા આવરદા બક્ષી સુખી રાખે.

મજકુર કેતાબ ધણી સારી છે અને તેમાં સમાયલાં ધાર્મિક લખાણો વખાણને પાત્ર છે તેમજ તનપર શક્તી ખેરી હમેશાં ધર્મની ચીવટ લાગણીએ દોરવાઈ પવિત્રાઈ પાસો છે એ ધણું નેક છેજી, અલખતે દીનદુખાઉઓને તે પસંદ નહીં પડે તેથી તે લોક એ બાબદસર ટીકા કરે પણ તે પર આંન આપવા કરતાં તમે બહેનજી તમારા નેક વિચારોને હજુ સુધી ચીવટ લાગણીએ વળગી રહ્યાં છે એ ધણું સાફ છેજી. તમારી આ વસાંચુ દરેક જરતોસ્તી બાતુઓને નકલ કરવા જોમછેજી.

બીજું.—લગભગ પાંચેક માસપર અત્રેનો જંદ અવસ્તાની નિશા-
જની પરીક્ષા લેવા માટે હમારા પરીક્ષક એરવદ સાહેબ ખમનજી નસરવાંનજી ધાબર એમ. એ. અત્રે આવ્યા હતા. તેવણુ સાથે ધર્મ સંબંધી વાદ વીવાદ ચલાવતાં તમારી એપડી માટે મેં સવાલ કયો. તે ઉપરથી તે પણુ તુરત બોલી ઉઠ્યા કે “ અમદાવાદવાલાં બાઈ દીનબાઈ તરજથી પાક મહજમે જરતોસ્તવાલી કેતાબ આવી હતી અને તેની તપાસ અર્થે તે પારસી પચાસતનાં તરસદી સાહેબોએ હમારા અબીપ્રાય માટે હમારી કમેટીમાં મોકલી હતી. જુવો કે તે કેતાબ બધી રીતે વખાણને પાત્ર હતો ને તે વિષે મેં મારો ઉચ્ચો અબીપ્રાય લખી મોકલ્યો હતો, પણ દીકરીરી એટલા માટેજ હતી કે એ બાઈએ જે દીખાવ્યો લખ્યો હતો તેમાં “ પુનર્જન્મની વાત દાખલ કરી હતી તે બાબદસર મારા જોડ્યા અબીયાસીએ પોતાનો અબીપ્રાય પુરતો નહીં દરજાબો તેથી એ કેતાબની ખરીદી હમારા મસ્તીઓએ નહીં કરી. ” એવું તેવણુ બોલ્યા તે તમે બહેનજીને

વાકેશ થવા માટે લખ્યું હતું. બહેનજી પ્રથમનાં દીવાયાને ૪ યે પાને મહજબે જરતોસ્ત ચોપડીમાં થોડીએક લીટીઓ જે લખી છે તે ખરે-ખર વખાણુને પાત્ર છે. ખુલાસાને ૩૧ મે પાને "હું આ વાત પુનર્જન્મની કોઈનાં પાસે કહેતી હતી નહીં, કેમકે પુનર્જન્મની ઘણીજ મતફેરી છે ને તે સખમે મને પણ વખતે હેરાનગતીમાં આવ્યું પડે " એ તમારા બોલો બી ઘણાં વાળબી ને કહાપણુ ભરેલા છે ને એજ બોલોને ચીવટ પણે વલગી રહ્યાં હતાં તો અલખતા તમારા ઉંચા અબીયાસ માટે બીજા અબીયાસીઓ તમારી ને તમારી કેતાબની બહુજ ખુશ કરતા ને તમારી પર શક થા સદેહ આવતા નહીં. તમે બહેનજી ખુદાઈ માર્ગ પકડી બેઠાં છો, ને તે પ્રમાણે ચાલો છો, એ સધળું ખરૂં છેજી. પાકી પરહેજગારીથી રહેવું ને ધરમનું કરમાન પાલવું એ દરેક માનવીની ધરજ છે. તનદેરેસ્તી.

લા. મહેરવાંનજી મનચેરજીની દુવા બંદગી.

ઉપલા મોબેદ સાહેબ મહેરવાંનજીએ મને ઘણી વખતસર ચેતા-વેલી કહેવારી કેમકે આ ખુલાસાથી મે મારી આં 'નોરીરવાંન આદેલ' કેતાબમાં મારો કુંકે સંક્ષમ સારમાં અદેવાલ લીધો છે તેમાં વાંચતાં માધુમ પડશે કે મને પુનર્જન્મની સાબીતી અને માહીતી કેમ થઈ છે ? વિગેરે. હી. સો. એ.

મુંબાઈ, તા. ૬-૫-૧૭.

બહેનજી દીનબાઈ મહેરવાંન બાઈ સાહેબ, જત લખવા મકસદ છે કે તમારું મહજબે જરતોસ્તનું પુસ્તક મારી આમલ વાંચવામાં આવ્યું હતું તેમાં આપ સંબંધી, ધર્મ સંબંધી, તથા બીજી કેટલીક આબો સંબંધી તથા બીજી કેટલીક વિગતો પર સારું અજવાળું પડેલું

દીસે છે ને ધર્મની જાળમાં મારો કેટલોક અંધકાર દુર થયો જે લખી જણાવ્યા મને અતી આનંદ થાય છે, આપની અરો શક્તીની મદદ, તેમજ સ્મરણની જહેમત અને ગંભીર દુઃખના મામલાઓ સારા કરવાની શક્તી હું બેશક માનું છું. આપ જોતીશ જણો છો એ પણ સાઈ છે. શા. ફ. મ. સુનાવાલાની સલામ.

મારી ખેરદેહ અવસ્થા માટે એક વધુ લખાંણ.

રાજકોટ તા. ૪-૭-૧૭

નેકનામ મહેરબાન માયાળુ બહેનશ સાહેબ
બહેન દીનબાઈશ,

વિશેષ તમે બહાનિ માજદયશની દીનમાં પુરતી રીતે જયનારા બહેનને તઝદી આપવાની કે આપે આપણી મહી દીનનાં દીનદારો માટે જે ખેરદેહ અવસ્થાનું પાક પુસ્તક બનાવ્યું છે તે માટે તમે નેક લાયકી વાળાં બાનુને ખરા દીનદાર તરીકે પુરતો ધન્યવાદ થતો છે. ને જે કાંઈ મારી અકલમ્મમાણે તમે બહેનનનાં તે પાક પુસ્તક માટે વખાંણ કરે એટલાં થોડાં છે સદર પાક ખેરદેહ અવસ્થાનું તાજેતર બનાવેલું મોડું દહતર મારા ઉપર મહેરબાની કરીને વી. પી. થી મારી પર રાજકોટ મોકલજોશ માફરે તેની ખાસ જરૂર છે. માટે ઉમેદ છે કે તરત મોકલાવજોશ.

હીં. ધ. સો. જીજવાલા.

* આ સિવાયનાં ઘણાં મત મળેલાં છે. એક પારસી મહારથ એટલેવેર લખે છે કે જ્યારે તેવજુ જલુચીસ્તાંન હતા ત્યારે ત્યાં તેવજુ પાસે મજકુર મારી મોડું દહતર ખેરદેહ અવસ્થા હતી. હવે તે વેળા

ત્યાં એક જરતોસ્ત્રીનું મરણ થયું. તુરતવેળા મોખેદ નહી. તેથી બીજા પારસીઓએ આ ખોરેદ અવસ્થામાંનાં લખાણ મુજબ રવાના સરકાર કર્યો ને ક્રિયા ચાલુ કરી. પણેવારે જ્યારે મોખેદ આવ્યા ત્યારે તે ક્રિયા માટે વર્ણન કથ્યું તે બધી તેવણે કથ્યું કે ખરેખરી ક્રિયા કરી છે ને એ કેતાબ બધી ઉપયોગી છે ને હવે નથી મળતી એ કમનશીબી છે.

તે પછીથી ર. ૧૫ સુધી કીમત એક નકલ મજકુર ખોરેદ અવસ્થા માટે આપવા કહી તે તમારી પાક કેતાબ વેચાતી માંગી પણ મેં નહી આપી. સખબ કે હવે વેચાતી મળતી નથી. માટે બહેનજી જરૂર એ નકલો પાછી છપાવો.” વિગેરે લખાણો મને મળેલાં છે. દી. સો. એ.

મંગાવેલા મત.

૧૪૧ ખેતવાડી ગેકરોડ

મુજબ રૈજ ૨૫ મે. માહ ૧૧ મો ૧૨૮૬.

તા. ૧લી આમસ્ટ ૧૮૧૭.

મહેરજાન બહેનજી,

બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી એન્જનીયર.

જત તમેએ મોકલેલી કેતાબ નામે “ પાક મજહબે જરતોસ્ત્ર વ દાલતે જરતોસ્ત્રીઆને દીન જમાન ” તમારી અમા જુન મહી-નાની તા. ૨૧ મીની ચીહી સાથે રોડ કાવજી મ. સીટીન મારફતે મને મળ તા. ૨૪ મી જુલાઇને દીને હાથોલાથ મલી હતી, જે માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. એ કેટાબ મેં આખી વાંચી છે. તે માહે તમેએ તમારા જે સ્વતંત્ર ચીચારો જણાવ્યા છે તેમાંના કેટલાક આપણી જરથોસ્ત્રી દીનને મલત નહીં હોવાથી તે સાથે હું મલતો થતો નથી. તો પણ તમેએ એ કેતાબ પરતાવવા પાછળ જે રૂડી

કોશીજ કાપી છે અને તેમાં દુન્યાની કિતપતી, બેદસ્ત અને દોગખ, સર્વેન્ત મધન્યુસ અને અંમ મધન્યુસ, પાણી, જમીન, અસો જર-તોસ્ત, જરતોસ્તી દીનની એલાઇ, શુદ્ધેહ અને કુસ્તી વીગેરે બીજા બાબો ઉપર જમારખી, ગાથા વીગેરેમાંથી જે લખાયો ચુંટી કઢાડ્યાં છે તે જરથોસ્તી દીન ઉપર આવના ધરાવનારાં સ્ત્રીપુરુષો માટે વાંચવા જોગ છે. તમોએ તમારી કેટાખનો મોટો મદાર જમારખી નામની યુજરાતી કેતાખ ઉપરથી લીધો છે. પણ એ જમારખી તમો બહેન ધારો છો તેમ પાદશાહ યુસ્તારખના વજીર જમારખ હકીમને હાથથી લખાયલી છે એમ નથી. એ જમારખી નામની કેતાખ અવસ્તા બા-પામાં લખાયલી તો મુદલ મત્તતી નથી. પેહેલવી જમારખી નામની એક નાની હસ્તલેખ કેટાખ મવજુદ છે પણ તેમાં દીનને લગતી હુંક બાબો અને થોડીક બનીખની આગાહી શીવાય બીજું કંઈ મલતું નથી. યુજરાતી જમારખી નામની કેતામો જે મોટાં મોટાં કદની હાથની લખાયલી મત્તી આવે છે અને જેમાં જોતીશની બાબદ, હકીમું વીગેરે બીજા બાબો લખાયલી મલે છે તે હિન્દુસ્તાનમાં જુદા જુદા પુરુષોએ પોતાની પાસેથી જે જોતીશાં, હકીમાં અને બીજા પર-ચુરખ બાબો મલી આવી હોય તે અસલ જમારખીની બાબો સાથે પુરવણી કરીને લખી હોય એમ માલુમ પડે છે અને તેથી એ કેતાખ અસલ તરીકે તદન વીશ્વાસને પાત્ર ગણાઇ શકાય નહીં. એવું માફ મત છેજી. તો પણ તમો બેહેને એ જમારખી કેતાખના ફકરાઓ અને ગાથા વીગેરેના તરજુમા ટાંકી ઉપર જણાવેલી સધળી બાબો લખી છે અને તે બાબોને કેટલેક દરજ્જે ઇનસાફ આપ્યો છે તે વખા-નને પાત્ર છે.

હો. દોઆઓ.

મીનાબેદર દસ્તુર જમારખજી.

* * * ઉપરું મત આપણાં માનવંત દસ્તુરજી સાહેબ દસ્તુરજી હેરજી જ્ઞમાસ્પજી જ્ઞમાસ્પ આસાનાનું છે. જે એવણનાં લખાંચ મુજબ અક્ષરે અક્ષર છે. જ્ઞમાસ્પી કેતાબ માટે એવણ જે લખે છે તે કેતાબ થકી ખુદરત શક્તિનાં સિક્ષણથી ઠૂં કહી શકું છું કે જંદ બાપામાં દ્વાથથી લખેલી અસલ જ્ઞમાસ્પી શરઆતમાંજ બળી નથી મઇ, તેમજ ગુમ નથી થઇ, પણ સંસ્કૃતવાલાઓને દ્વાથ મઇ તેઓએ તેનો કિતારો લીધો અને તે પછીજ તે (અસલ જંદ બાપાવાલી જ્ઞમાસ્પી કેતાબ) ગુમ થઇ મઇ. વિગેરે ને ફરીવાર તે સંસ્કૃત પરથી કિતારા પહેલવીમાં થયા છે.

ખીતું એવણ મુરંબીજી ચોકસ ખાખદસર એકમત નહીં હોય તે બેશક છે, કારણ જરથોસ્તીઓમાં પુનર્જન્મની મતફેરી છે. એ માટે એટલુંજ કહું છું કે આખજ કેતાબમાં ૨૦૯ મે પાનેથી ખુલાસો વાંચો. સંપૂર્ણ સમજણ પડશે.

લી. નેક શાઆગીર દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીવર.

તા. ૨૦ ઓગસ્ટ ૧૯૧૭

નેકનામ બેહેન દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીવર,

જત આપ બેહેનની પ્રમટ કરેલી ચોપડી “પાક મદજમે જરથોસ્ત વ દાલતે જરથોસ્તીઆને ઇજમાન” મેં વાંચી છે. જરથોસ્તી ધર્મના ફરમાનો, શઢ રસમો અને ખોલાસાઓ એમાં સારી રેવેસે લખવામાં તથા સમજાવવામાં આવ્યા છે, અને બેશક આ ચોપડી દરેક જરથોસ્તીએ પોતાને ત્યાં રાખવી જોઇએ તેમજ નાદના મોટા-ઓએ વાંચવી જોઇએ. એવું મારૂં આધીન મત છે. તમો બેહેને

આ ચોપડી વણીજ બાહોશીથી લખી છે તેથી તમેને ખરા છગરથી
ધન્યવાદ આપું છું અને ચાલુ છું કે એવા ધાર્મિક અનેક પુસ્તકો બહાર
પાડવાને બાબતશાળી થાઓ.

લી. દુરાગો સેવક,
કુરામરોઝ સોરામજી કેકોબાદ
ઓનરરી સેક્રેટરી,
ગઝમે જશને રૂઝે બેદેરામ. અમદાવાદ.

---

* * મજકુર બાઈ કુરામરોજ સોરામજી કેકોબાદ વચ્ચે લાચકી-
વાળા, એકમાર્ગી, પરસ્વાર્થી, ધાર્મિક લામણીવાળા, સાંત સ્વભાવવાળા,
સદ્ગુણરંધ હોવા સાથે લાંબી વડી તાર ઓશીમતા તાર માસ્તર છે.
તેઓ તરફનો આ મત છે. (દી. સો. એ.)

